תלמוד בבלי · ראשונים · רי״ף · מפרשים · נימוקי יוסף

נימוקי יוסף על בבא קמא

רבנו יוסף חביבא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

נימוקי יוסף על בבא קמא

רבנו יוסף חביבא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/נימוקי-יוסף-על-בבא-קמא/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף א. 5
דף א: 8
דף ב. 10
דף ב: 11
דף ג. 13
דף ג: 15
דף ד. 18
דף ד: 20
דף ה. 23
דף ה: 24
דף ו. 27
דף ו: 30
דף ז. 32
דף ז: 36
דף ח. 36
דף ח: 38
דף ט. 40
דף ט: 44
דף י. 46
דף י: 49
דף יא. 51
דף יא: 54
דף יב. 57
דף יב: 59
דף יג. 61
דף יג: 63
דף יד. 64
דף יד: 67
דף טו. 68
דף טו: 69
דף טז. 72
דף טז: 75
דף יז. 78
דף יז: 81
דף יח. 82
דף יח: 84
דף יט. 86
דף יט: 88
דף כ. 90
דף כ: 92
דף כא. 94
דף כא: 96
דף כב. 98
דף כב: 100
דף כג. 103
דף כג: 105
דף כד. 106
דף כד: 109
דף כה. 111
דף כה: 113
דף כו. 115
דף כו: 116
דף כז. 117
דף כז: 120
דף כח. 121
דף כח: 122
דף כט. 124
דף כט: 125
דף ל. 128
דף ל: 130
דף לא. 132
דף לא: 133

דף לב. 134
דף לב: 137
דף לג. 139
דף לג: 141
דף לד. 142
דף לד: 143
דף לה. 145
דף לה: 147
דף לו. 149
דף לו: 151
דף לז. 153
דף לז: 154
דף לח. 155
דף לח: 157
דף לט. 159
דף לט: 162
דף מ. 164
דף מ: 167
דף מא. 168
דף מא: 169
דף מב. 171
דף מב: 172
דף מג. 175
דף מג: 177
דף מד. 179
דף מד: 180
דף מה. 182
דף מה: 183
דף מו. 185

דף א.

ארבעה אבות נזיקין. כל נזיקין שעושים נזק. נזקים שם ההיזק:
אבות. קרי להנך דכתיבא בקרא בהדיא ובגמ' מפרש הי ניהו תולדות:
השור והבור . כסדר שנכתבו בפרשה סדרן במשנה דפרשה ראשונה נאמרה בשור שניה בבור ובגמרא מפרש דג' אבות נאמרו בשור הקרן והשן והרגל. קרן דכתיב כי יגח שור את איש וד' אנפי שייכי ביה חד שור שהמית את האדם דכתיב בהדיא ברישא ואידך שור שהזיק את האדם דכתיב או בן יגח נגיחה למיתה ונגיחה לנזקין ואידך שור שהמית את השור דכתיב כי יגוף שור איש וכו' ואידך שור שהזיק שור דיליף משור שהזיק את האדם בהיקשא דכתיב כמשפט הזה וכו':
מבעה. מפרש בגמרא:
הבער. כי תצא אש:
לא הרי השור כו'. כלומר אי כתב רחמנא שור לא נפיק מבעה מיניה ואמטו להכי אצטריך למכתביה ולהכי נקט ברישא כהרי המבעה ולא נקט כסדר כהרי הבור משום דתו לא מצי למיתני ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים ועוד דהשתא אשמועינן רבותא דאע"פ דלשניהם רוח חיים אפילו הכי לא נפיק חד מחבריה:
לא זה וזה וכו'. הא דלא הדר ותני לא הרי האש כהרי שניהם כדקא הדר ברישא משום דטריחא ליה מלתא:
שדרכן לילך ולהזיק. שלשתן אלה דרכן לילך ולהזיק:
הצד השוה. מפרש בגמרא לאתויי כל שדרכן להזיק ושמירתן עליך אע"ג דלא דמי לחד מהני אבות אי יכילנן לאתויי מתרתי או מתלת או מטפי בהצד השוה לחיובא מחייבינן ליה:
ושמירתן עליך. שנתחייבת בשמירתן מחמת שהם ממונך או שנמסרות לך לשמרן או שעשית בהם מעשה שחייבך בשמירתן כדאמרינן לקמן ואשמור שמירתן עליך שאין אתה חייב בנזקיהן אלא בזמן ששמירתן עליך ופשעת בשמירתן עד שהזיקו לאפוקי היכא דמסרינהו לאחרינא לנטורינהו כדחזו ופשע בהן שומר דהשני חייב והראשון פטור ולאפוקי נמי היכא דנטרינהו כאורחייהו והזיקו דפטור דאין שמירת כולן שוה דאילו קרן לא סגיא ליה בשמירה פחותה והשאר סגיא להו ובשמירה פחותה וכדמפרש לקמן (דף נה:). שור ממונו הוא ובור נמי ואפי' הפקיר רשותו בעל הבור קרייה רחמנא. ואש נמי ממונו הוא כדלקמן:
(**דף ג:**) **וכשהזיק חב המזיק**. מפרש בגמ' (דף ד.) לאתויי מאי:

לשלם תשלומי נזק. להכי נקט לשון השלמה שאם הזיקו והפחיתו מדמיו הראשונים שהיה שוה [בשעת נזק] הניזק משלם הפחת עד שעת העמדה בדין והמותר משלם לו מזיק כדתניא לקמן (דף י:) מלמד שהבעלים מטפלים בנבילה ששמין את הדבר הניזק כמה הוא יפה עד שלא הוזק וכמה הוא יפה משהוזק והבעלים מטפלים בנבילה והמזיק משלם להם את הפחת שפחתה מחמת נזק [ולא שפחתה לאחר מכאן] דנפקא לן לקמן (שם) מוהמת יהיה לו לניזק משמע ואפי' פחתה נבלה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין פסידא דניזק היא דכי שיימינן לה כשעת מיתה הוא דשיימינן והוא הדין היכא דשבחה בין מיתה להעמדה בדין דניזק הוי אבל טורח נבלה (אפילו) היכא דבבירא שויא זוזא ואפומא דבירא שויא זוזא דכ"ע אבעל הבור רמינן ליה כדאמרינן לקמן :

במיטב הארץ. מיטב שדהו כתיב אי בעי מזיק למפרע ליה קרקע מעידית נכסי ויהיב ליה אבל אי יהיב ליה מטלטלי כל מילי מיקרי מיטב ואפילו סובין דאי לא מזדבן הכא מזדבן הכא וכדילפינן (דף ז.) מבור דכתיב ביה ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין:

גמ' תולדותיהן כיוצא בהן. כיון דקי"ל דנזק שלם ממונא הוא וחצי נזק קנסא ומועד שהזיק משלם נזק שלם מן העלייה ותם שהזיק משלם חצי נזק מגופו בעינן למידע תולדות דהני אבות אי כיוצא בהן נינהו דכל מועד מינייהו תולדה דידיה כוותיה ומשלם נזק שלם מן העלייה ותם שהזיק משלם חצי נזק מגופו ותולדה דידיה נמי כוותיה ואסיקנא דכולהו תולדות כיוצא בהן דאבות נינהו ודינן שוה לגמרי בר מתולדה דרגל בחצי נזק צרורות שהיתה מהלכת והתיזה צרורות ברגליה ושיברה כלים דקיימא לן הלכה למשה מסיני דממונא הוא ולא קנסא ואע"ג דפלגא נזקא של נגיחה קנסא הוי כדאמרינן לקמן (סי' כ') האי פלגא נזקא ממונא הוא ולאו תולדה דקרן היא אלא דרגל דמכח הרגל אתיא:

ואמאי קרי ליה וכו'. והואיל ואינה משלמת במותר דאילו רגל משלם נזק שלם:

לשלם מן העלייה. שאם הזיקה יותר ממה שהבהמה שוה משלם ממיטב ביתו כרגל דכתיב ביה ברגל מיטב שדהו וגו' וכדתנן (גיטין מט:) הניזקין שמין להם בעדית ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזבורית. ולא הויא כקרן דאין היזקה משתלם אלא מגופיה דכתיב ומכרו את השור החי וגו' ואם הפסידו יותר משוויו מפסיד הניזק:

ולפטרו ברשות הרבים. דרגל אינה חייבת אלא אם כן נכנסה ברשות הניזק:

הקרן. לנגיחה ול"ש קרן תלושה שאחזה לקרן בין שיניה ונגחה ול"ש מחוברת לעולם תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם דלענין קרן לא הוי מועדת מתחלתה. ואשכחן

קראי בקרן תלושה בצדקיה בן כנענה ויעש לו צדקיה קרני ברזל וגו' באלה תנגח את ארם וגו' ובקרן מחוברת בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדו וגו':
והשן. לאכילה:
והרגל. לדריסה ושברה את הכלים [כי אורחיה והכי] נמי אמרינן לקמן דשן ורגל ברשות הרבים פטורין משום דאורחייהו הוא:
נגיפה. שדחפה בגופה ונתכוונה להזיק:
רביצה. שראתה כלים ורבצה עליהן כדי להזיקן ולשברן:
בעיטה. שבעטה ברגליה ושברה כלים להזיק ולהכי הוו תולדה דקרן דכוונתה כקרן ואין הנאה להיזקו ואין היזקו מצוי כל שעה ולפיכך הוו כקרן דכל אימת שלא הועדה בכך שלש פעמים בבית דין אינה משלמת נזק שלם:
רביצה ובעיטה תולדה דרגל היא. דעל ידי כפיפת רגלים היא רובצת:
היכא דהיזקן מצוי. דכל שעה היא מהלכת ואם יש כלים תחת רגליה דורסתן:
אין היזקן מצוי. ושמעינן מינה דלא אמרינן תולדה דרגל אלא כשהיזקן מצוי דאורחייהו בהכי אבל כשאין היזקן מצוי כגון מידי דלאו אורחיה תולדה דקרן היא וכדפרישנא:
נתתככה בכותל להנאתה. והפילתו:
או טנפה פירות להנאתה. שנתגלגלה עליהם כדרך הסוסים והחמורים והיינו דומיא דשן דיש הנאה להיזקה בגופה דרך הלוכה. כל היזק בדרך שלא בכוונה הוי תולדה דרגל דהיזקן מצוי ואין מתכוין להזיק:
ובשערה. שנדבק שערה אל הכלים וגררתן ושברתן ומשום דדמיא התולדה לאב אמרינן דדינם גם כן שוה. ואמרינן נמי בגמ' (דף ג.) דרגל נפקא לן מושלח את בעירה ושן מובער וגמרינן שן ורגל מהדדי מה רגל לא שנא מכליא קרנא ול"ש לא מכליא אלא שסופו לחזור ולהצמיח חייב דושלח סתמא כתיב אף שן נמי וה"ה לשאר נזקין אלא דאיצטריך לאשמועינן בשן משום דכתיב ביה לשון ביעור ורגל נמי גמר משן מה שן ל"ש שלחה שלוחי ול"ש אזלא ממילא אף רגל נמי אע"ג דכתיב לישנא דושלח ולחיובא אקשינהו קרא כדמוכח בשמעתין:
תולדה דבור מאי היא. דליכא למימר דבור עמוק י' הוא אב כיון דקים להו לרבנן דעשרה עבדי מיתה אבל תשעה דנזקין עבדי מיתה לא עבדי הוי תולדה דהא בעל הבור ישלם דכתב קרא לא משתמע טפי דמיירי במיתה מלנזקין דהכי משמע ונפל שמה שור או חמור בין מת בין הוזק בעל הבור ישלם ומיהו אם מת השור בבור תשעה אמור רבנן דפטור דלאו מחמת הבור מת דאין בו כדי להמית ואם הוזק בו חייב דבר נזקין הוא:

דף א:

אבנו סכינו וכו'. ונתקלו בהם בני אדם והוזקו דלבתר דנייח תולדה דבור היא מידי דהוה אבורו המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה דמעשיו שהניחן שם גרמו להזיק ככריית הבור ואע"פ שלא הזיקו במקום שהניחן (כיון) דלאחר שנתגלגלו ברגלי אדם והונחו במקום אחר הזיקו דלקמן ילפינן לה במה הצד משור ובור דשור הלך מעצמו שאז מעשיו גרמו לו ובור שאין דרכו ליילך ולהזיק הצד השוה שבהם וכו' שממונך ושמירתן עליך וכשהזיקו חייבין לשלם נזק שלם מן העלייה ומיהו כיון דמדינא דשור ובור אתיא לא מחייב אלא בקל שבשניהם דהיינו בור שפטור ממיתת אדם ונזקי כלים וליכא למימר בקל דקרן תמה דכי אתיא משור מקרן מועדת דשור הוא דאתיא דהיא היא שדרכה ליילך ולהזיק וליכא למימר דכי אתיא משור משן ורגל קאמר דהא מחייבין ליה ברשות הרבים [כיון דלאו אורחיה] ושן ורגל פטור ברה"ר. והא דמחייבין ליה מטעם בור היינו כשהזיק לבתר דנייח וחייב בין אפקרינהו בין לא אפקרינהו דקי"ל כשמואל לקמן פ' המניח (דף כט:) אבל אי אזיק בהדי דקא אזלי מקמי דכלו גירי מחייב מדין אש וכן אי לא אפקרינהו חייב מדין אש אפי' בתר דאנחיה מריה היכא דאיעקר לאיגלגולי ממילא דומיא דאש:

דאמר מבעה זה השן. והא דלא נקט שן דהוה אמינא אפי' היכא דאין הנאה להיזקה ולפיכך נקט לישנא דמבעה דמשמע לישנא דאיגלויי דכתיב נבעו מצפוניו דהיינו להנאתה שפעמים נגלית פעמים נכסית והיינו בשעת אכילה:

הא אמרן. תולדה דשן לעיל:

מבעה זה אדם. ולא תנא אדם דהוה אמינא אפילו עבדו ושפחתו מחייב ולפיכך נקט מבעה דהוא לישנא דכתיב גבי בן חורין דכתיב אם תבעיון בעיו דגבי ישראל כתיב:

כיחו. רוק עבה היוצא מן הגוף בכח:

ניעו. רוק הפה וכגון דבהדי דקא אזלי מזקי דנפלו על שיראין וטינפן או לתוך המשקין ונמאסו ולפיכך הויא דין התולדה כאב דהא כחו הוא וכגופו דמי אבל אם הזיק הרוק בתר דנייח כגון שהוחלק בו אדם לאו תולדה דמבעה הוא אלא תולדה דבור בין לרב בין לשמואל דהא תקלה דאפקריה הוא ולא מצי למימר תולדה דמבעה:

ישן והא תנן (דף כו.) אדם מועד לעולם בין ער בין ישן בין שוגג בין מזיד דכיון שדרכו דכאיף ופשיט ומתהפך שלא מדעתו כשהוא ישן עד שמתקרב אצל הניזק דרכו להזיק מיקרי:

ונפלו ברוח מצויה והזיקו. וה"ה לכל דבר שכח אחר מעורב בו והזיק דרך הליכתו דאילו בתר דנייח תולדה דבור הוא ודוקא דנפלו ברוח מצויה אבל ברוח שאינה מצויה אנוס הוא ופטור:

ושומר חנם והשואל. כל נזיקין דהני אבות אין דינן שוין דיש מהן דאפילו לא אזיק בידים חייב כגון דשלח בו יד מעיקרא ובתר הכי איתנים ממילא או שלא שלח יד אלא דאיתניס מחמת פשיעתו וכל חדא וחדא [דינו כדין חבירו] וכמו שמפורשים במקומן:

מטמא. טהרותיו של חבירו או תרומה או חולין:

מנסך. יינו של חבירו לעכו"ם ולא אמרי' קים ליה בדרבה מיניה דמשעה דאגבה קנייה ומתחייב בנפשו לא הוי עד דנסכיה:

מדמע. דערב ליה תרומה בחולין בבציר ממאה וחד דכיון דלא חזיא אלא לכהן צריך לזבונה לכהן בדמי תרומה שהוא בזול חוץ מדמי תרומה שבה:

ומטמא ומדמע ומנסך. כולן היזק שאינו ניכר הוא ולא שמיה היזק אלא קנסא הוא דקנסו רבנן משום דעבד איסורא כדגרס' פרק השולח גט (דף מד:) אמר אביי נקטינן טמא טהרותיו של חבירו ומת לא קנסו בנו אחריו מ"ט היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק וקנסא דרבנן הוא לדידיה דעביד איסורא קנסו לבריה דלא עביד איסורא לא קנסו והכי קי"ל בפרק הניזקין (דף נג.) דבשוגג פטור דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק אלא דבמזיד חייב מקנסא:

מסור. מלשין שמוסר ממון חבירו לעכו"ם:

מפגל כגון שוחט ע"מ לאכול כזית בשר למחר אי נמי כהן ששחט חטאת ישראל שלא לשם חטאת שהוא פסול:

בדבורא לא קא מיירי. ומוציא שם רע דבור ע"י מעשה בעילה הוא:

ועדים זוממין. קרייה רחמנא מעשה דכתיב זמם לעשות:

כולן כאבות לאו למימרא. דלכולן אית להו תולדות נקט אבות אלא לומר שדינן כאבות לשלם ממיטב. [מ"ט אתיא] תחת נתינה ישלם כסף בכולהו כתיב חד מהני ארבע לישני וגמרי מהדדי בג"ש ואבהון דכלהו דגמרי כלהו מיניה שן ורגל דכתיב בהן מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם:

ובשור דאזיק שור ובור ואש ושומר חנם ושואל ונושא שכר ושוכר בכלל תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' וקרן דגנב בכלל דבכלהו כתיב ישלם וגמרי' משן ורגל דכתיב ישלם ושור שהמית את האדם כתיב ביה כסף וכו' ואונס ומפתה ומוציא שם רע נמי כתיב בהו כסף וגמרינן מבור דכתיב ביה כסף ישיב לבעליו בנזק [דחובל בחבירו] כתיב נתינה וגמרי'

משור שהמית את האדם דכתיב ונתן פדיון נפשו וכדרך זה כולן ומסור ומפגל נמי מאבות נזיקין נינהו לשלם ממיטב ודוקא במזיד אבל בשוגג פטורין כדאיתא פרק הנזקין:

דף ב.

של ניזק. שאם אכלה ערוגה בין הערוגות של שדהו שמין הערוגה משובחת של ניזק כמה היא יפה עכשיו עם פירותיה וכמה תהיה יפה אם לא יהיו בה פירות ונותן לו:
מן העידית. משל מזיק דשמין ערוגה של ניזק לפי מה שהיא ואם בא מזיק ליתן לו קרקע בדמי ניזקו נותן לו במיטב שדהו בשוה אותם דמים והכי תניא בהדיא במיטב שדהו דהאיך דקא משלם דהיינו מזיק ופסק רבינו אלפסי כר"ע דהלכתא כותיה מחבירו:
[ל' גמ'] וק"ו להקדש [דר"ש בן מנסיא] מפורש לקמן פ"ד והוא דנגחיה תורא דידן לתורא דהקדש [בין תם בין מועד משלם נזק שלם] ור"ע כרבי שמעון בן מנסיא ולית הלכתא כותיה:
ישיב. קרא יתירא הוא דמכדי כתיב בעל הבור ישלם כסף ישיב ל"ל לימא ישלם כסף לבעליו ולא בעי ישיב אלא לרבות שוה כסף ואפילו סובין דמשמע כל השבות וכל מילי דיהיב ליה ממטלטלי מיטב נינהו וכרב פפא ורב הונא פסקו הלכתא כל המפרשיס ז"ל וכתב הרמ"ה ז"ל הא דמצי יהיב ליה אפילו סובין ה"מ היכא דלית ליה למזיק זוזי אבל היכא דאית ליה למזיק זוזי לא מצי דחי ליה לניזק אלא בזוזי וה"ה לבע"ח וגבי מקח טעות דה"ל מוכר כגזלן וגזלן חד מכ"ד אבות נזיקין לגבי מיטב אמרינן פרק המוכר [פירות (דף צב:) גבי המוכר] שור לחברו אי דליכא לאשתלומי מיניה לשקול תורא בזוזי וכו' ובהדיא אמרינן התם דאי אית ליה זוזי לא מצי אמר ליה שקול תורא בזוזי וגבי בעל חוב נמי משמע הכי פרק הכותב (דף פו.) גבי ההוא תולה מעותיו בעכו"ם הוה וכן משמע מלישנא דאמרינן הכא טעמא משום דאי לא מזדבן הכא מזדבן הכא דשמעי' מינה דכולה מילתא לזמוני ליה לניזק דמי נזקיה בזוזי וכיון דמהאי טעמא הוא ממילא משמע דכי אית ליה למזיק זוזי מחייב למיתב ליה זוזי וכן הדין בבע"ח דהא דגרע כחו דמלוה בבינונית הויא משום חששא [דשמא] יקפוץ וילונו והא לא שייך אלא בקרקע דלא מצי לאברוחי ליה אבל במטלטלי וזוזי דליכא למימר להאי טעמא יפה כחו וכן נראה דאי אית ליה מטלטלי וארעא לא מצי יהיב ליה ארעא דמטלטלי עדיפי טפי להאי טעמא לאזמוני ליה זוזי דלא צריך לאכרוזי עלייהו וקרא הכי נמי משמע בהדיא דכתיב בחוץ תעמוד וגו' לא תבוא אל ביתו לעבוט דסתמא דאית ליה בית משמע:

מי שהיה לו בתים וכו'. כתבו הרמ"ה והרא"ש ז"ל דלא מיירי בבתים שהוא דר בהם ואפילו שוו אלף זוז דהא תנן במסכת פיאה אין מחייבין אותו למכור ביתו וכלי תשמישו אלא שיש לו בתים אחרים אבל אין לו מעות אפילו מאתים זוז ותנן במסכת פאה מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני היו לו שוה [מאתים] זוז ואינו מוצא למכור מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה דהיינו מאה זוז וקרקעותיו ימכרו בק' דטפי מפלגא לא זיילי לעולם והרי יש לו ר' זוז ואפילו אם היה לו קרקעות באלפים זוז כיון שאינו מוצא למכור מאכילין אותו מעשר עני עד פלגא בנכסיו ואע"ג דהשתא אילו היה רוצה למכור בזול היו לו ר' זוזים אין מחייבין אותו למכור בזול אלא הרי הוא כעני ומאכילין אותו עד מחצה:

לא ליספו ליה. אפילו מעט נמי לא יאכילוהו כלומר אע"פ שהוזלו כל כך שאין מגיעין לחצי דמיהן מ"מ לא ליספו ליה כלל דהא בההיא שעתא דמים נינהו דהא כלהו נמי הכי שויין כל חדא וחדא לפום חשיבותא ואמאי לא מחייבין ליה לזבוני:

דעייל ונפיק. שדחוק למעות:

אפי' טובא נמי ליספו ליה. כשיעור מאי דזול ארעתיה טפי מדכ"ע ואפילו יכול למוכרן ביותר מחצי דמיהן כיון שאינו יכול למוכרן בדמיהן לפי שרואין אותו עני ודחוק ליספו ליה ואם מאכילין אותו לא יהיה דחוק ויכול למוכרן בדמיהן:

יוקרא ארעתא. מפני שהלוקח ניר חורש אותו בימות הקיץ וזורע אותו במרחשון ובתים נמי בניסן שוכרין אותם ובתשרי זילי דבזמן ההיא לא משכח מאן דאגר איפכא כפי המנהג והאי איידי דדחיק אזוזי וצריך לזבוני בזמן הזול איתזלי בתי הלכך עני לא הוי הואיל וביומי ניסן שוו קרקעותיו ר' ועשיר לא הוי הואיל דכ"ע לא היו שוין השתא ר' הלכך משלימין לו עד מאתים דהיינו מחצה דעד פלגא אורחיה למיזל טפי לא:

אין לו אלא עידית. מי שהיה עליו לשלם נזקין ובעל חוב וכתובת אשה כלן גובין. כללא דמילתא כל היכא דאית ליה כדיניה לא שקיל דעדיף מיניה ולא יכול הנתבע לדחויי לדגרע מדיניה וכל היכא דלית ליה כדיניה אי איכא דגרע מיניה שקיל ואי ליכא אלא דעדיף מיניה שקיל מיניה:

דף ב:

וכתובת אשה. בזיבורית פרק הניזקין (דף נ:) אמרי' טעמא דיותר משהאיש רוצה לישא האשה רוצה לינשא:

בינונית וזיבורית. כתב הרמ"ה ז"ל דהלכתא כהך מתניתין לבד מהך בבא מציעתא דלית הלכתא הכי דבע"ח בבינונית אלא היכא דהיתה לו עידית ומכרה אבל לא היתה לו עידית לאחר שעבודו דבע"ח נזקין בבינונית ובע"ח וכתובת אשה בזיבורית כדבעי למימר לקמן:
עידית וזיבורית וכו'. דמדאוריי' בע"ח בזיבורית כדאמר לקמן ורבנן הוא דתקון ליה בינונית משום נעילת דלת והיכא דליכא בינונית ליכא תקנתא:
דרכו של אדם להוציא. אע"ג דשליח ב"ד הוא לא היה מוציא אלא מה שהלוה נותן לו דהיינו פחות שבכלים וה"ה כשנותן קרקע נותן הפחות:
(**מר אית ליה וכו**'). כתב הרמ"ה דמסתברא דרבינא מוקי להו לתרוייהו כשהיה לו עדית כשלוה ואחר כך מכרה דומיא דאידך שנויי דכתיב' בגמ' ומאן דתנא בעל חוב בבינונית אזיל בתר שעבודא דמעיקרא ומעיקרא מקמיה דמכרה לעידית לגבי דידיה בינונית הואי אע"ג דהשתא בתר דמכרה קם ליה הבינונית עידית:
ומאן דאמר. בזיבורית אזיל בתר גוביינא וכיון דבעידן גוביינא לגבי דידיה עידית הוא לא גבי מיניה ובמאי קא מיפלגי בדעולא קא מיפלגי מאן דאזיל בתר שעבודא דמעיקרא לית ליה דעולא דאמר דבר תורה בע"ח בזיבורית אלא מדאורייתא דינו בעידית ורבנן הוא דתקון דלא ליגבי אלא בבינונית משום חששא דאקפוץ ואלונו וכיון דמעיקרא קודם שמכר העידית משתעבד ליה הבינונית תו לא פקע שעבודא מיניה ומ"ד בע"ח בזיבורית ואזיל בתר גוביינא אית ליה דעולא דאמר דבר תורה בעל חוב בזיבורית ורבנן תקנו בינונית משום נעילת דלת וכי תקינו רבנן היכא דהויא בינונית לגביה בעידן גוביינא אבל השתא דחזר ליה עדית לא תקון והלכתא כרבינא ואליבא דמאן דאזיל בתר שעבודא דמעיקרא וכדאמרן ודלא כעולא דהא טעמא דעולא משום דחשיב זבורית פחות שבכלים ורב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע פליגי עליה וסבירא להו דאפילו גבי נזיקין שדינן בעידית מדאורייתא כל מידי דיהיב ליה ממטלטלי ואפילו סובין איקרי מיטב וכ"ש גבי בע"ח ואדרבה איכא למילף מינה דבע"ח בעידית ורבנן הוא דאוקמוה בבינונית כדי שלא יראה האדם דירה נאה ושדה נאה לחבירו ולא יאמר אקפוץ ואלונו כדאיתא ריש פרק הניזקין וקי"ל כרב פפא ורב הונא דבתראי נינהו ומיהו אי לא הויא ליה עדית ללוה בשעה שלוה נמצא דעידית הוא לגבי הבינונית דעלמא דקי"ל בשלו הן שמין ובעל חוב לא גבי מעידית אלא היכא דליכא אחר הלכך בכה"ג נזקין בבינונית ובע"ח וכתובת אשה בזיבורית ע"כ:
מכר כל וכו'. מי שהיו עליו לשלם נזקין ובעל חוב וכתובת אשה והיו לו עידית ובינונית וזיבורית ומכרן לאיש אחד או לשלשה בני אדם כאחד כלומר שזמן השטרות שלהן אחד:

כולן נכנסו וכו'. על הלקוחות מוטל דין המוכר מי שלקח עידית יפרע נזקין ובינונית ישלם לבעל חוב וזיבורית ישלם כתובת אשה ואם תאמר והא נזיקין מלוה על פה היא ולא גביא ממשעבדי י"ל דמשכחת לה בדכתב ליה מזיק שטרא בנזקיה אי נמי בדקנו מיניה אי נמי בשעמד בדין ונתחייב לשלם ואח"כ מכר דהעמדה בדין כשטר דמיא והוא דאתברר דלא פרע אי נמי דחייבוהו לשלומי ולא קבליה לדינא עילויה דגלי אדעתיה שאין רצונו לפורעו. הרמ"ה ז"ל:

בזה אחר זה וכו'. דאפילו שקלי קמאי עידית ובינונית מצו מדחו להו הלקוחות לנזקין ולבעל חוב אצל הזיבורית דאמרי לכל חד מינייהו הנחתי לך מקום לגבות ממנו דתנן במס' גיטין בפרק הניזקין (דף מט:) אין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש שם בני חורין ואפילו הן זיבורית וכי זבין הני תרתי קמאי אשתייר זיבורית בני חורין ואע"ג דהדר זבנא בתר בתרא אזלינן:

אין לו. כדי ספוק שלשתן שאין אותו קרקע שוה כל כך גובה משלפניו דהיינו השני שלקח קודם השלישי ואחרון של ראשון וכתב הרא"ש ז"ל והתוס' בשם ריב"א ז"ל שאם באו כלם בבת אחת כל הקודם בשטר גובה מן האחרון תחלה אם הנזקין קודמין ובע"ח אחריו וכתובת אשה באחרונה ובאו לגבות כאחד הנזקין קודמין לגבות מן האחרון אפי' היא זיבורית ובע"ח משלפניו אפילו היא עידית וכתובת אשה משלפני פניו ואפילו הן עידי עידית ואין ניזקין יכולין לומר א"כ הורע כחו שכך הוא הדין מי שקדם שעבודו יכול לגבות תחלה ואינו יכול לגבות אלא מן האחרון ואם בא לגבות משלפניו יאמר לו הנחתי לך מקום לגבות ממנו:

אילימא בבת אחת. בשטר אחד:

השתא לג' וכו'. חד מיניה קדים [בשעות] שאע"פ שהזמן הכתוב בשטרות אחד מ"מ מסתמא קדים חד מינייהו בשעות שכל היכא שלא היו שותפין בשטר אחד הכי הוא ומצי למטען הנחתי לך מקום לגבות ממנו ואפ"ה אמרת נכנסו תחת הבעלים משום שלא ניכר בשטר המכר מי לקח ראשון:

מכרן לאחד. דמסתמא היה הכל בשעה אחת מיבעיא:

בזה אחר זה. בג' ימים האי נמי לוקח זה שלקח זיבורית באחרונה מצי למימר לכל חד הנחתי לך מקום לגבות כי היכי דתיזלו כולכו בתר זיבורית:

דף ג.

שלקח עידית באחרונה. דניחא דלשקול כולהו כדינייהו ולא ליזלו בתר בתרא:

וליגבו כולהו מעידית. שהרי נשארה בת חורין אחר שלקחו שני לקוחות והוטלו שעבוד החובות עליה:

ואי לא מהדרנא וכו'. כי היכי דתהדרו ותגבו מיניה דהשתא הוי בת חורין ואין נפרעין מנכסים משועבדין במקום שיש בני חורין ואפילו הם זיבורית:

אי הכי. דמשום האי טעמא הוא:

בנזקין נמי נימא הכי. אי בעי (וכו') למישקלי בינונית שקילו ואי לא מהדרנא לשטרא דזיבורית למריה כי היכי דתהדר למגבי מינה ותשקול זיבורית בעל כרחיך ואמאי יהיב ליה עידית אלא מדלא טעין ליה הכי ע"כ בדיתמי עסקינן כגון שמת המוכר ואם היה מחזיר שטר הזיבורית ליתומים לא אזלי הני בתרייהו דיתמי לאו בני פרעון חוב אביהם נינהו היכא דלא שבק להון אבוהון והכא כקנו אינהו נכסים מעלמא דמי ובכה"ג חיובא עליה דלוקח רמיא ולא מצי למדחי להו והא דפריך מנזקין ולא מבע"ח משום דבעי למיתב ליה בינונית לניזק משום האי טעמא דאי לא ירצה לא יקבל אלא זיבורית אבל לבע"ח מאי לימא ליה אי שקלת זיבורית שקול ואי לא מהדרנא זיבורית למריה ותשקול מינה מצי למימר ליה הבעל חוב לכשתחזירנה דהא השתא נמי זיבורית בעי' למפרע לי אבל האשה לא מצית למימר נמי מהאי טעמא לכשתחזיר דכיון שאינו בא לגרוע כחה כמוחזר דמי כך העלו המפרשים ז"ל אע"פ שלא היה נראה כן מדברי רש"י בסוף כתובות (דף קט:) גבי ד' מצרנין שצריך ליקח לו דרך:

הלכך ליכא למימר הכי. לשון קושיא הוא:

אלא. להכי לא גבו מעידית שהיא אחרונה משום דאמר להו טעמא מאי אמור רבנן אין נפרעין מנכסים משועבדים וכו' משום תקנה דלוקח אנא הך תקנתא לא ניחא לי שקולו כדינייכו:

דאמר רבא. במסכת כתובות (דף פג.) מאי כגון זו על הי מילתא אמר רבא:

איני ניזונית. דקי"ל (שם דף מז:) תקנו מעשה ידיה תחת מזונות משום תקנתא דידה דילמא לא ספקי לה מזונות במעשה ידיה וכיון דאין זו תקנה לאחר אלא בעבורה ולצרכה לבד מצי למימר אי אפשי אבל היכא דהויא תקנתא נמי לחבירו לא מצי חד מינייהו למעקרא בלא דעת חבירו וכדאמרינן בסמוך ולפיכך אמר רבא כגון זו:

פשיטא מכר וכו'. אריש דהך ברייתא דלעיל קאי דקתני מכר כלן לאחד בזו אחר זו ומכר עידית באחרונה ומת ולא הניח נכסים בני חורין שלוקח נכנס תחת הבעלים וקמ"ל השתא דאם מכר הלוקח מנכסים הללו בינונית וזיבורית לאחר ושייר עידית לפניו שכלן יגבו מעידית דהא אחרונה היא ושעבודייהו עלה רמיא ולא מצי למימר תגבו מבינונית

ומטעמא דאי אפשי בתקנת חכמים כדלעיל דהא מכרה ולחבירו ניחא ליה בתקנת חכמים ואיך יאמר הוא אי אפשי:

דף ג:

אלא מכר עידית כו' הוא דמיבעי לן מאי. מי מצי אמר ליה לוקח ראשון לבע"ח הנחתי לך מקום לגבות ממנו והיינו עידית שהיתה אחרונה ברשות מוכר ודינך בה זיל שקלה וכתקנתא דרבנן ואע"ג דאית ליה פסידא ללוקח שני דזבין מיניה:

סבר אביי וכו'. מטעמא דאמרן:

כל זכות וכו'. וכי היכי דכי הוויין כולהו גבי לוקח ראשון מצי דחי ליה לבע"ח מעידית מטעמא דלעיל דלא ניחא לי בהאי תקנתא לוקח שני נמי דחי ליה מינה דאיהו במקום לוקח ראשון קאי:

כל שדותיו לשמעון. בבת אחת:

רצה מזה גובה וכו'. וכדמסיק כגון דלא אשתייר גבי שמעון בינונית אלא עידית וזיבורית ולפיכך רצה מלוי גובה שיש בידו שעבודו של מלוה דהיינו בינונית דלוי לא מצי למימר הנחתי לך מקום גבי שמעון לגבות ממנו כדלעיל דלא אמרי' הכי לעיל אלא גבי לוה גופיה דעיקר שעבוד' עליה רמיא ואע"ג דזבין הבינונית ולית ליה אלא עידית וזיבורית תקנו חכמים משום תקנתא דלקוחות דלא יגבה אלא מן הלוה ואפילו זיבורית אבל הכא שמעון גופיה נמי לוקח הוא ומיהו רצה גובה משמעון זיבורית טפי פורתא ולא מצי דחי ליה גבי לוי לבינונית אע"ג דשעבודיה הוא משום דאפי' היו כל הקרקעות ביד שמעון אם אמר לו בע"ח הב לי זיבורית טפי פורתא הדין עמו כרב אחא בר יעקב דאיפסיקא הלכתא כותיה הלכך רצה מזה גובה רצה מזה גובה:

ולא אמרן. דגבי מלוי:

אלא דזבן. לוי בינונית:

להכי טרחי. ודקדקתי ונקט האי לישנא לומר דמסתמא חביבא ליה לב"ח בינונית טפי מזיבורית אבל לא מצי למימר ליה הנחתי לך מקום גבי שמעון דהיינו בינונית לגבות ממנו דהוי משמע דאפי' הוא חביב ליה זיבורית טפי פורתא לא יהיב ליה והא ליתא דבע"כ יהיב ליה זיבורית טפי פורתא וכדאמרן הרא"ש ז"ל:

הנחתי לך מקום וכו'. אע"ג דלא שייך למימר הכי אלא ללוה גופיה ולא ללוקח וכדאמרן דכי היכי דלוי לוקח שמעון נמי לוקח הוא מ"מ שמעינן דסברא היא דכיון דמצי גבי

משמעון שלקח נכסי הלוה כמו מלוי שיגבה משמעון דאיהו קאי במקום בע"ח טפי לענין זה:

וקא משתעי דינא בהדיה. דבע"ח לסלקו מאותו קרקע בדברים כגון שיש לראובן שום תביעה על בעל חובו לומר פרעתיך דקי"ל במסכת שבועות (דף מא.) דאע"ג דנקיט שטרא אי א"ל אשתבע לי דלא פרעתיה בעי אשתבועי ואע"ג דהבא ליפרע מנכסים משועבדין לא יפרע אלא בשבועה (גיטין דף מח:) אפשר דשמעון פטר ליה משבועה דהבא ליפרע וכו' ולפיכך צריך ראובן לאשתעויי דינא א"נ כגון שאמר שמעון אין לי לא עדים ולא ראיה ואחר זמן מצא עדים או ראיה שמעון אין יכול להביאם וראובן יכול להביאם א"נ שראובן יותר פקח משמעון לטעון ושמעון אינו כאן שימנהו אפטרופוס אבל אין לומר דנ"מ היכא שיש עדים שהם קרובים לשמעון ואינם קרובים לראובן דסוף סוף כיון שיש ריוח לשמעון שבאין להעמיד הקרקע בידו אפילו לראובן פסולין להעיד כדמוכח פ"ק דמכות (דף ז.) גבי אלעאי וטוביה קרובי דערבא הוו ופסלינהו ללוה ומלוה כיון דאי לית ליה ללוה בתר ערבא אזיל וליכא למימר נמי דנפקא מיניה לטענת מזויף דשמעון לא מצי למטען מזויף מספק וראובן יכול למטען בודאי דהא פשיטא דכל הבא ליפרע מנכסים משועבדים צריך עדי קיום דאי לאו הכי לא שבקת חיי לכל בריה וכן מוכח בהדיא פרק גט פשוט (דף קעד:) גבי ש"מ שאמר מנה בידי לפלוני וכו' אמר תנו קיימיה לשטריה וכו' כלומר (אלמא) דאי לא קיימי לשטריה לא גבי מיתמי אלמא דטענינן ליתמי מזוייף. הרא"ש ז"ל:

ולא מצי א"ל. בע"ח לראובן:

לאו בעל דברים וכו'. שכבר יצא מרשותך ואנא שעבודי שקילנא:

דאמר ליה. ראובן:

אי מפקת וכו'. מה שתוציא משמעון יחזור עלי שהרי קבלתי עלי אחריות ואם תאמר אם יש נכסים לראובן לא מצי טריף ממשעבדי יש לומר דמיירי באפותיקי דכתב ראובן לבע"ח לא יהיה לך פרעון אלא מזו וא"ת ומה איכפת ליה לשמעון יפרע לבעל חוב ואח"כ יקח מראובן שחייב באחריות יש לומר דשמעון לא מצי מסלק ליה בזוזי וראובן מצי לסלק ליה כדאיתא פרק קמא דב"מ (דף טו:) וא"ת אם הבעל חוב טוען אמת מה איכפת ליה לראובן אי טריף לה סוף סוף הא צריך לפורעו ומה לו ליתן זוזי לבעל חוב או לשמעון ויש לומר דראובן המוכר מפסיד בטריפה זו שאם שמעון הלוקח השביח הקרקע יותר ממה שהוציא בהוצאה הבע"ח יטרוף הכל אלא שיפרע דמי ההוצאה לבד וכן אם השביח הקרקע ממילא יטרוף הכל ולא יתן לו כלום וחייב המוכר לשלומי ליה

ללוקח כל השבח דטריף מיניה בע"ח בלא דמים הלכך יפה הוא לו למוכר לאשתעויי דינא בהדיה דבעל חוב ומסלק ליה בזוזי שהלוה לו בלחוד:

איכא דאמרי אפילו שלא באחריות. כגון שהתנה בשעת המכירה דלא תהוי עליה אחריות והכי קי"ל כלישנא בתרא:

שלא באחריות. הך שלא באחריות לא מצי למימר דאתני הכא בהדיא שלא יתחייב באחריות דאם כן אפילו עד שלא החזיק בה אינו יכול לחזור בו דקי"ל כרב זביד דאמר אפילו נמצאת שדה שאינה שלו אינו חוזר עליו דאמר ליה להכי זביני לך שלא באחריות כדאיתא פרק חזקת הבתים (דף מד:) ומדלא נקט התם טעמא דחייתא דקיטרי כי הכא משמע בשלא החזיק בה לאחר שנמצאת שאינה שלו איירי אלא ודאי הך שלא באחריות דנקט אביי דלא כהלכתא הוא ממה נפשך אי דאתני ליתא מדרב זביד אי סתמא ליתא דהא קי"ל (ב"מ טו:) אחריות טעות סופר הוא:

עסיקין. עוררין לומר שלנו הוא כמו (בראשית כ"ו:כ') כי התעשקו עמו:

עד שלא החזיק בה. על כרחך מיירי דקנייה בקנין גמור באחד מדרכי הקנייה דאי לאו הכי אפילו לא יצאו עליה עסיקין נמי יכול לחזור בו אלא הכא כבר קנייה ויצאו עליה עסיקין ואח"כ לא החזיק בה שיגלה דעתו דאפילו הכי הוא רוצה בו ולפיכך יכול לחזור בו משום מקח טעות דקי"ל דכיון שיש בו מום במקח בטל המקח מעיקרו וחייב לחזור דמים והאי מקח טעות הוא כיון שצריך לטרוח וללכת לב"ד ולבטל ממלאכתו וכמו שכתב הרמ"ה ז"ל הלכך יכול לחזור בו דכיון שבא מכח מקח טעות ולא מכח חיוב אחריות לא מצי למימר ליה אחוי טירפך:

משהחזיק בה. אחר שיצאו עליה עסיקין החזיק בה בדרך שמגלה דעתו שרוצה בו כדמפרש ואזיל דדייש אמצרי שתקן סביב השדה שהקיפה מחיצה או שהשפילה אם היה לה מחיצה להשוותו לשדה אחר שלו אז אין יכול לחזור בו משום דא"ל ידעת במומו וקבלת אותו כמי שלוקח חייתא דקיטרי שהוא שק קשור ואינו יודע מה שבתוכו אם מלא סיגים או כסף צרוף:

איכא דאמרי אפילו באחריות. דלא מצי למימר ליה סברת וקבילת שהרי חייב להחזיר לו דמיו מכל מקום כיון שהחזיק בה לאחר שיצאו עליה עסיקין דליכא טענת מקח טעות תו לא מצי אתי משום חיוב האחריות:

דף ד.

דא"ל אחוי טירפך. דכתבו לך ב"ד דטרפי לה מינך כי היכי שתחזור עלי ואשלם לך אבל כל היכא דלא טרפי מינך לא אשלם לך מידי ואפילו מכרו אדעתא למיפרעיה לזמן כך והגיע הזמן אינו יכול הלוקח לעכב המעות משום דאמר לו מוכר משעה שקנית נתחייבת לשלם ואני איני חייב לך כלום עד שיטרפוה ממך וכן כתב הרמ"ה ז"ל והלכתא כלישנא בתרא:

ובא בע"ח ונטל חלקו של אחד מהם. אע"ג דתניא פרק יש נוחלין (דף קכד.) יצא עליהם שטר חוב בכור נותן פי שנים דמשמע להדיא שאינו רשאי לגבות חובו מאחד טפי מחבריה אלא כל אחד ואחד חייב לפרוע חלקו בחוב אביהם הכא מיירי שעשאום אביהם אפותיקי:

בטלה מחלוקת. והדרי ופלגי השאר מרישא:

יורשים הוו דכל חד מינייהו לא זכי ביה בחלקיה אלא מכח ירושה וכח ירושה לא הויא אלא היכא דמטי ליה לאחוי מאי דחזי ליה לפום ממונא דשבק אבוהון וכיון דבא בע"ח ונטל חלקו של אחד מהן אגלאי מילתא דמה שחלקו תחלה לאו חלוקה היא דכחלוקה בטעות הויא ובטלה וחוזרים לחלוק הנשאר כבראשונה והכי איפסיקא הלכתא כרב התם בב"ב פ' בית כור (דף קז.) הלכך שני אחים שחלקו אחד נטל קרקע ואחד נטל כספים ובא בע"ח ונטל את הקרקע דינא הוא דאזיל האי ונטיל פלגא בכספים ולא מצי אידך למימר ליה להכי שקילי כספים דאי מגנבי לא משתלמנא מינך ולהכי שקלת ארעא דאי מטרפא מינך לא משתלמת מינאי:

גרסי' בגמרא עד שליש במצוה. פי' שאם היה חייב במצוה אחת כגון לולב וכיוצא בו ומצא שנים אחד הדור מחבירו אע"פ ששניהם כשרים חייב לקנות את ההדור אפילו בתוספת שליש על דמי הב' דתניא (שבת דף קלג:) זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה לך ס"ת נאה לולב נאה ציצית נאה:

שליש מלגאו. כגון שהקטן נמכר בששה יוסיף שני דינרין דהיינו שליש שבתוך הדמים ויקח ההדור:

מלבר. שיוסיף חצי הששה שהם שלשה ויקח בט' דהיינו שליש מלבר שהביא השליש מבחוץ:

עד שליש משלו. כלומר צריך להוסיף שליש מיגיעו ודוחק את חייו כדי להדר את המצוה מכאן ואילך משליש ולמעלה אם זימן לו הקב"ה ממון שלא מיגיעו יוסיף ואם לאו חייו קודמים ודיו בתוספת שליש וכתב הרמ"ה ז"ל מסתברא דה"ה אם העשיר מיגיעו

והרי הוא יכול להוסיף יתר על שליש ואין חייו נדחקין בכך כמי שזימן לו הקב"ה שלא מיגיעו דמי כענין שנא' (דברים ח':י"ח) כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. רש"י ז"ל פי' משל הקב"ה שיפרע לו הקב"ה אפי' בעוה"ז:

מתני' כל שחבתי. כל שפשעתי בשמירתו הראויה לו כדמתרגמינן (שמות כב) על כל דבר פשע פתגם דחוב והך פשיעה כגון שמסר לחרש שוטה וקטן שור קשור אלא שאינו קשור כראוי ובור מכוסה אלא שאינו מכוסה כראוי דכיון דדרכו דשור לאינתוקי ודרכו דבור לאינתורי וחרש שוטה וקטן לאו בני דעת נינהו שיהיו ראוים לשמור הלכך חייב אבל אם מסר לחרש שוטה וקטן גחלת והלך וליבה אותה ושרף קמתו של חבירו פטור משום דלא ברי היזקו דגחלת מעמיא ואזלא ואי לאו מעשה חרש שליבה לאו דרכה כלל ללבות הלכך לא הוי תחלתו בפשיעה כלל ופטור אבל אם מסר להם שלהבת כיון דברי היזקו אע"ג דלא אזוקי ממילא אלא מחמת מעשה חרש חייב לדעת חזקיה דהלכתא כותיה לפי מה שפסק הרמ"ה ז"ל ויש אחרים מן המפרשים ז"ל שדעתם נוטה לפסוק כר' יוחנן דפטר אפי' במסר להם שלהבת (דף כב:) עד שמסר להם גואזא סילתא ושרגא כדאיתא בפ' הכונס (דף נט:). שמעינן מדפטרינן באש דמסירתו לחרש שוטה וקטן שאע"פ שמוכנים לגרום היזק לאו פשיעותא הוא:

הכשרתי את נזקו. הריני כאילו הכשרתי את נזקו וזמנתיו להזיק ואני חייב לשלם:

הכשרתי במקצת וכו'. אם זמנתי מקצת הנזק נתחייבתי בתשלומי הנזק כאילו זמנתי כל נזקו ודוקא כשזמן מקצת האחרון של נזק שאין שיעור הנזק נגמר אלא בו כדאמרינן בגמ':

שאין בהם מעילה. לאפוקי נכסי הקדש שאין אני חייב בנזקיו כדתנן לקמן (דף לז:) שור של ישראל שנגח שור של הקדש או איפכא פטור דשור רעהו אמר רחמנא ולא של הקדש:

של בני ברית. אני חייב אם הזקתי בהם ואפי' כנעני שהזיק בהם חייב כדנפקא לן לקמן פ' שור שנגח (דף לח.) מדכתיב עמד וימודד ארץ ראה ויתר וכו' אבל שור של ישראל שנגח שור של כנעני פטור דלאו רעהו הוא ונכסים המיוחדים שיש להם בעלים (דף יג:) לאפוקי נגח ואח"כ הקדיש נגח ואח"כ הפקיר וקדם אחר [כלומר ולא תפסו הניזק קודם ואפי' קדמו בעלים ראשונים וחזרו וזכו בו פטורים] וזכה בו דפטור דבעי' מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין כאחד בבעלים החייבין וליכא וכ"ש היכא דנגחי' תורא דהפקר לתורא דידן וקדם וזכה בו אחר או ב' שרודפים אחר שור אחד והוזק זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק דשניהם פטורין:

חוץ מרשות המיוחדת למזיק. כלהו אבות נזיקין לא מחייבי אלא ברשות שאינה מיוחדת למזיק לאפוקי רשות המיוחדת למזיק דאי עייל ניזק התם שלא ברשות ואיתזק בממוניה של בעה"ב כגון שורו או בורו או אשו או אפילו בגופיה דבעה"ב פטור משום דא"ל ברשותי מאי בעית ומיהו אי אזקיה בעה"ב בכוונה חייב (דף מח.) דא"ל כי אית לך רשותא לאפוקא לאזוקן לית לך רשותא:

ורשות הניזק והמזיק כשהזיק וכו'. שהיתה רשות מיוחדת לשניהם לפירות ולא לשוורים אלא לניזק לבד והכניס שם המזיק שורו שלא ברשות והזיק את הפירות בשן או ברגל:

כשהזיק חב המזיק כו'. דכיון דלגבי נזקין מיוחדת לניזק ובער בשדה אחר קרינא ביה:

גמ' האחרון חייב. בין לענין מיתה בין לענין נזקין ונפקא לן לקמן פ' שור שנגח (דף נא.) מדכתיב (שמות כ"א:ל"ג) כי יכרה איש בור ולא שנים להביא כורה אחר כורה שהאחרון חייב והראשון פטור דכתיב והמת יהיה לו לההוא דקא עביד מיתה ואע"פ דחפר ראשון שיעור נזקין פטור אפילו בנזקין דהכי קי"ל כרבנן ולא כרבי דאמר הראשון חייב בנזקין כיון דעבד שיעור נזקין נמצא דאחרון לרבנן לא עבד אלא קצת נזקו וחייב בכל נזקו:

דף ד:

כגון פפא בר אבא. דהוה בעל בשר:

פשיטא. דאיהו עשה הכל וממתניתין שמעינן אפילו לא עשה אלא מקצת נזקו:

איהו מאי קעביד. דמחייבת ליה והכי הלכתא דכל היכא דבלא איהו לא הוה מיתבר כלל הוא חייב וכלן פטורין וכל היכא דבלאו איהו הוה מתבר הראשונים חייבים והאחרון פטור ומכאן נוכל ללמוד דכל שאר פשיעות כיוצא בזה:

אי לאו אתון בדידי לחודי לא הוה מתבר. ואתם היה לכם לעמוד כשישבתי אני ומדלא עמדתם גם אתם חייבים כמוני:

דזגא מזגא. שנסמך עליהם ולא הניחם לקום וכיון שכן הוא כאילו עשה כל הנזק בידים וקא משמע לן דאע"ג דלא תבריה בגופו מחמת ישיבתו אלא מחמת כחו שנסמך עליהם הוא חייב והם פטורים דאע"ג דמכחם ומכחו נשבר הכל כח דידיה חשיב דכגרזן ביד החוצב דמי אבל אם לא נסמך עליהם אלא שבשביל ישיבתו נשבר בשעה אחת כולן חייבין שבשבילו לבד לא היה נשבר אם עמדו הם ובשבילם נמי לא היה מתבר בשעה אחת ואפשר שהיו עומדין קודם תרתי שעי ולא היה נשבר הלכך עתה שנשבר בחדא שעתא בשביל כולן הוא וכולן חייבין אבל היכא שלא היה נשבר כלל בשבילם אלא בשביל האחרון הוא חייב והם פטורין ואפילו לא נסמך עניהם אלא שישב לבד (והספסל)

נמי אם בלא מעשה האחרון היה נשבר ולא היה אפשר להם לסלק ההיזק שעשו קודם שיבא זה הוא פטור וכולן חייבין:

מפרש טעמא דרבנן התם פרק אלו הן הנשרפין (דף עח.) מקרא דכתיב כי יכה כל נפש אדם [עד שיכה] כל נפש משמע וקי"ל כרבנן דרבים נינהו לגבי רבי יהודה בן בתירא דפליג עלייהו ומיהו מיירי בשיש בראשון כדי להמית דאם לא היה בו כדי להמית אפילו לרבנן האחרון חייב כדמוכח התם:

חבתי בנזקו לא קתני. לא דייק מהך לישנא דסיפא דאגב רישא [דפרקין] דקתני חב מזיק לשלם תשלומי נזק הוצרך למיתני בסיפא נמי [חבתי] תשלומי נזקו אלא ה"ק מדנקט הכי בהך לישנא דרישא בל' תשלומין ולא תנא חבתי בנזקו דהוה משמע שור גמור חי והמזיק יטול את הנבלה משמע שאינו חייב לו אלא בהשלמה לבד שיטול ניזק את הנבלה וזה משלים לו מה שפחתו מיתה:

מטפלין בנבלה. כלומר נוטלין את הנבלה:

יביאהו עד. בשומר [שכר] משתעי קרא שיביא עדים שנטרפה באונס:

יביא עדודה. מלשון (בראשית מ"ט:כ"ז) בבקר יאכל עד ותרגום שלל עדאה:

אבא שאול מוקי קרא בשנטרפה בפשיעה ולהכי חייביה קרא להביא עדודה לב"ד כדמפרש ואזיל דבטורח נבלה קמפלגי והיינו יביאהו עד שטורח הנבלה שהוא שלל הנשאר על המזיק להביאו והרי הוא כמזיק כיון שנטרפה בפשיעתו ות"ק מוקי קרא באונס וכיון שיביא עדים שנטרפה באונס פטור ולא מחייב שומר כלל אפילו להביא עדודה אלא שיודע לו היכן הוא ואומר לו הרי שלך לפניך ולא דמי לנגנבה באונס ואח"כ הוכר הגנב דקי"ל (לקמן דף קח:) דבין שומר חנם בין שומר שכר עושה דין עם הגנב ולא מיפטר בשבועה דשאני התם דלא יכלו הבעלים לאשתעויי דינא עם הגנב דא"ל לאו בעל דברים דידי את אבל הכא דנבלה קמיה מצי אמר ליה הרי שלך לפניך אבל לא הודיע לבעלים עד שסרחה הבהמה ופחתה פשיעותא דשומר הוא וחייב לשלם הפחת ולא מיבעיא שומר דהויא פקדון גביה ואית ליה למעבד כדי שתהדר למריה אלא אפילו מזיק נמי חייב בהכי כדמפרש ואזיל:

ישיב לבעליו והמת. קרי ביה המת ישיב נמי ובשעת מיתה משמע הלכך אי פשע בה ולא אהדרא דהיינו להעלותה מן הבור או לא אודעינהו לבעלים עד דאסרח פחת נבלה דבכה"ג דמזיק הוי שהוא פושע אבל לענין זולא כתב הרמ"ה ז"ל דלא מחייב חדא דלא הוה ידע דזילא ולא פשיעותא היא ועוד דכיון דאיתא לנבלה בעינא ישוב לבעליו והמת

קרינן ביה ולא חמיר מגזלן דאע"ג דשהייה גביה עד דזילא כי אהדרה פטור דוהשיב את הגזילה אשר גזל קרינא ביה:

[**אמר שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לניזקין. ואני אומר אף לשואל נמי שמין כו' ההוא גברא וכו'**] אמר שמואל מנהג הדיינים שאין שמין לא לגנב ולא לגזלן שאם גנב או גזל בהמה או כלי ונפחת אצלו אין שמין את הנבלה והשברים לבעלים שישלים הגנב הפחת [אלא משלם בהמה וכלי מעליא והשברים שלו] כן פרש"י ז"ל וכתב הרא"ש ז"ל טעם לסייע פרש"י ז"ל וז"ל ואע"ג דאמרינן לעיל (דף ז.) ישיב לרבות שוה כסף ככסף ואי אית ליה לדידיה נבלה או שברים יהיב ליה גנב וגזלן שאני דכתיב אשר גזל כעין שגזל הלכך צריך להחזיר לו או גזילה או דמיה דמה לי הן ומה לי דמיהן כי באותם דמים יוכל לקנות חפץ כאותו שגזל אבל דבר שצריך למכור כדי לקנות החפץ כעין שגזל אינו יכול ליתן לו והכי איתא בירושלמי מנין שאין שמין לא לגנב ולא לגזלן א"ר אבא בר ממל חיים שנים ישלם [חיים] ולא מתים אשכחן גניבה גזילה מנין א"ר בון והשיב את הגזילה אשר גזל כאשר גזל עכ"ל אבל הרמ"ה ז"ל כתב דהיינו דוקא כשיש לגנב או לגזלן זוזי לאשתלומי מינייהו אבל לית ליה זוזי לאשתלומי מינייהו אע"ג דאית ליה קרקע או שאר מטלטלי למגבא מינייהו שיימינן ליה דהשתא היכא דאית ליה מנא תבירא לגזלן יהיב ליה דכתיב ישיב לרבות שוה כסף ואפי' סובין איתיה למנא דנגזל לא כ"ש דהא גזלן חד מכ"ד אבות נזיקין הוא וכולהו מני להו ר' חייא (לעיל דף ד:) בהדי הדדי ואוקימנא לשלם ממיטב וכולן שוין לדין זה דבג"ש דתחת נתינה ישלם גמרינן וה"מ לענין מיטב אבל לענין שומא לא ילפי מהדדי דענינא באפי נפשיה הוא גנב וגזלן דקני להו בשינוי ומסלק ליה בזוזי בעל כרחיה דנגזל שיימינן ליה [השברים] כמו ששוה בעידן גובייתא ואי זל או נפחת לגזלן נפחת לנזקין ולשואל דלא קנו להו בשינוי וברשות דמריהון קיימי דלא מצי לסלוקינהו בעל כרחייהו בזוזי שיימינן להו כמה ששוו בעידן שבירה ומה שפיחת מזמן שבירה עד זמן גובייתא פיחת לבעלים ומיהו [אפילו בגנב וגזלן] היכא שלא נשתנה שינוי גמור שיקנה הגזלן באותו שינוי והשיב את הגזילה אשר גזל קרינא ביה ומחזירו בעינא ואינו חייב לשלם הפחת ודוקא היכא דאתבר ממילא אבל אתבר מחמתיה [אי] דלא הויא שבירה של שינוי גמור דינו לשלם כמזיק אבל היכא ששברו שבירה של שינוי כיון דקנו להו לגנב ולגזלן בההוא שינוי לא מיבעיא בפשיעה אלא אפילו באונס חייבין לשלם וכולה משלם ולא למלויי דמי פחתיה לבד דכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל כעין שגזל יחזיר וכדפי' לעיל אי אית ליה זוזי ואי לית ליה כדאמרן ולא מיבעיא גנב וגזלן דבתורת גניבה וגזילה אתי לידייהו אלא אפי' שולח יד בפקדון או אפי'

כופר בפקדון שלא עשה בו מעשה ולא מיבעיא הני תרתי דאיכוון למגזל אלא אפילו אגבהה לאשתמושי ביה לפי שעה אע"פ שלא עשה לדעת גזילה דכיון דקי"ל (ב"ב דף פח.) שואל שלא מדעת גזלן הוי דין כולן שוה לגזלן ולגנב דאין שמין להם אלא לנזקין שמין כדכתיב והמת יהיה לו לניזק ומותר הנזק ישלם המזיק:

דף ה.

שתיק רב. בגמ' מייתו ראיה דמדשתק שמע מינה שהודה לדבריהם שסברי כשמואל דאמר שמין וכתב הרמ"ה ז"ל זה אב בכל התלמוד דשתיקה כהודאה דמיא:

שנטרף. שנולדו בו סימני טרפות בתוך ל' יום כיון דטרפה אינה חיה אף ע"פ שלא מת בתוך שלשים יום אין פודין אותו דכמת הוא חשוב ודוקא שנולדו בו סימני טרפה בידי אדם או בידי בהמה או שנפל מן הגג ונשתברו רוב צלעותיו אבל אם חלה אף על פי שאמדוהו למיתה בתוך שלשים יום כיון דחיה שלשים יום חייב לפדותו דלא כמת חשיב דאפשר הוא דחיה:

יכול אפילו נטרף. דמדאמר קרא אך פדה תפדה סלקא דעתך לרבויא:

אך חלק. קמשמע לן אך למעוטי ואהני פדה תפדה לרבויי גוסס ויוצא ליהרג דלא נילף מערכין דתנן התם גבי ערכין (דף ו:) הגוסס והיוצא ליהרג אינו נערך ולא נידר ואהני אך למעוטי נטרף וכדאמרן אבל נטרף שהרגוהו ממש לא איצטריך למעוטי מהא דמבן חדש אמר רחמנא והאי לאו בר חדש הוא אם הרגוהו בתוך ל' זו דרך רז"ל בעלי התוספות ז"ל והסכימו כל המפרשים ז"ל עמהם ואע"פ שלא פרש"י כן והקשו עליו ז"ל מהא דאמרינן במסכת (בכורות דף יז) (צ"ל מנחות דף לז.) בכור שיש לו ב' ראשים חייב לתת י' סלעים בפדיונו ופרכי' לה מהא דאמר ר' אלעזר בכור שנטרף וכו' ואם כדברי רש"י ז"ל מה ענין זה אצל זה שהרי זה שנהרג בתוך ל' יום הוא כנפל וזה אפשר להתקיים י"ב חדש אבל לפירושם ז"ל עולה יפה דזה וזה טרפה ויכול להתקיים י"ב חדש:

במשיכה. שמשכה מרשות לוקח:

במסירה. כגון דמסרה לה באפסר קנאה אע"ג דלא משכה:

זו וזו בהגבהה בין דקה בין גסה. ומפרש בקידושין (דף כה:) גבי פיל דבסימטא מביא ד' כלים ומניח תחת ד' רגליו דמה לי מגביהה ע"י עצמו או מגביהה ע"י כלי וקי"ל כרבי אלעזר דרב נמי קאי כוותיה (שם) והתם בקדושין מפורש יותר:

שמין מה שעליהן. מה שקנו מתפיסת הבית לאחר מיתת אביהן ועדיין לא בלו שמין אותן כמו שהן שוין עתה והכי משמע לישנא דמה שעליהן וטעמא דכי שתקי כל חד

לחבריה לאו משום דקא מחלי אלא אדעתא דמהוי כשאלה דסבר הא קאי אכתפיה למחר תפיסנא ליה ושיימינן ליה הא שתקו עד דנאבדו או בלו אין מנכין להם מחלקם דלא מצי למימר דשתק אדעתא למתפס דהא שתק עד דבלו אלא ודאי מחל:

שעל בניהם ובנותיהם אין שמין. וטעמא פרש"י ז"ל שמתביישין להביאן לב"ד ומחלי אהדדי וכן כתב הרא"ש ז"ל וכתב הרמ"ה ז"ל טעמא משום דלא מצי אמר כי שתקי אדעתא דתפסי ביה בשעת חלוקה דהא איהו גופיה לית ליה זכותא בגווייהו כדתנן (ערכין דף כד.) המקדיש את נכסיו אין לו לא בכסות אשתו ולא בכסות וכו'. ופסק רבינו אלפסי ז"ל דדוקא בגדים של חול אבל בגדים של רגל ושל שבת שמין והכי איתא בירושלמי דקידושין וכתבו ז"ל בהלכות ומבגדים של חול שמעינן להיכא דיהיב חד מן האחים מתנה לאינש אחרינא מתפיסת הבית וחזו אחין ושתקו דמחילה הויא:

בגדול אחי. כדאמרינן פ' יש נוחלין (דף קלט.) האי גדול אחי דלביש ומכסי מדיתמי מאי דעבד עבד ניחא להו דלשתמעי מיליה וכתבו בתוספות אם מוחין הרשות בידם אבל כל זמן שאין מוחין מסתמא ניחא להו כי היכי דלשתמעו מיליה. אמר המחבר נראה לי דהא דכתבו בתוספות ר"ל שמיחו תחלה בשעה דלביש ומכסי דאז מגלו דעתייהו דלא ניחא להו ואפשר דגרע [אז] משאר אחי דנאבדו או בלו [נמי] מנכין לו אבל אם לא מיחו מתחלה כלל מחלי ומכאן ואילך אפילו מה שעליו אין שמין ומטעמא דאמרינן דסתמא ניחא להו וכו' דאילו כל זמן שירצו למחות מוחין עד שיבלו מאי איכא בין גדול אחי לשאר אחי כנ"ל:

חייב. אפי' באונסין:

אנת מהימנת לי בשבועה. דשומר חנם שלא פשע בה. ופירשה הרמ"ה ז"ל בשם רב אחא משבחא בשאלתות אנת מהימנת לי בשבועה מינך בעינא ואיהו לא מצי משתבע ומתוך שאינו יכול לישבע משלם וקיי"ל כרבא ובבבא מציעא פרק המפקיד (דף לו:) נקט [אביי] טעמא דאין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר ולהך טעמא הוא פשוט אפי' איכא סהדי דנאנסה חייב וכ"כ הרא"ש ז"ל. אמר המחבר נ"ל דמשום דמלישנא דהכא דאנת מהימנת לי וכו' הוא משמע דאי איכא סהדי דנאנסה מפטר דהשתא לא מצי למימר לא מהימן לי וכו' פירשה רב אחא הכי כנ"ל:

דף ה:

ברשותי מאי בעי. שמעינן מינה דאי עייל ברשות לרשות המזיק חייב וכולה מפורשת במתני':

חוץ מרשות המיוחדת למזיק. שאם נכנס שור הניזק בחצר המזיק והזיקו שור המזיק פטור ורשות הניזק והמזיק אדלבתריה קאי שאמר כשהזיק וכו' אלמא חצר השותפין חייב וכו' שאם אכלה בהמתו של זה פירותיו של זה או דרסה כליו חייב דבשדה אחר קרינא ביה ודוקא בחצר המיוחדת לשניהם לפירות ואינה מיוחדת לשוורים דלגבי שוורים מקרי ובער בשדה אחר כדבעי' למימר קמן וכ"ש שחייב על הקרן ותולדותיו שחיובן אפי' ברה"ר:

ר' אלעזר אמר פטור וכו'. דס"ל דרשות הניזק והמזיק דמתני' לא קאי אדלבתריה כשהזיק חב וכו' ומשום דאית ליה הך סברא הוא דפטר ואפשר לומר דפליג בהאי גוונא דרב חסדא [סבר אף על גב דמיוחדת לשניהם לפירות כיון] דאינה מיוחדת לשוורים כשדה אחר [קרינן ביה ורבי סבר דאינה מיוחדת לשוורים] לא מקרי שדה אחר כיון דמיוחדת לשניהם לפירות ולית הלכתא כוותיה אלא כרב חסדא וכן פסקו המפרשים ז"ל או דלא פליג אלא דרב חסדא מיירי בחצר דשכיחי בה פירי דאינה מיוחדת לשוורים כדי שלא יטנפום ור' אלעזר מיירי בחצר דלא שכיחי בה פירי דמיוחדת בין לפירות בין לשוורים ולפיכך לא הוי בשדה אחר ובשן ורגל [אנן] בעי' שדה אחר אבל בקרן חייב דלא גרע מרה"ר:

לאיתויי קרן דאי משום מיטב הא תנא ליה רישא אלא לאיתויי קרן דחייב עליה דלא תנייה לעיל בהדי אבות וכשמואל (דף ד.) דאמר תנא שור לרגלו ומבעה לשינו:

איני. אדרבי אלעזר פריך:

והפונדק. בית גדול שרגילין סוחרים ואכסנאים ללון שם:

חייב. אם הזיק זה לזה בשן ורגל דלא הוי כרה"ר דהואיל ואינו לבני רה"ר אלא לאותן הדרים בו בשדה אחר קרינא ביה שהרי ע"י שכירות דרים שם:

ותסברא. דברייתות לא פליגי דליכא ברייתא דקאי כוותיה:

חייב בכל. לקמן מפרש שאפילו קרן תמה משלם נזק שלם הואיל ונכנס ברשותו והזיקה:

פטור מן הכל. דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי:

פטור בה על השן וכו'. דלא קרינן ביה ובער בשדה אחר דמשמע שיהא מיוחד לניזק:

על הנגיחה וכו'. אבל בהנך שהן תולדותיו של קרן תם משלם חצי נזק דכרשות הרבים דמי שהרי לשניהם רשות בו:

לא זה וכו'. מפרש לקמן שאינה של שניהם אלא של אחד מהם של ניזק חייב נזק שלם על השן ועל הרגל :

תם משלם חצי נזק. לקמן פריך והא תנא ליה רישא דבחצר הניזק אפילו קרן תמה משלמת נזק שלם:
קא תני מיהת וכו' פטור. והיינו כרבי אלעזר וקא פריך תלמודא קשיין אהדדי:
כי תניא ההיא. דפטור:
בחצר המיוחדת וכו'. דהויא חצר השותפין כרשות הרבים לגבי קרן ולגבי שן הלכך בשן פטור כרשות הרבים ובקרן תמה חצי נזק כרשות הרבים:
ודרב יוסף בחצר וכו'. דהויא כחצר הניזק שלא היה לו להכניס שם שורו ולא דמי לרה"ר:
דומיא דפונדק. שאינו מיוחד לשוורים אלא להניח שם פרקמטיא של סוחרים:
דומיא דבקעה. שסתם בקעה שוורים רועים שם ופירות נמי שכיחי בה נמצא שהיא מיוחדת בין לפירות בין לשוורים:
חייב על הכל לא קתני. דהוה משמע על כל מיני ניזקין כגון קרן ושן ורגל אלא חייב בכל דמשמע בכל הנזק:
מני ר"ט היא. דמדקאמר כל שהוא רשות לניזק חייב בכל משמע טעמא דרשות הניזק הא לאו הכי אינו חייב בכל אלא במקצת ומאי היא אי שן ורגל לא מחייב כלל אלא ברשות הניזק אש ובור ואפילו ברה"ר חייב בכל. אלא לא משכחת לה אלא קרן ואליבא דרבי טרפון דאמר ברה"ר ח"נ וברשות הניזק כיון שהוא כ"כ משונה שהזיק שם נשתנה דינו וחייב נזק שלם:
והא בעינן ובער וכו'. כלומר שדה דניזק:
אלא דחד מינייהו. דהיינו ניזק:
תם משלם חצי נזק. והיינו כרבנן דאמרי קרן תמה אפילו ברשות הניזק לא משלמת אלא חצי נזק:
שבוק מתני'. שביק פשטא דמתני' דמתניא סתמא וקשיא לך לאוקמא בתרי תנאי ותא בתר סברא דידי:
שמעי' מדיוקא דסוגיא דבעי' לאקשויי [אדתני] דתם משלם ח"נ ולא קשיא ליה היכי משלם ח"נ בלא לזה ולא לזה כדקשיא ליה בשן מובער דקרן חייבת בכל מקום [ואינה פטורה] אלא דוקא ברשות מזיק (פטורה) ומשום טעם דאמר לו [שורך] ברשותי מאי בעית וכן כתב הרמ"ה ז"ל:
לפירות אלא לחד. שאין רשות לשניהם לתת בה פירות אלא האחד ובעוד שפירותיו בתוכה אין הלה רשאי לתת בה פירות ולא שוורים והדעת מכרעת כן שלא יאכלו שוורים של זה פירותיו של חבירו והשתא אתי שפיר טפי דלגבי שן הויא חצר הניזק:
ולזה ולזה לשורים. כשהוציא זה פירותיו כל אחד יכול לתת שם שוורים שלו:

דלגבי שן וכו'. היכא ששורו של זה נכנס והזיק שאכל פירותיו של חבירו הוא רשות הניזק כדאמרן [ולגבי קרן הוא רה"ר] ומיהו אם הזיק שורו של זה פירותיו של חבירו ברביצה או בבעיטה הוי קרן בחצר הניזק שמשלם נזק שלם לרבי טרפון ולגבי קרן היכא שנגחו שוורים זה לזה הוי רשות המזיק דכולהו אית להו רשות בה ולפיכך מודה רבי טרפון דלא משלם אלא חצי נזק והא דאמרי' שהוא רשות של זה או של זה לא תימא דוקא שיהיה קנוי לו דאפי' בתורת שאלה בעלמא לפי שעה הוי רשותו והכי אמרינן לקמן פרק שור שנגח את הפרה (דף מז:):

אי הכי ארבעה וכו'. היכי תני ד' כללות לא הוו אלא ג' חלוקין בדיניהם רשות הניזק חייב בכל רשות המזיק פטור מן הכל רשות של שותפין חייב בקרן ופטור על השן ועל הרגל א"כ כללא בתרא למאי איצטריך בכלל כללי קמאי הוי [דאי] לגבי שן הוי רשות הניזק הא תנא רישא דרשות הניזק חייב בכל [ואי] לגבי קרן שהוא רשות השותפין הא תנא ליה [רישא] לזה ולזה כו' תם משלם כו' דבשלמא אי רישא ר"ט וסיפא רבנן נקט ר' אליבא דתנאי:

דף ו.

שלשה כללות בד' מקומות. ארבעה מקומות הן שאין דינן שום דיש חצר השותפין שהוא חייב בה על שן ורגל כגון הא דאמרן שמיוחדת לחד לפירות ולשניהם לשוורים והא דאוקימנא ברשות מיוחדת לשניהם לשוורים ולא אוקימנא שמיוחדת לאחד לשוורים ולאחד לפירות משום דקתני על הנגיחה תם משלם חצי נזק וזה א"א דהא אי רשות הניזק לר"ט משלם נזק שלם ואי רשות המזיק לכ"ע פטור. והכי הלכתא כמסקנא דרבינא ואע"ג דאליבא דר"ט אזלא ולית הלכתא כוותיה היינו לגבי קרן בחצר הניזק דפליג עם רבנן אבל לענין רשויות גופייהו אימת הויא כרשות הניזק ואימת הויא כרשות הרבים לא פליגי:

מתני' שום כסף וכו'. שום זה של נזקים לא יהא אלא בכסף שיהו ב"ד שמין אותן בדמים כמה שוה ניזק [ומזיק] זה מנה וזה מאתים ואפילו היה נראה שהנזקין שוין לא אמרינן יצא זה בזה בלא שומא לפי שמתוך השומא תעלה שומת שניהם בדקדוק ואם יש מותר משלמין המותר זה לזה ואם אין שם מותר שניהם פטורין:

גמ' תנינא. במתני':

להא דת"ר. בברייתא וש"מ דהך ברייתא עיקר היא:

פרה שהזיקה טלית כו'. כגון פרה שהיתה מהלכת ונסתבכה רגלה בטלית ונתקרע הטלית ונשבר רגל הפרה וטלית זה בור הוא וחייב מטעם בור ומשכחת לה חיובא בתרוייהו שהזיקו זה את זה בבת אחת וכיצד כגון בחצר המיוחדת לזה ולזה לשוורים אבל אינה מיוחדת לתרוייהו למטלטלין אלא לחד בלחוד דלגבי בור חייב ולא מצי למימר ליה תורך ברשותי מאי בעי ולגבי רגל נמי שקרע הטלית חייב כיון שאין מיוחדת למטלטלים אלא לניזק חצר הניזק הוא וחייב ובענין אחר אי אפשר דאי ברשות המזיק פטור ואי ברה"ר רגל ברה"ר פטור אי נמי יש לפרש שפרה הזיקה טלית ברשות הניזק ואח"כ הזיק אותו טלית לפרה ברשות הרבים ומ"מ לא בא אלא לומר שאע"פ שכ"א שוה דמי מה שהזיק בדקדוק אין הניזק יכול ליטלו בלא שומת ב"ד שהמזיק יכול לעכב שלא יטול אלא בשומת ב"ד:

לנכסים שיש להם אחריות. דהיינו קרקעות וכדאוקימנא ביתמי ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבע"ח ומיהו אם קדם ותפס מטלטלין מחיים דמזיק גובין מהן אבל תפיסה דלאחר מיתה לאו כלום היא וכדאסיקנא והאידנא כיון דתקנו בתראי למיגבי ממטלטלי דיתמי אע"ג דלא תפס נמי מגבינן ליה ממטלטלי:

והני כולהו כסף נינהו. דמטלטלין אי לא מזדבן הכא [מזדבן הכא] שיכול לטלטלן ממקום למקום הלכך ככסף נינהו מה שאין כן בקרקעות:

שתפס מחיים. וכבר כתבנו דהאידנא דתקנו רבנן בתראי לאגבויי ממטלטלי מגבין ליה לניזקין ולבע"ח ולכתובת אשה:

פרט לבית דין הדיוטות. שאין דנין דיני קנסות וחבלות ושאר מילי דלא שכיחי אי נמי מילי דלית להו חסרון כיס אלא ב"ד מומחין דסמיכי אבל הדיוטות דלא סמיכי לא ואע"ג דגמירי וסבירי והכי איתא פרק החובל [פד:]:

ע"פ עדים. בגמרא אמרי דאתא לאשמועינן דדוקא על פי עדים קודם שהודה חייב אבל מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור והוא דחייב נפשיה במידי מעיקרא בהודאתו [דף עה.] [ובענין אחר נמי אמרו בגמרא וכולהו חדא מלתא היא] על פי עדים שיהיו בני חורין ובני ברית וה"ה דלשאר דינין בעינן הכי אלא דהכא אגב סירכא דמודה בקנס ואח"כ באו עדים נקט דעובדי כוכבים ועבדים לאו בני עדות נינהו אפילו בהודאת והלואות וכל שכן בקנסות ונזקין:

בני חורין למעוטי עבדים. שאינם משוחררים ואע"ג דהוטבלו לשם עבדות דשייכי במצות דאי לאו הכי עובדי כוכבים נינהו:

עבד אתי מקל וחומר דגזלן ואשה או מגזלן וקטן [דף פח.] ועובד כוכבים נמי פסול מהאי טעמא וצריכא לאשמועינן תרוייהו דאי אשמועינן עבדים הוה אמינא משום דאין להם יחוס דכתיב (בראשית כ"ב:ה') שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור אבל עובד כוכבים דיש להם יחוס לא דכתיב הדרימון בן טברימון בן חזאל ואי אשמועינן עובד כוכבים משום דלא שייכי במצות אבל עבד כנעני שייך במצות שהנשים חייבות דגמרינן לה לה מאשה:

[**איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם**. השוה הכתוב אשה לאיש] משום דהאי קרא משתעי בקרבן ולא תימא דוקא גבי כפרה הוא דחס רחמנא עלה אבל לעונשין לא השוה הביא בגמרא פסוקים אחרים ואלה המשפטים אשר תשים לאותן העומדים על הר סיני והרי הנשים בכלל ועוד פסוק אחר וכדאיתא בגמרא:

הניזק והמזיק בתשלומין. מפרש הכא בגמרא דתרוייהו שייכי בפסידא המזיק שחייב לשלם מה שהזיק כדיניה אי במועד נזק שלם ואי בתם חצי נזק והניזק נמי שייך בפסידא שצריך להטפל בנבלה ואם פחתה בין מיתה להעמדה בדין פחתה לניזק בין בתם בין במועד ולפיכך צריכי תרוויהו רישא דתנן [לעיל דף י: ע"ש] תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלים בנבלה והך סיפא חדא בתם וחדא במועד:

[**גמרא** פלגא נזקא קנסא. דקסבר סתם שוורים] בחזקת שימור קיימי שאין דרכן ליגח ובדין הוא דאפילו פלגא לא בעי שלומי דהא אניס ורחמנא הוא דקנסיה ונפקא מינה דכיון דקנסא הוא אי מודה פטור:

חצי נזק צרורות. שהתיזה צרורות ברגליה דרך הלוכה ואע"ג דהוא תולדה דרגל ואורחיה בהכי הלכתא גמירי לה דמשלם חצי נזק והוי ממונא הלכך משלם ע"פ עצמו:

השתא דאמרת פלגא נזקא קנסא. משום דמשונה הוא:

[**האי כלבא**] **משונה הוא**. שאין דרכו בכך והוי תולדה דקרן לשלם חצי נזק:

ולא מגבינן בבבל. לפי שאין דנין דיני קנסות אלא בסמוכין ואין סמיכה בבבל:

בזוטרי אורחיה הוא. והיינו שן ונזק שלם משלם ומגבינן ליה בבבל. מכאן שמענו דכל מילי דלאו היינו אורחיה אע"ג דיש הנאה להיזקה תולדה דקרן הוי לכל מילי ולא מגבינן ליה בבבל ואי הוי אורחיה בשן הויא תולדה דשן וברגל תולדה דרגל ומגבינן להו בבבל:

ואי תפס. ניזק אפילו ברברבי לא מפקינן מיניה ודוקא שתפס שיעור מה שהזיקה מן הקרן שלו אבל טפי כגון תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה מפקינן מיניה דרבנן לא עבדו ליה תקנתא אלא דלא ליפסוד ממוניה אבל לארווחי [ממוניה] דאחריני לא תקט ליה:

דף ו:

ואי אמר אזמניה. אי לא תפס ואמר לב"ד שיקבעו לו זמן למזיק שילך לדון עמו לארץ ישראל דאיכא סמוכין קבעינן ומיהו האידנא דליכא סמוכין לא מקבעין ליה ומ"מ תקנו רבנן בתראי לשמותי למאן דמזיק היזק דלא מגבי בבבל עד שיפייס את חבירו ואם נותן לו הראוי ליתן כפי הנזק לדעת הבית דין מתירין נידויו אף שלא יתרצה בעל דינו ולא יהיה מפוייס:

בין כך ובין כך. בין אזיק בין לא אזיק היכא דידיעא מילתא דכלבא בישא הוא:

משמתינן ליה. עד דמסליק היזקא שיהרגנו שנאמר לא תשים דמים בביתך:

אמר המחבר מזמנינן ליה אע"ג דקי"ל (סנהדרין דף לא:) דאין מוציאין מנה על מנה הני מילי היכא דאיכא דייני באתרא דמצו למידן דינא דאית ליה שכיון שכן הוא אינו יכול לומר לב"ד שבעיר פלוני אני רוצה לילך שהן בקיאין ומומחין יותר מאלו שבכאן אבל בשאין כאן דיינין שיהו יכולין לדין דין זה כי הכא מזמנינן ליה לאתרא דמצו למידייניה כי היכי דלא ליפסוד [ממוניה] והאי תקנתא דרבנן בתראי שמנדין אותו עד שיפייס חברו מיהו אין אנו אומרים לו סך קצוב שאם כן היינו דנין דיני קנסות אלא אומרים לו בפירוש אנו אין בנו כח לדין דיני קנסות ואין אנו יכולין לומר כך וכך אתה חייב לו אבל הרי הוא מנודה עד שיתפייס חבירו ואם היה הלה מתעקש ואינו רוצה ומבקש ממנו ממון הרבה שאילו היו דנין דיני קנסות לא היה חייב ליתן לו כל כך אומרים לו עד סך זה אתה יכול לבקש ממנו ולא יותר ואם אינך רוצה להתפייס בכך הרי אנו מתירין אותו וכך השיבו בתשובת רבינו שרירא גאון ורבינו האי ז"ל ג"כ עכ"ל של הרמ"ה ז"ל:

[**מתני' ה' תמין כו'**]. הא מתני' פרישית בגמרא הכי ה' תמין הן ואם הועדו ג' פעמים חמשתן מועדין:

הבהמה אינה מועדת. מתחלתה:

לא ליגח. בקרן. ליגוף דחיפת הגוף בכוונה. לא לישוך שלא על מנת לאכול:

לא לרבוץ. על הכלים לשברם:

ולא לבעוט. הרי אלו ה' מיני נזקין תמין מתחלתן (ואם הועדו ולכך חמשתן מועדים ושן ורגל מועדים מתחלתן: השן מועדת לאכול את הראוי לה והרגל מועדת לשבור בדרך הלוכה. וזהו) שור המועד מתחלתו אבל [השלישי דהוא קרן] אין מועד בהם אלא בג' פעמים הואיל וע"י אותה התראה חייב נזק שלם וחדא מלתא היא חשיב להו וזה שור המועד דתנן:

שור המזיק. היינו קרן תמה ברשות הניזק והיא מחלוקת ר"ט ורבנן (דף כד:) לר' טרפון משלמת נזק שלם ולרבנן חצי נזק וקי"ל כרבנן והאדם נמי מועד מתחלתו לעולם:
גמ' ויש לך מועדין אחרים. נמי מתחלתן לשלם נזק שלם מן העלייה:
מתני' הזאב והארי וכו'. ודוקא בחצר הניזק דומיא דשן ורגל אבל ברשות הרבים פטירי דאורחייהו הוא כדאמרינן בגמרא. והא דפלגינהו תנא משן ורגל דבהמה משום דמשונות מהן שדורסין ואוכלין חיין וטורפין להניח מה שאין כן בבהמה:
רבי אלעזר אומר. לית הלכתא כוותיה דמפליג בין בני תרבות לשאין [בני] תרבות דקי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים ואע"ג דתניא ברייתא כר' אלעזר לא שבקינן פלוגתא דמתני' וסמכינן אסתמא דברייתא. הרמ"ה ז"ל:
חצי נזק מגופו. דכתיב ומכרו את השור החי וחצו את כספו וכו' [שאם] שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים והנבלה יפה חמשים זוז זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת וכדמפרש במכלתין (דף לד.):
מן העלייה. מעולה שבנכסיו של מזיק היינו מיטב שדהו כדמפרש לעיל:
גמ' מעולה שבנכסיו. שהרי חייב לשלם אע"ג דשור הנוגח אין שוה שיעור הניזק דבמועד כתיב שלם ישלם שור תחת השור ולא כתיב שיפרע מגוף הנוגח:
ישיבה על קברו. ישיבה של חכמים לעסוק שם בתורה ואע"פ דתניא (ברכות יח.) לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וס"ת בזרועו ויקרא בהן ויתפלל בהן משום לועג לרש היינו דעביד לנפשיה כאדם שקורא בתורה אבל היכא דקא עביד ליקרא דשיכבא כגון בני ישיבה לכבוד רבן ליכא משום לועג לרש. הרמ"ה ז"ל. וכתב הרא"ש ברחוק ארבע אמות דליכא לועג לרש:
חד אמר ג' וכו'. מ"ד ג' ימים הושיבו שם ישיבה משום דעיקר אבילות ג' ימים הוי דכמה מילי דאבל אסור בהן בתוך ג' ומותר לאחר ג' והיינו טעמא דמ"ד ז' ומ"ד ל' מפני חומרות שיש באלו הזמנים:
הא דאינו מקבל שכר היינו דוקא במי שיודע בו אבל אם אינו מכירו ואפשר שהוא הגון שכר יש לו שהרי לשם מצוה מכוין ועוד דאי לא תימא הכי אתה נועל דלת בפני כמה מהוגנים במקום שאינם נכרים ומעשה דרבי פרק השותפין (דף ח.) מסייע לן דהדר אמר יכנסו הכל. הרמ"ה ז"ל:
חלוצי כתף. שקרעו בגדיהן עד שהוציאו כתפיהם וזרועותיהם מכאן ומכאן ראיה לפרש"י ז"ל שפי' שחליצה האמורה באבל שיוציא כתפו מתוך קרע שלו:
והלא לפני אחאב. ומאי רבותיה דחזקיה:

קיים לא אמרינן. אלא היכא דידיע מילתא דקיים כחזקיה מלך יהודה שהרביץ תורה בישראל כדאמרי' (סנהדרין דף צד.) שבדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו איש ואשה תינוק ותינוקת שלא היה בקי בטומאה וטהרה:

קיים אמרינן לימד לא אמרינן. כלומר הא דאקדימו מעשה דידי לתלמוד דידכו משום דמעשה עדיף דהא כי מנחינן ס"ת אקברא דגברא רבא קיים אמרי' לימד לא אמרינן:

הא למיגמר נפשיה. תלמוד עדיף שהתלמוד מביא לידי מעשה:

הא לאגמורי לאחריני. מעשה דידיה עדיף ומשום הכי מנח תפילין למה שהיה מעשה דידיה והדר מיגמר להו:

סליקו להו ארבעה אבות

דף ז.

כיצד הרגל מועדת. לשלם [נזק שלם] הא אמרן באידך פרקא שהרגל מועדת מתחלתה:

לשבר בדרך הלוכה. כלומר שלא בכוונת היזק ואיידי דבעי למיתנא תולדה דהיינו הבהמה מועדת לשבר בשער גופה או בדבר המחובר לה כגון באוכף שעליה או בפרומביא שבפיה דרך הלוכה שלא בכוונת היזק תנא האב בששברה ברגלה ממש ולפיכך מתחיל כיצד אמרו הרגל מועדת מתחלתה לשבר וכו' והיינו רגל ותולדה דרגל שפטורין ברה"ר וחייבין ברשות הניזק נזק שלם:

היתה מבעטת. בכוונה והזיקה בבעיטה:

או שהיו צרורות וכו'. דרך הלוכה שלא בכונה:

משלם חצי נזק. אע"פ דבעוט ונתוז שוין לענין חצי נזק מיהו יש חלוק בדיניהם דאלו חצי נזק דבעוט כיון דבגופה הוא ובכונה תולדה דקרן היא דמשלמת חצי נזק מגופה ואפי' ברה"ר ואלו חצי נזק דצרורות שהוא שלא בכונה כי אורחיה תולדה דרגל היא ואינה חייבת אלא ברשות הניזק דבשן ורגל כתיב בשדה אחר ומשלם מן העלייה והיה בדין שישלם נזק שלם כמו ברגל אלא דהלכתא גמירי לה כיון שלא הזיקה אלא על ידי צרורות הבאין מכחה ולא בחיבורים אבל צרורות מחמת בעוט בעיא דלא איפשיטא היא בגמ' (דף יט.):

דרסה על הכלי דרך הלוכה ושברתו:

ונפל . שברי אותו כלי ששברה ברגלה וניתזו על כלי אחר ושברו ונמצא שהכלי הראשון נשבר ברגל והכלי השני בתולדה דרגל לפיכך על הא' משלם נזק שלם ועל הב' חצי נזק צרורות ודיניהן ברשות הניזק דוקא ואע"ג דכבר שמענו זה מ"מ איצטריך לאשמועינן דסד"א משונה היא בהך דריסה הואיל ודרסה בחוזק כל כך שניתז השבר על כלי אחר

ושברו מסתמא להזיק נתכוונה קמ"ל דלא א"נ קמשמע לן דזימנין דמשכחת לה נזק וחצי נזק בחד מעשה בהדדי כי ה"ג:

מתני' התרנגולין מועדין וכו'. ברגל בחצר הניזק נמי הוא דחייב וקמ"ל דעופות נמי מועדין מתחלתן בין לענין שן בין לענין רגל ותנא גבי רגל וה"ה גבי שן וילפינן עופות מושלח את בעירה (לקמן דף נד:) תרגום של בהמה מבהמתך דכלאים או דשבת [שם ע"ש] כדתני דבי רבי ישמעאל ושב הכהן [ובא הכהן] זו היא שיבה זו היא ביאה (עירובין דף נא. וש"נ) וילפי' מהדדי הכא נמי בעירה ובהמה חד ענינא הוא וילפינן מהדדי מה להלן חיה ועוף כיוצא בהן אף כאן חיה ועוף כיוצא בהן ודוקא כששברו ברגליהן או בכנפיהם או בשאר גופן כדרכן שלא בכוונה אבל שברו ברוח כנפיהן הוו להו צרורות וחצי נזק הוא דמשלם ואם שברו בכוונה אפילו בגופן חצי נזק הוא דמשלם דהויא לה תולדה דקרן וכדפרישית ברישא:

דליל קשור ברגלו. כל דבר הנקשר ברגל התרנגול קרוי דליל ואית דגרסי דלי:

והא דמשלם חצי נזק אוקימנא בגמ' [דף יט:] בדאדייה אדויי שזרק התרנגול את הדליל ושבר כלי בזריקתו דהוו להו צרורות כיון דלאו בהדי דאזיל ומימשיך דליל בתריה קא מזיק ולאו כעגלה מושכת חשבינן ליה אלא צרורות נינהו מכלל דאלו אזיק דרך משיכתו כעגלה מושכת דמי ומשלם נזק שלם:

דכל היכא דאזיק ע"י ד"א שלא בחבורין משלם חצי נזק ואי אזיק בחיבורין משלם נזק שלם ואע"ג דלאו אדעתא דבעל התרנגול נקשר הדליל [אלא מאיליו] מכל מקום אורחיה הוא בכך ולפיכך הוי תולדה דרגל דלא אשכחן בנזק בעלי חיים דלאו אדם אלא תרי גווני או מידי דאורחיה דהוי תולדה דשן או רגל או מידי דלאו אורחיה דהוי תולדה דקרן ואע"ג דאין כונתו להזיק וכיון דלא דיינינן ליה כתולדה דקרן מסתברא דהוי משום תולדה דרגל מטעם דאורחי בהכי ואפילו שלא מדעת הבעלים חייב והכי משמע לקמן (דף כא:) גבי כלב שנטל חררה. ומיהו [דוקא] כשנקשר מאליו הדליל והוא של הפקר אי נמי שהצניעו כראוי בעליו של דליל [אנוסים הוו ופטורים בעל דליל ובעל תרנגול] אבל לא הצניעו כראוי בורו דבעל דליל הוא וכן אם קשרו אדם בורו דקושר הוא והוא דאזיק בתר דניח אבל אזיק בהדי דאזיל אש של בעליו שפשע בו או שקשרו הוא:

או שמהדס. פירש בו מחפש וחופר ברגליו ואמרי לה מרקד ואידי ואידי ואידי אורחיה הוא וכי קתני משלם חצי נזק בדאזיק ברוח שבכנפיו או שהתיז עפר וצרורות אבל אזיק בגופו משלם נזק שלם דתולדה דרגל היא והכי איתא בגמ' (דף יז:):

גמ' אוכף. מרכב של בהמה:

פרומביא. מתג של ברזל שבפיה:
בזוג. התלוי לה בצוארה לקשקש:
חמור במשאו. הוא כעין שליף שהוא משוי גדול המונח במרצופים:
נזק שלם. כדפי' במתני' דבכל הני אורחא להזיק דרך הלוכה בלא כוונת הזיק:
בכנפיהן. שנגעו כנפיהן בכלי וצריך לומר ששברוהו שם במקומו דאי לא אלא שנתגלגל בעיא היא בגמ' (שם):
ברוח שבכנפיהן. כצרורות דמי דשלא בחיבורין היא:
מהדסין. מרקדים או חופרין והיה הטנופת דבוקה בגופן:
העלו עפר. מן הארץ לעיסה היינו כצרורות:
כל שבזב טמא. לאו כללא הוא דמגע בית הסתרים (נדה דף מג.) בזב טהור ובנזקין כל היכא שהוא בחבורין חייב אלא ה"ק כל מגע או היסט שבזב טמא בנזקין משלם נזק שלם כל שבזב טהור כגון צרורות בנזקין משלם חצי נזק:
ורבא צרורות וכו'. בתמיה הא תנינא ליה בכמה דוכתי בפרקין:
עגלה מושכת. שאם היו שוורים מושכין את העגלה ושברה כלים דרך הלוכה ברשות הניזק בעל השוורים משלם נזק שלם סד"א כיון שהשוורים אינן נוגעין בעגלה כמאן דפסיק דמי והוו להו כצרורות קמ"ל כיון דאיכא חבלים דמחברי בין עגלה לשוורים כמאן דנגעי בעגלה דמי דכה"ג בזב נמי טמא שאם היה הזב מושך את העגלה העגלה טמאה דהסט בחבורין הוא נמצא מדברי רבא למדנו דזה בא ללמד ונמצא למד כה"ג שחייב בניזקין כנגדו בזב טמא וכדפי' דהא בלאו הא דרבא לא ידענו אלא בטמא יושב כגון שהלכה קרון שהזב עליה על גבי כלים שהיו תחתיו טמאים משום מדרס הזב ואם התיזו צרורות מחמת הקרון בזב טהור ובנזקין נמי צרורות נינהו:
שליף. משוי גדול המונח במרצופין:
בתר מעיקרא וכו'. שדחפתו בגופה:
תבר מנא. וצרורות נינהו דההוא שעתא שלא בחבורין הוא:
ושברו במקל. קודם שנח פטור המשבר וחייב הזורק:
מנא תבירא. דכיון דסופו לישבר מחמת זריקתו של ראשון כמו ששברו הוא דמי:
אלמא בתר מעיקרא אזלינן. דאל"כ מנא מעליא הוה ושני אמאי פטור ומיהו כתב הרא"ש ז"ל שאם זרק אבן או חץ על הכלי ובא אחר וקדם ושברו חייב דיש לחלק בין ענין זה לזורק הכלי עצמו:
לרבה פשיטא ליה. כתב הרמ"ה ז"ל דכיון דפשיטא ליה משמע דבתר מעיקרא אזלינן וקיימא לן כוותיה דסוגיין דעלמא דהא שמעתא דזרק כלי הלכתא היא ורבא נמי לאו

מפליג פליג עליה אלא ספוקי מספקא ליה ואין ספק מוציא מידי ודאי ולקמן בתרוצא דרב ביבי [והוא דקאזיל מיניה מיניה] כתב ז"ל דלאוקומי בעיא דרבא הוא הוא דקא בעיא אבל פשיטא דהלכתא כרבה דבתר מעיקרא אזלינן וכן מצאתי בספרים ישנים שכתוב כלשון זה בהדיא:

מחטטין. מנקרין בחרטומיהון ולשון חפירה הוא כדתנן [סוכה דף סו.] החוטט בגדיש:

נזק שלם. אלמא דכל כה"ג אע"ג שלא שברו ממש בגופו אלא מכחו בא לאו צרורות נינהו וחשבינן ליה כאלו שברו ממש בגופו דבתר מעיקרא אזלינן:

והוא דקא אזיל הדלי מיניה מיניה. דתרנגול ולא נשבר ע"י גלגולו למקום אחר אלא דוחפו כל שעה גם בשעת שבירה וכבר כתבנו דהיינו לפום ספקו של רבא ומ"מ הלכתא כרבה כמו שכתב הרמ"ה ז"ל לעיל וכן דעת הרז"ה ז"ל והשיב על הרי"ף ז"ל שהביא בהלכות תירוצא דרב ביבי דמשמע דסבירא ליה ז"ל דבתר הסוף אזלינן וקשיא דידיה אדידיה שהביא הא דרבה דזרק כלי לקמן (מכילתין דף כו:) וכן כתב רש"י בפירושו דבתר מעיקרא אזלינן והרמב"ן ז"ל רצה לתקן לסיוע הרי"ף ז"ל ופירש בהפך שפשוט הוא לרבה דבתר בסוף אזלינן והיינו דאמר מאי טעמא מנא וכו' כלומר בדין הוא שיהא השני חייב אלא דמנא תבירא תבר ותפשוט ליה מדרבה דבתר בסוף אזלינן והאריך ז"ל בזה וכתב הריטב"א ז"ל שדעת רבו ז"ל דלא אמרינן לא אתי ספק ומוציא מידי ודאי אלא כשהן בדור אחד אבל רבא שהוא בתרא יש לחוש לספקו הלכך שניהם פטורים דהמוציא מחבירו עליו הראיה והראב"ד ז"ל כתב שהרי"ף ז"ל פסק כרבה דפשיטא ליה [ולעולם בתר מעיקרא אזלינן] ומה שהביא תירוצא דרב ביבי לאו משום למפסק כוותיה אלא משום דבכי האי גוונא לאו משונה הוא בפסיקת החבל כיון דקא אזיל מיניה מיניה דע"י שרוצים לשתות אורחייהו לחטט בחבל כדי שיפול לארץ וישתו ממנו ואורחיה הוא ודמי לנהמא ופלוסי סלא דבסמוך (לקמן דף יט:) ולפיכך הביאו הרב אלפסי ז"ל לאשמועינן דאפילו בחבל שאינו מלוכלך בלישה כיון דקא אזל מיניה מיניה אורחיה הוא ומשלם נזק שלם ובלאו דרב ביבי א"א לומר בחבל נזק שלם דהא משונה הוא התרנגול דנוקר בחרטומו כ"כ בחוזק שמפסיק חבל ותולדה דקרן הוא וחצי נזק הוא משלם ואנן אמרינן משלמין נזק שלם וא"א אלא אם (כן) הוא מלוכלך בלישה ומשום העיסה מנקרו ולפי שלרב ביבי אין אנו צריכים לאוקומי בהכי הביאו ז"ל:

דף ז:

ותקע בו. שנבקע הכלי מחמת הקול קריאת התרנגול קרי תקיעה לשון תקיעת שופר או תקע באזנו וחרשו:

ביזרוני. זרעים ואגב הזרעים אורחיה לעיוליה רישיה למיכל וכיון דאורחיה לאכול אורחיה נמי לזעוק:

משונה הוא. שאין דרך התרנגול לתקוע בכלים:

שצנף. קול הסוס נקרא כן:

ושבר הכלי. בקולו:

משלם חצי נזק. דכל הני צרורות נינהו דכיון דרוח דאתי מכחו הוא דמי לתרנגולין ששברו ברוח שבכנפיהן ש**משלם חצי נזק**. ובגמ' (דף יט.) מוקי רב יוסף כרבנן ורמי בר יחזקאל כסומכוס [דלית ליה חצי נזק צרורות] וכיון דקי"ל כרבנן א"כ הלכתא כרב יוסף ולא כרמי בר יחזקאל דאמר נזק שלם דהא בין תקיעת התרנגול או צניפת הסוס צרורות נינהו דרוח כנפיהם או רוח פיהם אתי מכחו הוא וחצי נזק משלם וממילא לית הלכתא כרמי בר יחזקאל ומשום הכי אין לחוש אם הביאו הרי"ף ז"ל דליכא למיעטי שיפסקו כמותו כיון שהביא אחריו רב יוסף וחתם בו דבריו ומיהו הביאו למאי דנפקא לן מדבריו דאי ליכא בזרוני משונה הוא (ואע"ג) דאליבא דרבנן דקי"ל כוותייהו בין אית ביה בזרוני בין לית בה בזרוני לא שייך נזק שלם אלא חצי נזק דהא צרורות נינהו מ"מ היכא דאית ביה בזרוני משלם חצי נזק מן העלייה כדינא דצרורות כאורחייהו ואי לית ביה בזרוני הוא משונה והיא בעיא דלא איפשיטא בגמרא [דף יט:] [בעי רב אשי יש שינוי לצרורות לרביע נזק או אין שינוי לצרורות לרביע נזק] שינוי בצרורות אם שינה בהם לא משלם אלא חצי דינו שהוא רביע נזק מגופו (פלגא דח"נ) וטעמא דמגופו משלם ולא מן העלייה דכל היכא שמשנה הוי תולדה דקרן וקרן תמה משלמת מגופו כדאמרי' במכלתין וכיון דלא איפשיטא בעיא מספקא לא משלם אלא ז רביע נזק [ולא משלם אלא] מגופו:

דף ח.

מתני' כיצד השן מועדת. ומשני לאכול את הראוי לה:

והבהמה. היינו שן היינו בהמה [לעיל יז:] אלא תנא שן דחיה וקתני שן דבהמה לאשמועינן דאע"ג דבעירה כתיב חיה בכלל בהמה:

משלם חצי נזק. דמשונה הוא שהרי אין דרכן לאכול לא כסות ולא כלים הלכך חצי נזק כקרן הוא דמשלם דתולדה דקרן היא:

ברשות הניזק וכו'. לאו אכסות וכלים קאי אלא אשן מועדת וטעמא דבשן ורגל בעינן בשדה אחר דהיינו רשות הניזק:
מה שנהנית. אפילו ברשות הרבים דאע"ג דמטעמא דאבות נזיקין לא מחייב כיון שזה נהנה וזה אינו חסר חייב לשלם ומיהו מה שנהנית בלחוד:
מצידי הרחבה. לא שכיחי בה רבים והוי כרשות היחיד ובגמרא מפרש לה:
[**גמ'**] **ופרה שאכלה שעורים**. שהן מאכל חמור [וחמור שאכל כרשינין. שהן מאכל פרה משלמין נזק שלם דאע"ג דאין רגילין בכך הואיל ואורחייהו למיכלינהו ע"י הדחק כשהן רעבין ראויין קרינן ביה]:
כל מידי דלאו אורחיה. למיכל כל שעה:
ואכיל ליה על ידי הדחק. כלומר אורחיה למיכל על ידי הדחק כשהוא רעב כי הני:
שמה אכילה. ואפילו שלא ע"י הדחק:
שונרא דאכל תמרי וכו'. [הואיל] ואורחייהו למיכלינהו ע"י הדחק [משלמין] נזק שלם:
ביניתא. דג אבל כסות וכלים אפילו על ידי הדחק לאו אורחיה למיכלינהו אלא מתכוין להזיק:
ופלסיה. לעסו לשון אחר פלסיה סדקו:
[**ואסלא**] **ח"נ**. דמשונה הוא והא דחייביה מיירי כגון דתפס ניזק דהא אין דנין דיני קנסות בבבל [לקמן דף פד:] ופלגא נזקא קנסא הוא וכתב הרמ"ה ז"ל והוא דתפס ההוא מידי דאית ליה מדינא למיגבא מיניה בארץ ישראל דהיינו גוף של שור המזיק דתם הוא ואינו משלם אלא מגופו אבל תפיס מידי דלית ליה מדינא למיגבי מיניה לאו תפיסה היא:
אורחיה לפלוסיה לסלא. כשהוא לועס את הפת לועס את הסל עמו:
דאכל והדר פליס. דלהזיק לבד נתכוון אבל היכא דפליס והדר אכיל אי נמי דפליס בהדיה דאכל כולה מילתא להנאת אכילה הוא דעבד הרמ"ה ז"ל:
ברחא. עז [ונקראת כן לפי שהיא קלה לברוח]:
מעל גבי חבירתה חייבת. מוקמינן לה בקופצת ופי' רש"י ז"ל קופצת שקפצה ואכלה על צוארה שאין דרכה כן ותולדה דקרן הוי וחייבת חצי נזק קאמר וכתבו הרא"ה והריטבא ז"ל דאינו נכון דהא אמרי' לעיל [יט:] דכיון דאורחה למיכל אורחא נמי לפלוסי ה"נ כיון דאורחא למיכל אורחא למקפץ הלכך לאו תולדה דקרן היא אלא שן ממש ונזק שלם קאמר ובירושל' [פ"ב ל"ד] אמרינן בפירוש משלם נזק שלם ובתוספתא (פ"א) משלמת מה שהזיקה אלא פירוש קופצת היינו שזקפה רגליה ועמדה על הבהמה ואכלה זקופה והיינו לישנא דעמדה ואכלה ובכי האי גוונא יש לה דין אוכל ברשות הניזק ומשלמת נזק שלם אבל אם עמדה מעט כדי לפשוט צוארה לא הוי רשות הניזק דבכה"ג עמדה

נמי אורחא הוא כדאמרן ופטורה וטעמא דמילתא משום דבהמתו לאו רשות הניזק גמור הוא אבל ברשות הניזק גמור כגון ביתו חייבת ואפילו אכלה כדרכה וכדתנן (לעיל דף יט:) מתוך החטת משלמת מה שהזיקה:

דף ח:

אכולהו. הא דקתני מתני' ברה"ר פטורה אפי' אכסות וכלים שהוא שינוי ותולדה דקרן וטעמא דכל המשנה כגון זה שהניח כסותו ברה"ר ובא אחר ושינה בו כגון זה שאכלתו פטור:

כסות וכלים חייבת. חצי נזק דתולדה דקרן היא דהאי לאו משנה הוא דלימא דכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור משום דעביד איניש שעומד לפוש להניחו ברשות הרבים ומיתפח מטרחו ואפילו גבי פרות שיש שינוי אם בעטה מהלכת באותה שהיא רבוצה ברשות הרבים חייבת משום דנהי דרבוצה משנה היא וכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור וקי"ל כרבא לקמן (דף כד:) דבתרא הוא דאמר חייבת משום דאמרה לה נהי דאית לך רשותא לסגויי עלי לבעוטי בי לית לך רשותא :

דמי עמיר. שאם אכלה [שעורים] כדי שביעתה אין זה משלם לו אלא מה שהיה צריך ליתן לה בקשין ובתבן להאכילה דא"ל אי אפשי להאכילה שעורים אלא קשין:

דמי שעורים בזול. כפי שהיה צריך ליקח שעורים למאכלה אם היה רוצה להאכילה שעורים ולא יתן כשער שבשוק דילמא איהו לא מאכיל לה שעורים אלא בזול כדאמר בב"ב פ' מי שמת (דף קמו:) כל זוזא חשבי' בד' דנקי דהיינו שני שלישי הדמים:

(**בגמ'**) אע"פ שאינו רגיל להאכילה שעורים אלא עמיר משלם לו דמי שעורים כפי מה שאדם אחד רגיל ליתן לבהמתו ולא קבולא קבים וכתב הרמ"ה ז"ל [דה"ה] למאן דרגיל לתת לה שעורים דכיון דבע"כ הוא דמתהנית לא משלם אלא שיעור מאי דאמדינא לדעתיה דהוה ניחא ליה דיקא נמי דקתני מתני' סתמא משלמת מה שנהנית:

[**לשון גמ'**] **לפי' כיון דמשערי' בדבר הראוי לה ואורחה למיכל אכלה חטים וכו'**. ולא נהנית פטורה ברה"ר אבל ברשות הניזק משלמת מה שהזיקה דאכילה ע"י הדחק שמה אכילה ולענין הלכתא כתב ריא"ף ז"ל דאיכא מ"ד דהלכתא כרבה שהוא רביה דרבא ואיכא מ"ד דהלכתא כרבא דהוא בתרא וכתבו הרא"ה והריטב"א ז"ל שספק הגאון בזה מסולק הוא משום דברייתא דמסייע לרבה ר"ש ובריית דמסייעא לרבא רבנן והלכתא כרבנן עוד כתב הרא"ה בשם רז"ל שהלכה כרבא ואע"ג דרבה רביה הוה שלא אמרו אין הלכה כתלמיד במקום רבו אלא כשחולקין שניהם יחדיו בהדי הדדי אבל כשתלמיד

מאריך ימים אחר רבו וחולק עמו הלכתא כמותו ועל זה אמרו דהלכתא כבתראי והיינו בעלמא אבל הכא הלכתא כרבא בין הכי ובין הכי [דרבנן קאי כוותיה] כדכתיבנא:

גרסינן בגמ' (דף כ.) א"ל רב חסדא לרמי בר חמא לא הוית גבן באורתא בתחומא (דשבתא) דאיבעיא לן מילי מעלייתא מאי מילי מעלייתא הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר או אין צריך להעלות לו שכר היכי דמי אלימא בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר זה לא נהנה וזה לא חסר ואלא בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר זה נהנה וזה חסר הוא לא צריכא בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר מאי מצי א"ל מאי חסרתיך או דילמא א"ל הא אהניית מאי הוי עלה אמר רב כהנא א"ר יוחנן אינו צריך להעלות לו שכר ע"כ בגמ' פי' בתחומא לא היית קרוב אצלנו שתוכל לבוא:

בחצר דלא קיימא לאגרא. שאינו רגיל בעל החצר לאוגרא ואף כי לא היה דר זה בה לא היה שוכרה לאחרים כי היכי דלא שכרה עד השתא:

וגברא דלא עביד למיגר. זה הדר בחצר אינו עשוי לשכור חצרות לפי שמצויין לו בתים להשאיל או יש לו בית אחר:

זה לא נהנה. דהא שכיחי לו בתים בחנם:

וזה לא חסר. דהא לא קיימא לאגרא ופשיטא דפטור:

זה נהנה. שהיה צריך לשכור חצר אחרת:

וזה חסר. כיון דקיימא לאגרא היה משכירה לאחרים לולי זה שדר בתוכה:

וכתב הרא"ש ז"ל דלא מצי למימר אלו השכרתו לאחר הייתי יוצא דא"ל בעל החצר כל זמן שראו אותך דר בביתי היו אומרים מושכר הוא ולא היו באין לשוכרו ובכה"ג פשיטא שצריך להעלות לו שכר:

מאי חסרתיך. בלאו הכי לא מוגרת לה והו"ל זה נהנה וזה אינו חסר:

אמר ליה הא אהניית. דאי לא חצר דידי הוית אגר אחריתי:

וחצר דקיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר. לא הזכירוהו וכתבו בעלי התוספות ז"ל שזה פשוט הוא שהוא פטור דכמבטל כיסו של חבירו או כי אחדקיה לחבריה באנדרונא שהם פטורים והרא"ה ז"ל כתב שכל הגאונים ז"ל פה אחד אומרים שהוא חייב וכן דעת רבו ז"ל ולא דמי למבטל כיסו ולאחדקיה לחבריה דהתם גרמא בעלמא הוא אבל בכאן שדר בה ואכל פירותיו חייב בודאי תדע שאילו אכל אדם פירות חבירו חייב אע"פ שלא נהנה כלל ומיהו אילו לא דר בה אלא שסגר כל השנה פטור ע"כ לשונו וכן כתב הריטבא ז"ל דכשלא דר בה גרמא בעלמא הוא וכן כתב הרמ"ה ז"ל דכשדר בה חייב מידי דהוה

אכל נזקים דעלמא דזה חסר וזה לא נהנה אלא שחולק ז"ל ואמר דשבת שלא במקום נזק נמי כגון דהדקיה באנדרונא חייב כדאיתא פ' החובל וכל היכא דקיימא לאגרא וגרם לאפסודיה כגון דגזלה מיניה אע"ג דלא דר בה חייב ואפילו למאן דלא דאין דינא דגרמי וכל שכן למאן דדאין ע"כ:

מאי הוה עלה כתב הרא"ה ז"ל אע"ג דקי"ל בעלמא (ב"ב דף יב:) דזה נהנה וזה אינו חסר כופין אותו על מדת סדום הני מילי בקרקע של שניהם שאין משתמש בשלו כלל אלא שיכול לכופו ממדת הדין שלא לעשותו וכגון הבונה כנגד חלונו של חבירו והלה מעכב עליו שלא לסתום אורה שלו והלה רוצה לעשות לו חלונות במקום אחר שלא יפסיד מן האורה כלל כגון זה אמרינן כופין אבל להשתמש בשלו כלל לא אמרו שאם אי אתה אומר כן אין לך אדם שלא יכוף את חברו על כרחו ע"כ וכן דעת הרא"ש ז"ל והריטב"א ז"ל דכה"ג לא אמרינן כופין אותו על מדת סדום:

דף ט.

אמר רב כהנא וכו'. [והכי] קי"ל דאין צריך להעלות לו שכר דזה נהנה וזה אינו חסר (כופין אותו כו'):

ואפילו בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר דלכ"ע חייב. כתב הרמ"ה ז"ל דאי איתברר קודם שדר זה בה דלא הוה קפיד בעליו לאוגרה אע"ג דמקמי הכי הוה קיימא לאגרא פטור דבתר ההוא שעתא דדר בה האי גברא אזלינן וההיא שעתא זה נהנה וזה אינו חסר הוא:

ותו גרסינן בגמ' (דף כא.) אמר רבה בר רב הונא הכי אמר אבא מרי משמיה דרב הדר בחצר חברו שלא מדעתו א"צ להעלות לו שכר והשוכר בית מראובן מעלה שכר לשמעון שמעון מאי עבידתיה ה"ק אם נמצא בית של שמעון מעלה שכר לשמעון תרתי ל"ק הא דקיימא לאגרא הא דלא קיימא לאגרא וכן השוכר בית מבני העיר ונמצאו לה בעלים מעלה שכר לבעלים ע"כ בגמרא [פי'] נמצא בית של שמעון. והוא שכרה מראובן:

מעלה שכר לשמעון תרתי. כלומר תרי מילי מילי דסתרן אהדדי דהא ודאי שכר בית שמעון מראובן הוה ליה דר בחצר שמעון שלא מדעתו וקאמר צריך להעלות לו שכר ורישא קאמר דשלא מדעתו א"צ להעלות לו שכר:

הא דקיימא לאגרא. מעלה שכר לשמעון דהוה ליה זה נהנה וזה חסר:

הא דלא קיימא לאגרא. אין צריך להעלות לו שכר:

וכתב הרמ"ה דמדקא משנינן הכי ולא קא משנינן הא דנחית אדעתא דאגרא הא דלא נחית אדעתא דאגרא שמעינן דכל היכא דלא קיימא לאגרא גבי בעלים אע"ג דנחית זה אדעתא למיתב אגרא לאינש אחרינא לא מיחייב ולא מידי דכי היכי דגבי משכיר מקח טעות הוא ולא מיחייב למיתב ליה מידי שהרי נתברר שאינו שלו לגבי שוכר נמי מקח טעות הוא וכמאן דלא אוגר דמי כיון דכי אגר לאו ממאן דאית ליה זכותא בגויה אגר לא משתעבד מכח האי שכירות לחד מינייהו ואם נתן לו השכר כיון שהוא ברור דבטעות יהיב ליה חייב להחזירו דמחילה בטעות כה"ג לא הויא מחילה מידי דהוה אקנין בטעות ומידי דהוה אמוכר שדה לחבירו ויצאו עליו עסיקין (לעיל דף ט.) כדבירנא בפירקא קמא וכן משמע ממעשה דרב ענן דשקל בידקא בארעיה דמחילה בטעות לא שמה מחילה התם פרק חזקת הבתים (ב"ב דף מא.) ולא דמי למוכר פירות דקל לחבירו דלא קנה לוקח ואפילו הכי אי שמיט ואכיל לא מפקינן מיניה כדאיתא פרק איזהו נשך (ב"מ דף סו:) דהתם איכא למימר דאי נמי הוה ידע דלא קנה לוקח פירי מדינא אפ"ה מחיל דאי זביני נינהו מחמת דשקיל זוזי ואי מתנה היא מחמת דניחא ליה למיקם בהימנותא וכיון דשמיט ואכיל כבר מספיקא לא מפקינן מיניה אבל הכא אנן סהדי דאי הוה ידע האי לוקח שיצאו עליו עסיקין או האי שוכר דמידי דלאו דידיה זבין ליה או אוגר ליה לא הוה יהיב ליה זוזי הלכך ודאי מקח טעות הוי והדר וכן הסכימו הרא"ה והריטב"א ז"ל והיינו בחצר דלא קיימא לאגרא אבל בחצר דקיימא לאגרא ופרע כבר השכר לראובן חוזר ופורע לשמעון וחוזר הוא על הגזלן דומיא דלוקח שדה מחבירו ונמצאת שאינו שלו (בב"מ דף יד: טו.) שחייב הלוקח להחזיר שדה ופירותיו לבעלים ואין לבעלים דין ודברים עם הגזלן וכן כתבו הן ז"ל:

כתב הרא"ש ז"ל בשם הר"י ז"ל הא דנקיט תלמודא בהאי לישנא נמצא בית של שמעון מעלה שכר לשמעון ולא נקט [דקיימא לאגרא] משלם לאשמועינן דאפילו שכרה מראובן בדמים קלים מעלה שכר לשמעון כמו ששוכרים שאר בתים ולא מצי אמר כסבור הייתי שהבית היה של ראובן ואילו ידעתי שהיה לי לתת שכר מרובה לא נכנסתי בו וכן כתב הריטב"א ז"ל. אמר המחבר ראובן שהשכיר לשמעון בית בדמים יקרים ממה ששוכרים אחרים וקודם שפרע השכירות נמצא שהבית הוא של יהודה כיון שדין יהודה עם שמעון הוא ולא עם ראובן הגזלן שמעון יכול לומר ליהודה שלא יפרע לו ממה שדר בה אלא כפי מה ששוכרים אחרים ושכירות שעשה עם ראובן בטעות הוה ולאו כלום הוא כיון שנתברר שלא היה לו זכות בבית ואין לו כאן כח אלא במה שידור מכאן ולהבא ואפי' אם נתן שמעון דמי השכירות לראובן קודם שיבואו לרשות יהודה בעל הבית אין כח ביד

יהודה להוציא משמעון אלא כפי מה ששוכרים אחרים ממה שדר כבר דוקא ומיהו אם באו הדמים ליד בעה"ב ובעה"ב טוען שלא היה משכירה בפחות מסך זה מספיקא לא מפקינן מיניה ועוד דכי האי גוונא לא מצינו דליהוי מחילה בטעות זה נראה לי אלא שלא ראיתיו מפורש באחד מן המפרשים ז"ל עוד אני אומר היכא שהמשכיר שכרה מבעלה בזול והוא שכרה לאחר ביוקר נחזי אנן אם לא היה רשאי לשוכרה לאחר כגון שהיו מרובין בני ביתו של זה האחר שורת הדין נותנת שיתן מותר השכירות שהרויח לבעל הבית דאיך יעשה זה סחורה בביתו של חבירו כדאמרינן פרק המפקיד (דף לה:) דקיימא לן כרבי יוסי דאמר גבי השוכר פרתו של חבירו והשאילה לאחר ומתה תחזור לבעלים הראשונים כלומר שהבעלים הראשונים מקבלים דמיה ולא השוכר דכיצד השוכר יעשה סחורה בפרתו של חבירו וה"ה הכא ומיהו אם היה רשאי לשוכרה כגון שהתנה עמו הוא או שלא היו בני ביתו של זה האחר אשר שכרה לו מרובים ממנו נראה שהריוח למשכיר זה שהרי בשעה ששכרה לו הבעה"ב בסך זה ולא התנה עמו כלום [יכול להשכיר] (הרי מחיל הדין עליו) וכיון שהדין נותן שיכול להשכירה כדאמרינן מה נשאר עליו שיערער אי משום שקשה עליו מה שמרויח זה וכי מי לא עסקינן שאפילו היה מרויח [מן] המשכיר עצמו שלא היה מוצא כל כך בזול מאחר אפ"ה שכרה לו בכך ומה לי ריוח זה מה לי זה ועוד דזה נהנה וזה אינו חסר ולא דמי לפרה דר' יוסי שאין השוכר רשאי להשכיר וכל שכן להשאיל כך נראה לי:

בחצר חבירו . דלא קיימא לאגרא מיירי ולפיכך אינו חייב להעלות לו שכר דכיון דלא עביד ביה שום הפסד אלא שנהנה בדירתו מאי איכפת ליה לבעל החצר האי זה נהנה וזה אינו חסר הוא ואי משום דמשחיר כותלי הבית בתשמישו כנגד אותו ההפסד המועט עביד ביה תועלת שדר בה שהישוב מועיל לבית כדמפרש ואזיל:

ושאיה. בית שאוי שאין בני אדם דרים בו כמו (ישעיהו ו':י"א) אם שאו ערים מאין יושב הוא מכותת:

לדידי חזי לי. כתב הרמ"ה ז"ל דעל העש המרקיב את העצים ואת הקורות ואת קורות הבית קאמר ודבר הבאי אמר שראה שהפסיד בבית הפסד גדול כאילו היה שור נגח מנגח בתקרת הבית ובקירותיו:

ביתא מיתבא יתיב. בית שהוא מיושב מבני אדם ישובו קיים לפי שהדרין בתוכו רואין מה שצריך לו ומתקנין אותו:

דקא משתמש ביה. בעל הבית:

בציבי ותבנא. שעציו ותבנו בתוכו וזה הלך ודר בו משום שאיה ליכא הואיל ומשתמשים בו משום ביתא מיתבא יתיב איכא דאין זה חשוב ישוב וזה שדר בו יפה עשה שהנההו וכתב הרמ"ה ז"ל דהלכתא כרבא אמר רב סחורה דקאי מר בר רב אשי כוותיה הלכך אפילו לא קא משתמש ביה בעל הקרקע אלא בתבנא וציבי חייב הדר לשלם לבעליו כשיעור מה שהפסידו בשחרות הכותלים אבל טפי לא וכדמשמע בסמוך בהאי עובדא דיתמי דכי היכי דמעיקרא הוה מפייסי להו בדבר מועט הכי נמי חייבו רב נחמן להההוא גברא דבנה אפדנא דאמר ליה זיל פייסינהו ליתמי ואע"פ שהנאת האפדנא מרובה יתמי דלא בנו לה ולא פרעי ההוצאה מאי איכפת להו בהנאתו של זה כיון דלא מפסדי מידי ממאי דיהבי להו קדמונאי זה נהנה וזה אינו חסר הוא הכי נמי כיון דכל מאי דמפסיד ליה דהיינו שחריתא דאשיאתא פרע ליה משום דהשתא ליכא תועלת בדירתו משום שאיה שתהיה עולה כנגד הפסד השחרות מכל מקום אינו מחויב לתת לו יותר ממה שעולה אותו הפסד זה דעת הרמ"ה ז"ל אבל דעת הרא"ש והריטב"א ז"ל דאע"ג דלא מחסר ליה אלא בדבר מועט משלם לו כל מה שהנההו וכן דעתם גבי יתמי דבסמוך ומסתייע מהא דאמר מגלגלין עליו את הכל וכדמשמע מתוך הסוגיא דגמ' (דף כ:) דמשום שחריתא דאשיאתא שהוא חסרון מועט מגלגלים עליו את הכל:

קילקלתא. תרגום אשפה שהיה ליתומים קרקע עשוי אשפה ובא זה ובנה בירה על גבה ודר בה ולא העלה שכר ליתומים:

קדמנאי. קדמונים היו יושבים בה ומעלים שכר ליתומים וה"ל קיימא לאגרא וכבר [כתבנו] לעיל אי חייב בעל אפדנא לשלם ליתומים לפי מה שנהנה זה או לפי מה שהיה נוטל מ**קדמנאי**. ודקדק הרמ"ה ז"ל שעדיין לא נתנו לו היתומים דמי בניינו כי דר ביה דאי נתנו למה לי לאשמועינן שבנה אפדנא לימא ההוא גברא דדר באפדנא דיתמי וכבר כתבנו שדעתו ז"ל דלישנא דזיל פייסינהו ולא אמר הב להו אגרא אפדנא משמע דדבר מועט חייביה כקדמנאי ועוד דקדק ז"ל מהאי לישנא דלא אמר הוו אגרי לה מיתמי דבתר דדיירי בה הוו מפייסי להו ושמעינן מהכא דקיימא לאגרא מקרי אע"ג דלא מוגרי לה בעלים בפירוש אלא בכי האי גוונא דהכא ועוד כתב ז"ל דמכאן שמענו דהא דאין צריך להעלות לו שכר בחצר דלא קיימא לאגרא לאו דוקא בגדול דבר מחילה הוא אלא אפילו ביתומים דלאו בני מחילה נינהו [אמרינן] דהא הכא לא היה חייב בעל האפדנא אלא משום דקדמונאי הא לאו הכי דייניגן ליה כחצר דלא קיימא לאגרא וטעמא משום דזה נהנה וזה אינו חסר אינו תלוי במחילה דאפילו בגברא קפדנא דידעינן ודאי דלא מחיל לא היו מעלין לו שכר וה"ה גבי יתמי דשייך טעמא דזה נהנה וזה אינו חסר:

דף ט:

במחזרת. ראשה מרחבה לצדי הרחבה ואכלה פירות הוא דקתני מתני' משלמת מה שהזיקה אע"ג דכולה ברחבה הויא לה שן ברשות הניזק דכיון שיש לו רשות להניח שם פירותיו ובאותה שעה רשותו של זה הוא ואליבא דרב דמחייב כהאי גוונא מתני' דבפתח החנות אינה משלמת אלא מה שנהנית אע"ג דלא גרע טפי מצידי רחבה רבותא נקט לומר דזמנין דאפילו בפתח החנות אינה משלמת אלא מה שנהנית וכגון דקיימא בקרן זוית דאכלה כי אורחיה דאי לאו הכי אי אפשר למפטר טפי בפתח החנות ממש מצדי רחבה ופירוש זה אליבא דרב ולית הלכתא כוותיה:

ושמואל אמר וכו'. הואיל וגוף הבהמה קאי ברחבה דאורחא היא לחזור ראשה ושן ברשות הרבים היא:

וקמה ואזלא וכו'. שאין דרך השוורים ללכת שם הלכך לאו כרשות הרבים היא ודין רשות הניזק אית ליה והלכתא כשמואל בדיני:

מתני' מפני שהן מועדין. לקפוץ וברשות הניזק קאמר דתולדה דרגל היא ודייקינן בגמרא טעמא דקפצו חייבין מפני שמועדים לכך הא נפלו פטורין ואמאי הא קי"ל (ב"מ דף מב.) בעלמא דתחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב דכיון דפושע הוא לגבי קפיצה [דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה דלמא קפצי] ליחייב גם בנפילה ותירצו דמתני' [הכי] קאמר בשקפצו ושברו כלים אי אפשר אלא שהכלים מרוחקים מן הכותל דאילו היו סמוכים אצל הכותל לא היה שוברן שברחוק מן הכותל מגיע הקפיצה הלכך [אי דמרחקי] בין נשתברו ע"י קפיצה או ע"י נפילה לעולם חייבין כיון דפושע הוא לענין קפיצה אבל נפלו פעמים שפטורין וכגון שהיו הכלים סמוכים אל הכותל שאז הוא תחלתו וסופו באונס דבקפיצה אין דרך להגיע בסמוך ולשברן וגם לענין נפילה אונס הוא דאין דרכן ליפול ואין לחייב מטעם תולדה דקרן לומר שיוכלו לשנות בקפיאה שיקפצו סמוך לכותל על הכלים וחייבין חצי נזק דלא גרע זה מקפצו ממטה למעלה דמחייבינן להו בסמוך בגמ' וא"כ כי נפלו נמי ליחייביה חצי נזק דלגבי חצי נזק תחילתו בפשיעה וסופו באונס הוא הא ליתא דכי אמרינן תחלתו בפשיעה [כו'] פשיעה גמורה קא אמרינן אבל שינוי דלאו אורחיה לאו פשיעה גמורה היא תדע דאי לא תימא הכי רגל דפטריה רחמנא בשמירה פחותה היכי משכחת לה כיון דלגבי קרן לא הוי שמירה ליהוי כתחלתו בפשיעה וסופו באונס וליחייב אלא לאו ש"מ כדפי' הרמ"ה ז"ל ועוד מסקינן בגמ' דאם היה הכותל רעוע כיון שהוא פושע לענין נפילה של לבנים חייב נזק שלם היכא דשבר כלים בין שקפצו אינהו

בין שנפלו בין שהכלים סמוכים לכותל או מרוחקין דהא קי"ל תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב ובודאי פושע הוא לענין נפילה דארחי ולבני:

וחייבין נזק שלם. דאורחייהו הוא:

ממטה למעלה. שינוי הוא ותולדה דקרן הוא וישלם חצי נזק מגופו:

אפוכי מיפך כל אחד דרכו דרך גדי בסיקרא דהיינו קפיצה ודרך כלב בסירכא כלומר שנועץ צפרניו ויורד מעט מעט דרך סרוך ואחר כך קופץ:

כלב בסיקרא. בקפיצה שלקח דרכו של גדי והגדי דרכו של כלב דהויא שינוי ותולדה דקרן כדאמרינן לעיל (דף טו: כב.) דכל היכא ששנו שן ורגל מאורחייהו חייבין משום קרן תמה דהיינו חצי נזק ומגופו:

אדם מועד לעולם (**דף כו**.). כתב הריטב"א ז"ל בשם התוספות דהא דאשמעינן באדם דפשיטא דאדם מועד לעולם משום דמיירי בשמסר ביתו לשומר והיה בה חרש שוטה וקטן ושברו כלים בדלוגן חייב השומר דפושע הוא דאיבעי ליה לאסוקיה אדעתיה דמדלגי בכל ענין בין מלמטה למעלה או איפכא:

(**מתני' על החררה**) **משלם נזק שלם**. משום דהוה שן ברשות הניזק ומוקמינן לה בגמרא (דף כג.) כגון דאכלה בגדיש דבעל חררה משמע דס"ל לתלמודא דבענין זה דוקא הוי רשות הניזק לחייבו נזק שלם אבל שקלה מרשות הניזק ואכלה במקום אחר אינה משלמת אלא מה שנהנית וכל שכן ברשות הרבים דאי לאו הכי אמאי דחיק לאוקמא בהכי לוקמא כפשטה אפילו בגדיש דעלמא וכן כתב הרמ"ה ז"ל:

ועל הגדיש וכו'. מסקינן בגמרא דבעל הכלב הוא שחייב לחודיה ולא בעל הגחלת ומיירי ששמר גחלתו ונעל בפניו כראוי בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה ואע"פ דלגבי כלב שדרכו לחתור לא הויא שמירה אלא במנעול שאני אש (דף נה:) שהתורה מיעטה בשמירתו דומיא דשן ורגל דסגיא בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה כדלקמן (שם) והא דמשלם חצי נזק אגדיש [מפרשינן אליבא דרבי יוחנן] אי אנח אנוחי הגחלת על הגדיש חייב נזק שלם על מקום הגחלת כיון דאנחתיה כאורחיה תולדה דרגל בחבורין היא ואכוליה גדיש דהיינו שאר הגדיש חצי נזק דחיצי כלב הן והוי להו צרורות ואי לא אנחתה לא מחייב אכוליה גדיש אלא חצי נזק דצרורות נינהו כיון שזרק הגחלת על הגדיש:

דף י.

גמ' אשו. שפשע בה ויצאה מעצמה ע"י הרוח או ע"י דבר אחר והזיקה דחייביה רחמנא עלה כדכתיב כי תצא אש דמשמע מעצמה מתוך שלו ובדרך הלוכה מצאה קוצים ודלקה בהם והלכה והגיעה לגדישו של חברו כדכתיב ונאכל גדיש וחייביה רחמנא דכתיב שלם ישלם ובעי תלמודא משום מאי מחייביה:

משום חציו. העלה עליו הכתוב כאילו היה חציו מכוונין על גבי הקשת והקשת בידו ולא נתכוין לזורקם אלא שפשע בהו והלכו מכחו מאליהן שלא בכוונה שהוא חייב משום ממונו והרי הוא כשורו שפשע בו ויצא והזיק:

ואיכא בינייהו לכל היכא דמחייב על מעשה עצמו ופטור על מעשה שורו [לקמן דף לד:] [בד' דברים] דלר"י חייב כדאמרי' בסמוך והלכתא כרבי יוחנן:

כי תצא אש. מעצמה משמע:

המבעיר. תלה הכתוב ההבערה בבעל האש כאילו הבעירו בעצמו:

אשו משום חציו. כאילו בידיו הבעירו כדאמרן. ואי קשיא לך א"כ היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת וכן מאחיזין את האור במדורה והולכת ונגמרת הדלקתה בשבת ולפי זה הרי הוא כאילו הבעירה הוא בעצמו בשבת וכל שכן הוא דאילו הכא לא נתכוון להבעיר גדיש של חבירו כלל והכא עיקר כוונתו היא שתדלק ותלך בשבת ועם כל זה תנן (שבת דף יט:) משלשלין את הפסח לתנור עם חשיכה ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד ומעשים בכל יום וכדאמרן כי נעיין במילתא שפיר לא קשיא לן שהרי חיובו משום חציו כזורק החץ שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל ולא חשבינן ליה מעשה דמכאן ולהבא דאי חשבינן ליה הוה לן למפטריה דאנוס הוא שאין בידו להחזירה וה"נ אילו מת קודם שהספיק להדליק הגדיש ודאי משתלם ניזק מאחריות נכסים דידיה דהא קרי כאן כי תצא אש שלם ישלם ואמאי מחייב הרי מת ומת לאו בר תיובא הוא אלא לאו ש"מ דלאו כמאן דאדליק השתא בידים חשבינן ליה אלא כמאן דאדליק מעיקרא משעת פשיעה חשבינן ליה וכן הדין לענין שבת דכי אתחיל מערב שבת אתחיל וכמאן דאגמריה בידים בההוא עידנא דלית ביה איסור חשיב:

בנזקי ממונו. דכתיב כי תצא אש מעצמה:

בנזקי גופו. דקרי ליה מבעיר:

טמון באש דפטר רחמנא. דדרשינן (לקמן דף ס.) דומיא דקמה מה קמה בגלוי אף כל בגלוי לאפוקי טמון דלא ואי משום חציו מחייבת ליה אמאי פטור אילו אדליק בידים

מי מפטר השתא אונס כרצון אתרבי טמון לא כ"ש ועוד דחץ לעולם בטמון עייל ומזיק ואפילו הכי אתה מחייב משום חציו ולפיכך קשה למאן דאמר משום חציו דאילו למ"ד משום ממונו לא קשיא שאפשר שהקילה התורה באש לפטור בו את הטמון כמו שהקילה בבור לפטור בו את הכלים ובשן וברגל לפוטרן ברה"ר:

(**גמ' בדף כג.**) **וניחא ליה**. מתרץ ליה לדידיה:

הכא במאי עסקינן וכו'. הכא דמחייבינן ליה משום חציו דמשמע דחייב אף אטמון ומשמע נמי מדכתיב הקמה דפטור הטמון:

כגון שנפלה דליקה וכו'. כגון שתי חצרות וגדר מפסיקן והדליק בתוך שלו ויצאה האש ומצאה ודלקה דעד הגדר המפסיק הוי חציו ושם כלו חציו לפי שבשעת שהדליק האש לא היה ראוי להזיק אלא אותה חצר עד הגדר שהרי היא מפסקת וכיון דהוי חציו חייב בכל אותה חצר אפילו אטמון וה"ה נמי על הגדר ואם נפלה מחמת הדלקה חייב אפילו אטמון בכל החצר השניה אלא דבענין שלא נפלה מחמת הדלקה דלגבי חצר שניה דלאו חציו נינהו ובדין הוא דליפטר אטמון דמשום כלו חציו פטור בחצר אחריתי:

[**א"ה** גבי גלוי נמי. א"ה דמשום כלוי חציו פטור בחצר אחריתי] אפילו אגלוי נמי הוה לן למיפטריה כי היכי דחייבת ליה בכל כי לא כלו חציו [ה"נ אית לן למיפטריה מכל כי כלו חציו] וע"כ כי איצטריך קרא למפטר אטמון היכא דמחייבי אגלוי הוא דאיצטריך ואת אמרת דקרא דפטריה אטמון אחצר אחרת קאי אלמא דבגלוי חייביה ואמאי:

ומשני אית ליה נמי משום ממונו. כלומר מ"ד משום חציו לאו למימרא דלא מיחייב אלא משום חציו דודאי היכא דליכא לחייבו משום חציו חייב משום ממונו שהזיק כי הכא דאע"ג שכלו חציו משום הגדר המפסקת כדאמרן מיהו כשנפלה מעצמה והיה יכול לגדרה או לכבות ולהפסיק מפני האש שלא תבעיר בחצר השניה הויא כשורו שלא נעל בפניו ויצא והזיק שחייב ומיהו דוקא אגלוי אבל אטמון הקל רחמנא גבי אש כמו שהקל בשאר חייבי ממונו כדפי' ואם אינו יכול לגדור או להפסיק ולכבות אנוס הוא ופטור אפילו על הגלוי שבחצר אחרת שלא חייבו רחמנא אשורו אלא היכא שיכול לשומרו וגם אי אפשר לחייבו מטעם תחלתו בפשיעה וסופו באונס שהרי חצר שניה לא קיימא בשמירתו כלל ולא אמרינן הכא אלא בדבר המוטל עליו לשומרו קצת כדמוכח פרק שור שנגח את הפרה (דף נד:) גבי פקח ביום ומסתברא דכן הדין בכל נזק הבא מחמת דבר שאין בו רוח חיים ומזיק דרך הלוכו ע"י כח אחר מעורב בו היינו תולדה דאש שנחלק לראות אם הוא מדין חציו או מדין ממונו דהא אסיקנא פ"ק [דף ג:] דתולדה דאש כאש הרמ"ה ז"ל:

וכי מאחר וכו' מאי בינייהו. דאע"ג דבגחלת שאינה שלו איכא טובא דלמ"ד משום חציו חייב ולמ"ד משום ממונו פטור דהא לאו ממונו הוא מ"מ בעיקר פלוגתייהו דהויא בגחלת שלו דמיפלגי באשו [אי משום אשו אי משום ממונא] מאי בינייהו דבשלמא כדהוה סלקא דעתיה מעיקרא דמאן דמחייב משום חציו לא מיחייב משום ממונו איכא בינייהו היכא דכלו חציו דמחייב משום ממונו ולא מחייב משום חציו אבל השתא דאמרת דאף כי לא מחייב משום חציו מיחייב נמי משום ממונו א"כ כיון דבין כך ובין כך חייב מטעם ממונו והוא ממונו דגחלת שלו מה לי אי חייב נמי משום חציו אי לא ואע"ג דנפקא לן מיניה דטמון דלמ"ד משום חציו חייב אטמון דחצר ראשונה ולמ"ד משום ממונו רחמנא פטריה מטמון דלדידיה אין חילוק בין חצר ראשונה לשניה וכדמשמע מהאי דפירשנו מ"מ עיקר פלוגתייהו מעיקרא לאו אטמון הוה מדאמרינן דקשיא ליה [לאביי א"ה] טמון ואילו נחלקו עליו מתחלה מאי קשיא ליה אלא פלוגתייהו מעיקרא לאו בהכי הוה ולפיכך בעי' מאי בינייהו:

איכא בינייהו לחייבו בד' דברים. דאינון נזק וצער וריפוי ושבת דלמ"ד משום ממונו לא מחייב אלא בנזק בלחוד דומיא דשורו שהזיק ולמ"ד משום חציו חייב בד' דברים כאילו עשאו הוא בעצמו אלא דבושת כיון שלא עשה בכוונה פטור דושלחה ידה והחזיקה כתיב דמשמע בכונה אבל הכא ליכא אלא פשיעה וא"ת (וא"כ) אמאי מחייבינן ליה טפי מנתכוין לזרוק שנים וזרק ארבעה דפטור מארבעה דברים (דף כו:) י"ל דהתם כבר שיער בכח זריקתו דלא ליזרוק טפי וכי זרק ד' קרוב לאנוס הוא אבל הכא שלא שמר גחלתו מרוח מצויה וכיוצא בה פושע הוא ולפיכך לא דמי נמי להיתה אבן מונחת לו בחיקו ושכח ועמד ונפלה דפטור מד' דברים (שם) דהתם לא מצינן למימר אפילו תחלתו בפשיעה כלל דאי בתר שעת הנחה אזלינן כיון שיכול להזהר בה בההיא שעתא לאו פושע הוא ואי משום דשכח אנוס הוא לגבי שכחה כדאמרינן (שבועות דף כו.) גבי שבועה לבך אנסך אבל הכא גבי רוח מצויה פושע הוא וחייב דתחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא הרמ"ה ז"ל וכבר כתבנו לעיל דהלכתא כרבי יוחנן וכן משמע מהכא דרבא שהוא בתרא מסייע ליה מקרא וממתניתא. אמר המחבר ולפי' הרמ"ה ז"ל נ"ל ברור דמי שלא התפלל בעוד שיש לו זמן להתפלל מפני שסבור שעדיין ישאר לו זמן אחר שיגמור אותו עסק שהוא מתעסק בו ובין כך ובין כך עברה לו השעה שאינו נקרא מזיד ופושע אלא הרי הוא בכלל (ברכות דף כו.) טעה ולא התפלל שמתפלל שתים לתשלומין וכן מי שנתחייב לחבירו בשבועה שיתן לו מעות יום פלוני ונזכר בעוד היום גדול ואומר בלבו עדיין יש לי פנאי והלך לעסקיו ושכח עד שעבר היום הרי זה כאנוס ומיהו לענין תפלה

יש לחוש יותר מפני שאמרו חז"ל (שבת דף ט:) לא (יעמוד) [ישב] אדם לפני הספר סמוך למנחה ולא לדין שמא יעבור וכיון שזה אינו רשאי לומר אני אעשה ולא אעבור כשעושה הרי הוא כפושע כנ"ל:

דף י:

[**פי' מאן**] **חייב**. אמתני' דמחייב משום חררה וגדיש קא מהדר:

ליחייב בעל הגחלת. פושע באשו [שהניח] בענין שהכלב יכול ליטלה אע"פ שהכלב מזיק בה בגופו מ"מ כמניחה במקום שהרוח מוליכה האדמה לי הולכת הרוח או הולכת הכלב שהרי כלבים ושרצים מצויין כל שעה:

כששמר גחלתו. שנעל שערי הבית ואונס הוא:

מאי בעי התם. היאך נטל הכלב כיון שנעל:

שחפר הכלב ברגליו הדלת ופתחה הלכך בעל גחלת פטור שהרי שמר מסתם חיות של הפקר ובעל הכלב חייב שסתם כלבים יש להם בעלים ועליהן לשמרן הרב רבינו יום טוב בן אברהם בשם רבו ז"ל והרמ"ה ז"ל פי דבעל גחלת דרחמנא [דף נה:] פטריה בשמירה פחותה כשמירה דשן ורגל וכדפירשנו במתני':

זאת אומרת. מדחייבינן לבעל הכלב נזק שלם ע"י חתירת דלת אלמא לאו שינוי הוא לו דאי הוי שינוי תולדה דקרן הויא וחצי נזק הוא דמחייב:

ובער בשדה אחר. דהיינו ברשות הניזק:

בגדיש. דבעל חררה דהשתא הויא ברשות הניזק ומדאיצטריך לדחוקי ולאוקמא בהכי אלמא דאי שקלא מרשות הניזק ואכלה בחוץ אינה משלמת אלא מה שנהנית:

שורו נמי. אמאי בסקילה:

לענין קטלא. לענין חיוב מיתה לא פטרינן ליה מטעם מאי בעית ברשותי אלא אף כי נכנס שלא ברשות והרגו בעל החצר או שורו קטלינין ליה ושמעינן דאפילו היכא דחייב מיתה ותשלומין תרוייהו בהדי הדדי קא אתו כי הכא שהסקילה והכופר באין מחמת אדם זה שהמית השור ושייך למימר בתרוייהו מאי בעית ברשותי אפ"ה גבי חיוב תשלומי אמרינן גבי חיוב מיתה לא אמרינן:

בי תרבו. שם אדם או שם מקום:

זיל צנעינהו. זיל אימא להו למרייהו דליצנעינהו דלא ליזקו:

ליגדור מר גדירא. דסבר אביי דאמרינן בהא על הניזק להרחיק את עצמו דנהי דבבית מחייבים למזיק כדאמרינן לעיל אכלה בצדי הרחבה:

שן דחייב היכי משכחת לה. כיון דעל הבעלים לגדור שדותיהן:

והלכתא כרב יוסף. כן פסקו כל המפרשים ז"ל דאשנויי לא סמכי' ועוד דאביי בההיא שעתא תלמיד היושב לפני רבו הוה:

פי' דסלקין לעילא. מבבל לא"י ודנחתין מארץ ישראל לבבל הוו בקיאין בדין זה:

עזי דשוקא. דקצבי דקיימי לשחיטה והטבח משהי להו עד יומא דשוקא:

מתרין במרייהו. אי מפסידין ואפילו ברה"ר ואית דמפרשי אפילו ברשות הניזק ואפ"ה לא מיחייב עד דמתרינן בהו מפני תקנת השוק:

אי צייתי. שיקבלו מצותינו מוטב:

אמסחתא. מקום מעמד קצבים לשוחטן ואפילו ביומא דלאו שוקא הואיל דלשחיטה קיימין אבל עזי דרעיא לא שחטינן להו דיכול למימר כשיזיקו אשלם כדאשכחן בעזי דבי תרבו דאמר להו צנעינהו ולא אמר שחטינהו הרא"ש והריטב"א ז"ל והרמ"ה ז"ל כתב דהיו משמתינן למרייהו עד דמסלקי היזקייהו מדרבי נתן:

מתני' פירוש. איזהו תם. פשיטא דכל שלא הועד תם הוא אלא הכי קא בעי איזהו שיקרא תם אחר העדאה:

ג' ימים אם ברצופים יום אחר יום הוי מועד לכל הימים ואי לשבתות או לראשי חדשים או לראשי שנים הוי מועד לאותם זמנים:

ותם משיחזור בו ג' ימים. שרואה שוורים באותן שלשה זמנים שהועד ואינו נוגח חזר לתמותו:

רבי מאיר אומר מועד וכו'. מוכח בגמרא דלר"מ סגי בג' פעמים אפילו ביום אחד וה"ה ג' פעמים בג' ימים:

שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח. די אפי' בפעם אחת דמסתמא חזר לתמותו הכי משמע מדלא הזכיר ג' פעמים אלא גבי העדאה ומ"מ חזרה של ג' ימים פשיטא דסגי הרא"ש ז"ל. וכתב הריטב"א ז"ל דג"פ ביום א' בלא משמוש תינוקות לא סגי ליה דא"כ ה"ל לפרש וקי"ל כר' יהודה בהעדאה וכר' מאיר בחזרה כדאיתא בגמ':

גמ' נמוקו. טעמו וראיותיו בידו ושמעי' מדמודה רבי יוסי לר"מ בתם ור"מ לא בעי ימים מכלל דרבי יוסי נמי כשאמר תינוקות ממשמשין בו לא קאי אימים שהזכיר בהעדאה וש"מ דבחד זמנא סגי ליה מדלא קא יהיב שיעורא וטעמא דמסתמא כיון שממשמשין בו אפי' התינוקות ואינו נוגח חזר לתמותו כן הסכימו ז"ל:

[ל' גמ'] בפני בעלים ובפני בית דין דכתיב והועד בבעליו ואין עדות אלא בפני ב"ד מהא דתניא תרתי זימני דאינו נעשה מועד עד שיעידו בו בפני בעלים ובפני בית דין שמעינן דאף על גב דבעלמא (דף קיב:) אמרו שאין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין אבל אם

היה הוא חולה או עדיו חולים או שמבקשים לילך למדינת הים מקבלין הכא אין מקבלין לעולם ואין צריך לומר שאם עברו וקבלו [בבריא] אינו כלום אבל בעלמא צריך עיון כיון שהתירו לקבל כשהוא חולה אם עברו וקבלו. כשהוא בריא אם קבלתן קבלה ורבותינו ז"ל אמרו דלא עשו ולא כלום דהוי להו טועין בדבר משנה דחוזר (סנהדרין דף לג.) וכן הדין בכל דבר שאין רשות לבית דין לעשות לכתחלה במקום אחד אם עברו ועשו לא עשו ולא כלום ואף על פי שהן רשאין לעשותו בשאר מקומות עכ"ל הרא"ה ז"ל ובריש פרק הגוזל ומאכיל (קיב:) גבי וכי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין חזר ז"ל מספיקו וכתב כסברת רבו דהוי טועה בדבר משנה וחוזר:

המשסה כו'. פי' כלבו של חברו בחברו. לוי שיסה כלבו של ראובן בשמעון:

משסה ודאי פטור. דגרמא בניזקין פטור:

דף יא.

[**ואסקא רבא**] **את"ל** . ר' יצחק אלפסי ז"ל פסק דחייב בעל הכלב מדאמר רבא הכי וכן כתב הרמ"ה ז"ל ואי קשיא לן מ"ש משור האיצטדין דאמרינן לקמן [דף לט.] שפטור דכתיב כי יגח ולא שיגיחוהו אחרים י"ל דשאני שור האיצטדין שהוא רגיל הרבה בכך ואין בו דעת כלל אלא שנוגח דרך תרבותו כל זמן שמשסין בו כפי מה שהרגילוהו אבל כלב שיש בו דעת וכמה פעמים שמשסין אותו ואינו נושך ליכא למימר שיגח ולא שיגיחוהו אחרים הרא"ה ז"ל. אמר המחבר וכתב הריטב"א ז"ל דשור האיצטדין דפטור היינו ממיתה אבל לשלם ניזקין אפשר דחייב ול"נ דהשור ההוא הוא אנוס שאינו מנגח ע"י שיסוי לבד אלא על ידי שמצערין אותו שאין בו דעת [ואינו] כמו הכלב דסגי ליה בשיסוי כנ"ל:

שיסהו בעצמו. שנשך הכלב את המשסה:

פטור. בעל הכלב:

פטורה. דלא היה לה לרבוץ ברה"ר דכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור:

לבעוטי בי לית לך רשותא. כלומר דלא אמרינן כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור אלא כששינוי זה של שני בא מחמת שינוי הראשון כי הכא שדורכת זו על זו מפני ששינתה ברביצתה אבל כשלא בא מחמת כך כי הכא ששינוי ביעוטה של זו לא בא מחמת רביצה של זו שהרי היתה יכולה לעבור ושלא תבעיט בה [חייב] ופסק הריא"ף ז"ל כרבא דבשינוי זה חייבת ותמהו עליו מן האחרונים ז"ל על מה שפסק לעיל [ס"ס לו:] דעבד איניש דמנח גלימיה ברה"ר דמשמע שאם היה שינוי היה פטור ולפום פסקא

דהכא ליתא וכתב הרמ"ה ז"ל מהא דחזינן [רביצה] דעל גבי קרקע הויא משונה וכל שכן אם רבצה ע"ג כלים אפי' קטנים ועל גבי אדם ובהמה שמעינן דליתא לדר' אלעזר דאמר לעיל (דף טז.) ל"ש אלא פכין גדולים אבל קטנים אורחיה הוא אלא משונה הוא ופלגי נזקא בעי שלומי:

מתני' פי' נגח נגף וכו'. כולן תולדה דקרן הן וה"ה לכל דבר דלאו אורחיה בהכי דהוי שינוי ותולדה דקרן היא כדאיתא בפירקא קמא:

ברה"ר משלם חצי נזק. דכתיב קרא יחצון לומר שאין חצי נזק חלוק לא ברשות היחיד ולא ברה"ר דלמדרש הכי אייתר דהא כתב קרא וחצו את כספו כן איתא לקמן בגמ' (דף כו'):

[**ומה שן ורגל ברה"ר**] **שהוא פטור**. כדכתיב ובער בשדה אחר דהיינו ברשות הניזק [החמיר עליו ברה"י] וכו' לשלם נזק שלם:

דכתיב שלם ישלם תשלומי מעליא משמע כדאיתא בגמ':

דיו לבא מן הדין. דהיינו קרן ברשות הניזק שאתה מביא מקרן ברשות הרבים דהכי אמרת קרן שהחמיר עליה ברה"ר וכו':

להיות כנדון. דהיינו קרן ברשות הרבים שהוא הנדון שהדין בא מכחו וטעמא דרבנן משום דמדאורייתא דרשינן (דף כה.) דיו דכתיב ואביה ירוק ירק בפניה וגו' קל וחומר לשכינה שני הסגרין שהן ארבעה עשר יום אלא דיו לבא מן הדין שכינה להיות כנדון שהוא אביה הלכך לא תסגר אלא שבעת ימים שהוא הסגר אחד ור"ט סבר שאני התם דבדין הוא דדרשינן ליה דהא אהני דיו ואהני ק"ו אהני ק"ו דמכח ק"ו מסגרינן בשביל שכינה ואהני דיו להסגר אחד בלבד אבל הכא א"ת דיו מפריך ק"ו [לגמרי] ולא עביד ולא מידי דבלאו ק"ו אית לן חצי נזק סתמא בכל מקום משמע וכל כה"ג ס"ל דלא אמרינן דיו והלכתא כרבנן אפילו היכא דמפריך ק"ו לגמרי אמרי' דיו והקשו ז"ל היכי אמרינן דיו דהא כל ק"ו דעלמא הכי הוא דבשביל חומרא קטנה שיש בלמד דנין אותו שיהא כמלמד לגמרי לכל חומרותיו ותירצו ז"ל דה"מ כשהחומרות שאנו באין ללמוד אינן מעין אותה חומרא שהיא בלמד אבל הכא שאתה בא ללמוד נזק שלם בחצר הניזק מכח חומרא שנמצא בלמד שהוא נמי ענין תשלומין דהיינו חצי נזק ברשות הרבים שייך לומר דיו:

אט לא אדון קרן מקרן. כלומר שהן רשויות כדמשמע מהאי ק"ו קמא ולדבריהם הוא דקאמר דלדידיה לית ליה האי דיו היכא דמפריך ק"ו אלא הא דקאמר הכי משום דק"ו קמא פשוט יותר לומר דיו אסוף דינא דהיינו קרן ברה"ר הרא"ש ז"ל:

אני אדון קרן מרגל. כלומר קרן ברשות הניזק מרגל ברשות הניזק ומה אם במקום שהיקל על השן ועל הרגל ברה"ר החמיר בקרן ונמצא שרגל קלה וקרן חמור מקום שהחמיר על השן ועל הרגל הקלים לשלם נזק שלם ברשות הניזק אינו דין שנחמיר בקרן שהוא חמור נמצא דאתינן למילף קרן חמורה מרגל הקלה ולא קרן מקרן ואי תימא איכא למיפרך מה לשן ורגל שכן היזקן מצוי דלאו בחזקת שימור קיימי אבל קרן הוי בחזקת שימור למ"ד פלגא נזקא קנסא [לעיל דף טו.] ויש לומר דנכסים הפירכא בתוך הק"ו ונימא הכי ומה שן ורגל אע"פ שהיזקן מצוי אין חומרא זו מועלת להם [לחייבן] ברה"ר וכו' דכל פירכא שהיא מסברא שאינה כתובה אינה פירכא ויכול להכניסה בתוך הק"ו וגם בק"ו של רשויות שייך הפירכא דאפילו א"ת ומה רשות הרבים שהיקל בה לענין שן ורגל החמיר בו לענין קרן רשות הניזק לא כל שכן איכא למיפרך מה לרשות הניזק דרגל שכן היזקן מצוי כדאשכחן בגמרא [דף כו.] דבעי למילף כופר שלם בתם בחצר הניזק מנזקין דרגל ופריך עלה מה לנזקין דרגל שכן ישנן באש הרב רבינו אשר ז"ל ומיהו נכניס הפירכא כדאמרינן:

אמרו לו דיו וכו'. דסוף סוף אי לאו קרן ברשות הרבים לא משכחת צד ק"ו ואע"פ שאינו כל כך פשוט לומר דיו כדפירשנו לעיל מכל מקום לעולם אמרי' דיו כיון דלא משכחת צד ק"ו אלא בהכי:

[ל' **גמרא רגל שדרסה על גבי תינוק מהו שתתחייב כופר**]. בחצר הניזק דחיובא דרגל בחצר הניזק :

הכא נמי לא שנא. דרגל מועדת מתחלה להלך ולדרוס ואסיקנא מדיוקא דמתני' לר' טרפון דמחייב כופר מק"ו דרגל כר' יוסי הגלילי ואסיק תלמודא ש"מ דאיכא כופר ברגל ש"מ והיינו דרגל מועדת [לעולם] כדאמרי' בקרן דמועד דמשלם כופר אבל קרן דתם לא שנא ברה"ר ול"ש ברשות הניזק שהמית אדם בנגיחה השור בסקילה והבעלים פטורין מן הכופר לגמרי והכי אסיק תלמודא לקמן:

מתני' בין ישן. משום שוגג איצטריך דלא תימא דלא מחייב שוגג אלא כשהוא ער אבל ישן אנוס הוא קמ"ל דאפילו ישן נמי חייב ומיהו אמרינן בירושלמי ה"מ דישן חייב היינו דישן לו אצל כלים או ב' בני אדם שהיו שניהם ישנים והזיקו זה את זה אבל אם זה ישן ובא חבירו וישן אצלו או שהניח כלים אצלו ושברן פטור דמי שהניחם אצלו הוא הפושע:

גמ' סימא את עין חבירו. בשוגג:

משלם נזק שלם. [ופטור מד' דברים] אפי' במקום דאיכא ארבעה דברים:

דומיא דשבר את הכלים. והיינו שוגג קרוב לאונס דאילו פושע כמזיד דמי לחייבו (שוגג) אף בארבעה דברים כדלקמן אבל כשהוא שוגג פטור מד' דברים דשבת וריפוי כי יריבון אנשים כתיב צער נמי ילפינן מקרא דפצע תחת פצע ואין ריבוי לחייבו שוגג ואם כן אינו חייב אלא מזיד דומיא דכי ינצו אנשים דכתיב גביה דדבר הלמד מעניינו הוא בושת נמי לא מחייב אלא במתכוין כדכתיב ושלחה ידה והחזיקה אבל נזק נפקא לן מריבויא לחייב אפילו באונס ובשוגג דאי במזיד הא כתיב עין תחת עין לחייב בנזק אייתר תחת בפצע תחת פצע לרבויי דאפילו באונס ובשוגג חייב בנזק דגבי נזק כתיב ומיהו באונס דאמרן דחייב בנזק היינו שאינו אונס גמור [ממש] כגון היתה לו אבן בחיקו אע"פ שלא הכירה מעולם משום דאיבעי ליה למיחש שמא הניח איזה דבר בחיקו ושכחו אבל אונס גמור כגון הא דירושלמי שבא חבירו [וישן] אצלו פטור כדאמרן דרחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר נמצא דלענין ארבעה דברים לא מיחייב אלא כשהוא פושע גמור בתחלה ובסוף ומפרש בגמרא מה התם נזק אין ארבעה דברים לא [דלא] שייכי בכלים:

מנא הני מילי. דנזק חייב אפילו שוגג:

פצע תחת פצע. דהני קראי דפצע וכויה וחבורה כולהו יתירי נינהו דהא כתיב כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו וכויה וחבורה דרשינן להו בהחובל (דף פד:):

האי מיבעי ליה ליתן צער וכו'. דאפילו היכא דאיכא נזק משלם נמי צער דלא תימא צער דכתב רחמנא היינו במקום דליכא נזק דהיינו כואו בשפוד על צפרנו דלא אפחתיה מכספא (דלאו אונס הוא) כדילפינן בהחובל (דף פה:) מכויה או צער במקום חבורה דאפחתיה מכספא דנפקא לן התם מחבורה אבל צער במקום נזק לא דכיון דיהיב דמי נזק הכל בכלל קמ"ל דצער נמי קא יהיב:

דף יא:

אם כן. דכוליה להכי הוא דאתא:

לענין נזקין חייב. דהא אתרבי אונס כרצון כדפירשנו לעיל דלאו אונס גמור הוא דאע"ג דלא הכיר בה מעולם מ"מ כי קא קאי איבעי ליה למיחש שמא [איזה] דבר הניח בחיקו ושכחו ושמא יפול:

לענין ד' דברים פטור. דלאו פושע גמור הוא:

לענין שבת. היכא דניחא מכח נפילתה חוץ לארבע אמות או מרשות לרשות ואפי' תוך ארבע:

מלאכת מחשבת. שאם נתכוין לעשות המלאכה חייב ואע"פ שטעה בדעתו שסבור שהיום חול הוא או שאין מלאכה זו אסורה דמלאכת שבת ממלאכת המשכן גמר (שבת דף מט.) וגבי מלאכת המשכן מלאכת מחשבת כתיב והכא שלא נתכוין לעשות מלאכה פטור:

לענין גלות. כגון אם נפלה על האדם ומת פטור דגבי גלות כתיב ומכה נפש בשגגה ולא מיקריא שגגה אלא דהכיר בה מעיקרא וזה לא הכיר בה מעולם:

לענין עבד. שנפלה על עבדו וסימא עינו:

ויצא לחירות. וא"ת הא בקידושין (דף כד:) דרשי רבנן [איפכא] דתניא הושיט ידו למעי שפחתו וסימא עובר שבמעיה פטור דאמר קרא ושחתה עד שיתכוין לשחתה תי' הראב"ד דה"ק עד שיתכוין לאבר שהוא בר השחתה אע"פ שלא נתכוין להשחיתה:

יצא לחירות. והלכתא כרבנן:

לענין ד' דברים פטור. אע"ג דהכיר בה כיון דלאו פשיעה היא כדאמרן:

לענין שבת פטור. אע"ג דאיקרי שגגה גבי גלות ובשבת מחייבינן בשגגה וטעמא דפטור כדמפרש ואזיל:

בשגגה מכלל וכו'. משום דלגבי גלות כתיבי טובא בשגגה דריש ליה דהא גבי חלב לא בעינן שהיתה לו ידיעה אע"ג דכתיב ביה בשגגה:

[**ל' גמרא נתכוין לזרוק ב' וזרק ארבעה כו'**] **לענין שבת** [**פטור**] **וכו'**. דבין בזורק בין במעביר ארבע אמות גמירי והאי לא נתכוין לארבע ואפי' אמר כל מקום שתרצה תנוח דגלי אדעתיה דאי ניחא חוץ לארבע אמות ניחא ליה מכל מקום כיון שלא נתכוין לארבע לאו מלאכת מחשבת קרינא ליה וכן כתב הרמ"ה ז"ל:

[**ואשר לא צדה**] **פרט למתכוין לזרוק ב'**. שהרי צדה שנתכוין לכנוס במקום שאפשר שתגיע אצל הנהרג דבמקום שמצויין שם [רבים] איירי דהוה ליה שוגג קרוב למזיד דלאו בר כפרה בגלות הוא ואע"ג דלא ידע איהו בשעת זריקה דשכיח איניש התם אבל אם הוא מקום שאין רבים מצויין שם והוא לא ידע בשעת זריקה אלא אקראי בעלמא הוא אפילו נתכוין לארבע וזרק ארבע נמי גולה ואיכא דמפרש לה לחייבו גלות ואשר לא צדה וגו' הא צדה אינו בתור' ושמתי פרט למתכוין לזרוק שתים וכו' שהרי לא צדה והרי הוא בתורת ושמתי לך והא כההוא דריש פרק הגולין (מכות דף ז.) בלא צדיה פרט למתכוין לצד זה והלכה לצד אחר דחייב:

[**נתכוין לזרוק ארבע וזרק שמנה כו'**] **לענין ארבעה דברים פטור**. דלגבי שמנה לאו פושע הוא:

אי אמר כ"מ וכו'. שהרי יש כאן מלאכת מחשבת דזריקת ארבע מלאכה היא והא נתכוין לזרוק ארבע וכיון דלא איכפת ליה באיזה מקום שתנוח נעשה מחשבתו ואי לא אמר אלא דאיכוין לזרוק ד' סתמא לאו מלאכת מחשבת היא דכי היכי דאיכוין דלא תיזיל לבציר מארבע הכי נמי לא ניחא ליה דתיזיל טפי וכי אזלא טפי לא איתעבידת מחשבתו ופטור:

לענין גלות פטור. כדפירשנו:

זרק. בעל הכלי כליו מראש הגג:

פטור. זה ששברו במקל קודם שיגיע לארץ שכיון שאפילו לא תברי איהו סופו לישבר מחמת הזורק פטור השובר וחייב הזורק [כך פי' רש"י וממילא שמעינן דאם היו כליו של אחר חייב הזורק ועיין באשר"י]:

מפסקי גיריה. דלאו סופו לישבר הוא מחמת הזורק וכי סלקינהו לא קעביד מעשה בידים אלא גרמא הוא ופטור והסכימו המפרשים ז"ל לפסק הריא"ף ז"ל דכתב דלית הלכתא בהא כדרבה דקי"ל כמאן דדאין דינא דגרמי והא כיון דבריא היזקא דינא דגרמי הוא ולא גרמא בנזקין הלכך הזורק פטור והמסלק חייב:

גרסינן בגמ' (**דף כז.**) **ואמר רבה נפל מן הגג ברוח שאינה מצויה והזיק** [**ובייש**] **חייב על הנזק ופטור מד' דברים**. ברוח מצויה חייב בד' דברים ופטור על הבשת ואם נתהפך חייב אף על הבשת דתניא ממשמע שנא' ושלחה ידה איני יודע שהחזיקה מה ת"ל והחזיקה [לומר לך] כיון שנתכוין להזיק אע"פ שלא נתכוין לבייש:

ואמר רבה הניח לו גחלת על לבו ומת פטור על בגדו ונשרף חייב בעי רבה [הניח גחלים על לב] עבדו כגופו דמי [או כממונו] אם תמצא לומר כגופו דמי שורו מאי הדר פשטה עבדו כגופו שורו כממונו ע"כ בגמרא:

פי' והזיק חייב וכו'. דאע"ג דלא שכיח שיפול ברוח שאינה מצויה מ"מ כיון דזמנין דמקרי ואתי לאו אונס גמור הוא וחייב על הנזק:

ופטור מד' דברים. דכיון דלא שכיח לאו פושע גמור הוא:

ברוח מצויה חייב בד' דברים. דהראוי ליפול ברוח מצויה פושע גמור הוא וה"ה בישן בראש הגג ולא נפל מחמת הרוח אלא (מפני) שנתהפך אגב שינתו ונפל דמילתא ידיע שדרך ישן קרוב [ליפול] בכך:

ופטור על הבשת. דנהי דפושע הוי מתכוין לא הוי בנפילתו:

נתהפך. כשנפל מחמת הרוח נתהפך לאחר שהתחיל וליפול ונתכוין ליפול על האדם להנאתו:

חייב על הבשת. ואע"פ שלא נתכוין לשום בשת כיון שידוע שהיה ניזוק חברו בזה כמי שנתכוין להזיק דמי כההוא דשבת (שבת דף עה. ודף קג. וכ"מ) דמודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות:

מה ת"ל והחזיקה. קרא יתירא דריש דמצי למיכתב ושלחה ידה במבושיו:

על לבו פטור. שהיה לו לסלקה שאין דרך העולם למסור נפשם למיתה כדי לחייב אחרים הלכך איהו אפסיד אנפשיה:

על בגדו חייב. דהא אפילו א"ל סתמא קרע כסותי וקרעו חייב כל היכא דלא אמר לו בפי' ע"מ לפטור וטעמא דמידי דתשלומין לא איכפת ליה דניחא ליה דלקנסיה למזיק:

דף יב.

עבדו כגופו דמי. אי בעבד כפות מיירי ודאי לאו לענין מיתה בעי דפשיטא שההורג עבד חייב ואע"פ שאדוניו לפניו שיכול לסלקה אלא לענין נזקין בעי וכגון שאדוניו לפניו שיכול לסלקה ואי בעבד שאינו כפות פשיטא דלענין מיתה פטור שהעבד עצמו היה לו לסלקה אלא לענין נזקין לשלס בעי כיון דמצי העבד לסלקה לאו גיריה דמזיק נינהו או דילמא כבגדו שהוא ממונו דמי וחייב לשלם:

שורו מאי. כיון דלאו בר דעת הוא כבגדו דמי וחייב או דלמא כיון דבעל חי ארגיש וכגופו דמי ופטור:

הדר פשטה עבדו כגופו. ופטור וה"מ בגדול אבל בקטן דלאו בר דעת הוא הוה ליה כשורו שהוא חייב דכממונו הוא:

סליקו להו כיצד הרגל

המניח את הכד:

וסיים בחבית. דקתני בעל החבית חייב:

למקח וממכר. דאי א"ל חבית אני מוכר לך ונותן לו כד שהיא חבית קטנה מאד ששואבין בה מים מן הנהר הדין עמו ואינו חייב להחזיר לו את הדמים ולא לקבולי עליה מי שפרע:

אמאי הא לא קרו. וחבית זבין ליה [כד לא זבין ליה]:

קמ"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב. לאפוקי ממונא אלא כיון דאיכא מיעוטא דקרו ליה לכד נמי תבית המע"ה דיכול מוכר למימר אנא ממיעוטא דקרו לכד חבית הוינא ולוקח בעי לאיתויי ראיה דאחבית גדולה הוא דיהיב ליה דמי בפירוש ואי לא מייתי ראיה משתבע מוכר שבועת היסת דסתמא א"ל ומפטר דאע"ג דאיכא כפירת טענה ב' כסף והודאה פרוטה דהאי קא טעין ליה חבית ואידך קא מודה ליה בכד לא שייכא ביה שבועה דאורייתא דמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו כ"כ הרמ"ה ז"ל.

וכיון דאסיקנא דהמוציא מחבירו עליו הראיה כשהביא לו המוכר כד שנתחייב לתת לו בקנין יכול הלוקח לומר שלא יתן דמיו עד שיתן לו חבית שהמוכר הוא המוציא וההפך אם קבל המוכר כבר הדמים שיכול לתת לו כד ולא מצינן למימר ליהוו הדמים ראיה ונחזי אי דמי כד יהיב אי דמי חבית יהיב דהא קי"ל כרבנן דאמרי התם פ' המוכר פירות (דף צב:) אין הדמים ראיה ולהכי נקט ומיעוטא קרו לחביתא כדא ולכדא חביתא דתרוייהו צריכא וכדפרישית:

אמאי פטור. [אבל לא פריך אמאי חייב בנזקו של נתקל כשהוזק בה איבעי ליה עיוני ומיזל] דיותר יש לו לשמור שלא יזיק אחרים [משלא יזיק הוא] ואע"ג דחברו שנה ואמרינן [לעיל דף כ.] כל המשנה ובא חבירו ושינה בו פטור גבי אדם דבן דעת הוא לא אמרינן הכי:

אין דרכן של בני אדם להתבונן. משום דאדם בעל מחשבות הוא ואגב טרדא דליביה לאו אורחיה לעיוני ומיזל שמעינן מהא דדוקא בנתקל שלא עיין הוא דאמרי' דפטור וכפשטה דמתני' הא ידע ושבר חייב אע"ג דחברו הניח כדו שלא ברשות וכגון שלא מלא רוחב הדרך כדים וכדאמרינן בסמוך שהרי יש לו מקום לעבור ואין צורך לשבר כדו של חבירו:

קרנא דבי עצרי. קרן זוית של דורכי גתות שהיה דרכן להניח שם חביותיהן וכדותיהן מהן ליבש ומהן לזפתן ומהן שבאין להביא יין מן הגת או שמן מבית הבד ומתוך שמוציאין את הגת ואת בית הבד מלאין בני אדם מניחין כדיהן בקרן זוית הסמוכה לגת או לבית הבד וממתינין עד שיצאו אלו ויהיה להס פנאי ליכנס ועד שהיה ממתין זה בא זה ונתקל בה ושברה:

דכיון דברשות קא עבדי. דתקנת רבים היא ולא סגי בלאו הכי מבעי ליה לעיוני ולמיזל אבל בעלמא אע"ג דעמד [בעל כד] לפוש לאו אורחיה הוא ופטור זה מטעם אין דרכן להתבונן [כדאמרן דכל] שלא בשעת דריכה לית להו רשותא כלל ואפי' בקרן זוית ואין צריך לומר ברה"ר גופיה:

וחייב שמואל. את הנתקל לשלם וכן רבה בפומבדיתא דכיון דהוה בקרנא דבי עצרי איבעי ליה לעיוני ושמעינן מהכא דכל הנך חיובי מגבינן בבבל וכ"כ הרמ"ה [ז"ל]:

לרכובה הבועט בחבירו בארכובתו של בועט שלש סלעים דמי צערו ובשתו כן העלה ריא"ף ז"ל [לקמיה בסמוך ומיהו רש"י כתב לקמיה בפ' שור שנגח ד' וה' גבי חנן בישא דפלגא דזוזא דחייבוהו היינו דמי בושת לבד נזק וצער וריפוי אם ישנו שם וצ"ע] וכתב הרמ"ה ז"ל דה"מ לעני שבישראל אבל במכובד הכל לפי כבודו והרא"ש ז"ל והרא"ה ז"ל

כתבו דמסתברא בגדול שבישראל והא דלא משערינן אלא בצער ובשת מיירי דליכא נזק ולא שבת ולא ריפוי אבל אי איכא משלם ליה כל מאי דאזקיה ובטליה ממלאכתו ואי צריך ריפוי מיחייב לאסוייה:

לבעיטה. ברגל:

לסנוקרת. פי' רש"י אוכף של חמור שהכה בו חבירו והרמ"ה ז"ל פי' לסנוקרת כגון שנשכו והשליכו והרא"ה ז"ל וכן בערוך פי' לרכובה שלש לפי שיש בה ג' פרקים לבעיטה חמש לפי שהכהו בחמש אצבעות שברגלו לסנוקרת והוא שהכהו מאחרי ידו י"ג לפי שיש בידו י"ג פרקים לבד מפרק הגודל שלא הכה בו וזה עם הפרק העליון:

לפנדא דמרא. בית יד של אסאר"ה:

קופינא. הברזל עצמו אצל הנקב:

קנסא וכו'. לאו למימרא דקנסא נינהו לומר דאינו משלם ע"פ עצמו דבהדיא אמרי' בפ"ק (דף ד:) דכולהו [חמשה] דברים ממונא נינהו כדבירנא התם אלא הכי קאמר כיון שאין גובין חמשה דברים אלא במקום שגובין קנס וטעמא משום דלא שכיחי ובשת משום דלית ביה חסרון כיס כדאמרינן לקמן (דף פד:) אם כן שאתה תגבה חמשה דברים בבבל כמדומה לי שאתה גובה שם קנסות:

דף יב:

גופא דעובדא. דפנדא וקופינא ונפקא מינה נמי לדעת אי דלא מפקינן אלא אם תפיס תפוס:

גרגותא. בור מים להשקות ממנו שדות:

מאה פנדי. אם אינו יכול להציל ע"י דבר אחר אלא ע"י ההכאה ולא בהכאה אחת יכה אפי' מאה מכות ופטור וממילא שמעינן דשליח ב"ד נמי הכי דיניה בהדי מאן דלא צייית דינא דאי לא תימא הכי מארי ממונא היכי יהבי ליה רשותא למעבד הכי מי אלים משליחא דבי דינא:

והא דעביד דינא לנפשיה. היינו דוקא בממונא דשכיח בעיניה כי הכא גבי גרגותא דקא בעי מאריה למשקליה ולאצולי מידא דהיאך דבעי למגזליה או לאזוקי ממוניה ואין צריך לומר גבי הצלת נפשות אבל היכא דליתיה לממונא בעיניה אלא אפרועי הוא דקבעי אפרועי מלוה מיניה לית ליה רשותא למעבד דינא לנפשיה דהא תנן (ב"מ דף קיג.) המלוה את חברו לא ימשכננו אלא בב"ד ודוקא נמי היכא דאית ליה ראיה למציל דממונא דידיה הוא אי נמי דמודה ליה בעל דיניה בהכין אבל היכא דליתיה ראיה ולא מודה ליה

אי עבד דינא לנפשיה ע"י הכאה וכיוצא בה מיחייב לשלומי לניזק דמי חבלה דע"כ לא קאמר רב נחמן אלא היכא דעביד דינא דאי נמי לא הוה עביד איהו לא עבדי ליה בי דינא בציר מהכי:

דאיכא פסידא. כי הכא אי אזיל ב"ד דאדאזיל ואתי קא דלי האי ולא ידעינן כמה דלה אי שמא יכלו המים ואין לו במה יפרע לזה:

[**ל' גמ'** (**דף כח.**) **ת"ש הממלא חצר חבירו כדי יין וכדי שמן בעל החצר משבר ויוצא כו'**]. מדנקט ממלא שמעינן דאי הוה מקום פנוי למיזל ביה לית ליה רשות לשבר ואם שבר חייב דאע"ג דבעל הכד שלא ברשות הוא דעיילה לחצר חברו נהי דאית ליה רשותא לאפוקינהו אבל לשבר כיון שיכול לעבור כדרכו לא ואי אפילו בחצירו כן כ"ש ברשות הרבים כדאמרן לעיל (דף כז:) אבל כשמילא דהשתא אינו יכול לעבור כדרכו משבר כשיוצא ואע"פ ששבר בכדי שיכול לצאת בכניסתו משבר ונכנס כדי שיכול ליכנס ולצאת ברחבה ואע"ג דבלא שבירה הוה מצי לסלק החבית ולסדרם אפ"ה כיון דאיכא טירחא למעבד הכי לא אטרחו ליה רבנן:

[**וקצותה את כפה**] **ממון**. שנותנת דמי כפה ובספרי יליף לה בגזירה שוה דלא תחוס מעדים זוממין מה להלן ממון אף כאן ממון והא הכא דהאי איתתא דינא קא עבדא דהא לאצולי בעלה מידא דמאן דהוה מחי ליה קא עבדא ואפ"ה חייבת ממון:

מאי לאו וכו'. וקשיא לתרוייהו דאמר [לכ"ע] דעביד אינש דינא לנפשיה במקום דאיכא פסידא [והאי נמי פסידא] הוא דלא ניחא ליה לאיניש לקבולי נזקא ולא צערא אדעתא לקבולי ממון וכל שכן דאפשר דאתי מיניה פסידא דלא הדר ואפ"ה חייבת:

לא שיכולה וכו'. דכל היכא שיכול להציל ע"י דבר אחר בלא היזק חברו כי מציל ע"י היזקא דחבריה לאו דינא קא עביד ודכ"ע חייב ושמעינן דהא דעביד איניש דינא היינו דוקא כשאינו יכול להציל ע"י דבר אחר אבל בלאו הכי לאו דינא קא עביד ואם הכה איש או בייש חייב ואפי' היכא דאי לא אציל הוה פסידא:

מתני' מני. דחייב בשעת נפילה ולאחר נפילה כדמפרש אביי ואזיל:

פטור מדיני אדם. משום דמיירי כשהפקירן לר' יהודה ולרבנן דסברי דבור שחייבה עליו תורה שלא הפקירן כדמשמע בסמוך:

וחייב בדיני שמים. משמע דמיירי בשיכול לסלקו דאי לא אמאי חייב אפי' בדיני שמים אבל השתא שהיה יכול לסלק ולא סילק חייב:

ברוח מצויה. דהוי פושע אבל נפלה גמלו ונתקל לאו פושע הוא כדמפרש השתא בסמוך:

ברוח שאינה מצויה דאנוס הוא ואונס רחמנא פטריה כדילפינן מולנערה לא תעשה דבר ודוקא באונס גמור דלא מצי לעיוני דלא ליתרע האי היזקא אבל היכא דהוה מצי לעיוני חייב דכה"ג ודאי רבי רחמנא אונס כרצון לחיובא כדמפרש לעיל פרק כיצד הרגל[דף כו:]:

דף יג.

בתרתי פליגי. מדקתני תרתי הוחלק אחד במים או שלקה בחרסיה דלמה לי למיתני או שלקה בחרסיה דאע"ג דהוחלק אחר במים נמי שנפלו כבר משמע (אלא הוחלק אחר במים בשעת נפילה מיקרי דאע"פ שכבר נפלה) כל כמה דלית ליה פנאי לסלק דבצעריה טריד ולא יכול לסלוקי נזקיו קרי שעת נפילה או שלקה בחרסיה אחר נפילה שהיה לו פנאי לסלק ומשום דסלוק שייך בחרסין והוי רבותא למימרא בסתם אפקרינהו ממילא טפי מוקמינן חרסים לאחר נפילה ולא אמרינן איפכא [ולאשמועינן] דאחר נפילה פליגי בהפקיר נזקיו כדמפרש ואזיל ולהכי מוקמינן הך דחרסין לאחר נפילה:

בשעת נפילה. דמר סבר ר"מ סבר נתקל דלא ידע לאזדהורי אנפשיה פושע הוא ולפיכך אם הזיק ממונו בשעת נפילה חייב דפשיעותיה גרמא ליה ומר סבר ר' יהודה סבר נתקל לאו פושע הוא ואע"ג דלא אניס ממש אונס גמור כיון דלא פשע פטור ומדנקט האי לישנא דמשמע דלא הוי אונס גמור שמעינן דכי פליגי בדאזוק בשעת נפילה לאו בדאזוק מכחו פליגי דא"כ לכ"ע ליכא מאן דפטר דהא בהדיא רבי רחמנא אונס כרצון לחיובא אלא מיירי בהדי דקא אזיל ניזק פגע בהו והוחלק במים דרך נפילתן דלאו מכח הליכתן אתזק אלא מכח הלוכו על גביהן:

ולאחר נפילה. פרישנא דמיירי כגון דאית ליה פנאי לסלק ולא סילק מר סבר ר"מ מפקיר נזקיו חייב דבור שחייבה עליו תורה בבור ברה"ר דאפקר הוא חייביה וה"נ אע"ג דהני חרסיס מסתמא אפקרינהו כיון דמעיקרא ממונו הוו ועליה דידיה רמי לסלקינהו אם לא סילק חייב מידי דהוה אחופר בור ברה"ר ורבי יהודה סבר מפקיר נזקיו פטור דהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו זהו בור שחייבה עליו תורה הלכך כשהפקירו פטור ומסקינן לקמן דע"כ לא פליגי רבנן עליה דר"מ במפקיר נזקיו אלא במפקיר נזקיו שבאו ע"י אונס דומיא דנתקל דסופו באונס ותחלתו לאו בפשיעה כדבעינן למימר קמן דאע"ג דאזיל ליה טרדיה והוה יכול לסלוקינהו ולא סלקינהו כיון דעל ידי אונס הוא דאתו פטור דמאי קא מחייבת ליה אי אשעת נפילה מינס אניס ואי משום דלאחר נפילה היה לו לסלק כיון דמעידן נפילה דאניס אפקורי אפקרינהו כהפקר דאתי מעלמא דמי דלא מיחייב

לסלוקיה אבל מפקיר נזקיו דעלמא דלא אניס מודו ליה רבנן דחייב. וכי היכי דפליגי במתני' בתרתי ה"ה בברייתא דאע"ג דמדנקט לא סלקו ש"מ שהיה לו פנאי לסלק ועוד מדחייבינן בדיני שמים כדפרישׁ' אבנו סכינו משאו מיירי בשעת נפילה משום דהני לא מפקר להו לפי שאין מתקלקלין בנפילתן וכין שכן לאו בורו נינהו אלא ממונו כשורו ומש"ה חייב דאל"כ [דלא פליגי אלא אחר נפילה] אמאי נקט שנפלו ברוח מצויה אפילו ברוח שאינה מצויה נמי חייב אי מיירי לאחר נפילה שהיה לו פנאי לסלק דכיון דלא אפקרינהו בממונו נינהו רמי עליה דידיה לסלוקינהו ואפילו נתנם שם אחר כדמוכח גבי גלל לקמן בשמעתין (דף כט:) וכן כתבו כל המפרשים ז"ל:

בין בשעת נפילה מטעם נתקל כדפרי' ולאחר נפילה מטעם מפקיר נזקיו:

במפקיר נבלתו. ולפי המסקנא דהא דפטרי רבנן במפקיר נזקיו שבאו מחמת אונס ה"נ כן הוא שמיתתה באונסו הוא ולא העמידה משם אלא הפקירה והניחה שימות שם ופליגי בהא:

היכי משכחת לה דליהוי איהו פושע בנפילת הגמל:

בשרעתא דנהרא. על שפת הנהר שכן דרך הנהר להתפשט והקרקע מטושטשת במים ונפלה דאיהו גרם לה. שרעתא לשון פשוט ורוחב מל' (ויקרא כב) שרוע וקלוט כי קצר המצע מהשתרע (ישעיהו כ"ח:י"ט-כ'):

פושע הוא. מ"ט דרבנן דפטרי:

אנוס הוא. ומ"ט דר"מ דמחייב:

דאיתקל איהו ונפל ואיתקל ביה גמלא ונפלה ור"מ לטעמיה דאמר נתקל פושע הוא ומיהו רבנן אע"ג דפטירי בהאי נתקל מ"מ אי בשרעתא דנהרא איתקל במקום דאיכא דרכא אחריתי כיון דהוי פושע [גבי] גמלו אע"ג דלגבי נפשיה לא הוי פושע והשתא נמי בגופיה הוא דאיתקיל הגמל ולא בפשיעותה חייב דתחילתו בפשיעה וסופו אונס הוא אבל אי נתקל איהו [בנהרא] והזיק אליבא דרבנן דאמרי נתקל לאו פושע הוא פטור [ואע"ג דאיכא דרכא אחרינא] דהכי קי"ל ולגבי גופיה דידיה ליכא לאפלוגי בין איכא דרכא אחריתא להיכא דליכא דרכא אחריתא מדלא פליג בגמרא הכי אלא גבי גמלי וכ"כ הרמ"ה ז"ל דכיון דבן דעת הוא סבר דיכול למעבר ולא איתקיל:

מאי מתכוין איכא. כלומר כיון דבתרתי פליגי בשעת נפילה בנתקל כדאמרי' ולאחר נפילה במפקיר נזקיו ע"כ כי קא מפליג בין במתכוין לשאין מתכוין בתרוייהו קא מפליג בשלמא בשעת נפילה אע"ג דנתקל הוא במתכוין להשליכה בשעת נתינתו כי היכי דלא לתזק בה ואע"ג דמחמת אונס נפילה קעביד כיון דבכוונה קא עביד חייב דאפילו תימא

כל לאצולי נפשיה ברשות קא עביד לא עדיף מכל מאן דעביד ברשות דכי הזיק חייב אבל מפקיר נזקיו דמיירי לאחר נפילה מאי מתכוון שייך למימר תו ובמתכוון להשליכה ממש ליכא למימר דא"כ הוה משמע דכגון האי הוא דמחייב רבי יהודה אבל אם לא כוון להשליכה אע"ג דהוה פושע לגבי נפילה פטור וליתא דע"כ לא פטרי רבנן אלא במפקיר נכסיו דנתקל לאו פושע הוא לדידהו:

דף יג:

במתכוין לזכות בחרסיה. גבי מיא לא שייך למימר הכי דמסתמא אפקורי אפקרינהו דהא לא יכול למהדר ולמזכי בהו כדכתיב (שמואל ב י"ד:י"ד) כמים הנגרים ארצה אשר לא יאספו אבל גבי חרסין שייך ומ"מ במסתמא לא חיישינן למימר דלא אפקרינהו עד דזכי בהו בין קודם דאתזק בהו בין לאחר דאתזיק דאגלאי מילתא דלא אפקרינהו כלל ולא אמר במאי דלא זכו מיהא הוברר הדבר דאפקרינהו דבדאורייתא לא אמר ברירה (ביצה דף לח.) והא דאורייתא הוא. ואע"ג דהשתא מפקירן להנך דלא חזו ליה אפ"ה אי מזקי לאחר מכאן ואילך חייב כיון דלא סלקן דהשתא קא מפקיר להו לאו אנוס הוא והשתא הוי מפקיר נזקיו שלא באו מחמת אונס וחייב כדפריך לעיל והיינו מתני' דא"ר יהודה מתכוון חייב שאין מתכוון פטור). דאי אונס הוא [ע"כ לא קאמרי רבנן אלא מפקיר נזקיו דהכא] אנוס הוא כדפירשנו לעיל דנתקל לאו פושע וקרי ליה אנוס אע"ג דלאו אנוס ממש דאונסא זוטא הוא. והכי הלכתא כר' יוחנן דר' אליעזר תלמידו דרבי יוחנן הוא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב ועוד דסתם מתני' הכי וקי"ל הלכה כסתם משנה:

והלכתא נמי כרבנן לגבי ר' מאיר דיחיד ורבים הלכה כרבים:

מכדי אבנו וכו'. כלומר אבנו סכינו ומשאו שהניחן ברה"ר והוזק אחד בהן:

כולן מבורו למדנו. שהרי אין דרכן לילך ולהזיק ותחלת הנחתן שם לנזק וכיון דתולדה דבור נינהו בכולן אני קורא בהן ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים:

והני מילי. דמיעט קרא אדם:

לענין קטלא. היכי דמת האדם הנופל דלא ליחייב בעל הבור עליה לא כופר ולא דמים משום דכי מיעט קרא אדם ממיתה דמשתעי ביה בהדיא דכתיב והמת יהיה לו הוא דמעטיה אבל מנזקין דלא משתעי בה קרא בהדיא לא מיעטיה וכלים דממעטינן מנזקין משום דשבירתן זו היא מיתתן וה"נ הני מיא דאשתפיכו ליה ברה"ר כאבנו סכינו ומשאו דמו ופטורים על נזקי כלים אלא מדחייביה האי תנא אנזקייהו ש"מ אנזקי דגופיה דניזק שנישף בקרקע הוא דחייביה ולאו על נזקי כליו אם נטנפו ואם אמרת קרקע עולם הזיקתו

ולא מים לאו מילתא היא דאי לאו שהוחלק במים לא הזיקה ליה קרקע עולם הלכך לא מתוקמא מתני' אלא בנזקי גופו אבל בנזקי כליו דברי הכל פטור ואפילו בנזקי גופו נמי קי"ל כרבי יהודה דלא מחייב בשעת נפילה אלא במתכון להשליכה ולא מיחייב לאחר נפילה אלא במתכוון לזכות דלא אפקרינהו אבל במסתמא פטור דאפקורי אפקרינהו ומפקיר נזקיו שבא ע"י אונס פטור וכדברירנא לעיל:

נישף באבן. לשון שבירה וכיתות הוא תרגום (דברים ט) ואכות אותו ושפית:

אבל נתקל בקרקע. דהשתא קרקע שאין לו בעלים גרמא ליה ובתר דגרס ליה היזקא אזלינן:

אלא אפילו וכו'. משתלם מבעל האבן אע"ג דלא איהו גרם ליה וכ"ש איפכא דהגורם עיקר:

כרבי נתן. דאמר לקמן [דף נג.] בשור שדחף חבירו לבור היכא דליכא לאשתלומי מהאי שור משתלם מהאי בור דעבד ליה היזקא ה"נ כל היכא דליכא לאישתלומי מקרקע עולם דגרס ליה היזקא משתלם מבעל האבן דעבדא ליה היזקא והלכתא כר' נתן:

דף יד.

מתני' הא פסיקנא לעיל כר' יוחנן דאמר מפקיר נזקיו שלא באונס חייב וא"כ מתני' דהכא שהוא שופך ומצניע שלא באונס ותני חייב אתי שפיר אליבא דהלכתא אפי' אפקרינהו. והוזק בהן אחר. היינו שהוחלק במים ונישף בקרקע אבל נטנפו כליו במים פטור דבורו הוא ופטור על נזקי כלים כדכתיבנא לעיל. המצניע את הקוץ וכו'. בדאצנעינהו בכותל דידיה ושכחן ואח"כ סתר את הכותל ולא סלק הקוצים ואת הזכוכית והזיקו חייב בין אפקרינהו בין לא אפקרינהו:

הגודר גדרו בקוצים. אוקימנא במפריח ראשי הקוצים ברה"ר וכשעוברין כדרכן סמוך לכותלו נזוקין בהן אבל מצמצם שלא הוציאן לחוץ אם נסמך אדם שם יותר מן הראוי וניזק פטור בעל הגדר לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכותלים כדבעינן למימר בגמ':

וגדר שנפל וכו'. כיון דאנוס צריך לן לאוקומי הך סיפא בדלא אפקרינהו ואיתזק לאחר נפילה דהיה לו לסלק ולא סלק דבכה"ג אפי' רבנן מודו כר' יהודה דאמר מתכוון לזכות בחרסיה חייב כדפירשנו לעיל ומשום דמיירי הכא בדלא אפקרינהו מחייבינן הכא בכל גוונא בין היכא דנתנו לו זמן לסתור את הכותל ולא סתרו ונפל לאחר זמן או נפל בתוך הזמן או שלא נתנו לו זמן דכיון דלא אפקרינהו ברשותיה קיימי:

גמ' תרתי למה לי לאשמועינן במתכוין חייב:
חדא בימות החמה וכו'. דאי אשמועינן בימות החמה הוה אמינא התם הוא דמחייב דהא לית ליה רשותא אבל בימות הגשמים דברשות קא עביד אימא לא מחייב ואי אשמועינן ימות הגשמים הו"א ימות הגשמים הוא דלא מחייב אלא היכא דשפיך בכונה אבל ימות החמה אפילו שלא בכונה נמי חייב קמ"ל דבמתכוון דווקא חייב:
כל אלו שאמרו. חכמים מותרים לקלקל ברה"ר ואלו הן פותקין ביבותיהן לקלח שופכים שלהן ברשות הרבים:
ביבותיהן. צנור המקלח שופכין של מי תשמיש הבית לרה"ר בימות החמה אין להם רשות מפני קלקול הדרכים ובימות הגשמים אין לחוש שהרי מטונפות ועומדות:
מפריח.. דאפקינהו לקוציו לדוכתא דרגילי אינשי לסגויי ביה ומש"ה חייב בין אפקרינהו בין לא אפקרינהו דבורו הוא כדפירשנו לעיל אליבא דהלכתא:
מצמצם פטור. דהאי הוא דשני בנפשיה דלא ה"ל לבעל הקוצים לאסוקי אדעתיה דאתי האי לאיחכוכי בכותל ודוק מינה דבור ברשותו כה"ג היכא דלא שני ניזק בנפשיה חייב והיכי דמי כגון החופר בור סמוך לרה"ר וכ"ש היכא דהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו. הרמ"ה ז"ל:
והזיקו חייב. המצניע כיון דלא אזיק אלא לאחר דנפל אבל אוזק מכחו דבעל הכותל [בעל הכותל] חייב דלא גרע מהיתה אבן בחיקו (דף כו:) דאע"ג דלא הכיר בה מעולם ועמד ונפלה חייב:
בכותל רעוע. דהוה ליה לאסוקי [אדעתיה] שכותל זה עומד לסתור אבל בעל הכותל פטור דלא ה"ל לאסוקי אדעתיה מילתא דלאו אורחא למעבד:
אבל בכותל בריא פטור המצניע. דלא ה"ל לאסוקי אדעתיה שיסתור אותו אבל בעל הכותל חייב דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה דמצנעי ביה אינשי וכפותח בור המכוסה כראוי דמי ומיהו ברעוע ליכא לחיובי נמי מהאי טעמא שמא הצניעו שם כשהיה בריא משום דיותר ראוי המצניע להתחייב כיון שפשע תחלה. הרא"ש ז"ל. והרמ"ה ז"ל תירץ דלא אמרי' מגו דהוה פושע לגבי זמן בריאות להוי פושע נמי לגבי זמן רעיעות וכתב עוד ז"ל אם נפל הכותל מאיליו אי בריא הוא שניהם פטורים ואי רעוע הוא המצניע חייב ואי סתריה אינש מעלמא שלא ברשות ל"ש רעוע ול"ש בריא הסותר חייב והמצניע פטור ואע"ג דברעוע מצניע הוא דחייב דפושע הוא מ"מ השתא הסותר חייב דלא גרע מכורה אחר כורה דאחרון חייב (דף נא.):

חייב בעל הבור. דה"ל לאסוקי אדעתיה שזה יטול את דליו ולית לן לאטרוחי לבעל הדלי שילך לאודועי לבעל הבור:

בתוך שדותיהן. אבל בבתים ובחצרות לא משום דאורחייהו דאינשי למחפר בהו בורות שיחין ומערות:

בדגלת. נהר חדקל:

מילי דנזיקין. תלתא בבי דשייך בהו נזקין וגזל ומשיב אבדה ואונאה ורבית משום דלא מיקרי חסיד אלא מאן דעביד לפנים משורת הדין בין לקדש עצמו במותר לו בדברים שבינו לבין המקום בין למעבד הרחקה יתירא דלא ליגע באיסור גזל ונזקין וכיוצא בהן ואע"ג דבשאר מילי מוקים נפשיה אדין תורה וד"ס חסידא הוה:

ורבינא אמר דנהי דחסידא מחקרי חסיד גמור לא הוי עד דהוי חסיד בכולהו:

מתני' לזבלים. שירקבו התבן והקש ונעשין זבל לזבל שדות וכרמים:

וכל הקודם בהם. לזכות באותו תבן וקש זכה בין בגופן בין בשבחן דכיון דכי שביק להו התם זמן מרובה שבחיה מפני שהן נשופין ברגלי בני אדם וברגלי בהמה קנסו גופן אטו שבחן כי היכי דלא לשבקינהו התם:

ההופך את הגלל וכו' חייב בנזקו. דמפקיר נזקיו שלא ע"י אונס חייב אבל לא קנסו ביה רבנן למימר כל הקודם זכה משום דמאן דמפיק ליה לרה"ר לאו לאשבוחי מפיק דהא למילתא מושבח ועומד הוא ולנקות חצרו הוא דמפיק ולא עביד לשהויי התם:

גמ' לימא מתני' וכו'. דתני חייב בנזקו:

וצוברו כל שלשים יום. רשאי להניח שם:

שעל מנת כן וכו'. שלא יהו מקפידין על כך ומדאמרי' צובר ש"מ דס"ל דאי אזיק פטור מלשלם:

מתני' שלא בשעת וכו'. ואפי' ר' יהודה מודה דלית ליה רשותא לאפוקי ואי אפיק ואזיק חייב ולענין הלכתא פסקו המפרשים ז"ל דאפילו בשעת הוצאת זבלים אין לו רשות להניחם ברה"ר ודלא כר' יהודה דבפ' מרובה (דף פא:) מסכים לה כיחידאה לומר דלית הלכתא כותיה ובפ' הבית והעליה (דף קיח:) נמי אסיק לה בשיטה וכל כה"ג לית הלכתא כחד מינייהו:

[ל' **גמ'**] (**דף ל:**) **ואילו כל הקודם וכו' לא קתני**. ואי סלקא דעתך קנסו גופן אטו שבחן גבי גלל נמי ליתני כל הקודם זכה בגופן אטו שבחן כי היכי דלא ליפקי התם לאשבוחי:

דבר שאין בו שבח. כגון גלל דלא משבח (נמי) בהוצאתו דהא מושבח ועומד שהרי נתעכל קודם יציאתו ממעי האדם והבהמה:

[**בגמ'** (שם) איבעי להו לדברי האומר קנסו גופן משום שבחן לאלתר קנסינן או לכי מייתי שבחא קנסינן] לאלתר קנסינן מכי אפקיה כי היכי דלא לשהייה:

או לבתר דאשבח קנסינן ליה. דאיכא שבחא דאשבח באיסורא וקנסינן היתרא אטו איסורא דאילו כל כמה דליכא שבחא אכתי ליכא ממונא דאיסורא כי היכי דליקנוס היתרא אטו אסורא ולא איפשיטא ולקולא עבדינן ולא קנסינן אלא לבתר דמשבח שוה פרוטה דאוקי ממונא בחזקת מאריה ומספיקא לא מפקינן ממונא מיניה:

ובגמרא (שם) איתמר רב הונא אמר הלכה ואין מורין כן והמפרשים ז"ל פסקו כוותיה דדוקא בדיעבד הקודם זכה בהן אבל אי אתא לאמלוכי בן לא מורין לו היתרא לא לגופן ולא לשבחן. ומיהו אי אתרו ביה לסלקינהו ולא סלקינהו מפקרינן להו לכתחילה דהא ר"ה גופיה אפקר חושלי והם שעורים קלופים שהוציאום בעלים לרשות הרבים ושטחום שם ליבשם משום שהתרו בהם לסלוקינהו ולא אשגחו וכדמסקינן בגמ' (דף לא.) הנך מותרין הוו:

מתני' נתקל הראשון. לא שנא במקום מדרון ולא שנא שלא במקום מדרון לא מפלגינן בהכי כלל:

חייב בנזקו. אוקימנא בגמרא בשהיה הראשון יכול לעמוד עד שלא נתקל בו השני ולא עמד דבכה"ג ודאי אפי' לרבנן דקי"ל כותייהו דאמרי דנתקל לאו פושע הוא הכא מחייבי ליה לפי שהיה לו לעמוד ולא עמד אבל אם לא היה יכול לעמוד פטור ולא אמרינן היה לו להזהיר דהא מטרד טריד ודוקא בנזקי גופו כלומר בנזקי גופו של שני הוא דחייב אבל לא בנזקי ממונו של שני דנתקל באחר כנתקל בבור הוא דהא ראשון נעשה בתקלה זו כבור דלא עביד מידי וכבר ברירנא לעיל דלא מצינו בור שחייבו בו את הכלים ואע"ג דבשאר נזקי אדם חייבין אפי' באונס ולא חשבינן ליה כבור התם הוא דקעביד איהו מעשה דקאתי היזקא מכחו אבל הכא חבריה הוא דאיתזק ביה וכן ממונו של ראשון כגופו לחייבו בגוף שני הנתקל בו וכמו שנפרש בגמרא בעזרת האל:

דף יד:

גמ' בשהיה לו לעמוד ולא עמד. אע"פ שהיה אנוס בשעת נפילה מ"מ אם היה יכול לעמוד ולא עמד לאו אנוס הוא וחייב ואין לפוטרו לומר דשני פשע בנפשיה כשלא נזהר בלכתו דהא אסיקנא לעיל (ד' כז:) דאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים אלא ראשון דוקא הוא חייב ולא דמי הכא דאזיק איהו גופיה לנשברה כדו דלעיל ולא סלקה (ד' כח.) דאע"ג

שהיה יכול [לסלק] ולא סלק פטור דהתם כיון דבשעת נפילה היה אנוס ומאותה שעה הפקיר החרסין מכאן ואילך מלתא דעלמא הוא דאזיק:

ל' גמ'. להזהיר נמי טריד. כלומר דכיון דלא היה יכול לעמוד מחמת צערו טרוד הוא ואינו יכול להזהיר חבירו שלא יפול:

הראשון חייב. דוקא כשהיה יכול לעמוד ולא עמד כדפירשנו לעיל:

בנזקו של שני. בנזקי גופו ולא בנזקי ממונו דלא מצינו בור שחייב על הכלים כדפירשנו לעיל:

ואם מחמת הראשון. ולקמן מפרש קצת:

ואם הזהירו זה את זה. אפילו יכולים לעמוד ולא עמדו:

כולן פטורין. המזהירים דאיבעי ליה לניזק לעיוני ולמיזל:

[**אמר רבא ראשון חייב כו'**]. בין דאיתזק בממונו. דאיתזק שני בממונו של ראשון ודוקא בדלא אפקריה וכשהיה יכול לסלק ולא סלק אבל היכא דאפקריה בשעת נפילה הוי הפקר דלאחר נפילת אונס ופטור אי נמי בדלא אפקריה וכגון שלא היה לו פנאי לסלק שהרי אנוס הוא מתחלה ועד סוף:

דף טו.

האי בירא וכו'. דאפילו לא הפקיר השני קדרותיו ונתקל השלישי בהן פטור דאמר ליה שני האי בירא לאו אנא כריתיה אלא ראשון כרהו ודי לנו אם נחייבנו במה שהזיק גופו ומיהו דוקא בשלא היה לו פנאי לסלק דאם היה לו פנאי ולא סלק כיון דממונו הוא חייב כדכתיב בריש פרקין:

כשלדא. כלומר כנבלה מושלכת אורכה לרוחב הדרך ונתקלו בה כולן אחד כלפי ראשו ואחד כלפי מרגלותיו ושדרת המת בזמן שהצלעותיו דבוקין בה נקראת שלדא כדאמרינן (מו"ק דף כה.) כאן בשלדו קיימת:

חוטרא דסמיותא. מקל של סומין שמושיטו הנה והנה לצדדין ולאמצע הדרך אף זה נפל לרוחב הדרך ופשט ידיו ורגליו לכאן ולכאן עד שמילא את כל הדרך והר"מ ז"ל פי' מקל של סומין וסומין הרבה נמשכין בו שהראשון נסמך במקל והשני בראשון והג' בשני וכיון שנתקל המקל מן הקדר הראשון נפלו כל הסומין אחריו בבת אחת לפיכך הראשון חייב בנזקי כולן ואתי שפיר לישנא דנקט דסמיותא ולא אמר חוטרא דסמיא ומ"מ גם לפירוש זה צריך לומר דמיירי כשהיה לראשון לעמוד ולא עמד כך נראה לי:

מתני' [**זה בא בחביתו וזה בא בקורתו** . פי'] כשפגעו זה בזה דתרוייהו קעבדי למעשה בהדדי ואע"ג דקי"ל (לעיל ברי"ף סי' סא) דכל שנתנו חכמים רשות והזיק [חייב] שאני הכא שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים:

ותרוייהו כי הדדי נינהו שאף בעל החבית סייע בשבירתה כדפירש במתניתין. ושמעינן מיהא דאם עמד בעל חבית במקום שלשניהם רשות להלך חייב בעל הקורה לפי שעשה כל ההיזק ואיבעי ליה לעיוני שלא יזיק בני רה"ר אע"ג דלגבי היזק גופן של עצמן אין דרכן להתבונן יותר יש להן להתבונן שלא יזיקו אחרים ולא דמי לאם עמד בעל החבית דסיפא דהתם שאני שמהלכין זה אחר זה כמו שמפרש לקמן הרא"ש ז"ל וא"ת כיון דבעל החבית סייע למה לי טעמא דלזה רשות להלך בלאו הכי פטור וי"ל דאיצטריך לאשמועינן דאם היה בעל הקורה [רץ] ובעל החבית מהלך אע"ג דגם בעל חבית הטיח חביתו בקורה חייב בעל הקורה הואיל והוא רץ שלא ברשות א"נ בא למעט במקום שאין לו רשות להלך כגון בחצר בעל החבית דכיון דאין לו רשות לבעל הקורה להלך אין לו לבעל החבית ליזהר ממנו הרא"ש והרשב"א ז"ל:

דף טו:

[**גמ'**] **הכא איהו וכו'**. הכא גבי תשמיש איהו לחודיה קא עביד מעשה עליה רמיא מלתא לעיוני ואע"ג דכתיב ונכרתו הנפשות העושות משום דהנאה לתרוייהו הוא קרייה רחמנא למעשה לגביה דידה [נמי] וקי"ל כרבא דהא קם ליה ק"ו דלא איפריך הלכך הבעל חייב בנזקי אשתו ומיהו הכא קי"ל כר' יהודה בן בתירא (כתובות דף ס"ה:) דאמר בזמן שבסתר לה ב' חלקים ולו אחד הכא נמי לא משלם לה אלא תרי תילתי נזקא וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות ולענין ד' דברים רפוי מדינא דאישות מחייב לאסויי כ"ש כשאזקה איהו שבת ובושת ליכא דכל לגבי תשמיש דבעל ליכא בושת ושבת דמעשה ידיה דידיה נינהו צער לא ידע דמצער לה וה"ל כמתכוין לזרוקה ב' וזרק ארבעה (לעיל דף כו:):

מתני' [**היה בעל קורה ראשון**] **נשברה חבית בקורה פטור**. דכיון דלא שני חד מינייהו ובעל הקורה לא עביד מעשה בחבית אלא בעל החבית הוא דאתזק בקורה דרך הלוכו פטור דקי"ל פ' [שור] שנגח (דף מח:) שניהם ברשות הוזקו זה בזה פטורים:

ואם עמד וכו' חייב. דהא שני וקי"ל התם דכל היכא דאחד ברשות ואחד שלא ברשות בין הזיקו זה את זה בין הוזקו זה בזה דברשות פטור דשלא ברשות חייב והא דלא דיינינן ליה כבור כיון דניח גופיה לשמואל דאמר (לעיל דף כח:) כל תקלה כי האי בור היא

ונפטר מן החבית דלא מצינו בור שחייב בו על הכלים משום דלא אמרינן הכי אלא היכא דנפיל ושדי דדומיא דבור (היא) דלא שליט בגופיה אבל היכא דקאי אנפשיה לאו תולדה דבור היא אלא כמאן דאזקיה בידים דמי:

ועמד דחייב היינו כשעמד לפוש דהוה [ליה] משנה אבל לכתף דאורחא דמילתא למעבד הכי לאו משנה כלל הוא ופטור:

ואם א"ל וכו' עמוד פטור. כיון דאזהריה וידע ביה דעמד ולא איזדהיר איהו דאפסיד אנפשיה ולא גרע מבור לגבי שור פקח ביום דפטור (דף נד:):

ובעל הקורה אחרון וכו' חייב. אע"ג דשניהם ברשות כיון דמזיק בלחוד הוא דקא עביד מעשה חייב דאיבעי לאיזדהורי כדאמרי' התם (דף מח:) שניהם ברשות הזיקו זה את זה חייבין:

ואם עמד וכו'. פטור בעל הקורה מפני שהניזק שהוא בעל החבית שינה שעמד והוה ליה אחד ברשות ואחד שלא ברשות דאפי' הזיקו זה את זה דברשות פטור שלא ברשות חייב:

אם א"ל וכו' חייב. דהא אזהריה וקי"ל (כ"כ הנ"י ר"פ זה) דכל היכא דידע ביה אפילו אזקיה ההוא דברשות להההוא דשלא ברשות חייב דגבי אדם לא אמרינן כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור אבל כי לא אזהריה בין שעמד בעל החבית לכתף או לפוש פטור בעל הקורה דכיון דאין דרכו של אדם להתבונן בדרכים לא ידע ביה דעמד כלל וכ"ש דלא ידע אי עמד לכתף או לפוש:

אחד רץ ואחד מהלך וכו'. מפרשי' בגמ' דמתני' דפטור אחד רץ אע"פ ששנה מיירי דוקא בע"ש בהש"מ משום דעביד ברשות אבל בחול אחד רץ ואחד מהלך רץ חייב מפני שהוא משנה. ושניהם רצין פטורים מיירי אפילו בחול [היכא] דתרוייהו קא עבדי מעשה וכמאן דהוזקו זה בזה דמי דשניהם פטורים וכדאמרינן (דף לא:) גבי זה בא בחביתו וזה בא בקורתו דשניהם ברשות ופטורין מטעמא דתרוייהו קא עבדי מעשה אבל כששניהם קא עבדי מעשה [והזיקו זה את זה בידים] לא שנא אי עבדי תרוייהו ברשות או תרוייהו שלא ברשות כי הדדי נינהו וחד דינא אית להו [וחייבים] כדגרסינן בהדיא פרק הפרה (דף מח:) שניהם ברשות שניהם שלא ברשות [הזיקו זה את זה] חייבין וכו':

שהוא רץ ברשות. לצורך המצוה דבעי למזבן צרכי שבת ומשום הכי מה שהיה בחול משונה בע"ש הוא ברשות וא"כ ל"ש מהלכים זה לקראת זה או זה אחר זה פטורים אבל שניהם רצין דפטורים בחול משום דתרוייהו כי הדדי ל"ש ברשות או שלא ברשות כדאמרן אם כן איכא לאיפלוגי כדפלגינן גבי זה בא בחביתו וזה בקורתו בין מהלכין זה לקראת זה או זה אחר זה או מיהר האחרון או עמד ראשון וכתב הרמ"ה ז"ל דהא דפטרי

בערב שבת הני מילי היכא דאיכא למימר דרהיט לצרכי שבת ואפילו בסתמא לצרכי שבת דיינינן ליה דזיל בתר רובא דברייתא דקתני סתמא פטור הכי משמע ואפילו לא נקיט מידי בידיה דהא בעי למימר עשרתן ערבתן או לממשא פניו ידיו ורגליו או לשנויי כסותיה אבל אי בריר לן דלא רהיט אלא לשאר צרכיו דלא שייכו בהו צרכי שבת כבחול דמי וחייב ובגמ' (דף לב:) מייתי הא דר' חנינא מיעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא ואמר בואו נצא לקראת שבת מלכתא רבי ינאי מרקיד ואזיל מרקיד ואתי ואמר בואי כלה לומר דכי האי נמי רהיט לצרכי שבת משום שהוא לכבודו כ"ש כשרהיט לצורך קיום שבת דכתיב בקרא:

[**מתני'**] **והזיק**. שניתזה חתיכה מן העץ המתבקע או נשל הברזל מן העץ:

רשות הרבים. מקום שאין לו רשות לבקע שם:

והזיק ברה"י. מקום שיש לו רשות לניזק שם:

חייב. נזק שלם דכחו הוא וכגופו דמי וקי"ל דאדם מועד לעולם:

וצריכי [גמ' דף לב:] דאי אשמעינן מבקע ברשות היחיד והזיק ברה"ר הוה אמינא משום דהוה ליה לאסוקי אדעתיה דאי מטיא בקעת התם היה מזיק כיון שרבים מצוין שם אבל כשמבקע ברה"ר והזיק ברשות היחיד שאין רבים שם אימא לא מחייב ואי אשמעינן מבקע ברה"ר משום שלא ברשות קא עביד דמאן יהיב ליה רשותא אבל מבקע ברשות היחיד דברשות קא עביד אימא לא מחייב ואי אשמעינן הני תרתי משום דשכיחי רבים ושלא ברשות אבל כשבקע והזיק הכל ברשות היחיד אימא לא צריכא וכי תימא ליתני הא וכ"ש הנך לא זו אף זו קתני:

[**גמ'**] **חייב בארבעה דברים**. אבל בשת לא שאין חייב על הבושת אלא במתכוין והא דחייב בד' דברים משום דידע ביה ולא איזדהר ביה דכפושע הוא:

ופטור מגלות. דכיון דשלא ברשותו עאל [אלא ברשות חברו] פטור דלא דמי ליער דחייב קרא גלות כי נשל הברזל מן העץ משום דביער כל חד נכנס ברשותו:

מאן דמתני אסיפא. פטור מגלות משום דלא דמי ממש ליער שזה נכנס לרשות חבירו וביער כל אחד נכנס לרשותו:

כל שכן ארישא. דפטור מגלות שלא נכנס אפי' מדעתו:

ומאן דמתני ארישא. דפטור מגלות משום שלא נכנס מדעתו הוא אבל בסיפא שנכנס מדעתו חייב גלות ופסקו המפרשים ז"ל כן [כרב פפא דמתני אריש**א**] דברישא פטור מגלות וחייב בד' דברים ובסיפא חייב אפי' גלות דדמיא טפי ליער וכ"ש בד' דברים ומיהו מבשת פטור כיון שלא נתכוין כדאמרן וכיון דקי"ל כר' יוסי בר חנינא שחייב ד' דברים

הכא הוא שחייב משום דידע ביה דחזייה והוי פושע שמעינן דהא דתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר ומצא את רעהו ומת מכאן שאם משיצאת האבן מידו הוציא הלה את ראשו וקבלה הרי זה פטור פטור לגמרי קאמר דבמיתה אין בו גלות ובנזקין אין בו ד' דברים כיון דלא ידע ביה בניזק כלל:

פי' פטור. מכופר דמצי א"ל ברשותי מאי בעית אבל תורא לא מפטר מן קטלא כדאיתא פ' כיצד הרגל (דף כג:):

דקרא אבבא וכו'. ששאל אם שם הבעל הבית וכשאמרו לו אין נכנס והוזק:

אין קום התם. כשאמרו לו אין לא היה נתינת רשות שיכנס אלא שיעמוד שם במקומו משמע שהבעל הבית יצא אליו חוץ ומסקינן בגמרא דדוקא בבעה"ב שדרכו לצאת הרבה בחוץ ויכול למוצאו חוץ לביתו ולפיכך אין לו רשות ליכנס לביתו ואע"ג דדרשינן בב"מ (דף קטו.) מקרא דלא תבא אל ביתו וכו' לביתו אי אתה נכנס אבל אתה נכנס לשכר חמר דמשמע דפועל יכול ליכנס היינו למשכנו משום דמסתמא דמילתא לא משכח ליה מידי למשכניה אלא בביתו אבל לתבוע ממנו בשוקא נמי מצי תבע הלכך אין לו רשות ליכנס עד דלימא ליה בפי' עול תא ומיהו בבעה"ב דלא שכיח חוץ לביתו כלל אפילו לא אמר ליה אלא אין דמשמע קום אדוכתיך כדאמרן אית ליה רשותא למיעל דמאי הוה ליה למעבד ועוד דרחמנא יהיב ליה רשותא למיעל ולמשכוניה וכ"ש לתבוע שכרו כן כתב הרמ"ה ז"ל:

דף טז.

[**מתני'**] **משלמין במותר**. פירשו בתוספתא כיצד במותר חצי נזק שור ששוה מאתים שנגח לשור ששוה מאתים הכחישו חמשים זוז וחזר האחרון והכחישו ג' של זהב האחרון משלם לראשון חצי דינר זהב שהם שנים עשר זוז ומחצה משמע שמוציאין חמשים שהם שני דינרין כנגד שני דינרים שהזיקו הראשון והמותר שהוא דינר שהזיקו האחרון יותר יתן חציו שהוא חצי נזק לבעל השור הראשון. אמר המחבר וקמ"ל מתני' דאע"ג דקי"ל בעלמא כרב נחמן (כתובות דף קי.) דאמר זה גובה וזה גובה גבי נזקין כ"ע אית להו דלא אמרי' זה גובה וזה גובה דכיון דזכי להו רחמנא למיגבי ממיטב זהו מיטב שלהם שיעמוד כל אחד בשלו אי נמי נפקא מינה היכא דשניהם תמין ואבד האחד שאינו יכול לומר בעליו לחבירו שלם אתה לי כי שלי אבד ואינך יכול להשתלם אלא מגופו אלא כיון שהזיק זה לזה יצא נזק זה בזה הרא"ה ז"ל:

מועד בתם משלם במותר נזק שלם. מוציאין מנזק המועד כנגד חצי נזק שהזיקו התם ומה שנשאר ממה שהזיקו המועד יתר על חצי היזקו של תם משלם בעל השור המועד כל אותו מותר משלם:

ותם במועד וכו' ח"נ. שמין כל שהזיק התם ומוציאין החצי שפטור ממט ומהחצי הנשאר שהוא חייב מוציאין כנגד כל מה שהזיק לו המועד ונפטר המועד והמותר בחצי הנזק של תם מפני שחצי נזקו היה מרובה מכל נזקו של מועד יתננו לבעל שור המועד אלא שהלשון צריך יישוב דנקט משלם במותר ח"נ ולפי מה שפי' קודם שישומו נזק כנגד נזק פלגינן נזקו של תם כדי שלא ישומו היזקו של זה כנגד היזקו של זה אלא מפלגא שחייב התם וא"כ כל המותר על זה ישלם שכבר סלקנו פלגא מכל מה שהזיק ואיך נקט משלם במותר ח"נ וי"ל דלפי מה שפי' בתוס' מתני' אתיא שפיר וזה שכל מה שהזיק התם עולה ק"ן נמצא דפלגא הנזק הם ג' של זהב ומה שהזיקו לו המועד עולה נ' דהוא שנים של זהב נמצא שכשמוציאין כל נזק [המועד] כנגד כל נזק התם מצינו כי לשנים של זהב דמועד מוציאין משל תם כנגדו הכפל שהם ד' של זהב שהם ק' זוז מה נשאר מכל היזקו של תם נ' [שהם שנים של זהב] משלם מאותו מותר חצי נזק שהוא דינר של זהב או חצי דינר של זהב אם תחלוק כל ההיזק של כל שור [מיד] שלא יעלה כל היזק התם אלא ג' של זהב והיזק המועד דינר וראוי שתדע דכי קאמרינן משלמין במותר ח"נ דוקא במאי דיכלי לאשתלומי מהדדי הוא דחזינן שיעור מאי דשוו ביה להדדי דהיינו שיעור מאי דאית ליה כל חד מינייהו לאשתלומי מחבריה כגון אם שור [תם] שוה ר' נגח לשור תם שוה מנה והכחישו שמונים זוז וחזר האחרון והכחישו לראשון מנה אם נאמר נוציא ארבעים שהם חצי נזק שחייב הראשון כנגד ארבעים של חצי נזק שחייב האחרון ויגבה הראשון מן האחרון עשרה דינרין במותר חצי נזקו לקתה מדת הדין שהרי האחרון שהכחישו לראשון מנה אינו שוה אלא עשרים זוז ואין לו לראשון להשתלם אלא מגופו והראשון שהכחישו לאחרון שמונים זוז עדיין שוה מנה והאחרון יכול להשתלם ממנו חצי נזקו שהוא ארבעים זוז לפיכך דין הוא שנוציא עשרים כנגד עשרים דהוא שיעור מאי דאית להו לאשתלומי מהדדי ויגבה האחרון [מהראשון] עשרים זוז שהוא מותר הארבעים שהוא חצי נזקו וראשון שמותר חצי נזקו שלשים אין לו להשתלם מן האחרון כלום כיון דאינו שוה כל כך נמצא שפעמים שהניזק שנזקו מועט גובה יותר מחברו שנזקו מרובה והא דמחייבין לכל שור ושור לא אמרן אלא היכא דלא אזקיה האחרון לראשון אלא לאחר זמן אי נמי דאזיקו להדדי בבת אחת אבל אזקיה בשעת חמום לבתר דאזקיה ראשון מיד לא שנא תם ולא שנא מועד ראשון חייב ואחרון פטור דקי"ל

[דף כ.] כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור ותנן [דף לט.] שור האיצטדין אינו חייב מיתה שנאמר כי יגח ולא שיגיחוהו וכל שכן לענין נזקין דפטור הרמ"ה ז"ל וכ"כ הרא"ש ז"ל בב' אנשים שחבלו זה בזה אע"ג דלא שייך באדם כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור משום דאפילו על עסקי ממון אמרינן לעיל (דף כז:) מאה פנדי בפנדא למחייה והכי נמי אוקימנא (דף כח.) וקצותה את כפה ביכולה להציל ע"י דבר אחר הא אינה יכולה להציל פטורה כיון שהתחיל להכות את בעלה כ"ש שהמוכה עצמו פטור אלא שבזה מתחלף הדין שבאנשים צריך אומד אם היה יכול להציל עצמו בחבלה מועטת וחבל בו הרבה חייב מידי דהוה איכול להציל עצמו באחד מאבריו (סנהדרין דף עד.) והרגו וכן הדין אם רואה אדם שמכין את בנו או אחיו או אביו והכה המכה כדי להציל קרובו פטור כי היכי דאשה המצלת את בעלה אם אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר וכן אם אדם רואה שישראל מכה חבירו ואיט יכול להצילו אם לא יכה המכה אע"פ שאינו מכהו מכת נפש דמותר להכות המכה לאפרושי מאיסורא כדאמרי' בגמ' לעיל (דף כח.) בנרצע שנשא שפחה כנענית וכלו ימיו שרבו מותר לחבול בו לאפרושיה מאיסורא. אמר המחבר ונראה לי שהירושלמי מסייע לדבריו ז"ל דאמר עלה דמתני' הדא אמרה המזיק את חבירו והוזק בו פטור ומשמע ליה מלשנא דנקט וכן שאפשר שנשמע נמי שהדין שוה כמו בשוורים כדעת הרב ז"ל עכ"ל המחבר:

אדם במועד וכו'. אדם ומועד כי הדדי נינהו דאדם סתמיה נמי כמועד לעולם לשלם נזק שלם:

ור' עקיבא וכו'. ולית הלכתא כוותיה דקי"ל כסתם משנה:

מתני' נוטל את השור. משום דשור תם משלם מגופו כיון דלית ביה בכוליה טפי משיעור חצי נזק שקיל ליה כוליה ואילו הנבלה היתה שוה כלום לא היה צריך [ליטול] כל השור שהוא מנה דכל הנזק עכשיו לא הוי מאתים:

וחצו את כספו. דהיינו חצי נזק:

כן הלכה. ודאי כן הלכה דמנה נותן לו דהיינו חצי נזק אבל אין זה שור האמור בתורה משום דקיימת ומכרו וכו' ובגמרא מפרש במאי פליגי דכיון שאין על המזיק לשלם אלא ח"נ במאי פליגי דודאי אם אין הנבלה שוה כלום לא פליגי כלל ואם הנבלה שוה ודאי אין על המזיק לשלם לעולם אלא חצי מה שהזיק:

והנבלה יפה נ'. דהוה ליה היזקא ק"נ ופלגא היזקא ע"ה הלכך שקיל חצי החי וחצי המת דשוו קכ"ה דמטי לכל חד פסידא ע"ה:

גמ' מאי בינייהו. אי משום דלמר פלגי לנבלה ולמר לא פלגי לה לנבלה מה לי הכי ומה לי הכי הא אידי ואידי חד שיעורא הוא דלר"מ דמפיק לקרא דגם את המת יחצון לפחת שפחתו מיתה מחצין בחי ולית ליה למזיק מידי גבי נבלה אלא שקיל לה ניזק לנבלה דידיה דשויא חמשים כמה פחתה מיתה ק"נ כי שקיל פלגייהו דהוי ע"ה משור המזיק עם חמשים דנבלה שהיא שלו הוי קכ"ה ולמזיק נמי נשאר [לו] משורו החי שהוא שוה מאתים קכ"ה ולרבי יהודה נמי הכי הוי דכשפלגין החי הוי ק' לכל חד ופלגי הנבלה שוה נ' כ"ה לכל אחד הוי קכ"ה לכל חד נמי:

שבח נבלה איכא בינייהו. היכא דשבחה בדמים משעת מיתה לשעת העמדה בדין לר"מ שבח נבלה דניזק הוי דכיון דלית ליה למזיק שותפות בנבלה ואחר ששמאוה דהיינו בשעת מיתה שבחא אם כן הוי שבחא של ניזק ולרבי יהודה דקנה ליה מזיק פלגו נבלה כי משבח בתר הכי אית ליה פלגא בשבחא וקי"ל ר"מ ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה ומיהו אסיקנא דלא קנה מידי בגוף הנבלה לרבי יהודה כמו לרבי מאיר אלא פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי מכח קרא והאי דפליג בשבח נבלה דוקא בשבחא ומיתור נמי דכתיב וגם דלא הוה ליה למימר אלא ואת [מאי] וגם ש"מ רחמנא שתפיה בשבחא נמצא דאית לן תרי יתורי חד וגם לשתף אותו בשבחא ואידך יחצון דאתא למימני דמחצין בחי והא דלא דריש איפכא ששותף בהפסד ולא בשבח מפורש בסמוך ואם פחתה פחתה לניזק דכיון דאניזק רמיא מילתא למיתבעיה למזיק בדין שישומו הנבלה כי היכי דלשלים ליה הפחת ואי איתרשל ביה איהו דאפסיד אנפשיה ולאו כל כמיניה שיעכב עצמו מלבא לבית דין עד שתפחת הנבלה כדי שיפסיד המזיק:

דף טז:

מחצין בחי. כלומר נבלה לא שייכא לגבי מזיק כלל אלא שמין את הנבלה כמה פחותה דמיה עכשיו משעה שהיה חי ונותן לו מזיק חצי הפחת דאם לא כן אלא לרבי יהודה לעולם כי משערינן נזקא בין דמי החי ודמי הנבלה משערינן דשייך איהו בנבלה ותשלומין דמזיק היא אם כן מצינו לרבי יהודה תם משלם יותר מחצי נזק היכא שהשביחה נבלה בין מיתה לשעת העמדה בדין דהא שקיל ניזק פלגא בחי פחת שפחתתו מיתה ואי שקיל פלגא שבחא דנבלה שקיל טפי מחצי נזקו ורחמנא אמר ומכרו את השור וגו' ומוקמינן לקרא בשור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים דאין הנבלה יפה כלום דאשתכח דלא שקיל אלא חצי נזק אלא ודאי כולה נבלה ממונא דניזק הוא וממונו הוא דקא שבח ולאו תשלומין דמזיק נינהו כלל הלכך לא שקיל טפי מחצי נזק

והא דאמר רבי יהודה דמזיק פליג בשבח רחמנא הוא דחס עליה דמזיק למשקל פלגא דשבחא כי היכי דחייביה לאטפולי בה בהדי דניזק ולשלומי ליה דמי חציה מן החי ונפקא ליה לר"י הא דאמר דמחצין בחי מקרא דוגם את המת יחצון שכשמת יחצון הפחת ואע"ג דכבר דריש לזה נוטל חצי החי וחצי המת וכו' וכדאמר הכא קרא דריש דלא הו"ל למכתב אלא ומכרו וכו' וחצו וכו' גם את המת למה ליה למכתב תו יחצון אלא ודאי להכי אתא:

[**מתני'**] **שורו שבייש פטור**. ה"ה לשאר ד' דברים לבד מנזק דאדם חייב ושור פטור דכתיב איש בעמיתו ולא שור בעמיתו וכ"ש בשת דבעי כוונה טפי אלא דנקט בשת לאשמועינן הוא דומיא דשורו מה שורו מתכוין להזיק ואין מתכוין לבייש אף הוא אע"ג דאין מתכוין חייב:

סימא וכו'. דכתיב איש את עין עבדו ולא שורו את עין עבדו:

שורו שחבל באביו ובאמו. דאמרינן חייב כמאן דחבל אניש מעלמא שחייב ובעליו פטור מפני שמתחייב בנפשו שנאמר ומכה אביו ואמו מות יומת וכל המתחייב בנפשו פטור מן התשלומין וחבל ר"ל שעשה בהם חבורה:

שורו שהדליק וכו'. לענין שור אין חלוק בין שבת לחול דאפילו בחול חייב ומיהו ח"נ דמשונה הוא אלא נקט שור בשבת לאשמועינן דמיירי באדם דומיא דשור דעביד בשוגג ואפ"ה פטור מתשלומין וטעמא הואיל דבמזיד מתחייב בנפשו וכל הנדון במזיד פטור מן התשלומין אפי' כשעושה בשוגג כדאיתא בגמ' וצ"ל שהדליקו משום שצריך לאפרו דאי לאו הכי ה"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור עליה ומתחייב בתשלומין:

גמ' (**דף לה.**) **מתני' בשוגג**. מתני' דקתני בהדליק גדיש בשבת פטור בצריך לאפרו כדרבי יוחנן דהויא צריכה לגופה [ל' גמ'] ודומיא דשורו שהוא שוגג ואפי' שאינו מתחייב בנפשו פטור מתשלומין דקמ"ל כדתנא דבי חזקיה :

אלא לחייבו ממון. דאמר קרא פצע תחת פצע לחייבו על שוגג כמזיד וכו':

מה מכה וכו'. והכי מדריש קרא מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם אין לו תשלומין כלל אלא מיתה דכולי האי קרא אפנויי מפנה דלבהמה ואדם כבר אית לן קראי אחריני ולא כתב רחמנא האי קרא אלא לאקושינהו להכי:

מתכוין ואינו מתכוין. מיירי במזיד אלא מתכוין שנתכוין לנהרג עצמו ושאין מתכוין דנתכוין להרוג את זה והרג את זה:

דרך ירידה ודרך עלייה. נקט בבהמה אגב אדם דבאדם פליג ביה קרא לענין גלות בין ירידה מלמעלה למטה דחייב גלות לדרך עלייה דהיינו מלמטה למעלה דפטור מגלות

דנפקא לן פ' אלו הן הגולין (דף ז:) מקרא דויפול עליו עד שיפול דרך נפילה והא קמ"ל דלא תימא דרך עלייה לא נתנה שגגתו לכפרה אבל דרך ירידה שנתנה לכפרה אימא נשקול ממונא מיניה קמ"ל היקשא:

מתני' לא כי אלא בסלע לקה. מצינו לישנא כי האי דאמר לא כי והויא טענת שמא גבי (כתובות דף יב:) הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים וכו' והוא אומר לא כי אלא עד שלא אירסתיך והיה וכו' והתם על כרחין טענת שמא היא דאי טענת בריא כיון דידע בה וקדשה לאו מקח טעות הוא הלכך הכא מצי למימר דניזק טוען בריא ומזיק טוען שמא ואפ"ה תנן המוציא וכו' וא"כ שמעינן מהא מתני' תרתי חדא דאפי' היכא דיש רגלים לדבר דהאי תורא אזקיה מדחזיוה דקא רדיף בתריה לא אמרינן איהו אזקיה אפילו ניזק ברי ומזיק שמא אלא אמרינן המוציא כו' ואידך דגרמא בניזקין פטור דהא הכא דמודה נתבע דבסלע לקה מחמת היאך דהוה קא רדיף בתריה ואשתכח דאיהו גרם ליה למלקא בסלע ואפ"ה פטור וכן כתב הרמ"ה ז"ל:

שניהם פטורין. אע"ג דאיכא תרי סהדי דחד מהני תורי הוא דאזקיה כיון דלתרי גוברי נינהו ולא נתברר הי מינייהו אזקיה כל חד מינייהו מצי דחי ליה לניזק דא"ל תוריה דהיאך הוא דאזקך ואפי' ניזק ברי ומזיק שמא פטורין דאוקי ממונא בחזקת מאריה והמוציא מחבירו עליו הראיה:

שניהן חייבין. ממה נפשך ויד ניזק על התחתונה ואי ליתיה לחד מינייהו גביה אע"ג דאיתיה לאידך פטור דא"ל אייתי סהדי דהאי תורא אזקך ואשלם לך והכי אוקימנא בגמ' דבשניהם תמים איירי ותם אינו משלם אלא מגופו וכיון שכן דבתם איירי דוקא כי איכא סהדי דחד מינייהו אזיק הוא דאמרינן שניהן חייבים אבל היכא דליכא סהדי בהכי אע"ג דמודה מרייהו דחד מינייהו אזיק פטור דהא אפילו יודה דהאי תורא הוא דאזיק נמי לא מיחייב דקיימא לן (דף טו:) פלגא נזקא קנסא ומודה בקנס פטור:

היה אחד גדול ואחד קטן. אסיפא דמתני' קאי דקתני שאם היו של איש אחד השנים חייבין:

קטן הזיק. והקטן תקח ואם אין בו חצי נזק מפסיד המותר:

המוציא מחבירו עליו הראיה. ואי לא אייתי ראיה שקיל כדאמר מזיק. דהא איכא סהדי דחד מינייהו אזיק וכדאמרינן דאי ליכא סהדי אפילו כדאמר מזיק לא שקיל דהא לא מודה ליה אלא בתם דקנסא הוא ומודה בקנס פטור כדאמרי':

היו הניזקין שנים וכו'. הך בבא מיירי כולה בדאיכא סהדי ובתמין וכדאמרן וכגון דהוו שני הניזקין תרוייהו דאחד ושני המזיקין נמי תרוייהו דאחד והעדים מעידים דשנים המזיקין הזיקו לשנים הניזקים אלא דלא ידעי הי מיניהו להאי והי מיניהו להאי:

קטן הזיק את הגדול. ואע"פ שחצי נזקו של גדול מרובה לא תקח אלא קטן שלי:

אחד תם ואחד מועד. הך בבא דאמר מזיק לא כי אלא תם הזיק את הגדול מיירי בדאיכא סהדי שהזיקו המזיקין לשנים הניזקין אלא דלא ידעי וכו' ובבא דאמר מועד הזיק את הקטן אפילו בדליכא סהדי משלם דמועד משלם נזק שלם מן העלייה וממונא הוא הלכך משלם על פי עצמו ודוקא היכא דמזיק מודה הודאה גמורה דאילו טעין שמא לא מיחייב דה"ל כמנה לי בידך והלה אומר איני יודע דפטור (לקמן דף קיח.) ומשתבע היסת דלא ידע ואי תימא ואפילו כי מודה הודאה גמורה אמאי חייב והלא טענו חטים והודה לו בשעורים הוא שהניזק טוענו נזקי גדול ומזיק מודה לו בנזקי קטן וי"ל דליתא דכיון דניזק טוענו נזקי גדול מן העליה ומזיק מודה לו בנזקי קטן מן העליה הו"ל כטוענו (כסות) דעבד גדול והלה מודה לו (בכסות) [בדמי] עבד קטן כדלעיל כדאיתא פרק השואל (ב"מ דף ק.) וכ"כ הרמ"ה. ופי' מועד הזיק את הגדול. לומר שיש לו להשתלם כל נזקו של גדול מן העליה:

דף יז.

גמ' והודה לו בשעורים פטור. אף מדמי שעורים דבחטים הא קא כפר ובשעורים דאודי ליה כיון דלא תבעיה בגוייהו לאו הודאה היא דכי אמרי' (תוספתא פ"ק דב"מ) הודאת בעל דין כמאה עדים דמי היינו היכא דאמר להו לסהדי אתם עדי כדאיתא בפרק דיני ממונות בתרא (סנהדרין דף כט.) א"נ בפני ב"ד ואע"ג דלא אמר להו אתם עדי והוא שתבעוהו והודה אבל אם הודה מעצמו יכול הוא לחזור בו הלכך לא מבעיא היכא דלא קא תבע ליה דאית ליה גביה שעורים אלא חטים בלבד אלא אפילו אחר שהודה לו בשעורים אמר ושעורים נמי אית לי גבך לא מחייב מחמת הודאה קמייתא ולא מידי דיכול למימר ליה משטה הייתי בך:

מאי קמ"ל תנינא וכו' פטור. אלמא לאו הודאה ממין הטענה היא לחיובה עלה שבועה וכיון דלאו ממין הטענה הוא מדמי שעורים נמי פטור:

הוה אמינא פטור מדמי חטין וחייב וכו'. דכיון דדמי הני שעורים דמודה ליה נתבע איתנהו בכלל הנהו דמי חטים דקא תבע ליה תובע ה"ל כמאן דטעין ליה דמי כור חטין וקא מודה ליה בדמי כור שעורים דמה לי הן מה לי דמיהן קמ"ל דלא דמי דהתם איכא

הודאה ממין הטענה גופיה וחייב כמודה במקצת הטענה אבל השתא אינו ממין הטענה כלל הלכך פטור לגמרי:

וקיימא לן כרבה בר נתן. ומיהו הא דאמרינן דפטור היינו כשהתובע טוען בברי תטין אבל אי טעין שמא כגון דאית ליה גביה כור תבואה ולא ידע אי חטין או מינא אחרינא אף על גב דהשתא לא תבע מיניה אלא חטין הודאה ממין הטענה היא ומחייב ליה בדמי שעורים והכי אוקימנא בגמרא לתירוץ קושיא דמקשו [מהיה אחד גדול ואחד קטן] דלא הוי הודאה ממין הטענה תירצו דמזיק אמר ברי וניזק שמא כלומר שמא הגדול הזיק שמא הקטן דלא מסליק נפשיה מתרוייהו לגמרי וכי מודה מזיק בקטן הויא הודאתו בכלל טענת תובע:

ואי לא מייתי ראיה שקיל כו'. [הדר] מקשי הכי משום דסבירא ליה דמתני' לא מצי מיירי בשהניזק טוען שמא דהא רישא דבסלע לקה דאמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה לא אשמועינן מידי דפשיטא דפטור אלא ודאי בברי וברי ואתא לאשמועינן דלא אמרינן חולקין כסומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין וכיון דרישא בברי וברי כולה מתני' נמי בהכי מיירי ומדאמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה משמע עליו הראיה ולא על הנתבע שהנתבע נאמן לתת כמו שטוען בלא ראיה וממילא שמעת דאי לא מייתי תובע ראיה שקיל כדאמר נתבע:

ואמאי טענו חטים וכו'. דהאי טעין ליה גדול והאי מודה ליה קטן או איפכא ולא מצית אמרת דבכי האי גוונא כמודה במקצת הוא וכשטענו בדמי חטים והודה לו בדמי שעורים דלא אזלינן בתר עיקר הדבר דאתיא הטענה מחמתיה אלא בתר הממון דאית ליה גביה בשעת תביעה וחייב דמודה מקצת הוא דבכלל מאתים מנה ומתני' נמי בין לטענתו דניזק בין להודאתו דמזיק אית ליה לניזק לאשתלומי מהני שוורים המזיקין ואין החילוק אלא אם הזכות ההוא דמי גדול או דמי קטן וכל כי האי דחלוקין בין פחות ויותר הוא מודה מקצת דהא ליתא דאפילו בדמי חטין בכי האי גוונא דמתני' היה בטענו חטים כו' משום דאזלינן בתר עיקר הדבר דאתי מחמתיה ובמתני' נמי כי טעין ליה נזק שור גדול ומודה ליה בנזק שור קטן בתר עיקר הדבר דאתי מחמתיה דהיינו דתבע ליה גוף גדול והודה לו בקטן אזלינן והיינו דמקשי' ואמאי טענו חטים וכו' וכי אמרי' בעלמא דטענו דמי חטים והודה לו דמי שעורים חייב היינו דוקא בשעשאן התובע דמים מקמי תביעה כגון דתבעיה דמי חטים דזבין ליה או דגזליה ואזקיה ונתחייב כבר בב"ד בדמייהו וממתני' דהכא שמעי' וה"נ איתא גבי אחד אומר חבית של יין ואחד אומר חבית של

שמן מצטרפין שניהם לעדות כיון דשויה תובע להההוא משחא או חמרא דמים מקודם לכן כדאיתא פרק זה בורר (דף לא.):

ראוי ליטול. אי הוה ניזק טוען שמא דהשתא תבע ליה תרוייהו כדאמרת:

ואין לו. משום דאתי בטענת ברי והוי טענו חטים והודה לו בשעורים וכדאמר:

הרי זה משתלם וכו'. אלמא תשלומין איכא וכדאמר מזיק:

לא צריכא דתפס. דאע"ג דהאי הודאה דמזיק לאו הודאה גמורה היא ה"מ לאפוקי מיניה בהאי הודאה דכיון שאינה ממין הטענה פטור אבל היכא דקדים ניזק ותפיס מיניה מאי דאודי ליה מקמי דלהדר ביה מזיק מהודאתו מהניא ליה הודאתו למהוי כמאן דתפיס מדעתיה :

וה"ה לטענו חטין וכו'. אפי לרבה בר נתן דחד טעמא נינהו. מיהו אהך שקלא וטריא דמהניא הודאתו הוא אליבא דמ"ד פלגא נזקא ממונא אבל למ"ד דפלגא נזקא קנסא דקי"ל כוותיה לא מהני הודאתו עד דאיכא סהדי וכדכתיבא במתני' ואז הוא דשקיל בפחות שבשניהם דיד ניזק שהוא תובע על התחתונה אבל אי ליכא סהדי אפילו כדקאמר [מזיק] לא שקיל ואפילו תפס נמי מפקינן מיניה דלא מהניא תפיסה אלא בממונא דאי הוה מודה ביה נתבע הוה מחייב אבל בקנסא דרחמנא פטריה אפי' תפסיה בלא עדים ליכא מיגו והא דאמרי' בפרק ד' אבות (דף טו:) ובפרק החובל (דף פד.) גבי פלגא נזקא דאי תפס לא מפקינן מיניה התם דאיכא סהדי דאזיק דאיכא חיובא גבי מזיק אי קיימי בדינא גבי ב"ד בא"י ולפיכך אם תפס בבבל אהנייה ליה כיון דלא דיינינן קנסות בבבל דהאלהים בעינן וליכא ולהכי איכפל תלמודא למשקל ולמטרי אליבא דמ"ד פלגא נזקא ממונא אע"ג דלית הלכתא כוותיה משום דנפקא לן מינה למידי דממונא כגון טענו חטים והודה לו בשעורים ומאי דמי ליה דאי תפיס לא מפקינן מיניה וכן כתב הריא"ף והרמ"ה ורבוותא ז"ל ומיהו ה"מ היכא דתפיס מקמי דלהדר ביה נתבע מהודאתו שהודה לו בשעורים אבל היכא דהדר ביה מקמי תפיסה לא מהניא ליה לתובע תפיסתו דהשתא ודאי לא ברשותיה דנתבע קא תפיס תדע מדתניא בתוספתא (דפ"ק דב"מ) אבל אם הודה מעצמו יכול הוא לחזור בו ומכי הדר ביה בטלה הודאתו ואי תפיס תובע בתר הכי מפקינן מיניה וכ"כ הרמ"ה ז"ל והשתא דאתית להכי דמצי תפיס על הודאתו ממה שלא תבע לו הוא הדין אפילו בא להודות לב"ד בלא שום תביעת חבירו דאי תפס אידך קודם שחזר זה מהודאתו דמהניא תפיסתו ואפי' תפיס בסהדי דבלא סהדי מהימן משום מגו בכל מאי דתבע ולאו במאי דאמר מזיק דוקא ומיהו תפיסה דבתר דהדר ביה לא מהניא היינו תפיסה בעדים אבל בלא עדים לעולם מהימן בשבועת היסת משום מגו דחי בעי אמר לא היו דברים

מעולם. ומהך מתני' דניזק אומר מועד הזיק את הגדול כלומר ואית לי לאישתלומי נזק שלם מן העליה והמזיק אומר לא כי אלא תם הזיק את הגדול ולית לך אלא חצי נזק מגופו ומותבינן מינה לרבה בר נתן דאמר טענו חטין והודה וכו' פטור והכי שקיל כדאמר ליה מזיק ופרקינן ראוי ליטול שמעינן דמאן דטעין לחבריה מנה הלויתיך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים זוז שנתת לי אותן דמים בחפץ פלוני והרי הוא קיים או שהלויתם [לי] עליו ע"מ שלא להשתלם אלא מגופו או הוא הדין איפכא היכא דטעין ליה דאית ליה גביה חפץ פלוני דשוייה אפותיקי ניהליה במנה ואידך מודה ליה בחמשין זוזי דאוזפיה בהלואה גרידתא דמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו דפטור בין בתשלומין בין משבועה דאורייתא אלא משתבע היסת ומיפטר:

שותפי נינהו. ניזק ומזיק בגופיה דשור המזיק משום שאין יכול להשתלם ניזק חצי נזק אלא מגופו של שור המזיק ואי מת או נאבד לית ליה כלום ואפילו אי בעי מזיק לסלקו בזוזי לא מצי עביד דלא מצי לאשתמוטי דממ"נ אי האי הוא דאזיק או הא משתלם מאותו דבעי מזיק משום דידו על העליונה אבל ליכא אלא חד וכו'. מיהו היכא דאברחיה א"נ גרם לאפסודי מיחייב לשלומי ליה לניזק כל הראוי לשלם אם היו שניהם לפניו דקי"ל [לקמן דף ק.] כמאן דדאין דינא דגרמי ובריית (לעיל דף לג:) דקתני שחטו מה שעשה עשוי מוקמינן כמאן דלא דאין דינא דגרמי דלאו הלכתא כוותיה. אבל לענין שני שוורים תמים של איש אחד שהזיקו תרוייהו לא אפשיטא אי יגבה מהי מינייהו דבעי אי לא ומספיקא לית ליה לאישתלומי אלא מתרוייהו רביע נזק מזה ורביע נזק מזה ואי ליכא לאישתלומי כוליה רביע נזק מהאי משתלם שארא מהאיך כרבי נתן דאמר (לקמן דף נג.) כל היכא דליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי וכן הלכה:

סליקו להו המניח את הכד

דף יז:

שור שנגח ארבעה וחמשה וכו'. ובכולן היה תם דמשתלם מגופו והיכי דמי כגון ראה שור ונגח וראה שור ולא נגח וראה שור ונגח ואחר נגיחה שניה ראה ב' פעמים או ג' שוורים ולא נגח דאפילו מועד לסירוגין לא הוי דשור לא נעשה מועד אלא אם כן נגח הג' נגיחות כסדרן או שלא כסדרן ונעשה מועד לסירוגין:

ישלם לאחרון. ישלם תחלה לאחרון חצי נזקו והראשונים יפסידו ובגמ' מוקי לה כר' ישמעאל ולית הלכתא כוותיה אלא כר"ש דאזיל בשיטתיה דר"ע דהלכתא כוותיה:

ר"ש אומר. שותפין הן הניזק ובעל השור כיון דמשתלם מגופיה דשור לכל חד מטי פלגא לפיכך זה נוטל מנה וזה נוטל מנה:
האחרון נוטל מנה. משום דהוי כשור של שותפין שהזיק דודאי משלם ח"נ לניזק:
ושלפניו זה נוטל וכו'. ניזק ראשון והבעלים ששותפין נינהו במנה השני:
האחרון נוטל מנה. מפני שמשתלם מגופו חצי נזקו:
ושלפניו חמשים זוז. מפני שמשלם מחלקו חצי המנה שנוטל האחרון:
ושנים הראשונים וכו'. שהם ניזק ראשון והבעלים שהיה להם בו מנה בין שניהם משלמים חצי חלקם שהוא נ'. דינר של זהב לכ"א שהם כ"ה דינרי כסף:
גמ' אם יש מותר בנזקיו. כגון שנזקי הה' פחות מנזקי הד' וכן מה שהוזק הד' פחות מנזק השלישי וכן כולם כאילו תאמר שנזקי הראשון מנה והב' נ' והג' דינר זהב והד' חצי דינר והה' רביע דינר דהשתא אם תפס הניזק הד' השור שהזיקו נעשה עליו ש"ש לנזקיו וכשהזיק רביע דינר לה' אותו רביע משתלם מחלקו כיון שהוא חייב בניזקין נמצא שאינו נוטל מהחצי דינר שהיה ראוי לו אלא רביע ואותו רביע עצמו משתלם מחלקו של שלישי היכא שתפסו ולא נזהר לשומרו נמצא שלא יטול [שלישי] דינר שהיה ראוי לו אלא פחות רביע וכן כולם חייבין כל אחד על נזקי חבירו משום שלא נזהרו בשמירה והמותר יחזור בסוף לבעל השור וכתבו הריא"ף ורש"י והרמב"ן ז"ל דבהא אפי' רבי שמעון מודה דהיכא שתפסו ניזק לגבות ממנו נעשה עליו שומר שכר לנזקיו ואע"ג דשותפין נינהו לר"ע הא תנן (ב"ב דף מב:) השותפין נעשין שומרי שכר זה לזה אבל רבינו אפרים תלמידו של רבינו אלפסי כתב דאפילו תפסו ניזק לגבות ממנו פליג ר"ש וסבר כדפי' במתני' וכן דעת הר"ז והרמ"ה ז"ל [וכן נוטה דעת רבינו אשר"י בספרו ע"ש וכן התוספות] אלא שכתב ז"ל שאפי' הכי שמעינן לרבי עקיבא לענין מועד כן שאם תפסו ניזק לגבות ממנו וכן בעל חוב שתפס שורו של לוה לגבות ממנו נעשה עליו שומר שכר וחייב בנזקיו וכדפי' התם לדעת ר' ישמעאל אע"ג דלא קביל עליה שמירת נזקיו בפירוש דעד כאן לא פליגי אלא בתם ולענין הקדישו ניזק עד שלא עמד עליו בדין קי"ל כמ"ד מוקדש (לעיל דף לג:) כ"כ הרמ"ה ז"ל:

דף יח.

גרסינן בגמ' התוקע לחבירו נותן לו סלע איבעיא להו סלע צורי תנן או סלע מדינה תא שמע דא"ר יהודה א"ר אסי כל כסף קצוב האמור בתורה כסף צורי של דבריהם סלע מדינה. פי' התוקע כתב הרמ"ה ז"ל דלאו תקיעה בפה היא אלא ביד היא שהכהו באגרופו

והאי סלע דקתני דמי צערו ובשתו הוא וכגון שלא אפסדיה מידי אחרינא אבל היכא דאיכא נזק ורפוי ושבת שיימינן ליה ויהיב ליה נמי הנך [והיינו כרב אלפס שכתב כן בר"פ המניח] והרשב"א ז"ל כתב בשם ר"ח ז"ל דלאו תקיעה ביד היא אלא בקול שאחז בו ותקע בו אלא שלא חרשו דאילו (לקמן דף פה:) חרשו חייב דמי כולו וכתב עוד הרשב"א בשם ר"ת ז"ל דהאי שיעורא הוא בעני שבישראל אבל בעשיר קרוב לשיעור ר' יוסי הגלילי דאמר מנה וכן כ' הרא"ש ז"ל בשמו גם [של] ר"ת ז"ל:

האמור בתורה כסף צורי. סלע צורי ד' זוזים וסלע מדינה שמינית בסלע צורי והוא חצי זוז. אמר המחבר זוז צורי שש מעה כסף ומעה כסף משקלה ד' שעורות כמו שכתבתי סוף פרק אף על פי עכ"ל וכתבו רבוואתא ז"ל דמהא שמעינן דמאתן זוזי דבתולה כיון דקי"ל (כתובות דף י. ודף קי: ע"ש) דכתובה דרבנן בכסף מדינה נינהו וכל שכן מנה דאלמנה דלכ"ע דרבנן היא וכתב הרמ"ה ז"ל דהלכתא כוותייהו ואע"ג דרבינו יצחק ב"ר שמואל בעל התוס' כתב דכולן בכסף צורי ורב יהודה לא איירי אלא בסלעים דהוא כסף קצוב האמור בתורה דלא אשכחן בתורה אלא סלעים דהיינו שקלים:

פי' שלחיה רב טובי. משום דמספקא ליה האי סלע דתנן גבי התוקע לחבירו אי סלע צורי הוא או סלע מדינה הוא:

הב ליה פלגא דזוזא. דס"ל כרב אסי דלעיל דסלע צורי ארבעה זוזי ושל דבריהם סלע מדינה שהיא שמינית שבצורי ומהא שמעינן דסלע דהכא הוא פלגא דזוזא ועוד שמענו דהאי פלגא דזוזא משום צער ובשת הוא דהא הכא איכא צער ודאי ואפ"ה לא חייביה אלא פלגא דזוזא ואי לא הוה אלא משום בשת לחייביה נמי דמי צער ומיהו הא דשמעינן מהכא דמגבינן בבבל צער ובשת כבר אידחיא פרק החובל (דף פד:) ואסיקנא דמלתא דלא שכיחא אי נמי לית בה חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו ומיהו כתבו הגאונים ז"ל דמנדין אותו עד שיפייס לבעל דינו בדבר הראוי וכל שכן דאי תפס מהני ליה תפיסה:

אי פלגא דזוזא וכו' [**לא בעינא**]. דזילא ביה מלתא לניזק למשקליה שהיה הדבר מועט בעיניו:

איברי ביה נפשאי. אינו ל' רפואה דודאי הכא לא הוי נזק ושבת וריפוי דלא הוה סגי בפלגא דזוזא אלא היה חייב לתת לו כפי הנזק והשבת והריפוי אלא לישנא דפטימותא הוא כמו איכחוש זיל אבריוה (נדה דף מז.) ולישנא דקרא (מ"א ה) עשרה בקר בריאים (שופטים ד) ועגלון איש בריא מאד:

כבר זכו ביה עניי. ואע"ג דאכתי לא הוה ברשותיה דניזק ואין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו (לקמן דף סח:) דהכי ילפי' מוכי יקדיש איש את ביתו מה ביתו ברשותו אף

כל ברשותו הכא מטעם מעמד שלשתן הוא דזכו דאע"ג דליכא עניי הכא אנן יד עניי אנן ולא גרע מהדיוט דמהני הכא במעמד שלשתן דיד פרנס או גבאי הממונה על כיס של צדקה יד עניים הוא ומיהו מי שנדר לתת סלע לצדקה אע"פ שאינו בידו לא מצי למהדר ביה דמגו דחייל נדרא עליה משתעבד כולא ממונא לנדריה ואפי' מאי דעתיד למקני דאמר מר (ר"ה דף ו.) בפיך זו צדקה אבל היכא דנדר למיתב סלע ידוע לעניים לא זכו ביה עניים באמירה גרידתא אלא א"כ הוא ברשותו או פקדון שאינו כופר בו הנפקד דקיימא לן (ב"ק דף קו.) ברשותיה דמריה קאי ומיהו כתב רבינו אלפסי ז"ל דאילו בעי לשנויי ההיא מידי דיהיב לעניים עד דלא אמטייה ליד דגבאי במידי אחרינא דכותיה מצי לשנויי כדגרסינן בערכין (דף ו.) אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר לא שנא אמר זו לא שנא אמר עלי ותנו רבנן עד שלא באת ליד גבאי מותר לשנותה משבאת ליד גבאי אסור לשנותה:

יתומים אין צריכין פרוזבול. הלל תקן פרוזבול (גיטין דף לו.) כדי שלא יפסיד המלוה אם אמר לוה משמט אני וגם היא תקנה לעניים שימצאו מי שילוום וזהו גופו של פרוזבול מוסרני לכם הדיינין שבמקום פלוני כל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה דאז ליכא משום לא יגוש את רעהו. ומדאמרינן כל חוב ולא אמרינן כל שטר חוב שמעינן דאפי' במלוה על פה כתבי' פרוזבול וכיון דבית דין אביהם של יתומים הם כמאן דמסרי מילייהו להדדי נינהו והוו כרבנן דבי רב אשי (גיטין דף לז.) דקי"ל דמסרי מילייהו להדדי ולא בעו אפילו כתיבה [ודוקא] ביתומים קטנים דלאו בני דעה נינהו וכל דינייהו אבי דינא רמו אבל גדולים כאנשי דעלמא נינהו וכן עניים שהם בני דעה וכיון דיכלי למכתב פרוזבול אי לא כתבו אינהו דאפסידו אנפשיהו והא דמדמין עניים ליתומים היינו דוקא לענין מעמד שלשתן דיד ב"ד כידן כדכתיבנא:

דף יח:

רבן גמליאל ובית דינו וכו'. משום דנשיא ובית דינו חשוב הוא דנקט הכי אבל הוא הדין לפרנס או גבאי הממונה על הצדקה כרב יוסף:

גרסי' בגמ' (מכילתין דף לז.) חנן בישא תקע ליה להההוא גברא אתא לקמיה דרב הונא א"ל זיל הב ליה פלגא דזוזא הוה נקיט זוזא מכא דלא הוה נפיק תקע ליה אחרינא ויהביה ניהליה. פי' מכא נפחתה צורתה ולא היה יכול להוציאה שמעינן מהכא שהניזק אית ליה לקבל אפילו זוזי דלא נפקי אלא ע"י הדחק ושמעינן נמי מהכא דסלע מדינה תנן:

מתני' ואינו מועד. מסקינן בגמ' דלא תנינן וי"ו אלא אינו מועד ודינא קאמר דהיכא דאייעד לחד מינא אע"ג דלא איתרמי ליה מינא אחרינא למחזי אי נגח ליה ואי לא מסתמא אינו מועד אלא לאותו מין שהועד לו:

מועד לקטנים. לעגלים. אינו מועד לגדולים:

מסתמא אפי' לגדולים דההיא מינא ולא אמרי' הואיל ופרץ בההוא מינא ל"ש גדולים דידיה ול"ש קטנים דידיה:

ואינו מועד בימות החול. כ"ע מודו דבהך בבא תנינן ואינו כלומר שידוע לנו דחזא בימות החול שבינתיים ולא נגח ומשום הכי בעו בני הישיבה השתא לרבי יהודה ולא לר"מ דכולא מתני' סתמא ר"מ תנא לה ואפ"ה שבקי ר"מ ובעו לרבי יהודה (אלא) משום דשמעי' ליה דמהני ימים לחזרה כמו להעדאה בעו מיניה כיון דמהניא חזרה דשלשה ימים למסתר העדאה גמורה לדידך הרי שהוא מועד לשבתות ואינו מועד לימות החול שבנתים מהו מי אמרי' כיון דחזו בימות החול שבינתים ולא נגח סתר להו לשבתות דכיון דמהניא חזרה דג' ימים למסתר העדאה גמורה כל שכן דמהניא למסתר מקצת ימי העדאה:

בשבתות משלם וכו'. דכיון שהועד שלשה שבתות רצופין מצטרפי דחזרה דחול לא מהניא לשבתות וכי אמרינן דמהניא חזרה מאותן ימים עצמן שהן שבתות הוא דאמרי' משיחזור בו ג' ימים שבתות וכגון שיהיו התינוקות ממשמשין בו באותן שבתות ואינו נוגח דקי"ל כר' יוסי (לעיל ד' כד:) דאמר תם זהו שיהו התינוקות ממשמשין בו:

[**גמ' רב פפא אמר אינו מועד**]. מפורש במתני' ופירשתי דהלכתא כרב פפא:

את"ל וכו'. מכאן שמענו דהלכתא כרב פפא דקי"ל דכל את"ל דלא איתמר למיבעיא בעיא עליה אלא לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא הלכתא היא וכההיא דפ' כיצד הרגל (שם) גבי המשסה כלבו אמר רבא את"ל המשסה כלבו של חבירו בחבירו חייב בעל הכלב שסהו בעצמו פטור וטובא איכא דכותייהו:

נגח שור חמור וכו'. הא דאמרי' נעשה מועד לכל משום דילפינן ליה מהעדאה דיומי דכיון דאייעד לתלתא יומי דלא דמו להדדי כמאן דאייעד לכולהו יומי דעלמא דמי הכא נמי כיון דאייעד לתלתא מיני כמאן דהועד לכולהו מיני דמי ומיהו כתב הרמ"ה ז"ל דה"מ לכל מיני בהמות וחיות אבל לאדם דאית ליה מזלא (לעיל דף ב:) ועוד דכתיב ביה קרא (בראשית ט':ב') ומוראכם וחתכם יהיה וגו' לא ואפילו היכא דהוי אדם חד מינייהו כגון דנגח שור וחמור ואדם לא מצטרפו נגיחות ולא הוי מועד לאדם ולגבי אדם כחדא נגיחה גרידתא דמי:

[**צ"ע** בתוספות בריש מכילתין שכתבו שם לחד תירוץ נגח אדם שור וחמור דהוי משלשה מינים הועד לכל ומשמע אפילו לאדם וצ"ע]:

נעשה מועד לסירוגין לשוורים. לשוורים דוקא ולא לשאר מינים דכיון דדמו להדדי ה"ל כמועד לשבתות דאינו מועד לימות החול ולסרוגין דוקא אבל אם נגח מכאן ואילך רצופין אינו משלם עליהם אלא ח"נ עד שיועד אף לרצופין וכן כתב הרמ"ה ז"ל ומיהו כי אמרינן הכא שהוא מועד לסרוגין הני מילי דחזינהו בזה אחר זה דאי בהדי הדדי ונגחיה לחד מינייהו ושבקי לאידך. האי לאו סרוגין הוא אלא רצופין דהאי דלא נגחיה לאידך משום דנתקררה דעתיה בחד מינייהו. ומהא דאמרי' הכא ראה שור וכו' דמשמע דנגיחה ראשונה מן המנין ותימה דבנדה פרק האשה (דף סד.) משמע דהיכא שאין שם היום גורם ואין שם מנין החדש כגון אם ראתה היום ובסוף כ' של ראיה זו ראתה וחזרה וראתה לסוף כ' של שניה לכ"ע אין ראשונה מן המנין דהא סוף כ' גורם דתנן התם היתה למודה לראות יום ט"ו ושינתה ליום כ' זה וזה אסורין שינתה פעמים ליום עשרים זה וזה אסורין ג' פעמים ליום עשרים הותר יום חמשה עשר ונאסר יום העשרים שאין האשה קובעת וסת עד שתקבענה שלשה פעמים משמע דפסיקא ליה דבכל הנשים אין הראשון של ט"ו מן המנין וא"כ ה"נ נגח יום אחד ויום ב' לא נגח וכו' אינו נעשה מועד לכ"ע עד שישלש בדילוג ואין הראשונה מן המנין והכא מ"ש דראשונה היא מן המנין וכתב הרא"ש ז"ל דצריך לחלק בין סרוגין לשוורים לסרוגין דימים:

דף יט.

ערוד לא נגח. דוקא קתני דלא הוי מועד לסרוגין לכל עד דחזי לסרוגין תלתא מיני נגח ותלתא מיני לא נגח:

מתני' של ישראל פטור. ל"ש תם ול"ש מועד ממיעוטא דרעהו דכתב קרא את שור רעהו ואע"ג דלגבי תם כתיב בההוא אנפא דחייב בתם חייב במועד כדאיתא בגמרא הלכך כיון דמיעט קרא רעהו כל היכא דלא שוו ניזק ומזיק להדדי ודאי לאו רעהו קרינא בהו ומיפטרי:

ושל כנעני שנגח וכו'. בדין דליפטר נמי אלא קנסא הוא דקנסיה רחמנא כדאיתא בגמרא:

גמ' עמד והתיר וכו'. דוקא לענין נזקין דסברא היא אבל לשאר גזל אסור:

גרסינן בגמרא (דף לח.) רב שמואל בר יהודה שכיבא ליה ברתא אמרי ליה רבנן לעולא ניזל מר וננחמיה אמר להו מאי ניזיל דנחמתא דבבלאי גדופא הוא דאמרי מאי אפשר למעבד הא אפשר עבדי ומבטלי רעותיה אכפוהו ואזיל פתח ואמר ויאמר ה' אל משה

אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה וכי דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות שצריך המקום להזהירו אלא כך אמר משה ומה מדינים שלא באו אלא לסייע את מואב אמרה תורה צרור את המדינים והכיתם אותם מואבין עצמן לא כל שכן אמר ליה הקב"ה למשה משה לא כמו שעלה בדעתך שתי פרידות טובות יש לי להוציאה מהם רות המואביה ונעמה העמונית והלא דברים ק"ו ומה בשביל שתי פרידות הללו חס הקב"ה על שני אומות גדולות של רשעים ולא הרגן בתו של רבי אילו הגונה היתה להוציא ממנה [דבר] טוב על אחת כמה וכמה :

פי' גידופא הוא. שמע מינה דבכה"ג מגדף מקרי אלא חייב האדם לקבל גזירת המקום יתברך מאהבה כענין שנאמר (איוב ב) גם את הטוב וכו' והיינו דתנן (ברכות דף נד.) חייב אדם לברך כו':

פרידות. גוזלות:

נעמה העמונית. אע"ג דבמלכים משמע דאיענש שלמה אנשים עמוניות כי איענש לאו אנעמה העמונית איענש דצדקנית היתה כדמשמע הכא אלא אשאר עמוניות דפלחן עבודת כוכבים:

עלה דהא דאמר משה ומה מדינים וכו'. הקשה הרב אלחנן דהכא משמע דאחר שנאמר צרור הוזהרו שלא לצור את מואב ובבראשית רבה סוף פרשת ויצא אמרי' כששלח דוד את יואב לארם נהרים וארם צובה פגע במואבים וביקש לזנבם הוציאו שטרין שלהם אל תצר את מואב והשיב להם דוד הם פרצו הגדר תחלה דכתיב וישלח מלאכים אל בלעם וכו' משמע שמאותה שעה הותרו וי"ל דדיחוי בעלמא הוא כדי שישיב להם מן התורה וקרא דשופטים (שופטים ג':י"ב) שלחצם עגלון מלך מואב היה לו להביא:

מתני' חרש. בחרש שאינו שומע ואינו מדבר עסקינן דהוי חרש מעיקרו אבל פקח ונתחרש בר דעת הוא וחייב בכל דינין שבתורה אבל חרש מעיקרו ושוטה וקטן לאו בני דעה נינהו ולא חייבינהו רחמנא לא במצות ולא במכות ולא בעונשין וכי היכי דפטורין בנזקי גופן כדתנן (לקמן דף פז.) הם שחבלו באחרים פטורין ה"ה בנזקי ממונן והך בבא דתני פטור ולא תני להעמיד אפוטרופוס לתם סומכוס היא (דף לט:) אבל חכמים אומרים מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו כדי דליסלק היזקא מכאן ואילך ואע"ג דלגבי היזק דגופייהו קא פסיק תנא ותני פניעתן רעה שאני התם דלא אפשר לאפוטרופא למיקם בנטירותייהו ואי מוקמי' למגבא מממוניהו מכלינן להו לממוניהו אבל גבי שורן אפשר וגם לא גבי ליה ניזק אלא מגופו דכיון דמזדבן איסתלק ליה היזקא וקי"ל כרבנן כדפרי' בגמרא:

מעמידין להם אפוטרופוס. דברי הכל היא ולאו לאגבויי מגופן קתני דההיא פלוגתא דתנאי אלא הכי קאמר אם הוחזקו נגחנין מעמידין להם אפוטרופוס לשמרם שאם נגחו שלש פעמים בשלשה ימים לאחר שהעמידו להם אפוטרופוס אע"פ שבכולן תמין הן [ואין משלמין] מעידין בהן לפני אפוטרופוס לשווינהו מועדים ומנגיחה רביעית ואילך משלמים נזק שלם מעליה של אפוטרופוס ולכי גדלי יתמי משתעי אפוטרופוס דינא בהדייהו דאי יכלו [אפוטרופי] לברורי דנטרו שמירה פחותה כלתה שמירתן מתקנתא דרבנן [כי היכי] דלא מימנעי מלמהוי אפוטרופו' והאי דמחייבי' ליתמי לשלומי משום דמצרכין לשמירה מעולה דקי"ל [כר' מאיר] דסוף פירקין ומחמת ממונו דיתמי איחייב ואינהו בעו לשלומי:

חזר לתמותו. מפרש בגמרא (דף מ.) דברשות משנה קמיפלגי כלומר דרבי מאיר סבר שינוי הרשות מרשות אפוטרופוס לרשות בעלים משנה דינו של שור דיכלו יתומים למימר אי הוו מיעדי ליה באנפא דילן הוה עבדינא ליה שמירה מעולה ולא הוי [נגח ולפיכך דיינינן ליה] כתם עד שיעיד בפני בעלים ולית הלכתא כוותיה דר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי הלכך כר' יוסי קי"ל דסבר רשות אינה משנה אלא הרי בחזקתו:

איצטדין. מושב שחוק שרגילים לעשות לפני המלכים מבהמות שמתגרות זו בזו וכולן עם אדם ואדם עם כולן ומתוך שמתגרין בו בשור מרגילין אותו ליגח כגון זה אם המית את האדם באותו מעמד אינו חייב מיתה שנאמר כי יגח מעצמו ולא שיגיחוהו בעל כרחו לפיכך פטור דאינהו גרמו ליה ומינס אניס:

מועד משלם את הכופר ליורשים. דאילו לניזק ליכא למימר דלא חייביה רחמנא אלא היכא דמית ניזק דעל זה כתיב וגם בעליו יומת אם כופר וכו' [בזמן שהבעלים במיתה] דליכא למימר יומת ממש (סנהדרין טו:) דמות יומת המכה רוצח הוא כתיב על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו:

דף יט:

חייבין מיתה. וא"ת כיון דתם מתקטל היכי משכחת ליה מועד י"ל משכחת לה בשהרג שלשה כנענים וישראל אחד דמועד לכנעני הוי מועד לישראל אלא דקטלא וכופר לא מיחייב אלא ארביעי דישראל הוא:

וכן בבן וכו'. הקמ"ל דחייב על הקטנים וגדולים ואיצטריך דאע"ג דליתנהו במצות מיחייבי עלייהו בין במיתה בין בכופר ודוקא בקטנים בני קיימא לאפוקי בן ח' דלאו בר קיימא הוא וכן פחות מל' יום ואפי' בן ט' דספיקא הוא ומספיקא לא מפקינן ממונא

ובהדיא תנן במתניתין דלקמן (דף מד.) דאפי' נתכוין לנפלים והרג את בן קיימא פטור מן המיתה והתם הוא דמחייב בכופר דגבי כופר לא בעינן כוונה אבל אנפל גופיה לא מיחייב כופר וכל היכא דאנפל לא מיחייב אספק נפל נמי לא מיחייב דאוקי ממונא בחזקת מאריה ה"מ לאפוקי מיניה דמספיקא לא מפקי' אבל בבא לצאת ידי שמים כיון דקי"ל (דף מ.) כופרא כפרה הוא מספיקא נמי מיחייב:

נגח עבד או אמה. בעבד כנעני המוטבל לשם עבדות קאי כיון דשייך במצות חייביה רחמנא לתורא קטלא עילויה דהא מריה דתורא הוה מיחייב עליה נמי קטלא דכיון דלאו עבדו הוא אינו בדין יום או יומים. אבל בעבד כנעני וה"ה לשפחה לא מיחייב תורא קטלא עלייהו דאפילו נתכוין להם והרג את ישראל פטור כדקתני בהדיא (דף מד.) לכנעני והרג [ישראל לנפלים והרג את] בן קיימא פטור ולענין חיובא דבעלים הוה ליה כמאן דקטליה לתוריה או לחמריה דאי תם הוא משלם ח"נ מגופו מועד משלם נ"ש מן העלייה:

[**שור שהיה מתחכך**]. אוקימנא בגמ' להאי מתחכך דקתני במתחכך בכותל להנאתו ומנא ידעינן דלהנאתו קא עביד דבתר הכי נמי נתחכך. ומאי פטור דקתני פטור מן המיתה דכתיב השור יסקל וגם בעליו יומת כמיתת הבעלים כך מיתת השור מה בעלים שלא בכוונה פטורין אף השור שלא בכוונה נמי פטור ומסקינן דאי אייעד האי מקמי הכי להתחכך על בני אדם בכותלים אע"ג דהשתא לא איכוין אלא להנאתו וה"ה לכולהו הנך דאי אייעוד למקטל בכונה אע"ג דהשתא לא קטיל אלא שלא בכוונה. [ל' גמ' (דף מד.) אמר שמואל פטור ממיתה וחייב כופר]. פטורין מן המיתה ומחייבי' בכופר דנפקא לן מדאמרינן אם כופר אם יתירא לרבות כופר שלא בכוונה וא"ת היכי מחייבין כופר גבי חיכוך שהרי כשמתחכך מפיל צרורות דקטל בהו וצרורות פטורין מן הכופר דכי כתיב כופר גבי נגיחה כתיב דמשמע קרן ע"י חבורין הא אמר רב מארי בגמ' כגון דקא אזיל מיניה ומיניה כלומר שכשנטה הכותל ליפול היה השור מכביד עליו והולך עד שנפלו שניהם על האדם הכותל מלמטה והשור מלמעלה בחבורין דהוה ליה כגופיה ולאו צרורות נינהו:

[**ר' יהודה אומר וכו'**]. בגמ' מסקינן דלית הלכתא כר' יהודה וכל הני דאשמעינן ת"ק נפקי מייתורי דכתיבי בפרשה שור שור ז' פעמים חד לגופיה ושיתא לשיתא הני דתנן. וצריכי אשה דלא תימא דוקא בעל השור כדאמר קרא דהיינו לשון זכר ושור היתומים דלא תימא כיון דלאו בני דעה נינהו ולא מיחייבי ושור האפוטרופוס דלא תימא כיון דאיכא שמירה כל דהו ולא נפיש היזקא אימא חס רחמנא עלייהו דלא ליפסדו יתמי לממונייהו קמ"ל ושור המדבר אע"ג דלית ליה בעלים ושור הקדש אף על גב דאיכא

פסידא להקדש ושור גר שמת לא איצטריך למיתניה [דהיינו שור המדבר דהפקירא] אלא איידי דאיצטריך ליה לקרא לרבויי איצטריך תנא נמי למיתני':
שהוא יוצא לסקל. כלומר שנגמר דינו לסקילה ואפילו לא יצא:
אינו מוקדש. דכיון דנגמר דינו אסור בהנאה דכתיב סקול יסקל השור וכו' ודרשינן דמדכתיב סקול יסקל השור פשיטא דלא יאכל את בשרו דנבלה היא:
מתני' נכנסו תחת הבעלים. בדלא עבדי שמירה כלל קא מיירי ומשום הכי פסיק ותני נכנסו תחת הבעלים דאי אפשר לומר דמחייבי בשמירת נזקיו כבעלים שהרי תם לכולי עלמא לא סגיא ליה בשמירה פחותה ושומר חנם לא אשתעבד להו לבעלים אלא לשמירה פחותה ואז כלתה שמירתו אם כן בעל השור שמסרו למי שאינו מחוייב לשמרו שמירה מעולה איהו דפשע ומשלם אלא מאי נכנסו תחת הבעלים דאי פשעו ביה ויצא והזיק מחייבי בנזקיו כבעלים:

דף כ.

מתני' טעמא דר"מ משום דסבר סתם שוורים לאו בחזקת שימור דבעלים קיימי דכיון דאצל עצמו בחזקת שימור קיימי כדאמרי' בפ"ק (דף טו.) לטעמא דמ"ד פלגא נזקא קנסא לא עבדי להו בעלים שימור כלל ואמר רחמנא תם ישלם חצי נזק כי היכי דליעבד ליה שמירה פחותה הדר אמר גבי מועד ולא ישמרנו בעליו להוסיף לו שמירה דליעבד לו שמירה מעולה ויליף נגיחה דתם מנגיחה דמועד בהיקשא או בן יגח או בת יגח דדרשינן מיניה נגיחה לתם נגיחה לנזקין וקי"ל כר"מ דסליק טעמיה (וטעמא) [כטעמא] דמ"ד פלגא נזקא קנסא דאיפסיקא הלכתא כותיה:
ר"א אומר וכו'. מפרש בגמ':
גמ' כדר' נתן. הא דר' נתן הלכתא היא ומיהו נהי דר' אליעזר אית ליה דרבי נתן מיהו רבי נתן לית ליה דרבי אליעזר דאימור דאמר רבי נתן לענין איסורא אבל לענין חיובא לא:
לשון הרב בעל העיטור ז"ל כותל שותפין רעוע ובא האחד לסותרו אין חבירו יכול לעכב מהא דרבי נתן וסותר ומוציאין מזה בע"כ בשם הגאון אבן מגש ז"ל:
סליקו להו שור שנגח ד' וה'
שור שנגח וכו' ונמצא עוברה. מת:
ואין ידוע וכו'. ולא מת מחמת הנגיחה:
אם משנגחה וכו'. ומחמת נגיחתו הפילתו:
רביע נזק. דתם משלם חצי נזק והאי ולד מוטל בספק וחולקין:
וכן פרה וכו'. מפרש בגמ':

גמ' זו דברי סומכוס. וצריך לומר דמתני' דהכא איירי בעומדת באגם דאילו היתה הפרה בבית בעליו לא יאמר סומכוס חולקין כדאמרינן גבי מתניתין (ב"מ דף ק.) דהמחליף פרה בחמור ונחזי ברשותא דמאן קיימא וכו' ונוקי ברשותא דמריה קמא הא מני סומכוס היא ומוקמינן לה בסימטא ובאגם אלמא דלא אמר סומכוס חולקין אלא באגם וכיוצא בו שאינו ברשות בעלים:

אבל חכמים אומרים וכו'. וקי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים:

דאפי' ניזק אומר ברי ומזיק אמר שמא. וא"ת הרי הוא מחוייב שבועה שהרי מודה לו על נזק הפרה ועל נזק הולד הוא אומר איני יודע ואינו יכול לישבע בו וקי"ל דמחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם כדאמרינן (שם דף צח.) גבי מנה לי בידך והלה אומר חמשין ידענא וחמשין לא ידענא ויש לומר דהתם הוא משום דהוה ליה למידע אבל הכא דמי ליורשים שאין להם לדעת במילי דאבוהון ואילו אמר מנה לי ביד אביך ואמר היורש חמשין ידענא וחמשין לא ידענא אמרינן (שבועות דף מז.) שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין הכא נמי הכי הוא שאין לו לדעת אי משנגחה ילדה אי קודם:

אי נמי לכי הא. דיכול לומר לו לשחיטה מכרתיו לך ואע"ג דאיכא למימר זיל בתר רובא ורובא לרדיא זבני והוי מקח טעות אשמועינן חכמים דהואיל ונקיט מוכר דמי הוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה:

(**ל' גמ'**) **ונחזי אי דמי רדיא** . [דמי רדיא] יקרין מדמי נכסתא:

נכסתא. שחוטה והדמים מודיעין אי לשחיטה מכר או לרדיא מכרו ואע"ג דקי"ל כרבנן דאמרי (ב"ב דף עז:) אין הדמים ראיה היינו גבי צמד דעיקר הלשון הוא הצמד ומש"ה אמרי דאע"פ דהדמים מודיעין דבקר קאמר אין כח ביד הדמים להכחיש הלשון אבל היכא דאין הדמים מכחישים הלשון אמרינן שפיר הדמים ראיה א"נ התם הוא מוחזק ולא אתו דמים לחודייהו ומפקי מחזקה אבל הכא דרובא לרדיא זבני מסייע ללוקח והמוכר מוחזק בדמים אמרי' הדמים מודיעין לסייע לרוב:

ואי דליכא לאשתלומי מיניה [**לשקול תורא בזוזי**]. דאילו הוה ליה זוזי לא מצי לסלוקי בשאר מילי דכיון שהמקח הוא טעות סברא הוא שדינו כבעל חוב ובע"ח אי אית ליה זוזי לא מצי לסלוקי בשאר מילי כדאיתא בכתובות פרק הכותב (דף פו.) גבי ההוא תולה מעותיו ביד נכרי הוה:

פארי אפרע. סובין תקח משמע דלא אמרינן בב"ח זיל טרח וזבין וכתב ר"ת דג' חלוקים הם חד הא דב"ח ושני נזקין דאפילו אית ליה זוזי מצי לסלוקי בארעא כדלעיל פ"ק (דף ז:) כל מילי מיטב הוא והג' שכיר דאפילו לית ליה זוזי חייב למכור ולפרוע דמים דתניא

פרק הבית והעלייה (ב"מ קיח.) השוכר את הפועל ואמר ליה טול מה שעשית בשכרך אין שומעין לו ומוכח בגמרא אע"פ ששוה כדי שכרו:

בעל דברים. תובע:

אין נזקקין אלא לתובע כו'. כגון ראובן שהלוה לשמעון מנה ותבעו ושמעון משיבו תפסת משלי החזר מה שתפסת או השיב שמעון לראובן משכון היה לי בידך על מעותך והפסדת מדמיו שנשתמשת בתחלה נזקקין לטענת ראובן ומוציאן מנה משמעון ואחר כך נזקקין לטענת שמעון לדין הפחיתה מהמשכון ומיירי כגון שיש לראובן שטר על המנה דאם אין לו שטר נאמן שמעון בטענותיו במגו דאמר פרעתי דהמלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים (שבועות דף מא:). ויש לתמוה היכי מיירי אם יש לשמעון עדים מזומנין או שיביא אותן תוך ל' יום למה יגבו מיניה לצורך ראובן והלא אם היה שואל שלשים יום לפרוע חוב היו נותנין לו שזהו זמן ב"ד לפרעון (ב"מ דף קיח. וע"ש בתוס' ד"ה זמן ב"ד וכו') ולאחר ל' יום פשיטא דאין שומעין לו ואפילו זילי נכסי דהוא הדין לזמן מרובה ולהא לא צריך קרא ומצינן לומר דאיצטריך היכא בשמעון אומר שפלוני ופלוני היו בשעת מעשה ויודעים שכן הוא כדבריו ואנו יודעין שהוא אומר אמת בזה ואי לא קרא הייתי אומר שהיה ראוי להמתין להם:

דף כ:

והראב"ד ז"ל פירש בראובן שתובע לשמעון מנה ואמרו טענותי' בבית דין ולא גמרו הדין שלא בא ראובן התובע לפניהם או שב"ד חייבו את שמעון שבועה ולא בא ראובן לקבל שבועתו ובא שמעון הנתבע תחלה ותבע מב"ד להזמין לראובן לקבל שבועתו אין נזקקין לו שיוכל לטעון ראובן איני רוצה עכשיו בשבועתו או בגמר דינו כי שמא היום או מחר ישיב אל לבו ויודה אבל ראובן שהיה תובע תחלה נזקקין בודאי להכריח את שמעון לשמוע גמר דינו ולהשביע לו ופעמים נזקקין לנתבע כגון דזילי נכסי שיצא קול שהיה חייב לראובן ואם יצטרך למכור לא ימצא לוקח וכן כתבו הרשב"א ז"ל בחדושיו וכן הרא"ה ז"ל עוד הוסיף ביאור בדבריו ז"ל פי' דזילי נכסי של נתבע מחמת תביעתו של הלה וכיון שכן יכול לכופו להוציא תביעתו לאור כדי שלא יפסיד ומכאן סמך למה שנהגו כשאדם מוכר קרקעותיו [להחרים חרם סתם] שכל מי שיש לו תביעה על אותו קרקע יבא לדין עמו וזה נראה יותר עכ"ל ובתוס' (ד"ה שאין) י"מ כגון שהוא תבעו שחבל בו ושמעון יש לו שאר תביעות עליו מגבין לראובן דמי חבלתו אע"פ ששמעון אומר היום או למחר אביא עדים אין ממתינים לו כלל דקי"ל בפרק החובל (דף צא.) אין נותנין זמן

לחבלות ולפירוש זה משמע דהיכא דזילי נכסי ממתינין לו וכל אלו הפירושים עולין לענין פסק:

משתלם ח"נ מפרה. ממה נפשך:

ליתא לפרה. ותם אינו משלם אלא מגופו וא"ל הב לי מולד דאיהו נמי אזקן משלם ליה מיניה רבעא דנזקא. ואידך ריבעא מפסיד וטעמא משום דלא ידעינן כו':

זו [דברי] סומכוס היא. כדאמר לעיל אבל לרבנן דקי"ל כוותייהו כל היכא דלא איפשיט לן וליתא לפרה לית ליה מידי מולד. והכי נמי קיימא לן פרק המוכר פירות (דף צג.) דגרסינן התם שור שהיה רועה ע"ג הנהר ונמצא שור נגוח בצדו אע"פ שזה מנוגח וזה מועד ליגח זה מנושך וזה מועד לישוך אין אומר בידוע שזה נגחו וזה נשכו [גם לעיל פרק המניח הוכיח כן הנ"י ז"ל ממתני' דלא כי אלא בסלע לקה ואפי' ניזק ברי ומזיק שמא]:

מ"ט גופה היא. (כ"כ התוס' כאן ד"ה מ"ט) דבכל דוכתא קי"ל עובר ירך אמו הוא אלא לענין טרפות בלבד כדאמרי' בפ' בהמה המקשה (חולין דף עה.) בעגל שנולד מן הטרפה [בן ט' חי] שהוא מותר דטעמא דכיון דיש לו חיותא בפני עצמו לית לן למימר שנטרף עם אמו:

פירשא. דבר הפורש ממנה ואע"ג דביצת טרפה אסורה לכ"ע (שם דף נח.) ואמרינן דכיון דאגידא בגופה כגופה דמיא התם הוא דחיישינן שמא שבשעה שנטרפה היתה עדיין מעורה בגידין דאותן שהן כך דיינין להו כגופה אבל לענין תשלומין דלא קי"ל כסומכוס הלכך מספק אין גובין כלל מביצתה דמי יימר שהיתה מעורה בגידין בשעת שהזיקה התרנגולת:

אין שמין. אירשא קאי שור שנגח את הפרה והפילה אין שמין כל אחד בפני עצמו שעולה הנזק הרבה אבל שמין פרה מעוברת כמה היתה שוה תחלה וכמה היא שוה עכשיו אם מתה או חיה:

מכחיש. מפסיד ולקמן פריך אי דינא הוא לכחוש:

בקוטע יד כו'. אין שמין היד בפני עצמה לומר כמה אדם רוצה ליטול [לקטוע] יד עבד כזה דודאי הרואה עבדו שלם אין קוטע ידו אלא בדמים מרובין אבל שמין עבד זה עכשיו כמה שוה ומתחלתו כמה שוה:

במזיק שדהו. שקצץ נטיעותיו או אכל ערוגה אחת אין שמין אותה לבדה אלא שמין בית סאה כמה היתה שוה מתחלתה וכמה פיחת דמיה בשביל ערוגה:

ואי דינא נכחש. דס"ל דאע"ג דבקוטע ובמזיק שדה הכי ודאי הוא כדאמר רבא היינו משום דחד גופא הוא אבל הכא גבי פרה וולד שני גופים נינהו נישיימי לכל חד בפני עצמו:

משום דא"ל. אהדר ליה דאף זו כגוף אחד דפרה מעוברת אזיקי פרה מעוברת שלימנא:

פיטמא. מה שאנו שמין אותה יפה מפני שומנה הוי דבעל פרה דהא ולד לא הוה שמנה:

דף כא.

ניפחא מאי. מה שהיתה יפה מחמת ניפחא למי משלם:

מתני' היה אביו או בנו. של בעה"ב:

משלם את הכופר. בגמ' פריך הא תם הוא. גמ' אמר עולא וכו' לא שנו אלא שהוחלקה. בהם אבל אכלה פטור מ"ט הוה לה שלא תאכל:

לא שנו. הא דקתני בעל הפירות חייב [אלא] אם הוזקה בהן אבל אכלה יותר מדאי הוה לה שלא תאכל כיון שבמתכוין מביאה עליה דבר המזיק' אין ראוי זה להתחייב בכך ובברייתא (דף מז:) תניא נמי דאפילו הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם ואף על פי שממיתה לגמרי ומטעמא דרב:

ברחא. עז זכר וכן תרגם יונתן ממכלאותיך עתודים (תהלים נ) ומעדריך ברחי וכן דם עתודים (שם) תרגם ודמא דברחא:

איחבל. נתחמם כמו [בור] לחבלו שהוא הבלא:

הכא ברשות קבליה עליה וכו'. ואע"ג דקדר ומכניס פירות דמתני' אף על פי שנכנס ברשות קאמר רבא בגמרא דלא מקבל עליה נטירותא דבעל חצר דדוקא בעל החצר הוא דמקבל עליה נטירותא דמכניס ברשות אבל המכניס ברשות לעולם לא מקבל עליו נטירותא דבעל החצר וא"כ הך איתתא היא מכניס ואמאי אמר רבא דקביל עלה נטירותא י"ל דסמיך אמאי דמפרש בסוף דמשום צניעותא מסלק שמירתו מריה דחצר ומקשה ומאי שנא כו' דהכא נמי באשה מיירי ואפ"ה ברשות פטורה כדאמרי' במתני' בקדר אלמא דמשום צניעותא לא הניח בעל החצר מלשמור חצירו ותירץ דלמיפא בעינן צניעותא טפי שמגלה זרועותיה ומש"ה מסלק בעל החצר שמירתו שלא תתיחד עמו הלכך עלה דידה רמיא נטירותא ומש"ה חייבת:

שנכנסה לטחון. לרבותא נקט אע"פ שמשתכר ברחים צריך רשות וכן כתבו הרשב"א והרא"ש ז"ל:

וחפר בה. השור:

ובעל חצר חייב בנזקי הבור. אם הפקיר רשותו ואע"ג דאמר מר וכו' והיה נראה מפסוק שלא יתחייב אדם מבור שעשאו שור ה"מ בבור ברה"ר דלאו עליה דידיה רמי למלייה הכא כיון כו' שהרי בעל השור כבר משלם לו נזק חצרו והו"ל בורו וחייב למלויי ואי אפקריה ולא מלייה כמאן בכרייה איהו דמי:

נטנפו כליו וכו' פטור. דבכלים אין לחלק בין טנופן לשבירתן ושבירתן זו היא מיתתן ובבור פטור בו את הכלים אבל אם טנף בהן גופו של בעל החצר חייב בעל השור שלא פטר הכתוב אדם בבור אלא לגבי מיתה אבל לא לגבי נזקין דהוו להו גללים [בור] ולא פטרינן ליה משום איש בור ולא שור בור דכל מילי דהוי דידיה בשעת נפילה ועליה לסלוקי כיון דלא סלקיה כמאן דכרייה איהו דמי ואע"ג דמפקר ליה בתר שעתא ולא דמי לשורו שחפר בור ברה"ר דחפירה לאו דידיה הוא:

והזיק. בידים בין מתכוין בין שאינו מתכוין דבנזקין לא שנא לן בין מתכוין לשאינו מתכוין:

הוזק בו. שזה היה עומד במקומו ובא בעל הבית ונתקל בו פטור משום דאנוס הוא אונס גדול ולמפרשים ז"ל דסברי דאדם בכל אונס מיחייב אמרי' טעמא משום דאידך פושע הוא:

שניהם ברשות. כגון ברה"ר או חצר השותפין או שנתן להם בעה"ב רשות ליכנס:

ושניהם שלא ברשות. [ברה"י] או שניהן רצין ברה"ר:

הזיקו. כדאמרן והא דתנן בהמניח את הכד (דף לב.) שנים שהיו מהלכין ברה"ר והזיקו זה את זה פטורין ההוא הזיקו הוזקו הוא ולא דק בלישניה כך פרש"י ז"ל :

ברשות פטור. בין היזקא דבידים בין היזקא דממילא ובדלא ידע ליה:

[ל' גמ'] **שהבאיש בשעת נפילה**. כלומר שהיה מלוכלך אי נמי שעכרן ברפש וטיט עם נפילתו דהוו מזיק ולא דמי לבור:

דמים הוו כלים. כל חפצים ככלים:

ולא מצינו וכו'. משום דהיזק החפצים מיתתן:

הניחא לשמואל. [דאמר כל חקלה בור הוא] ואע"ג דקי"ל כשמואל מ"מ בעי אי אמר רבא למילתיה כשמואל בלחוד או ככ"ע ואמר ליה דככ"ע אמרה:

שהבאיש מגופו. כדפי' שהיה מלוכלך:

מריחו. לאו מגופו הוא דסרחון דנבלה ממילא אתיא ליה וגרמא בעלמא הוא שהנפילה גורמת לסרחון שיבא:

הריא"ף ז"ל לא הביאה בהלכות ונראה דטעמא משום דסבר דרבא לטעמיה דאמר לעיל בשלהי פ' כיצד (דף כו:) דדינא דגרמי פטור ואנן קי"ל כמאן דדאין דינא דגרמי וכתב

הרא"ה ז"ל בשם רבו ז"ל שזה אינו דודאי לא נאמר כן אלא על האדם אבל בבהמה דברי הכל פטור שלא חייבה תורה על הכשר נזקי בהמה כדכתיב איש בור ולא שור בור וה"ה לשאר נזקין:

הא תם הוא. ותם אינו משלם את הכופר:

בר קטלא הוא. וליתני מתני' והשור בסקילה:

דחזא ירקא. עשב על פי הבור ובא לאוכלה ונפל אחריה וכיון דאין כוונתו להזיק לאו בר קטלא הוא ומיהו כופר שלא בכוונה משלם כדתנן לעיל (דף מג.) מכופר אם כופר וקרי ליה מועד משום דלאכול ירקא הוה ליה שן והשן מועד מתחלתה ולאו משום דעבד כן שלש פעמים קרי ליה מועד . רבינו אלפסי פסק כרבי משום דהלכתא כשמואל בדיני ולפי זה צריך לומר דלעיל (ד' מח.) דאמר רבא הכניס שורו וכו' שלא ברשות והזיק חייב וקי"ל כוותיה דבתרא הוא לא למידק הא ברשות פטור דסתמא קבליה עליה נטירותא כרבנן דהא כרבי קי"ל אלא נקט היא ומלתא דפשיטא ליה נקט וברשות דלא פשיטא ליה פשטה שמואל:

דף כא:

מתני' שור שהיה מתכוין לחבירו. לאו דוקא דהוא הדין למתכוין לאשה עצמה פטור דקי"ל כרב אדא בר אהבה דאמר לעיל כי ינצו אנשים ולא שוורים אלא איידי דתנא סיפא לחבירו דבהכי מיירי קרא כדאמרינן בגמרא תנא רישא חבירו:

כיצד שמין וכו' . מפרש בכלל שומת ולדות שומת שבח ולדות דהיינו כמה היתה יפה וכו' () דשומתם לא צריך לפרש דפשיטא דשמין כמה שויין של ולדות:

אם כן וכו'. מפרש בגמרא דסבר רבי שמעון בן גמליאל דאדרבה דמיה פחותין מפני שהיא מסוכנת משום צער לידה ומיירי רשב"ג במבכרת שהיא מסוכנת והכי קאמר רשב"ג אם כן דשמין שבח שלה של קודם לידה לא יתן לה כלום שהרי משובחת יותר לאחר שילדה ומיהו בשאינה מבכרת מודה לת"ק דמשובחת קודם שילדה ושמין השבח אלא שחולקין אותו בין הבעל והאשה דשבח נפח גופה הוא אבל דמי ולדות מודה ליה דנותנין לבעל שהתורה זכתה לו דכתיב בעל האשה:

היתה שפחה ונשתחררה. כלומר היתה משוחררת או גיורת נשואה לגר או לעבד משוחרר ואין לה בעל שמת פטור דהמחזיק בנכסי הגר שמת ואין לו יורשין זכה מי שקדם לזכות במה שבידו והאי דנקיט האי לישנא היתה שפחה ונשתחררה ולא נקט משוחררת משום דעל כרחך בשאין לה בנים הימנו קאמר והיינו דקאמר היתה שפחה

ונשתחררה דמשמע עתה מקרוב דלא הוו לה בנים וה"ה נמי לישראלית הנשואה לגר ומת הגר דפטור הנוגף אותה דהא דמי ולדות לבעל והאי דנקט שפחה וגיורת משום דסתם שפחה משוחררת נשואה למשוחרר וגיורת לגר:

גמ' משלם דמי ולדות. לאדון כדכתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה והיינו טעמא דמשלם משום דחשבינן ליה כמזיק ממונו של חבירו כחמרתא מעברתא של חבירו אבל לא אמרינן דיהבינן ליה ממש דין בהמה כשור שנגח את שור חבירו דהא גבי בור תנן בשלהי פרקין (דף ב.) נפל לתוכו עבד או אמה פטור מטעם שור ולא אדם ומדאיצטריך הכא לטעמא דחמרתא מעברתא שמעינן כרב אדא בר אהבה דאמר דדוקא אנשים דנגפו את אשה חייבין הא שוורים לא וכן פסק הרי"ף ז"ל:

משכנו של ישראל כתב הרא"ש ז"ל דאפילו משכנו שלא בשעת הלואתו ואפילו למאן דאמר (ב"מ דף פב. וכ"מ) בעל חוב קונה משכון מוציאין אותו מידו דע"כ אין לו אלא שעבוד עליו כיון שהיה יכול ישראל לפדותו ולסלקו בדמים הלכך פקע ליה שעבודיה כשמת מכאן נראה דכותי שהלוה לישראל על המשכון ונפל המשכון מיד הכותי ומצאו ישראל אחר חייב להשיבו לבעליו דכיון דנפל מיד הכותי פקע ליה שעבודיה וכשמצאו ישראל זה יחזור לבעליו ישראל ראשון ולא לכותי דאין חייב להחזיר אבידה לכותי ואם בא לומר משום קדוש השם אחזירו לכותי יקדש השם בשלו ולא בשל אחרים בלא דעתם וכן פסק ראב"ן עכ"ל התוספות:

וזה קנה את השאר וכגון שהמשכון בחצר שאינה משתמרת כאיתא פ"ק דב"מ (דף יא.):

מתני' ופתחו לרה"ר. כ"ש אם חפרו ברה"ר חייב דהא תנינן בסמך החופר בור ברה"ר וכו':

ופתחו לרה"י. והפקיר רשותו דלא מצי למימר מאי בעית ברשותי הלכך השתא שנפל דרך פיו לתוכו חייב דחיובא דבור בין ברה"ר בין ברה"י ובלבד שיפקיר רשותו:

ברה"י ופתחו לרה"י וכו'. אע"ג דאין כאן רה"ר חייב ופרש"י ז"ל ובלבד שיפקיר רשותו שפי הבור לתוכו משמע שרוצה לפרש דמיירי שהכל הוא רשות עצמו ולפי זה לא הוה צריך למיתני אלא החופר ברה"י אלא דאגב אינך נקט הכי ובתוס' פי' שפתח לרשות חבירו ואשמעינן דחייב [אף] משום נזק יחיד [דלא תימא דוקא היכא דשכיחי רבים דומיא דעביד צריכותא במתני' דהמבקע ברה"י כו' בפרק המניח (דף לב:) ואע"פ שמשלם נזק החצר ומיהו דוקא כשניזק בה קודם שידע החפירה דאם לא כן עליה רמיא למלויה כדלעיל (דף מח.):

גמ' ופתחו לרה"ר. כיון שהתקלה ברה"ר הוי ליה כמי שחפרו כולו ברה"ר:

וזהו בור. לקמן מפרש:
אם על פותח. שחפרו זה וכסהו ואח"כ בא זה וגלהו:
באה לו. שאין לו חלק בה אלא שכרהו או שפתחו דהיינו ברה"ר שאין הקרקע שלו:
בעל התקלה. ולעולם ברה"ר אבל ברשותו אע"פ שהפקירו פטור דקסבר כי מפקרנא לך רשותי לאו לחיובא אנא בהיזקא אפקרתיה וליתא דר' ישמעאל דקי"ל הלכה כרבי עקיבא מחבירו:
[ל' **גמרא**] **ואלא מאי זהו דרבי עקיבא**. דבשלמא דרבי ישמעאל למעוטי דר' עקיבא אלא זהו דרבי עקיבא למעוטי מאי הא האי בור ברה"ר נמי אמור בתורה כדדרשינן:
[**זהו בור שפתח בו הכתוב תחלה**] **תשלומין**. בור דאית ליה בעלים נאמר אצל תשלומין דכתיב בעל הבור ישלם ובור ברה"ר נאמר אצל ניזקין וכי יפתח כי יכרה ונפל שמה וכו' והכי קאמר [ליה] ר"ע אמאי פטרת בבור ברשותו והרי זהו הבור האמור בתורה אצל תשלומין ופסיקנא כרבי עקיבא לא שנא בור ברה"ר ול"ש בור ברה"י אם הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו חייב:

דף כב.

[**פי'**] **לא יסקל**. לפנות אבנים:
מרשות שאינה שלך. שמא עתיד אתה למוכרו:
לרשות שלך. רה"ר כל ימי חייו הוא רשותו:
מתני' החופר בור ברה"ר ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב אחד חופר בור ושיח ומטרה חריצין ונעיצין. א"כ למה נאמר בור מה בור יש בו כדי להמית י' טפחים אף כל שיש בו י' טפחים כדי להמית:
בור. עגול:
שיח. ארוך וקצר:
מערה. מרובעת ומכוסה בקרשים אלא שיש לה פה:
חריצין. רחבים ומרובעים כמערה ואינן מקורין אלא כל פיו פתוח:
נעיצין. קצרין מלמטה ורחבין מלמעלה והני כולהו לא זו אף זו קתני לא בור בלבד שהוא עגול הוא דאית ביה הבלא אלא אף שיח דאריך בשיעור י' נמי אית ביה הבלא וכן אף מערה אע"פ שהיא מרובעת ואף חריצין אע"פ שאינן מקורין ואף נעיצין דרויחי מעילאי טפי מתתאי אימא בעשרה לית בהו הבלא קמ"ל:
מה בור וכו'. סתם בור י' טפחים:

גמ' הבלו. פרש"י ז"ל משום דעבד ליה הבל לבור ולאו משום חבט דקרקע עולם הוא ואינו שלו:

ושמוחל להבלו. חייבה תורה כדקאמרת ואע"ג דהבלא ממילא אתי ליה:

וכ"ש לחבטו. דאיהו עבד ליה חבט:

[**וא"ת**] ולא להבלו דהא ממילא הוא:

התורה העידה על הבור. דכתיב בור סתם בכל גוונא משמע ואפילו מלא ספוגים של צמר דליכא חבט והכי אמר בעלמא (חולין דף כד: ודף כה.) התורה העידה על כלי חרס ואפילו מלא חרדל:

מאי בינייהו. מכדי היכא דמת בו בין לרב בין לשמואל חייב ואפילו נבקעה כרסו או נשברה מפרקתו או רגלו מחייב לה רב דאיכא למימר נמי [ל' רש"י דאיכא למימר נמי מחמת הבל הבור חלה וכיחש] בעל הבור עבד מה לי אי טעמא דחיובא משום חבט מה לי משום הבל:

דעבד גובהה. תל ברה"ר ועלה שם השור ונפל דהכא ליכא הבלו אלא חבטו [גמרא מ"ט דרב דאמר קרא ונפל עד שיפול כדרך נפילה] כדרך נפילה בעומק משמע ועל פניו וכתב הרי"ף ז"ל הלכתא כרב דתני רב חנניה לסיועיה ואיכא מאן דאמר הלכתא כשמואל דהלכתא כותיה בדיני עכ"ל:

אריתא. יאור:

דדלאי. משקה שדות והיא עמוקה ולפיכך הנקראת אמת המים דעמוקה אמה ורחבה אמה:

טרפיה רב נחמן. משום ריסוק אברים שהוא מי"ח טרפות דתנן (חולין דף מב.) נפלה מן הגג וכו' ואע"ג דלא חזינא ביה מכה אלא שאינו יכול לעמוד ואמרינן התם (שם דף נא:) אם שהתה מעת לעת ושחטה כשרה. כתב הרא"ש ז"ל בפ' אלו טרפות תנא עמדה אינה צריכה מעת לעת אבל בדיקה בעיא הלכה אפילו בדיקה לא בעיא אבל כששהתה מעת לעת אין להוכיח משם אי בעיא בדיקה ומתוך הלכות גדולות משמע דבעינן בדיקה שפירש דאנן לא בקיאינן בבדיקה ולדידן בעינן י"ב חדש עכ"ל והכא טרפיה ר"נ משום דשור זה לא עמד:

[**אמר רבא אי שקיל מאריה דתורא**] **קבא דקמחא**. להוצאתו עד בואו לפני חכמים לשאול ויורהו [מל' רש"י אם שהתה מעת לעת] דסגי ליה בבדיקה ושחטה כשרה שהיה ממתין הזמן הראוי ששהתה מע"ל ולאו דוקא שבשהיית מעת לעת כשירה אלא כלומר דהוה סגיא ליה בבדיקה והשתא אין לו תקנה:

יש חבט. ריסוק איברים כדי מיתה בפחות מי':
א"ה אפילו [**הוזקן**]. המקשה סבר דלענין חבט שייך למימר אין חבט למיתה אבל יש חבט לניזקין אבל אי אין הבל למיתה אין הבל לנזקין. כן פסק הריא"ף ז"ל דיש חבט בפחות מי' ומשום דאין הבל למיתה פטור אבל אחרים ז"ל פסקו כלישנא בתרא דגמרא דאמר לעולם אין חבט בפחות מי' והתם היינו טעמא דר"נ סבר מכריסא דתורא לארעא כמה הוי ד' אריתא דדלאי כמה הוי שיתא הוי עשרה:
מתני' השני חייב. בגמ' מוקי לה בשהניחו ראשון לשני משתמש ודולה כשהלך לו:
כסהו כראוי. בגמרא מפרש היכי נפל:
[**ל**' גמ] (דף נא.) בור של שני שותפין היכי משכחת לה אי סבירא לן בור ברשותו אף כי הפקיר רשותו פטור אי ברה"ר דכרה האי חמשה והאי חמשה איסתלקו לה מעשה ראשון א"ר יוחנן כגון שעקרו שניהם חוליא בבת אחת והשלימוה לעשרה:
היכי משכחת לה. וא"ת ולוקמה בשהפקירו רשותן ובורן י"ל דבכי הא לכ"ע פטור דליכא משום כי יכרה איש בור דהא ברשות עבד דאפי' (דף נ.) חופר לאושין פטור ומשום לא יכסנו ליכא דמכי הפקירו לא קאי ברשותו ואינו חייב בשמירתו הרשב"א ז"ל וכן הרא"ה והרא"ש ז"ל:

דף כב:

שעקרו שניהם. שחפר האחד ט' ובא חבירו וסייעו ועקרו בבת אחת חוליא מקרקעותיו והשלימו לעשרה דאין כאן אחרון דתרווייהו כי הדדי משוו ליה ואע"ג דרבנן דרשי כי יכרה אחד ולא שנים לחייב האחרון היינו בכורה אחר כורה:
(**דף נא**:) **וראשון מאימת נפטר**. דנטעון דעל השני היתה שמירה דפשיטא לן דהאי עבר דקתני מתני' נשתמש הוא דאי כדקתני מתני' שעברו עלי' שניהם בזה אחר זה אמאי ראשון פטור הרי פשע גם הוא:
דליו. כיסוי הבור שמוכן לכסותו שהראשון פתחו ודלה ובא השני ומצאו ומסר לו כיסוי הבור:
[**קסבר**] **הא מדידיה קא ממלא**. ולא הוי ליה שני שואל על חלקו של ראשון שיהיה כולו מוטל עליו לשומרו הלכך אם הזיק שניהם חייבין אבל מסר לו הדלי נעשה זה שומר שקבל עליו לכסותו ונראה שזה הזקיקו לרש"י ז"ל לפרש דליו כיסוי דאילו דלי לדלות מים אכתי נימא האי מדידיה קא ממלי ושניהם חייבין אבל ר"ח ז"ל כתב דמשמסר לו הדלי הוברר הדבר שהבור הוא ברשותו ומשל עצמו הוא דולה :

לחצר. של שניהם כתב הרא"ש ז"ל דאפי' בחצר שאין בה כדי חלוקה שאין בידו לחלוק ולמחות בו מלכנוס (נדרים דף מו:) אפ"ה יכול לאסור עליו לרבנן ודמי למשכיר בית לחברו שיכול המשכיר להקדישו כדאיתא בערכין פרק האומר משקלי עלי (דף כא.) ואע"פ שאינו יכול למחות ביד השוכר שלא ליכנם [אע"ג] דאם (שם דף לג:) הקדיש הלוה שדהו אתי המלוה וטריף ליה אלא דמוסיף דינר משום דרבי אבהו שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון שאני התם דסוף הקרקע לצאת מתחת ידי המקדיש אבל שוכר סוף הקרקע לחזור ליד המקדיש הלכך יכול המשכיר להקדישו והריטב"א ז"ל [צ"ל והריצב"א כי כן הוא באשר"י] פי' דאף [על גב] דהמשכיר יכול להקדישו אינו יכול לאסור שאין הנאה שלו מאחר שהשכירה והביא ראיה מנדרים (דף מו.) המודר הנאה מחבירו ויש לו מרחץ מושכר בעיר אם יש בו תפיסת יד אסורה ואם לאו מותר אלמא שאינו יכול לאסור המרחץ עליו אחר שהשכירה אם אין לו בה תפיסת יד אבל הרא"ש ז"ל מחלק בין כשאסר בפירוש אותו בית שהשכיר דאז יכול לאסור בין למדיר הנאה מכל נכסיו דלא אסיק אדעתיה אותו מרחץ:

זה לרשותו נכנס וזה [**לרשותו נכנס**]. כל היכא דעייל יכול לומר זה חלקי שאני בורר ומהני ליה ברירה:

במסכת נדרים (דף מו:) פסקו הלכתא כרבי אליעזר דאמר יש ברירה ואע"ג דבדאורייתא הוא ובמסכת יו"ט (דף לח.) פסקינן כרב אושעיא דאמר בדרבנן יש ברירה ולא בדאורייתא ר"ח ז"ל תירץ דלא פסקו כותיה [דר"א] אלא בדרבנן אבל הרא"ה ז"ל כתב בשם רבו הרמב"ן ז"ל דלעולם פסקינן כר' אושעיא דבדאורייתא אין ברירה והכא גבי חצר שזה משתמש בכל החצר איך אפשר לומר אחר שחלקו הוברר הדבר שזה בחלקו נשתמש והרי אנו מתירין לו להשתמש בכולו אלא ברירה האמורה כאן ר"ל כל אחד ואחד בשביל זכותו שיש לו משתמש כלשון שאמר זה בחלקו משתמש וכו' וברירה דנקט זה אחד מן הלשונות מהתלמוד שהלשון אחד והפי' מתחלף ובזה לא קשיא הלכתא אהלכתא:

זה לרשותו נכנס. משמע מהכא דדריסת הרגל אסורה במודר הנאה דאפילו רבי אליעזר לא שרי אלא בשותפין מטעם שאמר וכן מוכח סוף חזקת הבתים (דף נז:) דקפדי אינשי אדריסת הרגל בחצר והא דאמר במגילה (דף ח.) בפשיטות דריסת הרגל הא לא קפדי אינשי תירץ ר"ת ז"ל דהתם מיירי בבקעה אבל בחצר אפילו במודר הימנו מאכל אסור דודאי קפדי כ"כ הרא"ש ז"ל בתוס':

אי בחזקה. שהרי קרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה וה"ה דהוה יכיל למימר אי בשטרא:

לעולם בחזקה. לבד מסירת מפתח בעי לאחזוקי ביה ומיהו להכי אהניא מסירה דאי בחזקה לחודה בעי למימר לך חזק וקנה שמעינן מהכא דמסירת המפתח אינה קונה כחזקה והא דאמר ריש פסחים (דף ד.) דכשמסר לו המפתח על השוכר מוטל לבדוק משום דבדיקת חמץ תלויה במי שהמפתח בידו כשחל י"ד שהוא יכול להכנס בתוך הבית לבדוק אבל לאו למימר שמסירת המפתח תקנה כחזקה וכן המוכר בור לחבירו מסירת הדלי אינו אלא במקום לך חזק וקני כדאמרינן הכא בגמרא:

משכונית לקמן מפרש דבר המושך העדר אחריו:

[**ל' גמ'**] **במשיכה**. שהכישה במקל ורצה לפניו כדין בהמה דקה:

ליקני במשיכה. למה לי מסירת משכונית:

ואי במסירה. שהיה רה"ר או חצר של שניהם דאין משיכה קונה אלא בסמטא או בחצר שאינה של שניהם כדאיתא בהמוכר את הספינה:

קרקשתא. זוג שמקשקש בה לפני העדר:

עיזא. עז חריף ודרך העזים להלך בראש והעדר הולך אחריו:

נגידא סמייתא. לעז המושכת מנקר עיניה ונכשלת ונופלת בבור והעדר אחריה כך כשהקב"ה נפרע מישראל ממנה עליהם פרנסים שאינם מהוגנים:

גרסינן בגמ' (**דף נב.**) **כסהו הראשון וכו'** וראשון עד אימת מפטר אמר רבי יוחנן בכדי שיודיעוהו וישכור פועלים ויכרות ארזים ויכסנו:

עד אימת מיפטר. היכא דבא השני ולא כסהו עד אימת רמיא חיובא כולה עליה דשני [וראשון] פטור:

ויכרות ארזים לשני שבא ונשתמש בו לא יהבינן שיעורא כולי האי דה"ל לאותובי שומרים עליה:

ירושל' [ה"ז] רבה בר ביזנא ר' יוסי בשם ר' יוחנן נותנין לו שהות כדי להביא ארזים מלבנון אית בה לקולא ואית בה לחומרא פעמים סמכי ללבנון ופעמים שהם רחוקים:

[**כסהו כראוי**]. וכגון שראוי הכיסוי לעוברים עליו דאל"כ היה פושע וחייב ואם הכסוי ראוי לשוורים ואינו ראוי לגמלים והתליע ונפלו בו שוורים פטור כיון דלא שכיחי גמלים [צ"ל כיון דלא שיברוהו גמלים]:

ולא אמרינן מגו דאי עברו שם גמלים הוי פושע השתא נמי הוי פושע לענין התלעה דלענן התלעה אונס הוא וליכא למימר ליחייב משום דתחלתו בפשיעה לגבי שוורים אם יעברו שם גמלים תחלה וסופו באונס לענין התלעה דלא אמרינן הכי אלא כשבא האונס מחמת הפשיעה ואם לאו הפשיעה לא היה בא כגון אם היינו יכולים לומר שאם

עשה הכסוי ראוי לגמלים לא היה בא לענין התלעה אבל זה אינו דלעולם יכול לבוא לענין התלעה הלכך לא הוי תחלתו בפשיעה ופטור ובפרק המפקיד (דף לו:) מפורש גבי צריפא דאורבני וגבי יצתה לאגם:

דף כג.

מתני' מקול הכרייה. בור כרויה ונכנס כורה [שכיר שסיידד] לתוכה להרחיב או להעמיק ושור הולך על שפת הבור ושמע קול פטיש ונבעת ונפל על פניו בבור:
חייב בעל הבור. ואפילו שור שהוא פקח דאמר לקמן (דף נב.) במתני' דבעל הבור פטור דאיבעי ליה לעיוני ומיזל הכא חייב שקול הכורה בעתתו:
לאחריו מקול הכרייה. איידי דנקט ברישא לחיובא מקול הכרייה נקט בסיפא לפטורא מקול הכרייה בגמ' פריך [נימא] כורה גרם ליה:
גמ' לפניו לפניו ממש. כלומר שנפל על פניו ומת מן הבל:
לאחריו פטור. שנפל דרך ערפו:
וזה וזה בבור. ואפילו הכי אשמעינן מתני' דפטור הואיל ולא מהבלא מיית אלא מחבטא:
ושמואל אמר וכו'. לפניו דקאמר שנפל בבור שהוא פני הבור. ולאחריו אחורי הבור וקרקע עולם דבני רה"ר הזיקתו ואע"ג דנתקל באבן ונפל לבור אמרינן לקמן (דף נג.) דחייב בעל האבן ואע"ג דההוא בור לאו איהו כרייה שאני התם שכל התקלה עשה בעל האבן אבל הכא הכורה והבור עשו התקלה שגם קול הכרייה גרם לו שנתקל בבור ובשלמא אם נעשה ההיזק בבורו אף ע"פ שלא עשה איהו כל התקלה חייב כרבי נתן דאמר כי ליכא לאשתלומי מהאי כי הכא דהיינו כורה שהוא גרמא בניזקין משתלם מהאי אבל הכא ההיזק קרקע עולם עשאו וגם התקלה לא עשאה כולה כה"ג סבור שמואל דפטור בעל הבור וכן בתוס' [לעיל (דף נ:) בד"ה לשמואל אגובה נמי מחייב] וגרסינן בגמ' (דף נג.) א"ר חסדא מודה רב בבור ברשותו [בין לפניו בין לאחריו חייב] משום דא"ל ממה נפשך וכו' מודה רב כתב הרשב"א ז"ל דהכא הוא קושטא דמילתא דהיינו אבנו וסכינו ברה"ר דמודה בהו רב כשהפקירן:
כדרך נפילה. על פניו משמע דרוב בהמות כשהן נופלות בעומק על פניהן הן נופלין. כבר כתבנו לעיל דהרי"ף פסק כרב מהכא דהא דסייעיה רב חנניא מברייתא וכן יש אחרים מביאין ראיה מדשקלי וטרי אמוראי בגמרא לתרוצי אליבא דרב. אמר המחבר וכן נראה לי שהוא דעת רש"י ז"ל שפירש במתני' דהא דנקט במתני' מקול הכרייה בסיפא גבי לאחוריו פטור הוא אגב רישא ולרב ודאי קושטא קאמר דכיון דלא מיחייב עד שיפול

על פניו מדכתיב ונפל מה לי מקול הכרייה מה לי אם נפלה מעצמה כיון דלאחוריו נפלה פטור אבל לשמואל ע"כ אמרי' פטור צריך טעמא דנפלה מקול הכרייה דאם לא כן חייב [כמו] בנתקל באבן ונפל לבור דלא כרייה דהכי הוא לשמואל שנתקל בבור ונפל אחורי הבור וכבר מפורש טעמא בפנים בשם התוס' עכ"ל המחבר אבל ר"ח ז"ל פסק כשמואל דהלכתא כותיה דשמואל והרשב"א ז"ל האריך בחדושיו ג"כ לפסוק כשמואל ואע"ג דהני אמוראי בעי לתרוצי אליבא דרב לא מכרחא מילתא דלא סברי כשמואל וכיון דקי"ל כשמואל בדיני כללא הוא וכותיה קי"ל:

מקול הכרייה חייב. ואע"פ שהשור פקח שהרי קול הכרייה בעתתו כן פרש"י ז"ל אע"פ שאינו נראה כן מן התוס' לקמן ששור פקח נזהר יפה ומתרחק מן הבור אא"כ נחלק שנזהר משוורים אחרים שלא יוכלו להפילו אבל מקול הכרייה אינו יכול להתרחק כל כך:

וזה וזה בבור. כלומר דלא כשמואל דאמר לאחוריו לאחורי הבור:

נימא כורה גרם ליה. ופטורין בין הכורה בין בעל הבור דכורה גופא גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין פטור וכשאין הכורה בעל הבור עסקינן אלא שהוא שכירו וכגון שהיתה בור כרויה ועומדת קודם לכן עסקינן דאי האי כריה הוי כורה חייב דהא אין שליח לדבר עבירה (דף נא.) דאסור לקלקל:

היזקא קעביד. כלומר בתוך שלו נמצא ההיזק:

וכל היכא דלא אפשר לאשתלומי מכורה. דקול גרמא בעלמא משתלם מיניה:

בעל השור חייב. פי' בתוס' דאינו חייב אלא מחצה וכן משמע לקמן בגמ' (דף נג:) גבי פסולי המוקדשין דמוקי לה במועד ואביי דאמר עלה חייב ח"נ רבנן הוא אלמא דרבנן חייב מחצה קאמר אבל רש"י ז"ל פי' חייב בכל והרשב"א ז"ל מסייע ליה ומחלק בין הא דלקמן שהם ב' שוורים דכל חד וחד מזיק בפני עצמו להא דהכא שהשור דחפו לבור ועשה כל הנזק:

בעל הבור פטור. דאמר בעל הבור אי לאו תורא לא הוה נפיל:

בעל הבור משלם מחצה. דהא בין שניהם המיתוהו ופרש"י אפי' בשור פקח דליכא למימר הכא דאיבעי ליה לעיוני [שחברו דחפו] אבל בתוס' פי' דוקא בשור חרש דאי אפי' בפקח חייב משום שחבירו דחפו א"כ אפי' נפל מעצמו לחייב דתחלתו בפשיעה שלא יפול ע"י שוורים הוא וסופו באונס שנפל מעצמו וחייב אלא על כרחך שור פקח נזהר יפה ומתרחק כל כך מן הבור שאין שוורים אחרים יכולין להפילו לתוכו וכן כתב נמי הרשב"א ז"ל בשמם:

הא בתם. בעל השור משלם רביע וטעם מפרש לקמן:
הא במועד. דמחייב כוליה נזק משלם פלגא ממ"נ אי תרוייהו כוליה היזקא עבדי דע"י חד מינייהו נמי מיית השתא דעבוד תרוייהו משלם כל חד פלגא ואי כל חד וחד פלגא נזקא עבד מאי דעבד משלם דהא מועד הוא:
אי קסבר האי כוליה היזקא עבד. הואיל דבלאו בור נמי מיית הוי כאילו המיתו כולו וכן גבי בור הואיל ובלאו מכח נגיחת השור מיית הוי כאילו המיתו כולו מש"ה מחייב ג' חלקים בעל הבור הא משלם פלגא כיון דבעל השור נמי כוליה היזקא עבד ושור תם משלם ח"נ שעושה:
אי קסבר. הואיל ושניהם עשו יחד האי פלגא עביד והאי וכו'. ומש"ה [שור] רביע הוא דמשלם דמאי דעבד פלגא הוא דמשלם בעל השור דתם הוא לישלם ריבעא ובעל הבור דמועד פלגא:
ר' נתן וכו'. אב ב"ד הוא במס' הוריות בסוף (דף יג:):
שותפתאי וכו'. בלא שותפתא נמי פלגא משלמנא וכיון דבעל הבור נמי כוליה היזקא עבד משלם ג' חלקים:

דף כג:

בבירך אשכחתיה. בתוך שלך מצאתיו:
הניח אבן וכו'. בור כרויה ובא אדם אחר והניח אבן על שפתה:
באנו למחלוקת. ולרבנן בעל האבן חייב דהא גרם כל הנפילה ומשום גרמא בנזקין ליכא למפטריה דאבן נמי היינו בור והזיק בידים הוא כדאיתא [בפ"ג] (דף כח:) הא למה זה דומה לאבנו וכו' ולר' נתן משלמים בין שניהם. וכתב הרי"ף ז"ל מסתברא דהלכתא כר' נתן דקיימא מתני' כוותיה:
מתני' שור וכליו ונשתברו. העול והמחרישה:
ונתקרעו. בכלי חמור שייכא קריעה בבגדים ומרדעת שעל גבו:
ופטור על הכלים. כדיליף בגמ' שור ולא אדם חמור ולא כלים:
שור חרש וכו'. מפרש בגמ':
בן או בת. אע"ג דקטנים הם דליכא למימר איבעי להו לעיוני ומיזל אפ"ה פטור מגזרת הכתוב שור ולא אדם:
גמ' נפל לתוכו שור חרש וכו'. מאי שור חרש שור שהוא [חרש שור שהוא] קטן שור שהוא שוטה אבל שור שהוא פקח פטור מ"מ דאיבעי ליה לעיוני ומיזל:
תניא נ"ה שור חש"ו או סומא או פקח מהלך בלילה חייב פקח ביום פטור:

סליקו להו שור שנגח את הפרה
הכונס. כראוי. מפרש בגמרא:
פטור. דהא נטרה ומאי הו"ל למעבד:
נפרצה בלילה. אע"ג דתנא בנעל פטור איצטריך לאשמועינן דינא דנפרצה בלילה פטור בכל ענין אפי' נודע לו שנפרצה ואינו צריך לחזר אחריה בלילה שלא תזיק דדוקא ביום הוא דחייב:
או שפרצוה ליסטין. אשמעינן דאפילו ליסטים פטורין על היזק הבהמה כיון שלא הוציאוה:
הניחה בחמה. מצערא לה שמשא ולא סגי לה בנעילה כראוי שאינה עומדת אלא בפני רוח מצויה כדאיתא בגמ':
נכנס הרועה. להתחייב בנזקי':
נפלה לגינה. באונס שהיתה רה"ר גבוה מגנת חברו ונפלה:
מה שנהנית. לפי הנאתה ולא לפי היזקה:
שמין בית סאה באותו שדה. אין שמין את הערוגה לבדה מפני שמפסיד מזיק ששמין אותה בכל שוויה אלא שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה קודם שנאכלה ממנה הערוגה הזאת וכמה היא יפה עכשיו והשתא לא משלם כוליה דמיה דמי שלוקח בית סאה בשדה כשהיא בתבואתה אינו מזלזל בה בשביל הפסד ערוגה אחת כי אם דבר מועט:
ר"ש וכו'. פירות גמורין שכבר בשלו כל צרכן משלמת כל ההיזק והא דשיימין אגב שדה היכא שעדיין לא נגמרה:
גמ' הא כסהו פטור. ולא בעי עד דטאים ליה בעפרא אלמא בכיסוי פורתא סגי דכל כיסוי הוה פורתא כיון דלא טאים ליה בעפרא:
כעין מבעיר. בפשיעה:
כעין וביער. שיאכילה לבהמתו בידים כלומר בפשיעה והיינו נמי מתני' דסגי ליה ברוח מצויה משום דצאן דתנא הוא שן ורגל:
פטור מדיני אדם. דגרמא בנזקין פטור:
הפורץ גדר וכו'. ויצאה בהמה וברחה:

דף כד.

הכופף קמה **לצד הדליקה**. כדי שיבער בה האש:

מחייב אכותל. בדיני אדם דהא בידים עבד ואי משום דפטור אבהמה אי מחייב אכותל [לא] ה"ל למימר פטור סתמא:

בכותל רעוע. דלא אפסדיה דלמיסתר קאי ומיהו חייב בדיני שמים שהרי נהנה הוא בה עד שיזדמנו לו פועלין לתקן. הרא"ש ז"ל. דמטיא ליה. כשכפפה הגיע בה הדליקה ברוח מצויה הרי בידים הבעיר ובדיני אדם נמי ליחייב:

שאינה מצויה. דמידי דלא סליק אדעתיה הוא:

טומן איתמר. שכסה קמת חברו בסדינין כשראה את הדליקה והוא לא שלח את הבערה אלא דשוייה טמון באש וגרם להפסיד את הניזק ולפטור את המבעיר דפטר על טמון באש מ"מ חייב בדיני שמים אפי' שנתכוין לטובה כשכסה שלא ימהר לישרף דכיון דאפילו יכול להציל ה"ל לאזדהורי כדי שלא יבא לו הפסד בכך:

לנפשיה. להוציא ממון חבירו ולעצמו:

ממונא בעי לשלומי. אותו ממון שהוציא חייב להחזיר וכתב הרא"ה ז"ל מכאן נראה דלא מחייבין אלא להאי דשכר עדים על ממון שאין מחוייב לו אבל אם היה מחוייב אלא שלא היו עדים בדבר אינו חייב אלא שעובר על מדבר שקר תרחק:

וא"ת היכי מקשה ממונא וכו'. והלא אפשר דלא ידעינן שהן עדי שקר ותירץ הרא"ש ז"ל דכיון שאם היינו יודעין היה משלם לא שייך לשנות פטור מדיני אדם:

אלא לחבריה. שכר עדי שקר להוציא מנה מראובן לצורך שמעון וכתב הרא"ש ז"ל ודוקא שוכר אבל אומר פטור אפילו מדיני שמים דסבור הוא שלא ישמע לו והכי תנן בפרקין (דף נט:) השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ביד פקח הפקח חייב משמע דהמשלח פטור אפילו מדיני שמים. וכתב הרא"ה ז"ל דהא דאמר הכא פטור מדיני אדם היינו בשאין העדים מודים שהעידו שקר אבל אם היו מודים העדים חייב אף בדיני אדם דהא גרמי הוא וקי"ל (דף ק.) כמאן דאין דינא דגרמי:

משום דמחייבין וכו'. דדילמא לא הוה משתבע בשקרא ומשלם דאילו בב' עדים שאין רוצין להעיד פשיטא דמדאורייתא חייב בדיני שמים דכתיב אם לא יגיד וכו' דאפילו בלא שבועה איכא נשיאות חטא דהא דכתיב ושמעה קול אלה ה"ק כשעובר על שבועתו בדבר שאם לא היה מגיד בלא שבועה היה נשיאות עון אז יביא קרבן שבועה וכן מוכח מתניתין בסנהדרין פרק דיני ממונות (דף לז:) ודוקא בב"ד דכשאמרו אין אנו יודעין שוב אין יכולין להעיד דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אבל חוץ לב"ד אין לחוש כ"כ הרא"ה ז"ל והא דמחייבין הכא בכובש עדותו היינו בדיני שמים אבל בדיני אדם לא ואפי' למאן

דדאין דינא דגרמי לפי שאין אדם חייב להעיד לחבירו אלא ממדת גמילות חסדים כ"כ הרא"ה ז"ל:

והרבה משניות תנן שחייב נמי בדיני שמים ופטור בדיני אדם כגון השולח את הבערה ביד חרש שוטה [וקטן] וכן המבעית את חבירו וכן נשברה כדו ברה"ר ולא סלקה נפלה גמלו ולא העמידו:

אלא תחתיו דשומר. והכי משמע מסרה שומר לרועה נכנס הרועה תחתיו ואזלי בעלים ומשתעי דינא בהדי שני ונסתלק הראשון כך פרש"י ז"ל משמע מפי' כלישנא דגמ' דאמר דשומר קמא איפטר לגמרי דמשמע דכיון שמסר שומר להני דאורחיה לממסר כגון בניו ובני ביתו דכל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד (ב"מ לו:) או רועה לברזיליה כדאסיקנא הכא אע"ג דלא נטרו כדיניהו ולית להו מידי לשלומי מיפטר שומר ראשון הלכך המפקיד צריך שידקדק למי מפקיד כיון שיכול הנפקד להפקיע ממון חברו ונפטר ואי לא עיין ודקדק למי מפקיד איהו דאפסיד [אנפשיה] כ"כ הרא"ה ז"ל בשם רבו הרמב"ן ז"ל [עיין באשר"י שלהי המפקיד גבי עובדא דאשלמיניה לאמיה אותבינהו בקרטליתא ובהג"ה שם] וכ"כ ריש המפקיד בשם המפרשים ז"ל:

קמא חייב. ואפי' באונסין משום דא"ל את מהימן לי בשבועה שנאנסה ואיהו לא מהימן ליה כדאי' פ' המפקיד (דף לו:):

לברזיליה. לתלמידו:

שומר אבדה. הכניס אבדת חבירו לתוך ביתו שנאמר (דברים כ"ב:ב') ואספתו אל תוך ביתך:

כש"ח. משום דלא מטיא ליה הנאה לדעת רבה דאע"ג דודאי מודה דעוסק במצוה פטור מן המצוה מ"מ לא חשיב ליה האי ש"ש דמילתא דלא שכיח הוא כיון דלא מיפטר אלא בשעה שהוא עוסק במצוה כדמפרש בסמוך לרב יוסף דלא בעי למיתב ריפתא וכו' כל זמן שעוסק בה שמנערה לצרכה אבל בשאינו עוסק בה אינו פוטרתו משאר מצות שלא אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה אלא בשא"א לקיים שתיהן אבל אפשר לקיים שתיהן חייב בשתיהן וכן מוכח התם במס' סוכה (דף כה.) והכי מסתברא דאי לאו הכי אלא כל זמן שהוא אצלו הוא פטור מלתת פת לעני א"כ מי שיש לו מזוזות בפתחו וציצית בבגדו יהיה פטור מכל המצות אלא ודאי כדאמרן וכן משמע במס' נדרים (דף לג:) דאמרינן פרוטה דרב יוסף לא שכיחא ואילו היה פטור כ"ז שהיא אצלו ודאי הוה שכיחא ושכיחא. וכ' הרי"ף ז"ל דקי"ל בהא כרב יוסף דאמר בפ' השוכר את האומנין (דף פב.) ובפ' שבועת הדיינין (דף מד:) דכ"ע אית להו כרב יוסף אלמא הלכתא כותיה:

גרסי' בגמ' (**דף נז: ע"ש**) **נפלה לגנה ונהנית וכו'**. אמר רב ואפילו נחבטה על גבי ירקות או על גבי פירות והוזקו משלם מה שנהנית (ריש דף נח.) וכ"ש אם אכלה (ע"ש שינוי לשון) נחבטה מבריח ארי מנכסיו הוא ומה שנהנית נמי לא משלם אמרי מבריח ארי מדעתו האי לאו מדעתו א"נ מבריח ארי מנכסיו לית ליה פסידא האי אית ליה פסידא. היכי נפלה רב כהנא אמר שהוחלקה במימי רגליה רבה אמר שדחפתה חברתה מאן דאמר שדחפתה כל שכן שהוחלקה מאן דאמר שהוחלקה אבל דחפתה חברתה פשיעה היא דאמר ליה איבעי לך לאעבורי חדא חדא:

דף כד:

מה שנהנית. שלא לקתה בקרקע ואע"ג דבההיא היזקא אנוסה היא:
מבריח ארי. בעל הקרקע מבריח ארי מנכסי חבירו הוא שהציל בהמת חבירו שלא תחבוט בקרקע ומצוה הוא דעבד :
לית ליה פסידא. וא"ת והרי פורע חובו של חבירו חשבינן מבריח ארי בנדרים פרק אין בין המודר (דף לג.) אע"ג דאית ליה פסידא וי"ל דה"פ מבריח ארי מנכסי חבירו מדעתו וכיון דמדעתו אפי' [אית ליה] פסידא כגון פורע חובו חשיב מבריח ארי האי שלא ומדעתו א"נ מבריח ארי אפי' כשאינו מדעתו אלא חבירו מכריחו להבריח ארי לית ליה פסידא למבריח האי אית ליה פסידא [והכא] דאיכא תרתי שלא מדעתו ואית ליה פסידא לא חשיב מבריח ארי אבל שלא מדעתו ולית ליה פסידא אי נמי אית ליה פסידא ומדעתו מבריח ארי הוא ואין לו לא שכר ולא שום דבר והאי דמוכח סוף השוכר את הפועלים (דף צג:) גבי רועה שקדם בשכר להבריח ארי שחוזר ונוטל מבעה"ב ומשמע אפילו רועה בחנם שאין מוטל עליו לשכור וה"ה איניש דעלמא שאינו שומר כלל דאין סברא לחלק בין רועה שמוטל עליו לשמור בחנם לאיניש דעלמא ולקמן נמי בהגוזל בתרא (דף קטו:) מוכח דכי שטף נהר חמורו וחמור חבירו והניח את שלו והציל של חבירו נוטל שכרו ואמאי כיון דמבריח ארי הוא לא יטול כלום י"ל דלא אמרינן במבריח שלא יטול כלום אלא בדבר שאינו ברור שיבא ההפסד אלא שדואג ממנו שמא יבא אבל בדבר ברור כשטף נהר והצלת רועים שהצילו מן הארי והדוב נוטל שכרו ופריעת חוב נמי [כמי] שאינו ברור הפסדו כדמפרש טעמא בירושל' [רב אלפס מביא הך ירושלמי בפרק בתרא דכתובות] בכתובות [פ' בתרא הל' ב] ונדרים [פ"ד הל' ב] מפייס הוינא ליה ומחיל לי ואפילו במשכון מפייס הוינא ליה ויהיב לי משכוני ובחזקת הבתים (דף נג.) נותן צרור והועיל שמצילו מפסידא נוטל שכרו והתם דאמר מבריח ארי לא לענין שיפטר

נקט הכי אלא לענין דלא הוי חזקה בתקון גדר או נעל או רפק דתיקון השדה כ"כ הרא"ש ז"ל. ורבינו גרשון פסק בתשובה על עכו"ם אנס דאנס ביתו של ישראל ובא ישראל אחר ולקחו ממנו שלא יחזיר לבעלים בחנם אלא יתן ללוקח מה שנהנה אותו כדאמרינן פ' האומנין (דף טו.) השוכר את הפועלים לעשות בשלו והראהו בשל חבירו נותן לו שכרו משלם וחוזר ונוטל מבעל הבית מה שההנהו אבל רש"י ז"ל פי' בגיטין פ' הנזקין (דף נח:) עובד כוכבים הבא מחמת חוב או מחמת אנפרות אין בו משום סיקריקון שאם החזיק עכו"ם בקרקע של ישראל מחמת חוב שיש לו או מחמת אנפרות בגזל דעלמא שאינו מסור בידו להרוג אין בו דין סיקריקון אם שהתה בידו י"ב חדש לתת רביע לבעלים כתיקון חכמים אלא מחזיר את הקרקע בחנם דכיון דאין כאן סיקריקון לא גמר ומקני מידי ואע"ג דשהתה בידו י"ב חדש לא באתה לו שעה לכופו הלכך אין מכירת העכו"ם מכירה כלל והרא"ש ז"ל כתב ונראה דלא דמי כלל למבריח ארי אע"פ דמדעתו קא עביד דכיון דיצא הבית מחזקת ישראל ובא ליד העכו"ם ומה שבא לידם אין מצוי שיחזור ליד ישראל בלא דמים וזה הוציאו מחזקת העכו"ם נוטל מה שההנהו וכן דעת מהר"מ מקוצי בספר שלו ואמר שאם לא כן לא יציל שום ישראל ממון חברו:

והיהודים שבורחים והשר מחזיק בקרקע שאין בהם טסקא ואפילו יש בהם טסקא אם הניח הקרקע ביד אחרים לפרוע הטסקא נראה שאם ישראל קנאו מיד השר מחזיר לבעלים ונוטל מה שהתנהו דאין זה דינא דמלכותא כי מנהג בכל המדינות שמשפט היהודים לעמוד בכל מקום שירצו כמו הפרשים ובדין מלכות היו תופסין שלא יחזיק המושל בנחלת היהודי כשיוצא מעירו ואם יש שר שבא לשנות את הדין ולעשות דין לעצמו אין זה דין מלכות שאין זה דין הגון כלל ודמיא למוכס שאין לו דין קצבה עכ"ל:

שהוחלקה במי רגליה. מרה"ר לגינה דאונסא דלא סלקא אדעתיה הוא ומיירי כגון שאינה יכולה לירד כדרכה דאי יכולה לירד אפילו נפלה משלמת מה שהזיקה דתחלתו בפשיעה וסופו אונס היא [אבל דחפוה חברותיה פשיעה היא] משמע מהאי לישנא דאפילו ש"ח אם הזיק חייב דפושע הוא כיון דהו"ל לאעבורי חדא חדא והרי"ף פסק כהאי לישנא דפשיעה היא ותימה דבפ' השוכר את הפועלים (דף צג:) עלה דמתני' דד' שומרים אמר איבעי לך לאעבורי חדא חדא ומשמע דוקא בשומר שכר דמצי א"ל להכי יהבי לך אגרא לנטורי נטירותא יתירתא ותירץ הרא"ה ז"ל בשם רבו הרמב"ן ז"ל דאע"ג דש"ח פטור בשלא שמר כלל היכא שדרך בני אדם לעשות כן בשלהם כי אורחא [צ"ל כיון דלאו אורחא דעלמא כו'] דעלמא בשלהם לאעבורי חדא חדא מ"מ גבי נזקין אע"ג

דנטר כדנטרי אינשי כיון שבאותה שעה אינן שמורות כלל הרי הוא חייב על נזקיהן שכל זמן שהזיקו בלא שמירה חייב אפילו בהני שעי דלאו אורחא דאינשי למינטר:
לא שנו. דמה שנהנית הוא דמשלמת ולא מה שהזיקה:
אלא (**מה**) **שאכלה מיד באותה ערוגה**. דכיון דתחלת נפילתה באותה ערוגה באונס אינו מחויב להעלות מאותה ערוגה:
אבל מערוגה לערוגה. דהויא כשדה אחרת:
עד שתצא לדעת. שידעו הבעלים שיצאה:
ותחזור לדעת. שלא נעל בפניה כראוי אלא כיון וכו' שידעו הבעלים ביציאתה:
אע"פ שחזרה וכו'. דנעל בפניה כראוי דהשתא לא סגי בשמירה פחותה והלכתא כותיה דר' יוחנן וכדמפרש רב פפא:
היכי שיימינן. לבית סאה דמתני':
קלח בששים קלחים. מה שאכלה בששים שעורים כמותן ואין אומרים תשלם דמיהן כמו שנמכרים הקלחים שהזיק אלא שמין בס' שעורין כמותו ואז לא מפסיד מזיק כ"כ דבשביל אותו שיעור שהזיק לא נפחת ערך שיעור ס' כ"כ כפי הפסד שמי שקונה אותו קונה אותו ביותר שאינו מדקדק לנכות כל ההפסד בשוויו ממש הכי נפקא לן מקרא דכתיב (שמות כ"ב:ד') ובער בשדה אחר מלמד ששמין אותו על גב שדה אחרת דמדנקט בשדה אחר ולא נקט בשדה חבירו אשמעינן ע"ג שדה אחרת ומדנקטיה לקרא גבי ובער ולא נקטיה גבי תשלומין ולימא הכי מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם בשדה אחר דשמין על גב שדה אחרת (נמי) לתשלומין הוא דרשינן בגמרא דרשא אחרינא דאשמעינן דוקא ובער בשדה של אחר לאפוקי אם אכלה ברה"ר דלא ישלם וכיון דאסיקנא קלח בס' קלחים צריך לומר דמתני' דנקט סאה לאו דוקא אלא לסימנא נקט וה"ה לפחות או ליותר:

דף כה.

קסבא. דקל:
לדידי חזי לי וכו'. אני ראיתיו וג' דקלין זה אצל זה היו:
אדינא דפרסאי. שאינו דין תורה וי"מ דין דיקלא פרסאה שנשום בפ"ע [מפני] חשיבותו וזה לא היה אלא מין משאר דקלים שהרבה מינים יש:
הלכתא כוותיה דרב פפא וכו'. דעבד כרב נחמן בס' והיאך שומא של ששים עם הקרקע שיימינן דהכל בכלל שהקונה הקרקע בפירותיה נותן עיניו קצת בשבח של אחר זמן הלכך אם קץ דקל שפירותיו אינם גמורין אינו בדין שישלם פירות גמורין וגם שלא ישלם כלום הואיל שאינן ראויין אינו בדין דהא לבסוף יהיו תמרים גמורים אלא שמין ששים

דקלים עם הקרקע בפירות אלו כמה שוה וכמה יחסר ערכו בעבור דקל זה שקצץ כל מה ששמין חסרון זה כזה ישלם ושמעינן מהכא שאין חלוק בתשלומין בין מה שהזיק ממונו דהיינו מה שאכלה בהמתו והזיקה דהא אמרן לעיל דשמין בששים למה שהזיק הוא בעצמו בידים שקצץ לדקל דפסקינן הכא בששים:

דן רב. עבד מעשה כבר:

פסק הלכתא. למד לתלמידיו שהלכה פסוקה היא לדורות כר"ש:

ולא חתמה לו. שדה המיוחדת לכתובה:

אבדה כתובתה. דלא מצית למימר נחת רוח עשיתי לבעלי דא"כ הו"ל למעבד לראשון אלא ודאי גמרה ומיקניא:

אכלה פירות גמורין וכו'. כתבו המפרשים ז"ל דמהכא דפסק כר"ש משום שאין צריכין לקרקע הוא פשיטא לן פ' נערה בכתובות (דף נא א) דכל העומד לגדור כגדור דמו לענין בע"ח דלא טריף ליה אע"ג דפלוגתא היא פ' שבועת הדיינין (דף מב ב) בענבים העומדין ליבצר אם כבצורות הויין:

גמ' בנטר בי דרי. שומר גרנות מנהגן היה לעשות כל בני הבקעה בגורן אחד זה גדישו וזה גדישו וממנין שומר:

מתני' המביא את העצים חייב. דאי לאו אחרון קמא לא עביד מידי:

ליבתו הרוח וכו'. לא מיירי ברוח מצויה דבכל דוכתא אשכחן דמחייב לענין אש כשיכול להזיק ברוח מצויה כגון [דף ו א] אבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו או כופף קמת חבירו בפני הדליקה [דף נו א] היכא דמטיא לה ברוח מצויה לפיכך פירש רבינו שמשון דמיירי ברוח שאינה מצויה וכן מוקי לה בירושלמי ברוח של אונסין:

גמ' מסר לו שלהבת. והלך החרש והוליכה למקום שיכולה להזיק ברוח מצויה או נתן בה עצים והלכה ממקומה והזיקה ברוח מצויה חייב משום דמעשיו גרמו:

אפילו מסר לו. כה"ג דאמרן:

צבתא. טינוליי"ש:

גווזא. קוצין:

סילתא. עצים קטנים:

ושרגא. ובא החרש והדליקן והלכו ממקומן ברוח מצויה והזיקו דההוא ודאי מעשיו גרמו. ופסק הריא"ף ז"ל כחזקיה דרביה דר' יוחנן הוא ואיכא מ"ד כיון דלא אשכחן דפליג חזקיה בהדיא בהדיה דר' יוחנן הלכתא כרבי יוחנן:

בזורה ורוח מסייעתו. דחייב משום מלאכה בשבת אע"פ שהרוח מסייעתו כשמגביה התבואה ברחת חשוב כעושה המלאכה בפני עצמו וה"נ אע"פ שהרוח מסייעתו ליהוי כאילו עשאו בפני עצמו:

מלאכת מחשבת. וכשגורם זריית הרוח המסייעתו קרינא ביה עושה מלאכת מחשבת ולהכי חייב בגרמת זרייה זו אבל עושה מעשה של זרייה בפני עצמה לא מיקרי ה"נ לא קרי מבעיר אלא גורם הבער והתורה לא חייבה אלא מבעיר ולא הגורם הבער ולהכי חשיב גרמא ככל שאר גרמות דקי"ל גרמא בנזקין פטור:

מתני' או עפר. ליחכה נירו ונתקלקל:

עברה גדר וכו'. שהגדר גבוה ארבע אמות מעצי הדליקה והכי משמע לישנא דעברה:

דרך הרבים. ט"ז אמה מעגלות דדגלי מדבר ילפינן במסכת שבת (דף צט א):

באמצע בית כור. אם יש לו חצי בית כור לכל רוח פטור ומיירי באש שמתמר ועולה אבל אם הרוח מטה אותו וכופפתו אפילו עד ק' מיל:

דף כה:

הכל לפי הדליקה. קס"ד דה"ק הכל ישלם כל כמה שהדליק בין רחוק בין קרוב:

גמ' לא יעמיד. בני העיר מעכבין עליו שלא תבער האש בתקרה:

לפי גובהה. כשהאש גדולה וגובהה קופצת למרחוק וה"ק הכל לפי הדליקה כלומר שאם תעבור יותר מן הראוי לגובהה פטור ואם כראוי לגובהה והזיקה חייב והא אית ליה שיעורא:

הלכה כר' שמעון. דוקא בהא דהכא אבל בההיא דהתם קי"ל כרבנן וטעמא משום דכיון דקא עברה הדליקה יותר מכשיעור אנוס הוא וכמכה בידי שמים הוא שאין דבר תדיר אבל התם תדיר הוא דקא מדליק ואיבעי ליה לעיוני וכיון דלא עבד פושע הוא:

[**מתני'**] **אין משלם אלא גדיש וכו'**. אם חטין חטין ואם שעורים שעורים דלא שייך למימר בהו טמון שהרי יודע שיש שם חטין או שעורים אבל כלים טמונין לא דרבנן לא מחייבי על טמון:

היה גדי כפות וכו' חייב. אף על הגדי דבעלי חיים אתרבו מאו הקמה ומשום קם ליה בדרבה מיניה ליכא למיפטריה דאינו חייב מיתה על העבד הואיל ואינו כפות היה לו לברוח ופטור עליו ממיתה וגבי גדי נמי אם לא היה כפות היה פטור ואע"ג דפסקינן בשלהי פ"ב (דף כז א) שורו כממונו דאם הניח עליו גחלת ונשרף חייב התם הוא דהניח על לבו דלא היה לשור ליטלה אבל הכא היה לו לברוח:

עבד כפות וכו'. טעמא דפטור משום שחייב מיתה על העבד הלכך פטור אגדיש ואגדי דקם ליה בדרבה מיניה ואע"ג שלא התרו בו:
ואינו נהרג הא קיימא לן (כתובות דף לד: ודף לה א) דחייבי מיתות ב"ד שוגגין פטורין:
וגדי סמוך. לאו דוקא דאפי' כפות היה פטור כדאמרן משום קם ליה בדרבה מיניה ואגב אחרינא נקט:
[**גמ'**] **במה דברים אמורים וכו' משלם כל מה שבתוכו**. בדבר שדרכו להטמין בגדיש כגון כלי בקר וכיוצא בו אבל ארנקי וכיוצא בו שהיה טמון בגדיש לא דלא הו"ל לאסוקי אדעתיה שיניח אדם ארנקי בגדיש אבל במדליק בתוך שלו לא מחייב אטמון כלל ומיהו לישנא דכל מה שבתוכו משמע לרבנן כמו לרבי יהודה ולרבי יהודה אפילו ארנקי חייב כדמוכחי המפרשים ז"ל מסוגיא דגמרא:
אלא דמי גדיש. אם הבעירו בעל השדה דלא קביל עליה אלא נטירותא דגדיש:
וחיפן בשעורים. אע"פ שנתן לו רשות לחטין אינו משלם אלא שעורים דאמר ליה אני לא ראיתי אלא שעורים ולפיכך לא נזהרתי בהם כל כך או שעורים וחיפן בחטין שאינו משלם אלא דמי שעורים. מיירי במדליק בתוך שלו דאי במדליק בתוך של חברו אמאי לא ישלם חטין כיון דקא חזי להו ובסמוך בגמ' נמי מדמי ליה לנותן דינר זהב לאשה ופשעה בו והיינו במדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בתוך של חברו כ"כ הרא"ש ז"ל ופסק רבי' אלפסי ז"ל כרבנן ואם הדליק בתוך של חבירו אינו חייב בארנקי בגדיש לפי שאין דרך ארנקי בגדיש:
הא דנקט אשה כתב הרא"ה ז"ל דמרגלא בפומי' גבי קדושין וה"ה לאיש:
מאי הוה ליך וכו'. שהשליכתו בים בידים:
פשעה בו. שלא שמרתו כדרך השומרים ואבד:
בעי אמימר עשו תקנת נגזל במסור או לא. תיקו:
במסור לאנסים. היכא שיש עדים שמסרן ואבד מיניה ממון ולא ידעינן כמה והמסור מכחיש הנמסר שלא הפסידו כל מה שהוא אומר מי מהימן הנמסר בשבועתו כמה הפסיד ממנו כמו שתקנו בנגזל דתנן במס' שבועות (דף מד ב) אלו נשבעין ונוטלין השכיר והנגזל תיקו כתב הרי"ף ז"ל כל תיקו דממונא לקולא ובשם רבינו האי גאון ז"ל כתבו דספיקא דממונא חולקין הלכך ישבע ויטול מחצה אבל הרא"ש ז"ל כתב דאינו נראה לחייב כלל דכיון דספיקא בממונא אוקי ממונא בחזקת מאריה וכתב רבינו תם ז"ל דאם המסור עצמו אינו יודע כמה הפסידו ישבע הנמסר כמה ויטול כיון שאינו מכחישו המוסר אבל הרא"ש ז"ל כתב דהך בעיא נמי אפילו כשאין המסור עצמו יודע כמה ואינו

מכחישו מיירי דבגמרא מדמינן לה למבעיר שאינו יודע כמה הזיק אם עשו בו תקנת נגזל לרבי יהודה דמחייב על עסקי טמון באש:

דף כו.

דבטש. דחף ברגלו:
בכספתא. ארגז שמניחין בו כספים:
כה"ג מאי. כלומר מי מהימן בשבועתו ליטול אם תקנו בו בתקנת נגזל:
לאו היינו מתני'. דמסתמא כיון דלרבנן משלם על פי עדים כל מה שרגיל להניח בבתים כשעשו תקנת נגזל תקנו נמי שישבע על כמה שרגיל להניח בהן:
תיקו. ומספיקא לא מהימן. וכ' הרא"ש ז"ל דאפי' יש עדים שהיה בו מרגניתא מיבעיא ליה דשמא לא הוה ליה לאסוקי אדעתיה להאי ולא אמרינן מאי הוה ליך גבי דאזיקתיה כיון דלא רגילי אינשי לאנוחי כלל ולא דמי לדינר זהב דלעיל שלפעמים שאומר כן דירא שאם היתה יודעת שהוא של זהב לא היתה שומרתו וארנקי בגדיש נמי פעמים דמניחין משום דגנבים לא מסקי אדעתייהו לחפש שם :
אמיד. עשיר שאומדין אותו לכלי כסף:
והא דבעינן הכא אמיד היינו לאפוקי דלא מפקינן מהיאך מספק זה אבל אם הפקיד זה בודאי כלי כסף אע"פ שאינו אמוד לא אמרי' דלא ליהדרון ליה משום דלא אמיד וכי הא דאמרי' בירושלמי מהו שיטענו דברים שאינן ראויין לו נשמעיניה מן הדא אריסיה דבר זיזא אפקיד גבי חד בר נש ליטרא דדהבא מית בר זיזא ומית אריסא אתא עובדא קמי דר' ישמעאל בר' יוסי אמר מאן לא ידע דכל מאי דאית ליה לאריסיה דבר זיזא לבר זיזא הוא יתיהבון לבנוי דבר זיזא הוי ליה לבר זיזא בנין רברבין ודקיקין אמר יסבון רברבין פלגא וכדרבן דקיקיא יסבון פלגא:
דמך רבי ישמעאל בר' יוסי. כלומר עד שלא הגדילו הקטנים אתא עובדא קומי ר' חייא אמר אין מן הדא לית את שמע כלום דאיכא איניש דלא מפרסם נפשיה יתיהבון לבנוי דאריסין וכן הסכימו הגאונים ז"ל דכיון דההוא ליטרא דדהבא אריסיה דבר זיזא הוא דאפקיד ליה אע"ג דלא אמיד לית לן בה דבכה"ג אמר אית [מתמסכן] גו שוקא ועתיר גו ביתא אבל גבי נגזל שעשו בו תקנה לא מפקינן מיניה דגזלן ולא מצי טעין עליה מאי דלא אמיד והא דאמרי' בכתובות [דף פה ב] גבי ההוא גברא דאפקיד כסא דכספא בי חסא וכו' חדא דידענא ביה בחסא דלא אמיד ועוד הא קא יהיב סימנא דהוה משמע דמשום טעמא דלא אמיד בלחוד הוה מפקינן ליה מיניה כתב הרא"ה ז"ל כבר תרגמא רב

סבא ז"ל בס' הצבא דחדא ועוד דצריכין להדדי נינהו דלא אמיד ויהיב סימנא ואי ליכא [אלא] חד מינייהו לא שקלינן ליה מיניה נחזור להשלים הירושלמי שהרי הביאו רי"ף ז"ל בהלכותיו א"ל מריה דפקדונא כבר יהבית פלגא א"ל מה שנתת על פי ב"ד נתת ומה שאתה נותן על פי בית דין אתה נותן מהו דיימרון בני דאריסא לבנוי דבר זיזא הבו לן מה דנסבתון יכלין למימר לון מה שנעשה על פי ב"ד נעשה מהו דיימרון דקיקיא לרברביא נחלוק עמכון יכלין למימר לון מציאה מצאנו א"ר יצחק לית דין דקיקיא לרברביא אלא כמי שנתן לו במתנה. עוד הביא הריא"ף ז"ל האי ירושלמי חד בר נש אפקיד גבי חבריה חד שק צרור אירעו אונס הדין אמר סיגין הוה מלא והדין אמר מטכסין הוה מלא אתא עובדא קומי רב ואמר הרי זה נשבע ונוטל ע"כ:

דף כו:

אונס דנקט לאו דוקא אלא פי' שאבד בפשיעה:

והרא"ה ז"ל כתב על הירושלמי הזה שהוא תימה איך אמר בזה נשבע ונוטל אדרבה השומר היה לו לישבע [עיין במיי' פ"ה מהל' שאלה ובהגהות מרדכי סימן תפ"ז] ואם כשאמר איני יודע ה"ל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע וישלם ועוד דהא והא ליתא דה"ל טענו חטין והודה לו בשעורים שהוא פטור אף מדמי שעורים ואפילו טעין הנתבע שמא כמו שמוכיח למעלה בפרק המניח וכתב ז"ל שרבו הרמב"ן היה אומר דההוא ירושלמי גבי טמון באש קאי והוא מישבו שם:

מה בין גזלן לחמסן. דהתם בסנהדרין [דף כה ב] חשיב להו בתרתי ולא היה ס"ד דמתקרי חמסן אי יהיב דמי וכדאמר לבסוף:

תלויה וזבין וכו'. מכאן משמע דאפילו כשהאונס והמכר בדבר אחד קאמר רב הונא ואע"פ דאיכא הרבה מן המפרשים ז"ל שכתבו התם פ' חזקת הבתים [דף מ ב] [גבי מודעא אמתני' דשלש ארצות לחזקה] דקאמר ומודה רבא כי ההוא מעשה דפרדסא שהיה האונס והמכר בדבר א' שהוא בטל שלא אמר רב הונא אלא כשהאונס בדבר אחד והמכר בדבר אחר:

הא דלא אמר רוצה אני. הוא דפסול מדרבנן [ולאו] זביניה זביני דכיון דיהיב דמי לא פסלינן להו אלא [נ"א זביניה זביני דכיון דיהיב דמי לא פסלינן להו אפי' מדרבנן כו' ואינו נכון] מדרבנן וכדאמרינן במס' סנהדרין (דף כה ב) הוסיפו עליהם החמסנין והגזלנין אבל מדאורייתא לא פסלי משום דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו:

אמתני' דגץ היוצא מן הפטיש [דף סב ב] וגמ' דילה גץ ניצוץ כדמתרגמינן (איוב ה) ובני רשף גוצין דנתרין מן נורא וכיון שהולכין ברוח מצויה חייב עליו משום שמירת נזקיו ואע"ג דאפקורי מפקר להו ואינן שלו חייב כיון שהוא מזיק בהן דאשו משום חציו לרבי יוחנן חייב:

למעלה. מעשרים אמה לא חזו אינשי ולא מפרסם ניסא ואנן פרסומי ניסא בעינן:

סליקו להו פרק הכונס מרובה אין הגונב וכו'. דכתיב וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב:

גמ' תשלומי כפל. כדתנן [דף קח ב] היכן פקדוני וא"ל נגנב משביעני [עליך] ואמר אמן והעדים מעידין אותו שגנבו משלם תשלומי כפל:

טבח ומכר כו'. ילפינן להא מלתא מהיקשא [דף סג ב] דסמיכה להדדי הני קראי דגנב וטוען טענת גנב מה גנב משלם תשלומי ד' וה' אם טבח או מכר כדכתיב כי יגנוב איש שור וכו' אף טענת גנב נמי אע"ג דאיכא למפרך מה לגנב עצמו שכן משלם כפל בלא שבועה תאמר וכו' אין משיבין על ההקש:

משלם כפל אפי' בלא שבועה. כדאמר אביי [סוף דף סד ב] לא ליכתוב רחמנא שנים ישלם בגנב ותיתי בק"ו מטוען טענת גנב ומה טוען טענת גנב דבהיתרא אתא לידיה אמר רחמנא לישלם שנים בגנב עצמו דבאיסורא אתא לידיה לא כ"ש אלא שנים ישלם דכתב רחמנא בגנב עצמו למה לי אלא לומר דאפילו שלא בשבועה:

והשמינה. הגנב פיטמא וכו' וקשה לרב דאמר כשעת העמדה בדין וקס"ד דבין שבחה בין כחשה:

והכחישה. הגנב בידים בטורח מלאכה או במקל:

דף כז.

מה לי קטלה כולה מה לי וכו'. הלכך מההיא שעתא אתחלא לה טביחה דאע"ג דאם היה הורגה בענין זה לא היה בו דין ד' וה' דלא מחייב אלא בשחיטה ראויה מכל מקום הכחשה זו כתחילת שחיטה היא דהא אפילו למ"ד [דף עב א] אינה לשחיטה אלא בסוף ולא מחייב אלא אמשהו אחרון אפ"ה לא אזלינן בתר חשיבות ההיא שעתא כפי מה שהיא שוה במשהו אחרון דכבר היא נבלה אלא שלאחר שחיטה חייב עליה למפרע כפי מה שהיתה שוה מתחלתה אם כן כי קטלה נמי פלגא דהיינו הכחישה אזלינן בתר מעיקרא:

ולבסוף שויא ד'. בשעה שאיבדה מן העולם:

תבריה או שתייה וכו'. בפרק המפקיד (דף מג א) מפרש טעמא דכל כמה דאיתיה בעיניה ברשותי' דמריה הוא דהא בעי לאהדורי הלכך ברשותא דמריה הוקרה וההוא שעתא דתברה (או שתיה) הוא דקא גזיל לה אבל איתבר ממילא אמאי קא מחייבת ליה אההיא שעתא דגזלה ההיא שעתא זוזא הוא דשויא וגבי טביחה או מכירה הוי כי תברה או שתייה:

נעשה שינוי בידו וקנאו. בשינוי להא מילתא דאם טבח או מכר שלו הוא טובח והריא"ף ז"ל פסק דהלכתא כותיה דתנן כל הגזלנים משלמין כשעת הגזילה ואמרינן כל לאתויי מאי לאתויי הא דרבי אלעאי ע"כ הלכך תשלומי ד' וה' אינו משלם דכששינה בידו קנאו ונמצא שלו הוא טובח שלו הוא מוכר אבל תשלומי כפל משלם כדמסיק אי כדמעיקרא אי כדהשתא ותניא נמי הכי גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור משלם תשלומי כפל וכו' כעין שגנב והך ברייתא קשיא לרב דפסקינן הלכתא כותיה לעיל וכבר מקשינן בגמ' [דף סו א] לימא ליהוי תיובתיה דרב דאמר רב קרן כעין שגנב תשלומי כפל וכו' כשעת העמדה בדין ותירצו אמר רבא טלאים כדמעיקרא דמים כשל עכשיו והכי פי' לימא תהוי תיובתיה דרב דאמר לעיל כשעת העמדה בדין כשהוזלה וכ"ש כשהוקרה דמשלם אפי' קרנא כדהשתא דהא כרבא ס"ל דאמר תבריה או שתייה משלם ד':

טלאים כדמעיקרא. והיינו ברייתא משום דא"ל וכי תורא גנבי מינך דיכרא גנבי מינך:

דמים כשל עכשיו. בין הוקר בין הוזל והיינו דרב דלא שייך למימר וכי יוקרא גנבי מינך וכ"כ בה"ג ז"ל וכתב הרא"ה ז"ל דנראין דבריו אבל ר"ת ז"ל כתב [דדמים] כשל עכשיו דאמר רב כגון דמעיקרא שויא ד' ולבסוף שויא זוזא אבל היכא דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' משלם כדמעיקרא דלעולם מקילים גבי תשלומי כפל ד' וה':

המוכר לפני יאוש. פרש"י ז"ל דרב נחמן ורב ששת כולהו מודו דיאוש גרידא לא קני ולא פליגי אלא אי בעינן דאהנו מעשיו או לא דר"נ סבר דהגונב בהמה ומכרה קודם יאוש אע"ג דלא אהני מעשיו דלא קניה לוקח כיון דלא נתייאשו הבעלים אפ"ה חייב הגנב בתשלומי ד' וה':

ופסק הרי"ף ז"ל כוותיה דר"נ חדא דהלכתא כותיה בדיני ועוד דקאי ר' יוחנן כותיה:

[**ל' גמ'**] [**דף סח ב**] **צא תן לו**. אם בעל הגנבה העמיד הגנב בדין ואמרו לו צא תן לו כך בעד הגניבה ואח"כ טבחה או מכרה הגנב פטור מדין ד' וה'. דשלו הוא טובח שלו הוא מוכר דכיון שנגמר הדין אין כח בידם לחזור בהם:

[**ל**' גמ'. ונעשה עליו גזלן. וגזלן אין משלם ד' וה']:

חייב אתה וכו'. הקשו המפרשים ז"ל משמע הכא דחייב אתה לו לא הוי גמר דין כמו צא תן לו וקשה דבפ"ק דסנהדרין (דף ו ב) אמרינן נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע ומפ' ה"ד גמר דין איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב ותירצו חייב אתה ליתן לו לאו גמר דין גמור הוא אלא לענין זה הוא דאסור לבצוע ולהטעות את הזכאי הואיל וזכותו ידוע במקצת:

אמר המחבר הרמב"ם והר"ם מקוצי ז"ל כתבו גבי הא דאמר רבא [שם דף כד ב] קבל עליו קרוב או פסול אם לא קנו מידו יכול לחזור בו עד שיגמור הדין נגמר הדין והוציא הממון בדין זה הפסול או בעדותו אינו יכול לחזור בו ולפי מה שכתבתי בפנים נ"ל דלאו דוקא נקטי הוציא אלא כיון שאמר צא תן לו כאילו הוציא דבלשון צא תן לו פסקוה למלתא ולא נקט הכי אלא למעוטי חייב אתה ליתן לו דלא הוה ממש פיסוק הדבר אלא כמי שאומר אנו רואים שהחיוב יהיה עליך אבל לא נתברר עדיין כל צדדי החיוב ולפיכך לא הוי גמר דין או [למעוטי] כל שלא צוו לו הדיינין ואפילו נתברר להם דגמר דין כך הוא עד שיצוה לו הדיין עכ"ל המחבר:

דמחזי כשקרא. מחזי דחתמיה אשקרא דיהיב ליה לשליח מידי דלית ליה להאיך גביה אבל אי לאו משום מחזי כשקרא כתבינן אדרכתא ואע"ג דגזלה או גנבה היא וכן מוכח פ' שבועת העדות (דף לג ב) גבי אמר שמואל בבא בהרשאה וכן בבכורות פ' יש בכור לנחלה (דף מט א) וטעמא משום דהרשאה לאו הקנאה גמורה היא אלא קצת שליחות יש בה וכדמסקינן שליחא שוייה ומצד ההקנאה אין הלה יכול לומר לאו בעל דברים דידי את ומצד השליחות אינו יכול לעכב המעות לעצמו כדאסיקנא דאי הוה הקנאה גמורה הא קי"ל כר' יוחנן דגזל אינו יכול להקדיש ואיך היה יכול להקנותו וכ' ר"ח ז"ל האידנא נהגו לכתוב אדרכתא אפי' אמטלטלי דכפריה וטעמא לא ידענא ונראה לר"ת דטעמא משום דיהבינן טעמא משום דמחזי כשקרא ואנן למחזי כשקרא לא חיישינן כדמוכח בכתובות פ' הכותב (דף פה א) דאמרי' האי אשרתא דדייני דמכתבא מקמי דלחוי סהדי אחתימות ידיהו פסולה משום דמיחזי כשיקרא ומסיק דליתא מדר"נ וכן בגיטין בפ' כל הגט (דף כו ב) הלכך נהגו כן ואע"ג שיש חלוקין במחזי כשקרא כי ההיא דגט פשוט [דף קעב א] אי ידעיתו יומא דאקניתו ביה וכו' ואי לא מחזי כשקרא וקי"ל הכי כדי לקיים המנהג אית לן לדמויי הך לההיא דכתובות ומיהו תימה על מה שנהגו האידנא לכתוב הרשאה אפילו אמלוה והא אין אדם יכול להקנות לחבירו הלואה אפילו בקנין אגב קרקע כדמוכח פרק מי שמת (דף קמח א) אמר רב נחמן ש"מ שאמר הלואתיו וכו' ולא מצי התם לאשכוחי בבריא אפי' בקנין אגב קרקע מדלא אוקמה הכי וכבר הוא

מיושב ממה שכתבנו דצד שליחות יש בהרשאה דנהי שאינו יכול ליתן הלואתו במתנה שליח מצי לשוויי ומצא רבינו תם ז"ל סמך למנהג דרב פפא [דף קד ב] הוה מסיק זוזי בי חוזאי אקנינהו לרב (יהודה בר שמואל) [שמואל בר אבא] אגב אסיפא דביתיה ולשון מסיק משמע הלואה וכן כתב הרא"ש ז"ל דהרשאה תקנה היא שעשו לענין שליחות כאילו היה הקנין קנין גמור זו הסכמת כל המפרשים ז"ל וכתב הרמב"ם ז"ל כי הגאונים עצמם שתקנו תקנה זו אמרו שאין אומרים בה יקוב הדין את ההר ואינה אלא כדי לאיים את הנתבע אם רצה לדון בהרשאה נפטר דלא גרע משליח דשווייה בעדים אבל אם לא רצה הנתבע לדון עמו אין כופין אותו לתת לו ולא לישבע עד שיבא בעל דינו:

אורכתא. הרשאה:

דף כז:

ואי תפס. שליח ממון שהוציא ועכבו לעצמו:

וקי"ל כרב אשי דפליג דאמר דשליחא שוייה הלכך אם תפס מפקינן מיניה או אם תפס נמי משל נתבע נמי מפקינן מיניה דשליח הוא והוי תופס לבעל חוב:

הורו הגאונים ז"ל במי שהרשה ורוצה [המרשה] לבטל השליחות ולהרשות אחר יכול לבטל (גם האשר"י הביא כן מדברי רב אלפס כאן בהלכה וחולק עליו בפרק הגוזל קמא גבי שליח ששאו בעדים ועיין בח"מ סי' קכ"ב) וכן אם מחל החוב יכול לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי דהא קי"ל דשליח שוייה. וכתב הר"ם מקוצי ז"ל שאין הנתבע יכול לדחות המורשה ולומר לו שמא המשלח הרשה אחר דזה יאמר לו תן לי הפקדון והרשאתי זו תהא בידך ואם הרשה אחר הוא הפסיד את עצמו והנפקד פטור שהרי בהרשאתו נתן ואם טען לא היו דברים מעולם יבוא התובע וישבע ויטול מוציאין הממון מיד הנתבע ויהא מונח בבית דין עד שיבא התובע וישבע ויטול ויש למורשה להחרים על מי שטוען טענת שקר כדי לעכב הממון ולאחרו:

מתני' על פי שנים. כלומר שנים מעידין אותו שגנב:

[**וטבח ומכר על פי שנים אחרים**]. ואע"ג דאותן שנים שמעידין אטביחה אין מעידין אגניבה ורחמנא אמר על פי שנים עדים יקום דבר ולא חצי דבר הכא כיון דעדי גניבה אין צריכין לעדי טביחה דבלא עדי טביחה עדי גניבה מחייבי ליה כפל דבר קרינא ביה וכיון שכן עדי טביחה נמי דבר הוא ואע"ג דעדי טביחה לבד לא מחייבי ליה ולא מידי דשמא שלו הוא טובח:

גנב ומכר בשבת. אבל טבח קם ליה בדרבה מיניה דטביחה אב מלאכה היא ולא מכירה:

גנב וטבח ביוה"כ. דאין זדונו אלא בהכרת:
[**טבח ומכר**] **ואח"כ מת אביו**. אבל מת אביו ואח"כ טבח תנן בסיפא דפטור שהרי יורש אביו ושלו טובח ומוכר וכתב הרא"ה ז"ל בשם רבו הרמב"ן ז"ל דבין רישא דטבח קודם שמת אביו בין סיפא מיירי כגון שעמד האב בדין ולפיכך משלם ברישא תשלומי ד' וה' לבנים זכות האב דאי קודם העמדה בדין הו"ל קנסא וקי"ל בכתובות פרק נערה (דף מב ב) דאין אדם מוריש קנס לבניו [עיין בתוס' [דף עב א] בד"ה סיפא לא קרינא ביה וטבחו כולה באיסורא מביא דעות חלוקות בזה] ולקמן בסיפא טבח אחר שמת אביו פטור מתשלומי ד' וה' דאע"פ שמשלם כפל על הגניבה אחר שעמד בדין מ"מ העדים לא העידו על הטביחה אלא אחר שטבח ואז שלו הוא טובח ואע"ג דמתלמודא לקמן [דף עב א] היה משמע דחייב אפילו לא עמד בדין דהוי קנס לא דחינן פסק דכתובות משום מאי דשקלי וטרו לקמן לרווחא דמלתא:
בשני אלו. בטרפה ובחולין בעזרה דקסבר ר"ש שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה דר"ש לטעמיה דאמר לה פרק אותו ואת בנו (דף פ א) אבל לרפואה ולכלבים שחיטה ראויה היא דאי בעי מצי אכיל מינה:

דף כח.

גמ' מלקות איכא. משום לאו:
וכי זה חוטא. השליח והגנב המשלחו מחייב בתשלומי ד' וה' והא קי"ל דאין שליח לדבר עבירה במסכת קדושין (דף מב ב):
מה מכירה וכו'. דאין מכירה אלא בשנים מוכר ולוקח וא"ת ואי היקשא הוא א"כ לא ליחייב בטביחה אלא ע"י אחר כמו מכירה תירץ הרא"ש ז"ל דסתם טביחה ע"י עצמו והוצרך ללמוד שיתחייב אף ע"י שליח ממכירה:
והודה לאחד מהן. שאמר (לא) [לו] גנבתי שור שאתה שותף בו וכשבא אצלו השותף האחר ותבעו כפר בו ואמר שלא גנב לו מעולם ואח"כ באו עדים שגנב:
ולא חמשה חצאי בקר. שהרי הודה בחלק האחר ומודה בקנס פטור:
אפילו חמשה חצאי בקר. וכן הלכתא:
מתני' משלמין את הכל. ובגמ' מוקי לה כשהוזמו תחלה על הטביחה דאי הוזמו תחלה על הגניבה תו ליכא משום טביחה:
[**והאחרונים משלמין**] **תשלומי שלשה**. לשור וכגון שהוזמו אחרונים תחלה דאי הוזמו עדי גנבה תחלה בטלה לה עדות טביחה דדלמא בעלים מכרוהו לו וכי מתזמי אמאי

משלמי. מדפיר' הכי שמעינן דסבירא ליה לפרש"י ז"ל דהכחשה לאו תחלת הזמה היא ומש"ה לא מוקמינן דאיתזום אגניבה תחלה דאי הוי תחלת הזמה אע"ג דכי איתזום עדי גניבה עדי טביחה נמי איתכחוש [וכי הדר איתזום] מ"מ משלמי שלומי:

בטלה עדות שניה. ומשלם כפל משום הראשונים ואע"פ שבטלה עדות של אחרונים הם פטורין דאין עדים משלמין עד שיזומו שניהם:

אחד מן הראשונים. וכל שכן שניהם:

בטלה כולה וכו'. והוא פטור והם פטורין אפילו חזרו והוזמו האחרונים אחרי כן אין משלמין שהרי בטלה עדותן כבר והוכחשו דכיון דלא גנב לא טבח ומשום הכחשה לא מיחייב אלא אעמנו הייתם דוקא דהיינו הזמה דבעינן (שתשייר) [שתסרה] גופה של עדות במסכת מכות [דף ה א]:

דף כח:

גמ' למפרע הוא נפסל. העיד בניסן והוזם על עדות זו באייר כל העדיות שהעיד בינתיים פסולות דמשעה שהעיד עדות זו פסול דמההיא שעתא הו"ל רשע והתורה אמרה אל תשת ידך עם רשע אל תשת רשע עד והכא מיירי דהני עדים זוממין העידו על פה אבל בעדות בשטר לא אשכחן אלא בצד רחוק ואף על פי שרש"י ז"ל פירשה במסכת סנהדרין (בפ' זה בורר דף כז א) בעדות בשטר אינו נראה בעיני האחרונים ז"ל מפני שעדות בשטר אי אפשר להזימן דשמא אחרוהו וכתבוהו דקיימא לן המאוחרים כשרין ואפי' היה כתוב בשטר שבזמנו כתבוהו אם הוא שטר הקנאה אי אפשר להזימה שיהא נפסל למפרע לפי שבשטרי הקנאה אדם רשאי לאחר כתיבתה וכשכותבין כותבין מזמן ההקנאה דסתם קנין לכתיבה עומד ואפשר שעכשיו כתבוהו והקדימו זמנו משעת הקנין שהיו כשרים שאינם פסולין אלא משעה שחתמו לשקר ואילך אבל קודם זה לא נפסלו הא למה זה דומה למעיד ואומר היום ג' שנים לוה פלוני מפלוני מנה והוזם וכי תעלה על דעתך שיפסול ג' שנים למפרע והלא אפילו אביי לא מפסיל אלא משעת עדות כ"כ הרא"ש ז"ל וכן דעת הרי"ף ז"ל והביא ראיה מהא דת"ר שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידים על השטר הזה והלא אותו היום עמנו הייתם במקום פלוני השטר והעדים כשרין חיישינן שמא אחרוהו וכתבוהו:

יע"ל קג"ם. סימן שמועות שהלכה כאביי י' יאוש שלא מדעת (ב"מ דף כא ב) ע' עד זומם ל' לחי העומד מאליו (עירובין דף טו א) ק' קדושין שלא נמסרו לביאה (קדושין דף

נא א) ג' גלוי מילתא בגיטא (גיטין דף לד א) מ' מומר אוכל נבלות לתאבון (סנהדרין דף כז א):

מתני' משלם תשלומי כפל. דהא איכא סהדי דגנב:

ואינו משלם ארבעה וחמשה. על הודאת עצמו דמודה בקנס פטור:

בשבת. פטור אטביחה דקם ליה בדרבה מיניה דמחייב בנפשו הוא:

ומת אביו. והוא יורשו דלא הויא כולה טביחה באיסורא:

גנב והקדיש. כי קא טבח לאו דבעלים קא טבח אלא דהקדש:

[**ל**' גמ' [דף עד ב] מעשה ברבן גמליאל שסימא את עין טבי עבדו והיה שמח שמחה גדולה כו' עד שאני רבן גמליאל דשלא בפני ב"ד אודי]. והיה שמח לפי שהיה כשר מתאוה לשחררו אלא שהמשחרר עבדו עובר בעשה:

שלא במקום ב"ד. לא היו ב"ד יושבין במקום ישיבת ב"ד אלא בשוק הודה:

שהרי חייב עצמו בקרן. וכה"ג אמרי' מודה בקנס פטור ואע"ג דאמר לא טבחתי ומכרתי ובאו עדים שטבח פטור משום דכיון שהיה פטור מכפל משום הודאתו ליכא ד' וה' דתשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא תשלומי ג' וד':

שהרי פטר עצמו מכלום. מגניבה בעי למפטר שהרי אמר לא גנבתי וגם מטביחה ומכירה בעי למיפטר נפשיה שהרי יודע שמודה בקנס פטור הלכך לאו הודאה היא ומשלם אם באו עדים דלא אמרינן מודה ובאו עדים פטור אלא היכא דאיכא קרן וקנס דאיחייב ליה ממונא בהודאתו ומתכוין להחזיר ממון כתב הרא"ה ז"ל וז"ל כתב הראב"ד ז"ל בנוסח כתובות שבזמן הזה שאין דנין דיני קנסות וקי"ל [דף טו ב] דאפ"ה אי תפס לא מפקינן מיניה אם קדם הלה והודה [אע"פ שבאו עדים אח"כ] הרי הוא פטור ואפי' בדברים שפטר עצמו בכלום לפי שכשם שאין דנין דיני קנסות בזמן הזה כך אין מקבלין עדים והרי זה כמו שאין שם עדים ורבינו אומר שאינו נראה שכשם שהוא אומר שאין מקבלין עדים בזמן הזה כך הודאתו אינו כלום דבעי הודאה בבית דין כדאמרי' לעיל [דף עה א] לגבי ר"ג דשלא בב"ד הודה ובעי' נמי ב"ד שיכולין לדון דיני קנסות ועוד דבלאו הכי נמי אי תפס הודאתו לאו כלום היא דבעינן שיהא מודה מחמת עצמו והאי מחמת ביעותותא הוא דמודה וכדאמרינן לעיל גבי הך ברייתא דראה עדים שממשמשין ובאין ואמר גנבתי רבי אלעזר ברבי שמעון אומר יבואו עדים ויעידו ואמרינן טעמא דר' אלעזר בר"ש משום דכי קא מודה מחמת ביעתותא דעדים קא מודה אבל במודה מחמת עצמו אפי' רבי אליעזר בר' שמעון מודה דכיון דאמר גנבתי דאע"ג דאחר כך באו עדים פטור:

דף כט.

מתני' או שהיתה [לו בו] שותפות. קודם שגנבו דלא קרינא וטבחו כולו באיסורא ואע"ג דכבר שמענו זה ממתניתין דלעיל [דף עד ב] בגנב משל אביו ומת אביו קודם שמכרו התם הוה אמינא משום דיש לו שותפות בכל אבר ואבר אבל הכא שמעינן אפי' אין לו שותפות אלא באבר א' או בגיזה מהרמ"ה ז"ל:

והמעקר. עוקר הסימנין:

ואין משלם ד' וה'. דלאו שחיטה היא כלל:

טבח ומכר חוץ וכו'. כשהוציאו חוץ מרשותו נעשה עליו גנב וקנאו:

גנב חוץ כו'. קנאו במשיכה ונעשה גנב עליו:

ברשותן פטור. דלא נעשה עליו גנב:

גמ' את הקיטעת וכו'. אע"ג דליכא כולה חייב דמאי דגנב הא זבין ליה כוליה:

לדעת חבירו. משלמין בין שניהם דאיכא וטבחו כולו בחיוב דהטובח מתחייב על חלקו וחבירו נמי עשאו שליח דהא רבינן לעיל [דף עא א] דהכא יש שליח לדבר עבירה או לרבות את השליח:

שלא לדעת פטור. דליכא וטבחו כולו בחיובא דבההוא פלגא דחבריה לא נעשה שליח והו"ל כטובח אחר הגנב דפטור ועל חלקו נמי פטור הואיל וליכא וטבחו כולו בחיובא ואע"ג דאמרן לעיל [שם ב] חמשה בקר ואפילו חמשה חצאי בקר הני מילי בגונב בהמת השותפין וטבחה ואחר כך הודה לאחד מהם את חלקו דבשעת טביחה הואי כולה בחיובא והכי אמרינן לה בהגוזל [דף קו א] דשותף שטבח שלא לדעת חבירו פטור:

נתן לאחר וטבח. לא שנתן במתנה דא"כ אפילו לא טבח נמי מחייב אנתינה כמו אמכירה כדקתני סיפא אלא שעשאו שליח לטביחה או למכירה:

הקיף. מכר באמנה ובאשראי ולא קבל דמים:

ופרע בהקפו. שהקיפו חבירו פרקמטיא באשראי ופרע לו בהמה זו:

מה לי מכרו וכו'. הכא מיירי בקדשי בדק הבית דלא שייך בהו מעיקרא תורא דשמעון והשתא תורא דשמעון ומתני' [דף עד ב] דאמר בהקדש פטור מיירי בקדשי מזבח דסתם שור ושה מחיים הוי לקדושת מזבח וקרב לכפר על הבעלים ונשחט לשמו ושם בעליו עליו כן פי' הרא"ש ז"ל ונראה [שאין] דעת הרב אלפסי ז"ל כן:

מתני' היה מושכו. היה הגנב מושך אותו ויוצא פטור שאין משיכה קונה ברשות בעלים:

הגביהו. אפילו ברשות הבעלים חייב שהגבהה קונה בכ"מ כדאיתא במסכת קדושין (דף כב א):

או שהוציאו מרשות בעלים. משמע דכיון שהוציאו מרשות בעלים חייב ואפילו הוציאו לרה"ר ואע"ג דאין משיכה קונה ברה"ר (ב"ב פד ב) ה"מ לענין קנייה אבל להתחייב באונסין כיון שהוציאו מרשות בעלים חייב:

נתנו לבכורות בנו. פרש"י ז"ל שהביא הגנב הכהן או לאחרים שם למקום שגנב והם היו סבורין שהוא שלו:

ומת ברשות הבעלים פטור. הכהן המושכו דלא עדיף מגנב גופיה אבל הוציאו מרשות הבעלים חייב הגנב ולפי דבריו צ"ל [גנב] חייב משום דכהן הוא שלוחו ואע"ג דקי"ל (קדושין דף מב ב) אין שליח לדבר עבירה היינו היכא דשליח ידע במלתא דאיסורא דאיכא למימר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין אבל הכא ליכא למימר הכי ומיחייב שולחו וכתבו האחרונים ז"ל דאינו נכון דבפ' שנים אוחזין (דף י ב) אמרי' גבי חצר דלאו בת ידיעה היא אי ס"ד חצר משום שליחות איתרבאי א"כ מצינו שליח לדבר עבירה ומאי קשיא שאני חצר שהוא כמי שאינו יודע בדבר ויש שליח ובמס' קדושין [דף מג א] נמי אמר דוד לא נענש על שהרגו לאוריה לפי שיואב הרגו ואין שליח לדבר עבירה ואע"פ שיואב לא היה יודע בדבר והיה סובר כשראה הספר ששלח לו המלך שהיה חייב לו מיתה [ויש] שפירשו דכמו שפטור הכהן מלשלם לבעלים ה"נ חייב דקתני ר"ל הכהן או השומר חייב לשלם על דרך מה שאמרו במקום אחר (ב"מ דף לה ב) תחזור פרה לבעלים הראשונים וכתב הרא"ה ז"ל דזה נכון:

גמ' תקנו משיכה בשומרים. בשומר שכר מיבעיא ליה דאיכא דמי ואפשר שיהא תלוי בנתינת שכרו אבל בשאר שומרים פשיטא דתקנו דאי לאו במאי זכי:

[**ל**' גמ' כך שכירות נקנה בכסף בשטר ובחזקה שכירות דמאי אלימא שכירות דמטלטלין מטלטלין בני שטרא נינהו אמר רב חסדא שכירות דקרקע] וכי מטלטלי בני שטרא נינהו בתמיה אם השכיר לו כליו הא לא מקנו מטלטלין אלא במשיכה כדאמר בקדושין (דף כו א) ונהי נמי דמקני בכספא לענין קבולי מי שפרע מיהו בשטרא לא מקנו מידי דדברים בעלמא נינהו כדאמרינן בהזהב (ב"מ דף מט א) ד' דברים אין בהם משום מחוסרי אמנה:

דף כט:

מתני' אין מגדלין בהמה דקה בא"י. משום ישוב הארץ שמאבדות השדות וכל שדות א"י סתמן דישראל ובגמ' [דף פ א] איתא דלאו דוקא אמר שתצא לרעות דאפילו קשורה בבית בכרעי המטה אסור אלא לשהותה לצורך הרגל ל' יום דוקא והכי קתני בהדיא בתוספתא אבל מגדלין אותה קודם לרגל ל' יום ולא שתהא יוצאה ורועה בשוק אלא

קשורה בכרעי המטה וכן בגמ' לקמן שאלו תלמידיו את רבן גמליאל מהו לשהות אמר להם מותר ובלבד שלא תצא ותרעה בעדר אלא קשורה בכרעי המטה ומקרא נמי משמע הכי אסרו חג בעבותים פי' בו שהיו קושרין הקרבן בכרעי המטה עד שיביאהו לקרנות המזבח אבל לרעות אפי' בהמה גסה אסור כדאמר בפ' זה בורר (דף כה ב) רועה שאמרו אחד רועה בהמה דקה ואחד רועה בהמה גסה והשתא אתי שפיר דלא מחלקינן הכא בין רועה בהמה שלו לבהמה של אחרים ובפ"ק דמציעא (דף ה ב) לא פסלי אלא במרעה בהמות שלו אבל של אחרים כשר משום דאין אדם חוטא ולא לו דהכא שאסור לגדל אפילו בבית אין נראה לחלק בין מגדל בהמה של עצמו למגדל של אחרים:

אבל מגדלין בסוריא. ארם צובה דוד כבשה וקסבר לא שמיה כיבוש והוי כחוצה לארץ ובחו"ל מותר לגדל דלא חיישינן לישובה ואם יפסידו שדות אחרים ישלמו:

תרנגולים בירושלים. אפילו ישראל:

מפני הקדשים. שישראל אוכלין שם שלמים ומעשר בהמה ודרך התרנגולין לנקר באשפה שמא יביאו כעדשה מן השרץ ויטמאו את הקדשים:

ולא הכהנים. יגדלו תרנגולין בארץ ישראל:

מפני הטהרות. שהכהנים אוכלי תרומה הם וצריך להזהר בטהרתם:

אין מגדלין חזירין. משום מעשה שהיה כדאיתא בגמרא [דף פב ב] כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מבחוץ וארוסטובלוס מבפנים ובכל יום ויום היו משלשלין להן דינרין בקופה והיו מעלין תמידין וכו' שלשלו להם והעלו להם חזיר כיון שהגיע לחצי חומה נזדעזעה א"י כארבע מאות פרסה באותה שעה אמרו ארור אדם שיגדל חזירין בירושלים וארור אדם שילמד בנו חכמת יונית וכו' והכא בעי למימר אפילו לגדל שלא לאכילה דאילו לצורך אכילה מדאורייתא אסור לעשות סחורה בכל דבר טמא כדתנן במס' שביעית [פ"ז] אבל הכא מיירי לגדלה כדי למשוח בהן עורות ובהכי מותר מידי דהוה אסוסים וחמורים שעומדין למלאכה ומותר לעשות בהם סחורה והכי מפרש בירושלמי דשביעית הרא"ש והרא"ה ז"ל:

הכלב. מפני שנושך ומנבח ואשה מפלת מיראתו:

נשבין. פחין וטעמא שלא ילכו בהן יונים בני הישוב:

ל' ריס. ד' מילין:

גמ' רועה. בהמות שלו:

שעשה תשובה. שלא יגדל בהמה דקה עוד:

[**כלבים וחזירים**] (**בירושלים**) [**בירושה**]. לזבוני לעכו"ם ותנן במתני' שאסור לגדלן וכדפי' במתניתין אפי' שלא לאכילה:

למכור מיד. אלא מוכר על יד על יד:

וכן מי שנדר נדר ליקח בית ולישא אשה בא"י אין מחייבין אותו ליקח מיד אלא עד שימצא את ההגון לו. ומעשה באשה אחת שהיה בנה מצר לה וקפצה ונשבעה כל מי שיבא עלי איני מחזירתו וקפצו עליה בני אדם שאינם הגונים וכשבא הדבר אצל חכמים אמרו לא נתכוונה זו אלא להגון לה:

מרעין הבהמות ביערים. ולא יקפיד בעל היער על כך וא"ר פפא דוקא בהמה דקה ביער גסה שאינה מכלה באילנות:

ומלקטין עצים. דוקא כגון קוצים לחים ומחוברין:

חוץ משדה תלתן. פינגרו"ג בלע"ז ודוקא שאינו עשוי ערוגות דאז ניכר שעשוי למאכל בהמה שעשבים נמי טובים לה:

וקוטמין נטיעה. דוקא מענפים הדקים שאין עושין פירות וממקום שאינו רואה את החמה:

בקנים ובגפנים. מן הפקק ולמעלה ובזית בשעור כביצה צריך להניח מן הזית ולמטה סמוך [לגזע] זה שקוטם כדי ליטע:

היוצא תחלה. מחדש וכ"ש מעינות ישנים שהן מימות יהושע שבני העיר מסתפקין ממנו:

ומחכין. מטילין חכה לצוד דגים אע"פ שבחלק נפתלי היתה כולה:

שלא יפרוש קלע. מפני שמעמיד הספינות ומעכבן שם דרך ציידין לתקוע יתדות ולעשותן גדר במים להלכד שם דגים:

ונפנין. אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכא אלא ליטול ממנה צרור לקנח ואע"פ שפורץ את הגדר:

בשבילי הרשות. סתם בני אדם כשמכניסין תבואה מפקירין שדותיהן ליכנס בהם כל אדם לקצר הדרך שלא יקיף:

רביעה שניה. וזמנה מי"ז במרחשון כדאמרינן בתענית (דף י א) ומכאן והלאה הזריעה צומחת וקשה לה דריסת הרגל:

אמר רב פפא. הא קרקע דידן אפי' טל שיורד עליה בלילה קשה לה דריסת הרגל של מחרת:

לצידי דרכים. בכל עת ואפילו שהתבואה בשדות הפקר לכל אדם להסתלק מן הדרך מן היתדות וליכנס לגבול שדה חבירו לילך על המיצר אצל הדרך:

מפני יתדות. בימות החמה יבש הטיט ונעשה כיתדות מפני פסיעות האדם והבהמות שדרסו שם בימות החורף:
מפסג. מנתק זמורות הנוטות המעכבות אותו ועולה ויורד עד שמוצא הדרך:
קונה מקומו. שנפל שם בעת מותו ליקבר שם ואין בעל השדה מעכב עליו ובלבד שלא יהיה המת מוטל על המצר לרוחב הדרך ואוכלין שם עושי טהרות ומטמאין דאז מתוך שנתן לפנותו מפנהו לכל מקום שירצה:

דף ל.

במנחה בשבת בתורה. משום יושבי העיר העוסקים בסחורה ואין קורין ס"ת בב' ובה' אע"פ שנביאים שביניהם תקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת וקורין בב' ומפסיקין בג' ובארבע וקורין בה' ומפסיקין בע"ש וקורין בשבת כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה מהא דתניא וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה:
עזרא תקן עשרה פסוקים לג' גברי כנגד י' בטלנין. ממלאכתן לעסוק בצרכי צבור והם אנשים כשרים ומתפרנסים מן הצבור ומקדימין לבהכ"נ שיהו מצויין לבית תפלה ומתחלה היו קורין ט' פסוקים ג' ג' לגברא והא שתקנו ב' וה' טפי משאר ימים משום דאמרינן במדרש דמשה עלה לקבל לוחות אחרונות בה' וירד בב' ונתרצה לו המקום ולפי שהיה עת רצון אותה עליה וירידה קבעו ב' וה' ולכך נהגו נמי להתענות ב' וה' הרא"ש ז"ל:
ודניו. איידי דשכיחי לשמיעת התורה:
ומכבסים. משום כבוד שבת:
ואוכלים שום. משום עונת ת"ח שהיא בליל שבת והשום מרבה הזרע:
אשר פריו יתן בעתו אמר רב יהודה זה המשמש מטתו מע"ש לע"ש:
משכמת ואופה. ביום שצריכה לאפות כדי שתהא פת מצויה לעני:
בסינר. דוגמת מכנסיים לצניעות:
חופפת. טובלת ראשה בחמין היטב דאילו מן התורה אינה חייבת אלא למשמש ולעיין שלא יהא בשער קשר ולא דבר החוצץ כדדרשינן את בשרו את הטפל לבשרו ואתא איהו ותיקן חפיפה ובראש בלבד דאילו הדחת כל הגוף אינה תקנה אלא מנהג:
רוכלין. משום תכשיטי נשים שלא יתגנו בנות ישראל על בעליהן ולא יוכלו בני העיר לעכב עליהם:

טבילה לבעלי קריין. ואע"ג דמדאורייתא הוא דכתיב ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע היינו לתרומה ולקדשים והוא תקן אפי' לדברי תורה אבל האידנא (ברכות דף כב א) נהוג עלמא כרבי יהודה בן בתירא דאין דברי תורה מקבלין טומאה משום שלא פשטה תקנת עזרא ברוב ישראל נתבטלה כדאמר בשמן פרק אין מעמידין (דף לו א):

סליקו להו פרק מרובה החובל כמה היה יפה. שהפסידו והזיקו ממון זה שאם היה נצרך היה מוכר עצמו לעבד עברי:

כיוצא בזה. לפי מה שהוא מעונג רב צערו וכאבו והא דקתני צער שלא במקום נזק אית דאפליגו עליה בגמ' [דף פד א] [והוא] בן עזאי:

וגבי שבת אשמעינן רבותא דאפילו במקום נזק איתיה ואינו בכלל נזק:

ריפוי חייב וכו'. אמרו בירושלמי דיהיב לה נמי תוספת מזוני כלומר שמתחלה היה יכול לאכול ירקות ודגים ועתה אינו יכול לאכול אלא ביצים ותרנגולים:

צמחים. מלנט"ש בלע"ז:

שבת. כל ימי החולי רואין כאילו הוא שומר קישואין ונותן לו שכירות של כל יום ויום שהרי אינו ראוי למלאכה כבדה אפילו בלא החולי שהרי כבר נקטעה ידו או רגלו ונתן לו דמיהם:

הכל לפי המבייש. אדם קל שבייש בשתו מרובה כן פרש"י ז"ל:

והמתבייש. אדם חשוב שנתבייש בשתו מרובה וכולהו מקראי נפקי נזק עין תחת עין צער פצע תחת פצע דהכי דרשינן בגמרא ריפוי ושבת רק שבתו יתן ורפא ירפא בשת וקצותה את כפה ממון ובגמרא מפרש דעין תחת עין והני קראי לא עין ממש אלא ממון מדאיצטריך קרא לומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות שמע מינה לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי איברים ועדיין אמרת אי בעי דמי אי בעי עינא קמ"ל גזירה שוה הכאה הכאה כלומר ענין הכאה דסמיכי למילף מכה נפש בהמה ישלמנה וסמיך ליה איש כי יתן מום בעמיתו וגו' מה מכה בהמה לתשלומין ולא לדבר אחר אף מכה אדם לתשלומין ולא לדבר אחר:

גמ' ירושלמי תאני החובל בחבירו חמשה נותן לו חמשה ארבעה נותן לו ארבעה שלשה נותן לו שלשה שנים נותן לו שנים אחת נותן לו אחת והיכי דמי הכהו על ידו וקטעה נותן לו חמשה נזק וצער וריפוי ושבת ובשת הכהו על ידו [וצמתה] נותן לו ארבעה צער וריפוי ושבת ובשת הכהו על ראשו [וצבתה נותן] לו שלשה צער וריפוי ובשת הכהו במקום שאינו נראה נותן לו ב' צער וריפוי הכהו בטומס שבידו נותן לו אחת בשת והביאו הרי"ף ז"ל ומסקינן בגמרא [דף פד א] מפצע תחת פצע ליתן צער במקום נזק ואי סלקא דעתך

ממש כי היכי דלהאי אית ליה צערא להאי נמי אית ליה צערא אלא ודאי דמים הוא דיהיב ותלמודא דחי דמהא לא איריא דמשום דאיכא איניש דנפיש צעריה טפי צריך למיתב ליה צער דביני ביני שמעינן מהא דשנים שהכו זה את זה אפילו בענין אחד מי שנראית מכתו וצערו יותר צריך חבירו לשלם לו אותו דביני ביני ולקמן [בסמוך] מתברר כיצד משלם ובגמרא [שם] מייתי רב אשי ממון מדכתיב תחת תחת ויש מן התימה דכולהו תנאי לא ילפי מההוא קרא ואין אדם דן גזירה שוה אלא אם כן קבלה ובירושלמי אמרו כל מילתא דלא מיחורא מייתינן מאתרין סגיאין ופירשו המפרשים ז"ל דהכא פירושו כל דבר שיודעין בו שכן הוא האמת אבל לא נתברר לו סמך מן הכתוב הרשות ביד כל אדם לדונה ולהביאה ואע"פ שאין אדם דן גזירה שוה אלא אם כן קבלה מרבו היינו לדון לגמרי [נ"ל היינו לדון כו' תירוץ אחר הוא ובאי נמי אמר לה] מחדש כלומר עין תחת עין או שור תחת שור אבל היכא דגמיר דאיכא ג"ש דתחת תחת [ואינו יודע איזה פי' שאין יודע אי גמר מתחת דשור או מתחת אשר ענה] יכול לדון וכן בשאר מקומות הרא"ה ז"ל:

אלס. לעס וקצץ:

כל הנישום כעבד. הואיל ודבר שאינו קצוב הוא אין גובין אותו בבבל כדמפרש טעמא לקמן:

דאי תפס. שומו ליה והיום או למחר אם יתפוס משלו יעכבנו:

נזקי שור בשור. שבאו לו ע"י שור:

ונזקי שור באדם. שבאו לו לשור ע"י אדם:

דף ל:

נזקי אדם בשור. אדם שהוזק משור:

אלהים בעינן. דהא כולהו בפרשת ואלה המשפטים כתיבי ובההיא פרשה כתיב עד האלהים יבא וגו' קסבר אכולהו קאי והיינו מומחין וסמוכין ובבבל אין סמיכה כדאמרי' בסנהדרין בפ"ק (דף יד א):

מידי דהוה אהודאות והלואות. דאמרי' בפ"ק דסנהדרין (דף ב ב) דלא בעינן מומחין:

אדם באדם אע"ג דאית בהו חסרון כיס. ריפוי ושבת ובושת:

אין מועד בבבל. דכיון דמנגיחות דתמות לא מייתינן ליה לבי דינא היכי מייעד לא קרינא ביה והועד בבעליו דסתם העדאה בב"ד הוא ובתם נמי אין גובין דקי"ל פלגא נזקא קנסא בפ"ק [דף טו ב] וקי"ל דאין דנין קנסות בבבל וכתב הרי"ף ז"ל מנהג ב' ישיבות שאע"פ

שאין גובין קנס מ"מ היו מנדין אותו עד דמפייס ליה לבעל דיניה וכד יהיב ליה שיעור מאי דחזי למיתב ליה שרי' ליה לאלתר בין איפייס מריה דיניה בין לא איפייס:

בשן ורגל קאמר. כגון שנתחכך בכותל להנאתו והפילו על שור אחר דהיינו תולדה דשן או שהזיק את שור חבירו בגופו דרך הלוכו שדחפו בלא כונה דהוי תולדה דרגל אבל נזקי קרן לא דלא שכיחא אבל גזלות נראה בכל התלמוד דמילתא דשכיחא נינהו וגובין אותו בבבל כדאמרינן [לקמן דף צו ב] בההוא דגנב פדנא דתורי וכו' ואי קשיא הא תנן פ"ק דסנהדרין [דף ב א] גזלות וחבלות בג' ומפרשינא מומחין ואמרי' בגיטין [דף פח ב] הא איכא גזלות וחבלות דממונא נינהו ולא עבדינן שליחותייהו הכי תירוצא דאנן לא אמרינן התם דגזלות לא שכיחי אלא בגזילה גמורה כעין ויגזול את החנית מיד המצרי דלא שכיחא אבל שאר גזילו' כגון שטרותיו של חבירו שהפקיד אצלו ושלח ידו בפקדון ושומר שגזל מה שנתן לו לשמור הני ודאי שכיחי וגובין אותן בבבל ואפילו כעין ויגזול לא אמרן אלא לענין תשלומין כגון שאין הגזילה קיימת שאין מחייבין אותו לשלם כיון דלא שכיח אבל אם היא קיימת מחייבין אותו להחזיר ואין מניחין אותו לעבור על דברי תורה הרא"ה [ז"ל]:

גרסינן בגמ' [**פד ב**] **צער כואו וכו'**. דכ"ע כויה בין אית בה חבורה בין אין בה חבורה משמע כו' וכ"ת חבורה למה לי לדמי יתירי הא דמחייבין צער אפילו שלא במקום נזק במתני' דתנא ואפילו על צפרניו משום דכויה בכל גונא משמע וכ"ת כיון דא"ק כויה תחת כויה הרי שמענו חבורה תחת חבורה כדאמרת א"כ חבורה דכתב קרא תו למה לי לדמי יתירי אי לא כתב אלא כויה דמשמע בין אית בה חבורה בין לית בה חבורה ה"א בין דאית בה חבורה ובין דלית בה שוין לכל מילי ושני בני אדם שחבלו זה בזה ראובן עשה לשמעון חבורה וחזר שמעון ועשה לו כויה שאין בה חבורה קרינא ביה כויה תחת כויה ויצא זה בזה ולא ישלם במותר כלום להכי הדר כתיב חבורה תחת חבורה להשמיענו שיש חילוק בין חבורה ובין היכא דלית ביה חבורה ולא אמרינן דיצא זה בזה דהכי משמע חבורה תחת חבורה ולא כויה תחת חבורה וכיון דאשמעינן דלא אמרינן כויה תחת חבורה אע"ג דתרוייהו מיקרו כויה אלמא קפיד קרא במותר א"כ ה"נ לא אמרינן אפילו חבורה תחת חבורה היכא דאינן שוין דמ"ש והיינו דקאמר לדמי יתירי [מה שחבלתו] של זה מרובה בדמים יותר משל זה כן כתב הרא"ש בשם הרמ"ה ז"ל:

היכי שיימינן צער במקום נזק. היכא דקטע את ידו ונתן לו דמים היכי שיימינן הרי יש לו לקוצצה בשביל הדמים שנוטל:

כמה אדם רוצה ליתן. לשליח המלך שצוה לו המלך לקטוע לזה ידו בסייף שיקטענה לו בסם:
ליטול זה. מן המזיק:
מה שנתן זה. למלך:
גרגותני. בשר מת:
ואי א"ל אסייך וכו'. אי אמר מזיק אני מרפה אותך ואיני נותן דמים:
וכולן משתלמין וכו'. צער וריפוי ושבת ובשת וכן משתלמין שלא במקום נזק כדקתני במתני' צער כוואו על צפרנו ריפוי שהפך בשרו למראה צרעת וצריך רופא שיחזיר המראה כשהיה שבת שסגרו במסגר בשת רק בפניו שבכל אלו אין נזק:
כאילו שומר את הפתח. ה"נ איירי בשתי רגליו דאילו ברגל אחת קתני מתני' שראוי לשמור קישואין וכן מוכח בתוספתא דקתני רואין כאילו חגר שומר קשואין ונראה שאם היה מלמד תינוקות לא אמרינן כאילו שומר קשואין וכן אם שיבר רגלו ונוקב מרגליות לא אמרינן כאילו שומר את הפתח דא"כ לקתה מדת הדין אלא הכא בסתם בני אדם שאינן בעלי אומנות מיירי וכן כתבו הרא"ש והרא"ה ז"ל:

דף לא.

כאילו מטחינו בריחים. צריך לומר שסימא שתי עיניו דאי בעין אחת עדיין הוא ראוי לכל מה שהיה ראוי מתחלה:
חרשו וכו'. וא"ת הכא משמע דחרש לא שוה מידי ואילו ריש פ"ק דערכין [דף ב א] תנן חרש שוטה וקטן נידרין ונערכין וי"ל כדפרישית דהכא מיירי בשאין לו אומנות וכשנתחרש אינו שוה כלום והתם מיירי בחרש שהוא בעל מלאכה:
וצמתה. כווצה לשון צומת הגידין:
שבת גדולה. מה ששוה פחות עכשיו כשצמתה ידו מקודם לכן:
שבת קטנה. כאילו שומר קשואין:
דמי שבתו וכו'. פרש"י ז"ל שבכל יום יתן לו כמו שנשכרים פועלין בשוק ולא כשומר קשואין דלרבא לא יהיב ליה דמי ידו הלכך עד שתחזור ידו לקדמותה יתן כך בכל יום. וכתב הרי"ף ז"ל מסתברא דכפועל בטל מאותה מלאכה דבטל מיניה שיימינן ליה והלכתא כרבא:
הקוטע. קוטע ממש דאין סופה לחזור:
פיחת אצל עצמו וכו'. כגון דפסקיה לריש אודניה או לריש נחיריה והלכתא כרבא:

ירושלמי א"ר יוחנן הקוטע יד עבדו של חבירו רבו לוקח ה' דברים והלה מתפרנס מן הצדקה דמצווין ישראל לפרנס עבדים הקטועים ולא שלימים והא ר' יוחנן אכל קופר ויהיב לעבדיה ושתי חמרא ויהיב לעבדיה וקרי ליה הלא בבטן עושני עשהו אמרי תמן מדת רחמים הכא מדת הדין. בעבד כנעני מיירי:

[[**דף פו א**] **עד שיתכוין**]. דבמבושיו (דברים כה) הכי משמע שמכוין לו דאם כוונה להחזיק במבושיו של זה והחזיקה במבושיו של אחר פטורה על הבשת:

מתני' ושור אינו משלם אלא נזק. כדאמרי' לעיל [דף כו א] איש בעמיתו ולא שור בעמיתו:

ופטור מדמי ולדות. כדאמרינן בשור שנגח את הפרה [דף מב א] אנשים ולא שוורים:

מכה אביו אינו חייב מיתה אלא אם כן עשה בו חבורה. בפ' אלו הן הנחנקין (דף פד ב):

גמ' בבת קטנה. דגדולה ודאי דידה הוי:

של אחרים. בשל אחרים הוא דבעי דאילו חובל בבתו קטנה פשיטא ליה דלא יהיב לה ולא מידי משום איבה (אי נמי) דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין. דהוה קפיד במידי דהוה חסר מידי אבל במידי דאתי מעלמא לא קפיד ולפיכך בעיא ליה ונזק נמי הוא דבעי ליה דסתם חבלה נזק הוא דאילו צער פשיטא דלדידה הוי וה"ה לבשת דלדידה הוי וריפוי דרופא הוא מאי אמרת דאמדוהו לשיתא יומא ועבד לה סמא חריפא ואיתסי בתלת יומי היינו צער:

דשבח נעורים וכו'. דכתיב (במדבר ל':י"ז) בנעוריה בית אביה כל שבח נעורים לאביה ואפי' כסף קדושיה שלו:

דבידו למוסרה וכו'. דכתיב (דברים כ"ב:ט"ז) את בתי נתתי לאיש הזה אלמא בידו לתתה למי שירצה:

דלא מצי חביל בה. דאין אדם רשאי לחבל בבתו דהא ישראלית היא ועבר על (שם כה) לא יוסיף פן יוסיף:

דף לא:

שפצעה בפניה. ובידו למסרה [ל' רש"י] הואיל ובידו למוכרה כדאמרן:

וכתב הרי"ף ז"ל הלכתא כרבי יוחנן הלכך נזקא דאפחתה מכספה דאבוה הוי ושבת אפילו רב מודה דכיון דמעשה ידיה דאבוה הוי אבל צער דלא אפחתה מכספה דברי הכל דידה הוא וה"ה לבשתה:

[**ל**' גמ' (דף פח א)] שאין להם אחוה עם ישראל א"נ שמותר באחותו ובאשת אחיו דכתיב עם החמור עם הדומה לחמור וכתב הרי"ף ז"ל הלכתא עבד פסול לעדות ויש לו בשת

וגר כשר לעדות ויש לו בשת וחרש יש לו בשת שוטה אין לו בשת קטן אי מכלמי ליה ומיכלים יש לו בשת ואי לא לית ליה:

מתני' עבד ואשה פטורין. שאין להם מה לשלם:

נתגרשה וכו'. שקנו נכסים חייבים לשלם שהרי מתחלה הם חייבים אלא שאין להם כלום שנכסי מלוג של אשה משועבדים לבעלה לפירות ולירושה:

גמ' לנכסה. נכסי מלוג לאחר שנשאת לרבי אבא:

לאחר מותו. מהיום ולאחר מיתה שהגוף קנוי לבן מהיום אלא שהאב אוכל פירות עד יום מותו:

מכר האב וכו'. ולוקח אוכל פירות עד שימות האב [וכשימות האב] הולך הבן ומוציא מיד הלקוחות:

אית ליה ללוקח ואע"ג וכו'. דקנין פירות שהיו קנויין לאב לפירות לאו כקנין הגוף דמי ולפיכך מה שמכר הבן מכור אע"ג דלא אתו לידי הבן עדיין שהרי מת קודם האב. ה"נ גבי נכסי מלוג אע"ג שקנויין לבעל פירות לאו כקנין הגוף דמי ומתנתה מתנה אע"ג דמתה בחייו כדר' שמעון ב"ל דאפסיקא הלכתא כותיה בתלת חדא הא והחולץ למעוברת ומתנה באמצע בהחולץ [דף לו א]:

באושא התקנו. אע"ג דבעלמא לאו כקנין הגוף דמי בבעל בנכסי אשתו אלמוה רבנן לשעבודא משום איבה ואי אמרו כן בנכסי מלוג שאם מתו מתו לה ואם הותירו הותירו לה כ"ש בנכסי צאן ברזל דהיינו נדוניא שהכניסה לו בשומא מבית אביה שמקבל החתן עליו אחריות שאם מתו מתו לו ואם הותירו הותירו לו דודאי לא מציא מזבנא:

טובת הנאה דאשה. אשה המוכרת כתובתה לאחרים בטובת הנאה כלומר בדבר מועט שמשים עצמו בספק שמא תתאלמן או תתגרש ויטלנה הוא או תמות ויירשנה בעלה והוא יפסיד מה שנתן דמים אלו שלה הן ואין לבעל בהן כלום:

תזבין לכתובתה וכו'. כתב הרא"ה ז"ל בשם רבו ז"ל מהא שמעינן דנכסי מלוג מצי מזבן להו בטובת הנאה שאע"פ שאמרו שאם מתה הבעל מוציא מיד הלקוחות ה"מ היכא דמתה אבל היכא דנתגרשה הן מוציאין מידה וה"ה לנכסי צאן ברזל:

וחזר ומחל לו. המוכר חזר ומחל ללוה מחול הלכך אי אמרי' לה תזבון מפסדא ליה ללוקח דהא הדרא ומחלה כתובתה לבעלה הואיל וע"כ היא מוכרה:

דף לב.

כל לגבי בעל ודאי מחלה. בתוספות והרא"ש ז"ל וא"ת וליזבן לבעל גופיה ותיתיב ליה לנחבל ויש לומר שהבעל לא ירצה לקנותה כדי שלא להפסיד לאשתו ואם תאמר היכי

תמחול נמצא שתהיה עם בעלה בלא כתובה יש לומר שלאחר שתמחול יחזור ויכתוב לה כתובה אחרת. וא"ת כיון דקי"ל כר"מ דדאין דינא דגרמי אם כן לא תהא רשאה למחול כי תצטרך לשלם ללקוחות שטרא מעליא ככשורא לצלמי כדאיתא בכתובות (דף פו א) י"ל אפי' הכי לא תחוש כיון דהשתא לית לה מידי לשלומי ור"ת רגיל לפרש דאינה חייבת לשלם אפילו לרבי מאיר אלא מה שקבלה וראיה מההיא דכתובות [דף פה ב] קריבתיה דרב נחמן זבינתא לכתובתה בטובת הנאה וכו' מיהו דוקא בכתובה אומר משום דבשעת המקח לא היה דבר ברור שתבא לידו גבייה אבל בשטר שעומד בבירור לגבות חייב מדינא דגרמי לגמרי והרא"ש והרא"ה ז"ל כתבו דאין זה נכון דהא ודאי הלואה גמורה היא ולפיכך אין נראה לחלק והקשה ה"ר שמואל ב"ר חיים תזבנה לכתובתה במעמד שלשתן ואז לא היתה יכולה למחול כדמוכח פ' האיש מקדש (דף מז ב) גבי התקדשי לי בשטר חוב וכו' [ע"ש דף מח. תוס' ד"ה כי] ויש לומר דמעמד שלשתן אינו מועיל בכתובה באשה היושבת תחת בעלה כיון שעדיין לא נתנה לגבות אי נמי הבעל לא ירצה להיות במעמד שלא להפסיד אשתו עוד כתב הרא"ה ז"ל דאפילו אתא לא ניחא ליה וכבר פשוט בפ"ק דגיטין (דף יג ב) דמעמד שלשתן אינו קונה אלא לרצונו של לוה מיהו בפ"ק דגיטין [שם] מוכח בהדיא דהא דשמואל דחזר ומחלו מחול אפילו כתב בשטרא משתעבדנא לכל מאן דאתי מחמתך איתא וה"ה למעמד שלשתן מדסליק אדעתיה לפרושי טעמא דמעמד שלשתן משום דנעשה כמ"ד ליה ולכל דאתי מחמתך עכ"ל וא"ת לכתוב ליה [בעל] שטרא בשמיה דאז לא מצי מחלה כדאמרינן בכתובות פרק הכותב [דף פו א] ומיהו הכא ניחא שמא הבעל לא ירצה אבל לגבי הא דתניא [מכילתין דף פט ב] היא שחבלה בבעלה קשה היא תזבן לאחר והבעל יכתוב ברצון שטר בשמו כדי שיגבה חבלה שלה וי"ל כיון שאין הכתובה בשם האשה הוי כמשהה אשתו בלא כתובה אע"פ שאינה קלה בעיניו להוציאה וא"ת כיון דלגבי בעל ודאי מחלה היכי קאמר תלמודא דטובת הנאה היא שאומדים כמה אדם רוצה ליתן והלא לא יתן שום אדם כלום דלית הנאה של כלום דודאי מחלה י"ל דיכולה לעשות קיום במשכונות או בערבון או בנדר או בשבועה שלא תמחול אבל כאן אינה משועבדת לניזק לעשות קיומין:

מתני' התוקע. הכהו על אזנו לשון מ"ו ל"א תוקע ממש:

נותן לו סלע. משום בשת וסלע מדינה הוא כדאמרינן פ' (המניח את הכד) [שור שנגח ד' וה' דף לו: כצ"ל]:

מנה. מפרש בגמ' מנה צורי ושאל ר"ת ז"ל היאך אפשר שיהא כל כך בין ת"ק לר' יוסי ותירץ דת"ק מיירי בעני שבישראל בדמי בשתו בלבד ורבי יוסי בעשיר שבישראל

והריא"ף ז"ל פי' דמכולהו ה' דברים קאמר רבי יוסי מנה צורי בעשיר שבישראל ואומר (נ"ל דהשתא מהדר לפרושי דלא תימא לר"ת שתירץ דת"ק מיירי בעני ור' יוסי בעשיר א"כ לא פליגי דהא ודאי משמע דפליגי דקאמר הא אנא הא ר' יוסי הגלילי וכן פי' התוס' בהדיא ר"פ ד' וה') דלעולם בעני שבישראל אין פוחתין לו עד סלע ות"ק דאמר סלע בעני שבישראל אומר דלעולם לעשיר לא יהיב מנה צורי:

סטרו על הלחי. כמו הסוטר לועו של ישראל כאילו סוטר לועו של שכינה בסנהדרין (דף נח ב):

צרם באזנו. משך ועקם ובבכורות (דף לד א) שמעתי לשון פוגם:

זה הכלל וכו'. בגמ' מפרש אי קולא או חומרא הוא:

שמרה. המתינה עד שראה אותה עומדת על פתח חצרה:

באיסר שמן. שמן קנוי באיסר:

אע"פ שאינו רשאי. כדמפרש בגמ' וכן הקוצץ עובר בבל תשחית:

חייבין. בנטיעה בת שנתה שתי כסף (כו') כדאמרינן בהכונס צאן לדיר [דף נח ב]:

גמ' מנה צורי. כ"ה סלעים ק' דינרין מנה מדינה שמינית שבמנה צורי אינן אלא י"ב דינר ומחצה הסלע של מדינה חצי זוז צורי כדאמר בשור שנגח [דף לו ב] חנן בישא תקע וכו':

[**גמ' דף צ ב**] **ועד נעשה דיין**. כלומר עד הרואה נעשה דיין ע"פ ראייתו בלא עדים שיעידו לפניו [ל' גמ' והא תניא כו'] וא"ת מ"ש דהכא קשה ליה והתם במסכת ר"ה פרק ראוהו בית דין (דף כו א) פשיטא ליה דעד נעשה דיין ע"פ ראייתו ורש"י ז"ל תירץ דשאני קידוש החדש דכזה ראה וקדש כתיב ולהכי אמרינן ביה לא תהא שמיעה גדולה מראייה אבל בדיני ממונות הגדה כתיב ביה דכתיב אם לא יגיד ונשא ומש"ה מספקא לן הכא עד הרואה אם יכול לדון ע"פ ראייתו ואתי שפיר הא דאמרינן בכתובות פ' האשה שנתארמלה (דף כא ב) דמסקינן שאני הכא דמקיימא הגדה בחד אבל לעולם דיינין המכירין חתימת ידי עדים אין צריכין להעיד בפניהם לא אמרינן אלא צריכין אלמא דבדיני ממונות לא אמרי' לא תהא שמיעה גדולה מראייה וכתב הרא"ה ז"ל אין עד נעשה דיין בדיני ממונות הוא על ג' דרכים האחד שהוא ברור וידוע שעד המעיד אינו נעשה דיין לעולם מאחר שהעיד ואפילו בהגדת אחרים והשני [עד הרואה] שאינו רשאי לדון בדיני הרואה אפילו קודם שהעיד (אינו רשאי לדון) ע"פ ראייתו כדברי רש"י ז"ל והג' שהוא יכול לדון בהגדת אחרים שיבואו לפניהם ויעידו כדברי רבי טרפון דע"כ לא פליג ר"ע אלא בדיני נפשות דמשום דבעינן עדה מצלת והני כיון דחזו דקטל נפשא תו לא חזי ליה זכותא אבל בדיני ממונות אפילו ר"ע מודה כדאיתא פרק ראוהו בית דין [שם]:

בירושלמי משמע שאם הדיינים קרובים לעדים אינן כשרים לדון דאמרי' התם אין מעידין קרובים זה על זה ולא זה עם זה ולא זה בפני זה ואיכא למידק מ"ט אין עד [המעיד] נעשה דיין אפילו בהגדת אחרים י"ל משום דהויא עדות שאי אתה יכול להזימה דכיון שהוא עצמו עד ודיין לא יקבל הזמה על עצמו ורבינו שמואל פי' משום דכתיב (דברים י"ט:י"ז) ועמדו שני האנשים ואמרינן (שבועות דף ל א) אלו עדים לפני ה' אלו הדיינין משמע העדים לפני הדיינין ולא שיהו העדים עצמן יושבין ודנין:

לקטלא הוא דאמדינן. דכתיב (במדבר ל"ה:כ"ג) בכל אבן אשר ימות בה או בכלי עץ אשר ימות בו הכהו:

אבל לנזקין אין אומדין. דאפילו אין חפץ זה ראוי להיזק כזה חייב דזמנין דמיתזק בכל דהו:

מיקצר. נופל למשכב כמו אקצירי ואמריעי:

שמסור לעדה ולעדים. שיכול להביאו ולהראותו לב"ד אם ראוי אגרוף זה לעשות חבלה זו אם אינו ראוי לא ישלם שמחמת חולשתו של זה ורכותו נחבל:

פרט לכשיצאתה וכו'. שנאבדה מהם ולא ראוה ב"ד אע"פ שראוה עדים פטור דלעולם צריך אומדנא בב"ד:

אחזו. מעשה בידים הוא:

דף לב:

נותנין לו מיד. פרש"י ז"ל נזק וצער ובושת ריפוי ושבת עד שיתרפא כלומר צריכין בית דין לאמוד כמה היה ראוי להיות נופל למשכב מחולי זה ומחייבין את זה ליתן לו מיד כל ריפויו ושבתו ומזונותיו הצריכין לו עד שיתרפא:

והבריא. לזמן מועט והם אמדוהו לזמן מרובה נותנין לו וכו' דמן שמיא הוא דרחימו עליה:

הכל לפי כבודו. איבעיא להו ת"ק לקולא קאמר דאיכא עני דלא בעי למשקל כולי האי או דלמא לחומרא קאמר דאיכא עשיר דבעי למיתב ליה טפי ת"ש מדאמר ר"ע אפי' עניים שבישראל רואין אותן כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהן שהם בני אברהם יצחק ויעקב ומעשה באחד שפרע וכו' ש"מ דת"ק לקולא קאמר ש"מ [פי'] מדאמר ר"ע אפי' עניים וחזינן דלא חייב לפריעת ראש אשה ענייה אלא ד' מאות זוז כת"ק ש"מ תנא קמא לקולא קאמר דלעני לא יהבינן כולי האי וקאמר ליה ר"ע לעניים יהבינן הכי ומעשה באחד שפרע וכו' דאי ס"ד האי שיעורא דארבע מאות זוז דת"ק אפחות שבעניים קאי

והכל לפי כבודו לחומרא ולמיתן טפי לעשיר וקא אתי רבי עקיבא למימר אפילו עני שבישראל א"כ קאי אהכל לפי כבודו דסליק מיניה ולמימר דאפילו עני שבישראל יתן יותר מת' זוז אמאי לא מחייב ליה לפורע ראש האשה למיתב טפי:

הקוצץ נטיעותיו וכו'. תני רבה בר בר חנה קמיה דרב שורי הרגת ונטיעותי קצצת אתה אמרת לי להרגו אתה אמרת לי לקצצן פטור אמר ליה לא שבקת חיים לכל בריה כל כמיניה א"ל אסמייה א"ל תתרגם שמעתתיך בשור העומד להריגה ובאילן העומד לקציצה א"ל אי הכי מאי קא טעין ליה אנא בעינא למעבד האי מצוה כדתניא ושפך וכסה מי ששפך יכסה מעשה באחד ששפך ובא חברו וקדם וכסה וחייבו רבן גמליאל ליתן לו עשרה זהובים:

לא שבקת חיי לכל בריה. שיבא כל אחד ויזיק חברו ויפטר שיאמר אתה אמרת לי ואי תימא מאי קושיא לוקמה כגון דליכא עדים שקצצן ונאמן במגו דאי בעי אמר לא קצצתי ויש לומר דאם כן לא אשמעינן מידי אלא דין מגו ומאי למימרא עוד כתב הרא"ה ז"ל בשם רבו זקנו הר"ז ז"ל דכיון דהא מילתא מיחזי כשקרא שאין כן דרך בני אדם הרי הוא כמגו במקום חזקה ולא אמרינן וכתב ז"ל וכן מפורש בירושל' [שבועות פ"ד הל' ה] לא שבקת חיי לכל בריה ולא דמי להא דאמרינן בפרק חזקת הבתים (דף לג ב) האי מאן דנקט מגלא ותובליה בידיה ואמר איזיל ואגדריה לדקלא דפלניא דזביניה ליה מהימן דלא חציף איניש למגדר דיקלא דלאו דידיה דהתם בלקיטת הפירות מיירי דלקיטת תמרים קרויה גדירה ודרך אדם שמוכר פירות דקל אבל אין דרך למכור הדקל לקוץ והיינו דלא נקטינן התם בקציצת דקל ולימא האי מאן דנקיט נרגא ואמר איזול ואקטליה כדאיתא בפרק כל הנשבעין (דף מו א) דאמר ר"נ האי מאן דנקיט נרגא ואמר איזיל ואקטליה לדיקלא דפלניא ואשתכח דקטיל ושדי לא אמרי' דאיהו קטליה דעביד אינש דגזים ולא עביד:

שור העומד להריגה. שור שהמית:

עומד לקציצה. אשרה או אילן הנוטה לרה"ר ומתיירא שלא יפול על איש וימות:

מאי קא טעין ליה. כלומר שפיר עבד:

אנא בעינא וכו'. וכי טעין ליה האיך אתה אמרת לי להרגו מסתמא דקושטא קאמר כיון דלהכי קאי ואנשויי הוא דאנשי:

וחייבו ר"ג וכו'. אע"ג דהכא ליכא ברכה אלא שכר מצוה לחוד והתם פ' כיסוי הדם [דף פז א] מוכח שבשביל שכר ברכה חייבו מצית למימר דכל היכא דאיכא מצוה וברכה חשיב הכל אחד ואינו חייב אלא י' זהובים כ"כ הרא"ש ז"ל והרי"ף ז"ל דקדק דמדאמרי'

הכא דמטענתו של זה שאמר אתה אמרת לי לקצצו הוא דמפטר נשמע דבלאו הכי הוה חייב וליכא חיובא אלא זה דר"ג אלמא [ר"ג] דקנסיה להההוא גברא מדינא הוא דעבד וגמרי' מיניה לדינא אחרינא ושלא כאותן שהיו סבורין לומר דמשום קנסא עבד ולא גמרי' מיניה:

רובע. רובע קב:

מעולה בדמים. דמיו יקרים לבנין יותר משבח פירותיו:

רק עץ אשר תדע. קרא יתירא הוא דהו"ל למכתב רק אשר לא מאכל הוא:

זה עץ מאכל. וה"ק רק עץ אשר תדע אם אינך יודע קרוב למצור אלא הוא קחנו אפילו הוא של מאכל:

יכול אפילו מעולה. לקורות בדמים יותר מפירות יהא סרק קודם לו ת"ל רק מיעט הקדמה:

מקורייהו. מקור שלהם ועקרן [ל"א] הבא לי קור שהוא רך של דקל לאכול וגדל סביב שרשיו [כלומר] עקרינהו מפני שמפסידין ונאכל את הקור:

גופני קנו דיקלי. מדמי היין יכולין אנו לקנות קרקעות ואילנות דיקלי לא קנו [גופני] אין שבחן עולה כ"א לדבר מועט ובפרק האשה שנפלו (דף עט א) גבי נכסי מלוג דבעינן שיקנה מהם דיקלי טפי מגופני משום שמתקיימין יותר ואינן צריכין הוצאה כגפנים:

דף לג.

מתני' כל אלו שאמרו. סלע ומנה ומאתים וד' מאות דמי בשתו הן:

אבל צערו. דאגה שנתן אל לבו על בשתו. הרי"ף ז"ל הביא כאן הא דפרק נגמר הדין הוא בפרק ד' מיתות (דף נח ב) אר"ל כל המגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רעך הכית לא נאמר אלא תכה:

ע"מ שתהא פטור. ובגמ' מפרש לה:

גמ' א"ר יוחנן וכו'. מתני' לאו דא"ל נחבל [לחובל] קטע את ידי ע"מ [לפטור אלא נחבל אומר לחובל קטע את ידי וא"ל חובל ע"מ] לפטור כלומר אתה אומר לי על מנת שאהא פטור וא"ל היאך הן וקמ"ל מתני' דיש הן שהוא כלאו אי אתמה אתמוהי חייב ואי בניחותא אהדריה פטור:

יש לאו שהוא כהן. אי אתמה פטור וא"ת א"כ אין החילוק בין אם קטוע אברים או ממונא אלא אם הוא בניחותא או בתמיה אמאי נקט במתני' חיובא גבי קטוע אברים ופטור גבי ממונא יש לומר דאורחא דמילתא נקט דמחיל איניש אממוניה טפי מגופיה כך פרש"י ז"ל עוד כתב הרא"ה ז"ל [והוא מן התוס' והאשר"י] דמש"ה נקט חיובא בגופיה משום

דלאו בהן מתמיה איירי אלא בהן בלאו מתמיה ואפ"ה מחייב כיון דמסתמא אין אדם מוחל על ראשי איברים ומצינו הן שהוא כלאו חוששין דלמא הן כמתמיה הוא וחייב אבל קרע את כסותי או אפי' הכני ופצעני דלא חמירי כראשי אברים לא אמרי' הכי כיון דלא בריר לן שאמר בתמיה ממש ולפיכך פטור:

לשמור ולא לאבד. כי יתן איש לשמור וגו' דהפקידו אצלו לשומרו חייב בפשיעה:

ולא לאבד. שאם נתנו לו לשומרו ואמר לו שאם ירצה לאבדו יהא הרשות בידו אפי' אבדו בידים פטור [ולאו למפטרא משבועה לחוד אתא דמאי איריא כשאמר לו לאבד אפילו א"ל תן עיניך בו ותו לא פטור כדאמרינן בב"מ [דף מט ב] עד שיאמר לו הילך ושמור לי]:

ולא לחלק לעניים. דאמר לו על מנת לחלק לעניים אפי' אפסדיה פטור דתו לא דמפקיד נינהו ומאן קא תבע עניים לא מצי תבעי דלכל חד וחד לימא לאו לדידך יהיבנא אלא לאחרינא יהיבנא וקשה למתני' דאמר חייב:

הא דאתא לידיה בתורת שמירה. דכי אתא לידיה בתורת שמירה ונמלך יהיב ליה רשותא למקרעו פטומי מילי בעלמא הוא וחייב אי לא אמר ליה ע"מ לפטור והיינו מתני' דחייב:

הא דאתא וכו'. ברייתא כדאתא לידיה בתורת קריעה דבשעת נתינה אמר לו כן והיינו ע"מ לפטור דמתני' כיון שקודם שנעשה שומר הרשהו לקרוע א"כ אינו חושש אם יקרע וכ"ש אם לא עשאו שומר כלל אלא א"ל קרע כסותי שבור כדי המונח לפניך שהוא פטור כיון דלא אתא לידיה כלל וכן פי' הרא"ה ז"ל בשם רבו הרמב"ן ז"ל וכ"כ הרא"ש ז"ל:

רב יוסף. גבאי צדקה הוה:

מיקץ קיץ להו. כך וכך לשבת לכל חד הו"ל כמי שהפקידו עניים עצמן וקרינא בזה לשמור:

סליקו להו פרק החובל הגוזל משלם כשעת הגזלה. דמי עצים ודמי צמר ואינו חייב להחזיר לו את הכלים דקני להו בשינוי:

דמי פרה. כתב הרא"ש בשם רבו ז"ל [בספר האשר"י לפנינו כתוב שאין צריך לשלם אלא דמי פרה דמעיקרא גופא מליא והשתא גופא סריקא הוי שינוי] דלאו דוקא דמיה ולומר שגוף הפרה קנוי לו בשינוי דלידה וגיזה לאו שינוי הוא בגוף הפרה דמעיקרא גופא מליא והשתא גופא ריקא ולא הוי שינוי בגוף הבהמה כמו דלא הוי שינוי אם הטילה גללים והשינוי דוקא לגבי צמר וולד הוא ולפיכך ישלם מה שהיה שוה הצמר והולד אז ואע"פ שהר"ז ז"ל כתב דהוי שינוי נמי בגוף הבהמה אין נראין להם דבריו וגם רש"י ז"ל

הכי פירשה דדוקא הולד והגיזה קני בשינוי ומשלם מה שהיו דמיהם והעודף ששוה עכשיו יותר הוא שלו:

דף לג:

גמ' שהחזירו. שרצו להחזיר מה שגזלו:
אין רוח חכמים. אין רוח חכמה וחסידות נוחה בקרבו:
הגזילה קיימת. חייב להחזיר:
ל' גמ' [דף צה א] והא אבנט זה היה מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה אמרה לו אשתו ריקה אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אין לך ונמנע אותו אדם מעשות תשובה באותה שעה אמרו הגזלנים ומלוי וכו' אלמא דאע"פ שהיתה הגזלה קיימת אמרו אין מקבלין דעל אבנט זה נשנית התקנה. [ומשני מאי אבנט דמי אבנט]:
מריש. קורה:
כיון דטריחא וכו'. ומשום פסידא דבירה שויוה רבנן כגזלה שאינה קיימת מיהו דמי בעי אהדורי הואיל והגזלה קיימת בבירה כן פרש"י ז"ל והכי משמע במסכת סוכה (דף לא ב) גבי ההיא אתתא דאתיא ואמרה ריש גלותא וכולהו רבנן בסוכה גזולה יתבי אמר רב נחמן פעיתא היא אין לה אלא דמי עצים ומתקנת מריש ואהא דהגזלנים ומלוי ברבית דאמרינן אין מקבלין תמהו כל המפרשים ז"ל דהא מעשים בכל יום שמקבלים מן הגזלנין ודנין דיני גזילות כההוא דגזל פדנא דלקמן (דף צו ב) דמסקי' האי גזלנא עתיקא הוא ובעי' דאקנסי' וההיא רעיא דפרק קמא דבבא מציעא (דף ה א) ונרשאה גנב ספרא דלקמן בפרק בתרא [דף קטו א] ונסכא דרבי אבא דשבועות (דף לב ב) וחזקת הבתים [דף לג ב] וטובא איכא בכמה דוכתי ואמרי' נמי בפרק איזהו נשך (דף סב א) דרבית קצוצה יוצאה בדיינין ותירצו בתוספות דלא תקנו כן אלא באותן בני אדם שרוב עסקם ומחיתם נזונים בגזל וברבית ומתפרנסים כך כל ימיהם כי הנך גזלנים ומלוי רביות ומכל כיוצא באלו הוא דתקנו מפני שלא יספיק כל אשר להם וימנעו מן התשובה אבל לא באדם אחר וכן כתב הרא"ש ז"ל עוד תירץ הרא"ה ז"ל בשם רבותיו דהכא מיירי כשבאו לעשות תשובה מעצמם דכיון שכן ראוי לסמוך על ידיהם ודיקא נמי שהחזירו דמשמע בדרך תשובה אבל אם לא באו לעשות תשובה מוציאין מידם בב"ד ונראה דהאי תירוצא צריך לתירוץ ראשון דמיירי שרוב עסקם היה בכך ולא החזירו ועכשיו חוזרין בתשובה דאי בכל החוזר מעצמו אין מקבלים א"כ כל אדם שיגזול יחזור ולא יקבלו ממנו והתקנה

תהיה קלקלה וכן נראה דעת הרא"ש ז"ל דכה"ג מקבלין מהם ומוציאין בב"ד אם אינו מחזיר מעצמו:

מה שהשביח מכר והוריש. ושקיל לוקח או יורש כוליה שבחא דהא דגזלן הוי מפני תקנת השבים וכדלעיל:

לבינתא אחריתי. ולא זו היא לבינה הראשונה אלא לבינה אחרת שנצרכה תיקון וגיבול בפני עצמה ומשונה היא מהראשונה דאי אפשר לצמצם:

דף לד.

נסכא. פלאט"א בלע"ז:

הדר עביד להו נסכא. אם ירצה ושינוי החוזר לברייתו הוא והכא ליכא למימר פנים חדשות דאין אדם מקפיד על רעועה ותיקונה אלא שתהא חתיכה בעלמא על משקלה:

[**לשון גמרא** [**דף צו א**] **שחימי**. שחורים כעין ישנים:

ועבדינהו חדתי. שליבנן:

לא קני. שסופן לחזור לישנן:

כתב רבינו אלפסי שמעינן מהא דרב פפא דשינוי החוזר לא הוי שינוי ולא קני וכן הלכה הלכך מתני' דקתני הגוזל עצים ועשאן כלים משלם כשעת הגזלה עצים ושיפן נינהו ועבדינהו כעין בוכאני וכדאוקמא רב אשי דהוא בתרא וז"ל הגמ' א"ר אשי תנא דידן נמי שינוי דאורייתא קתני עצים ועשאן כלים בוכאני דהיינו שיפן צמר ועשאו בגדים:

נמטי. פי' נמטי פלטר"י בלע"ז:

כל לאתויי . כל דאיק אבל זה הכלל הא מרבה לן יוקרא וזולא וכדאמרינן התם במס' פסחים [ולעיל מייתי לה ברב אלפס בפרק מרובה]:

אילימא דמעיקרא שויא זוזא והשתא שויא ארבעה והא תנן זה הכלל כל הגזלנים משלמים כשעת הגזלה הרא"ה ז"ל:

נעשה שינוי בידו וקנאו לכך. שאם טבח או מכר שלו הוא טובח שלו הוא מוכר ואינו משלם אלא כפל:

פדנא. תרגום של צמד בקר:

כרב. חרש בהו חרישה:

לשון גמ' דאמר הונא חברין עלאי דאנא ושבור מלכא דהיינו שמואל אחי בדינא:

ובעינן דאיקנסיה שמעינן מהא דקנסינן כה"ג ואפי' בחו"ל דהא ר"נ בבבל הוה. ועוד דגרסי' בפרק נגמר הדין (דף מו א) תניא אמר ר' אליעזר ב"י שמעתי שב"ד היו מכין

ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על ד"ת אלא לעשות סייג לתורה עד כאן לשון הריא"ף ז"ל בהלכות:

מתני' בעבדים אומר וכו'. דכמקרקעי דמי וברשותיה דמרייהו קיימי:

נסדק. שינוי הניכר הוא וקני בשינוי:

והחמיץ. נמי נשתנה ריחו וטעמו ולא מצי למימר ליה הרי שלך לפניך:

ונעבדה בה עבירה. נרבעה או רבעה פסלה לקרבן כדתניא פרק שור שנגח ד' וה' (דף מ ב):

או שנפסלה מע"ג המזבח. במום במקום שאינו ניכר כדוקין שבעין:

דף לד:

פטור. דכל בהמות לאו למזבח קיימי:

גמ' אלא אפי' כחשה. דלא הוי שינוי כולי האי דלא אשתני כוליה גופיה:

דלא הדרה. וקני לה לכולה בהאי שינוי מדקא מדמינן לה בגמ' לטלה ונעשה איל והא דאמרינן לעיל מרובה (דף סה א) שמינה והכחישה משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב ההיא מיירי בכחישה דהדר דאי בדלא הדר פטור דשלו הוא טובח ושלו הוא מוכר מסיק בגמרא דרב לא שבק רבנן ועבד כר"מ אלא משום דאשכח ברייתא דתני איפכא דמתני' דרבנן הוא דאמר כמקרקעי דמי ואכתי לא הוי שבק מתני' משום ברייתא אלא משום דאשכח ברייתא אחריתי נמי גבי המחליף פרה בחמור וכו' וחכ"א אין נשבעין לא על העבדים ולא על הקרקעות דשמעינן מתרי מתניתא דרבנן הם דאמרי עבדא כמקרקעי דמי והא דלא קאמר הלכה כחכמים אלא כר"מ למאי (דמתנינן) [דמפכינן] במתני' רבנן לר"מ הוא דאמר הכי:

וכתב הרא"ה ז"ל דפסק הריא"ף ז"ל הלכתא כרב דעבדא כמקרקעי דמי ובסוף ימיו חזר בו ואמר דלית הלכתא כותיה אלא עבדא כמטלטלי דמי מדפסיק ר"נ בפ"ק דמכילתין [דף יב א] דהלכה אין גובין מן העבדים דכמטלטלין חשבינן להו והשיב עליו זקנו הרז"ה ז"ל א"כ הו"ל למפסק נמי דנשבעין על העבדים והא ליכא מ"ד ובודאי שזו צריכה לפנים דהא הכא פסק רב עבדא כמקרקעי דמי והלכה פסוקה היא והכל מודים בה שאין נשבעים על העבדים ור"נ פסק שאין גובין מהם לפי שהם כמטלטלי וגבי דינא דאגב לא הכריעו בו אם הוא כמטלטלין או כקרקעות ואמרו [שאין] נקנין באגב ובב"ב (דף קנ א) שאלו עבדא כמקרקעי דמי או כמטלטלי וסלקא בתיקו ומן התימה הגדול היאך לא מייתי התם הני מתנייתא והעיקר בזה שבכל דברי תורה עבדא כמקרקעי דמי כשבועה

ואונאה ותשלומי כפל ודיני שומרים ופדיון בכור בכל אלו הוציאו מהן קרקעות בכלל ופרט ועבדים שהוקשו להם אבל ההיא דב"ב תלוי בלשון בני אדם אם קורין לעבדים מטלטלין לפי שהן מטלטלין אע"פ שמן הדין [הן] כקרקעות וההיא נמי דר"נ היינו מפני שאין דעתו של מלוה עליהן לפי שיכול הלוה להבריחן דומיא דמטלטלין וכן בדינא דאגב דאפשר דהוי דין תורה דבקדושין [דף כו א] מפיק ליה מדכתיב ויתן להן אביהם וכו' ערים בצורות אף הוא תלוי בדעתו של אדם שאדם סומך הדבר המטלטל על הקרקע שהוא עיקר לעולם שאדם סומך בו ולפיכך עבדים כיון שאין אדם סומך עליהם אי אפשר לסמוך מטלטלין עליהם וכ"כ רבינו שמואל ז"ל בבבא בתרא והוא עיקר עכ"ל [וכל זה כתבו התוס' בפ"ק דמכילתין]:

פטור. מלשלם לבעליו:

והוא שלא כו'. שאינו רגיל לעשות מלאכה לבעליו או שאין עכשיו מלאכה לבעליו לעשות דזה נהנה וזה לא חסר :

דלא ליסתרי. שלא ילמוד דרכי בטלה:

אין צריך לעלות לו שכר. ומוקמינן בפרק ב' [דף כא א] בחצר דלא קיימא לאגרא:

הלוהו ודר וכו'. פי' הלוהו והרי הוא עומד בחצרו עדיין:

צריך להעלות לו שכר. על מה שידור בו מכאן ולהבא משום דמחזי כרבית אבל מה שדר בו קודם הלואה אינו חייב שאם מדין רבית אבק רבית הוא ואם מפני שדר בחצרו חצר דלא קיימא לאגרא ופטור כן כתב הרא"ה ז"ל ולפ"ז צריך לדקדק איך מותר ללוה לעשות שום הנאה למלוה אפילו מדברים שהיה עושה לו קודם הלואה כדמשמע הכא תי' הרא"ש ז"ל דדוקא במילי דפרהסיא דאוושן טובא כגון לדור בחצרו ולתקוף בעבדו אסור אבל להשאיל כליו או בהמתו מותר כיון דבלאו הכי הוי משאיל ליה ודיקא נמי דנקט חצרו ולא בהמתו וכליו ועוד חילק הרב ז"ל דאם קודם הלואה היה דר מדעת בעל החצר גם אחר הלואה מותר דומיא דהקדמת שלום (ב"מ דף עה ב) שאינו אסורה אלא באותו שאינו רגיל מקודם לכן להקדים אבל אם היה דר מתחלה שלא מדעתו אע"פ דלא קיימא לאגרא אסור אחר הלואה דהשתא היה נראה שסומך עליה בשביל מלוה שלו:

פחתה נוטל. אם דמי מה שנתקלקל יתירים על שכרה נוטל דמי פחתה:

עבידא לאגרא. מסתמא כי נחית לה אדעתא [דאגרא] נחית לה הלכך לאו בתורת גזלנות דיינין ליה ונותן שכרה על כרחו אם רבים הן על דמי פחתה:

הא דלא עבידא לאגרא. לא יהיב אלא דמי פחתה:

נחית ליה אדעתא דאגרא. רצה שכרה נוטל ואם פחתה רב על שכרה נוטל פחתה דהא על כרחו שקלה וגזלן הוא:

כתב הרמ"ה ז"ל דאפילו נחית בה בתורת אגרא לא משלם אגרא אלא בדקיימא לאגרא וטעמא משום דזה נהנה וזה אינו חסר והכי משמע הכא דלא יהיב אלא דמי פחתה וכן כתבנו לעיל פרק כיצד גבי הדר בחצר חברו וכו':

בתורת גזלנות. נחית לה אדעתא דגזלנותא אפילו שכרה גדול מפחתה לא יהיב אלא פחתה דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה:

פסלתו מלכות. המלך צוה שלא יצא לא במדינה זו ולא במדינה אחרת:

היינו נסדק. דכיון דלא נפיק לגמרי בשום מקום היזק גמור הוא ומשלם כשעת הגזלה:

אלא היכי דמי נפסל. דקתני מתני' הרי שלך לפניך:

שפסלתו מדינה זו. בני המדינה מעצמן:

ויוצא במדינה אחרת. שיכול לומר לו לך והוציאם שם והלכתא כרב יהודה [בתוס' מוכיח וכן האשר"י מכמה ראיות דהלכה כר"ה]:

המלוה. שהלוה לו שום פרקמטיא:

על המטבע. שקצץ לו מעות:

נותן לו מטבע וכו'. דהא קבל עליו לתת לו מטבע והאי לאו מטבע הוא ודוקא הלוהו פרקמטיא אבל הלוהו מעות מה שהלוהו משלם לו ומיהו אפילו הלוהו מעות אם פירש שישלם לו מטבע נותן לו מטבע היוצא דמעות שנפסלו לאו מטבע נינהו אבל כשמוכר פרקמטיא אפילו אומר בסתם כך וכך מעות תתן לי צריך שישלם מטבע היוצא:

דף לה.

ושמואל סבר דכיון דיוצא במישן שם מטבע עליו והלכתא כרב נחמן:

והוסיפו עליו. לפי מאי דאסיקנא לעיל שנותן לו מטבע היוצאת באותה שעה היכא דהוסיפו עליו מאי אמרינן בה:

באותה שעה. בשעת פרעון:

כתרטא. סלע גדול רחב כמדה מחזקת רובע:

והא קא זילי פירות. לגבי מטבע זו ונמצא שמשתכר זה בתוספת שאינה דומה לראשונה והוי רבית:

מחמת תרעא. שבאו גשמים ונמצא ריוח תבואה בעולם והוזלו פירות:

לענין נסכא. אם בא להתיכן לעשות מהן גרוטאות יש יותר מן הראשונה והוי רבית:

עבדו עובדא. באדם שהלוה את חברו על המטבע והוסיפו עליו והלכו אצל אגרדמין והוא סוחר ישמעאל והיו לו מעות מן הראשונה ומן השניה ונמצאו בשמונה של מטבע שניה עשרה מן הראשונה ונתן לו [שמונה] ל' הריא"ף ז"ל פי' כגון דהו"ל גבי חבריה מאה זוזי וכל זוז מינייהו אית להו תמניא פריטי והוסיפו עליה השתא ועבדיניה לזוזא [עשרה] פריטי וחזינן אנן אי לא קא זילי פירי מחמת ההיא תוספת אלא תרעא כדקאי קאי יהיב ליה השתא ק' זוזי מהאי טיבעא ולא מנכה ליה כלום ואע"ג דאיכא שבח לענין נסכא חומשא מלבר דאינון תרתי פריטי בכל זוזא כיון דליכא שבחא לענין פירי לא איכפת לן בההיא תוספת חומשא דאיכא בנסכא והיינו דקאמר רב חסדא נותן לו מטבע היוצא באותה שעה ואי קא זילי פירי מחמת ההוא תוספת אפילו לא הוסיפו עליה אלא כל שהוא מנכה ליה מהאי טבעא כותיה ואי אוסיפו עליה [טפי] מחומשא אף על גב דלא קא זילי פירי לא יהיב ליה מהאי טבעא דנפיק אלא כשיעורא דאית ליה מטבעא קמא וכ"ש אי קא זילי פירי דמנכה ליה כל שהוא טופיאנא דאוסיפו עליה עד גמירא וה"ה למלוה חבירו על המטבע ופחתו ממנו וה"ה נמי במקום שנושאין ונותנין בכספים של משקל ופחתו מן הכסף שלהם או שהוסיפו עליהם הכל ענין אחד הוא עכ"ל:

פטור. אע"פ שאינו יכול ליטלו ומוקי לה בגמ' [ד' צח א] דלא שקליה ממש בידים אלא שהיה המטבע ביד בעליו והכהו זה תחת ידו ונתזה לים ומיירי שהמים הם צלולין וקא חזי ליה והיינו דא"ל הא מנח קמך ואינה אבודה ואי משום דבעי למיתב זוזא לבר אמוראי למישט ולמשקליה גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין פטור וטעמא דרב' בכל הני חדא טעמא הוא דאפי' דינא דגרמי לית ליה וכל הני דינא דגרמי נינהו ולית הלכתא כוותיה אלא כדכפייה רפרם כדמוכח במסקנא ומיהו אפילו רב' מודה שאם המים עכורים אבדה בידים ממש היא דהא התיזו וחייב:

[[**שם**] **ל' גמ'**] **השף**. שהכה בקורנס על הצורה ופחתה דלא מגרע ליה ממשקלו אלא גרמא:

הצורם. פוגם דלא אפחת מדמיה אלא שאינה ראויה להקרבה:

נכתבו ליה וכו'. כדאמרינן בנמחק שטר חובו שמעמיד עליו עדים אבל איהו לא מהימן בשבועה דאפילו לדברי האומר עשו תקנת נגזל [באשו] בדיני דגרמי לא עבוד תקנתא דהא התם אפי' במסור איבעיא לן ולא איפשיטא:

מנא ידעינן. ומאי הוה כתיב ביה ומאי בעי למיתב ולא אצטריך למימר דפטור:

במאמינו. שורף [לבעל השטר] וכל מה שיאמר שכך היה כתוב יתן ואפ"ה פטור:

מאן דדאין דינא דגרמי. רבי מאיר היא בהגוזל (זוטא) [עצים] [דף ק א] וקי"ל כותיה:

מגבי ביה. מן השורף כל חוב השטר שהרי גרמו להפסיד:
ואכפייה רפרם לרב אשי. ששרף שטר חבירו בילדותו ואגבי מיניה גוביינא מעליא כל מה שכתוב בשטר:
ככשורא לצלמי. כלומר פרעון גמור מן העידית כקורה זו הנבחרת משאר קורות לעשות בו צורות ודיוקנאות:
הרקיבו מקצתן. כיון דאורחייהו בהכי כהיזק שאינו ניכר חשבינן ליה ואומר לו הרי שלך לפניך והוי כחמץ בפסח וכל הני דמתני' ומתני' דקתני משלם כשעת הגזלה בהרקיבו כולן שהוא היזק ניכר כיין והחמיץ מיירי:
מתני' שידה. ארגז של עגלה העשויה למרכב נשים:
גמ' א"ר אסי ל"ש אלא שנתן לחרש שידה תיבה ומגדל לנעוץ בהן מסמר ונעץ בהן מסמר ושברן אבל נתן לחרש עצים לעשות בהן שידה תיבה ומגדל ועשה מהן שידה תיבה ומגדל ושברן פטור מ"ט אומן קונה בשבח כלי ורבא אמר דכ"ע אין אומן קונה בשבח כלי. [פי'] ל"ש הא דתנן שאם קלקלו חייבין לשלם דמי שידה וכו':

דף לה:

פטור. כלומר מלשלם דמי שידה אלא דמי עצים בלבד:
אין אומן קונה וכו'. אלא הרי של בעל הכלי וחייב לשלם לו דמי שידה:
והריא"ף ז"ל פסק כרבא כמסקנא דתלמודא והשתא מצינן למימר דמתני' תנא בסיפא שידה תיבה לגלויי רישא דמיירי בנתן לו לחרש עצים לעשות מהן שידה וכו' ואפ"ה חייב לשלם:
לטוחן. אדם ממונה על כך ועליו ללותתן במים וכותשן במכתשת להסיר הקליפה החיצונה כדי שתהא סולת נקיה:
סובין. גסין ממורסן:
ניפולין. נשבר ונופל כשאוחזין אותו:
דמומחית לתרנגולי. כלומר אומן מומחה הלכך הוי אנוס ופטור מלשלם כיון דהוה עביד בחנם משמע דאם אינו מומחה לשחוט חייב אפי' בחנם דפושע הוא דלא היה לו לשחוט הואיל ואינו בקי:
המראה דינר. לדעת אם טוב הוא ויקבלנו מחבירו:
ותניא אידך. כתב הרא"ש דלא שייך לשנויי כאן בחנם כאן בשכר כדמשני גבי שחיטה משום דבהכרת מטבע צריך בקיאות גדול ולית להו למחזי אלא דנכו ואיסור ושאר כל

אדם מיקרי הדיוט וחייב אפילו בחנם. ומיהו לפי מאי דמסקינן בסמוך דוקא כשסומך עליו וכן כתב הריא"ף ז"ל:

דנכו ואיסור שולחנים אומנין היו :

רב. שומר גנזיו של ר' חייא דודו היה:

דין עסק ביש. סחורה רעה היא לו שעל עסקי חנם הפסיד שלא היה לו לראותו:

בית חייהם. תלמוד תורה:

ביקור חולים וקבורה. ופרכינן באלו מציאות (דף ל ב) היינו גמילות חסדים ומוקים לה ביקור חולים בבן גילו דנוטל אחת ששים בחליו וקבורה בזקן ואינו לפי כבודו אפ"ה חייב:

מחיצת הכרם וכו'. קי"ל דאם יש גדר בינתים זה סומך זרעים לגדר מכאן וזה סומך גפנים מכאן כדאיתא פ' לא יחפור (דף כו א):

אומרים לו גדור. שלא יוסיף התבואה [על] מאתים בעוד המחיצה פרוצה ותאסר משום יניקת איסור של כלאים אשר הוא חלק א' ממאתים חלקים שיש בו של היתר:

נתייאש ולא גדר. ובתוך כך הוסיף הזרע אחד מן המאתים שהיו בה בהיתר:

הרי זה קידש. דאינו בטל אלא באחד ומאתים וכאן מאתים יש קצ"ט מהיתר וחד מאיסור וחייב באחריותו והכא דינא דגרמי הוא וחייב:

שלשה לשונות אמרו חכמים בנזקין היזק שאינו ניכר וגרמא בנזקין ודיני דגרמי. היזק שאינו ניכר הוא דבר שאין נזק ניכר בו כלל והרי הוא עומד בעינו כגון חמץ שעבר עליו הפסח וכיוצא בו שיכול לומר לו הרי שלך לפניך דינא דגרמי הוא דבר שהיזקו ניכר אלא שלא עשה בו מעשה כמוחל שעבודו של חברו דדבורא בעלמא הוא וכן למניח המחיצה פרוצה עם שאומר לו גדור דברי היזקו גרמא בנזקין הוא דלא ברי היזקו כגון מניח סולם אצל שובך שגורם שקופצת שם הנמיה אבל אפשר דלא אתיא נמיה ולפיכך פטור:

מדאמר ריש לקיש חזי דעלך קא סמכינא ומתשובתו של ר' אלעזר שמעי' דהדיוט לא מחייב לשלומי עד דמודע ליה דעליה קא סמיך דאי לא מודע ליה מצי א"ל לא ידענא דעלי קא סמכת ומיהו אי מוכחא מילתא דעליה קא סמיך לא צריך לאודועיה כ"כ הרב אלפסי ז"ל ואי תימא איסור ודנכו אמאי פטורין הא ודאי עלייהו סמיך י"ל דלא מחייבין בדינא דגרמי אא"כ יש בו קצת פשיעה והכא דליכא פשיעה כלל פטור אבל הדיוט פושע הוא ולפיכך חייב כשיודיעו שסומך עליו:

מתני' והקדיחתו. שרפתו שהקדיחו יותר מדאי:

נותן לו דמי צמרו. כ"ע מודו בהא משום דליכא שבחא כלל דהא שרפתו לגמרי וכיון שהוא נושא שכר חייב לשלם כדאמרי' לעיל [דף צט ב] בטבח שקלקל:
צבעו כעור. בגמרא מפרש שצבעו בשירי הצבע שקינח היורה בצמר וצבעו ומזיק בכוונה הוא ולפיכך ידו על התחתונה לדברי הכל:
אם השבח וכו'. אם השבח שהשביח הצמר יתר על ההוצאה של צבע נותן לו לצבע את ההוצאה ולא שכר שלם כפרש"י ז"ל והרא"ה ז"ל כתב נותן לו שכרו כפועל בטל ומקבל צמרו ודמי צמרו לא אמרינן דניתיב וליקני ליה איהו שבחא דצמר דהא הצמר דצבע שהתנה עמו צבעו וליכא שינוי דליקני:

דף לו.

לצבוע לו אדום רבי מאיר אומר וכו'. דקניא בשינוי לרבי מאיר ולא יהיב ליה אלא דמי צמרו אבל דמי שבחא לא או זה נותן לו שכרו משלם כפי התנאי ויקח הצמר:
רבי יהודה אומר אם השבח וכו'. דקנס ליה להאי דשינה ידו על התחתונה ולא נתהנו משבחא ואגריה (הכי) [כולי'] נמי לא נשקול אלא הוצאה:
ואם הוצאה יתירה על השבח יתן לו השבח. שהשביח הצמר אם ירצה או אם השכר שהתנה עמו (יותר) מועט יתן לו שכרו כן פרש"י ז"ל. והרא"ש ז"ל הביא מה שמפרש בירושלמי [פרק זה הל' ה] בשבח יתר על ההוצאה שנראה מתוך הירושלמי שמה שהיה הצמר עתיד להשביח את צבעו כאשר אמר לו הוא בכלל הקרן של בעל הבית ואין הפועל נוטל יציאתו אלא מה שהוא יותר על השבח שהיה הצמר ראוי להשביח משום קנסא והרא"ה ז"ל כתב שבח דקאמר בשבח שיש בו עכשיו שמין אבל לא שבח שהיה משביח אלו צבעו כעין מה שאמר לו בעל הבית ובירושלמי אמר בענין אחר וצריך עיון עכ"ל:
כפרי דודי. קנח בו את היורה כלומר בשיור הצבע שנשתיירו ביורה צבעו:
כפרי. לשון קינוח כמו למכפריה בהכל שוחטין [דף ח ב]:
כסא כעור. לא שינה הלכך לא קני וידו על התחתונה אפילו לר"מ ואע"ג דלעיל לא מחייבין אלא בצבע כלבוס דהיינו כפרי דודי שפשע בה בידים [הא] כעור [סתם] לא שאני התם שאין הצבע גורם לו אלא הוא עצמו שיש צמר שאינו קולט יפה הצבע אבל כאן שהוא גרם לו בידים איבעי ליה למרמא אנפשיה הרא"ה ז"ל. והריא"ף ז"ל פסק דהלכתא כרבי יהודה:
יש שבח. כלומר חזותא מלתא היא או לאו מלתא היא:

ותרינהו. שראן במים כדרכן קננהו בשינוי ומשלם לו כשעת הגזלה כדתנן לעיל [דף צג א] כל הגזלנין וכו':

דזל צבעא. צמר צבוע הוזל בעולם ואינו מגיע שבח לדמי סמנין ומצי אמר ליה נגזל אני הייתי מוכר סמנאי או הייתי צובע בהן בגד ועכשיו הפסדתני דהא לא השביח בצמר:

ואמר [ליה גזלן] לית לך גבאי דבהך [השבת] צמר מהדר ליה סמנין דהא איתנהו עלה והרי כאומר לו הרי שלך לפניך ומ"מ הא לא אתי אלא אליבא דמאן דלא דאין דינא דגרמי אבל למאן דדאין דינא דגרמי [דף ק א] דקי"ל כותיה חייב דהא אותבינה בדוכתא דלא מצי למשקלינהו:

סימנין לא קא מהדר ליה והא בעי לשלומי דמי סמנין :

[**אי נמי כגון דצמר דחד וסמנין דחד כו'**]. וכתב הרא"ש ז"ל דאפי' נהנה בעל הצמר קצת מן הצבע אפ"ה לא ינכה מה שנהנה [ל' לא ינכה קצת קשה אלא כלומר לא יחסר בצמרו להחזיר לו כנגד מה שנהנה] דהא דאמרינן פרק הכונס (דף נז ב) ירדה לגנה ונהנית משלם מה שנהנית וכן באלו נערות (דף ל ב) גבי תחב לו חבירו משקין בבית הבליעה דוקא היינו כשגופו נהנה על ידי אחר כההיא דאלו נערות או ממונו נהנה על ידי מעשה ממונו כההיא דירדה לגינה אבל כשממונו נהנה על ידי מעשה אחר פטור:

וכתב ז"ל כן משום דנקט בגמ' לשון לית לך גבאי ולא מידי על ענין זה והך בעיא לא איפשיטא:

אם פחתו פחתו לו. דלאו לעוותי שדריה:

הא ר"י דאמר לא קני. וקשה כיון דלא קני ליה בשינוי אמאי הותירו לאמצע ליהוי הכל לבעל המעות ותירצו דלפי פירוש הריא"ף ז"ל דבשלוחו המתעסק למחצית שכר מיירי וכשהוא משנה ידו על התחתונה וכשפחתו פחתו לו וכשהותיר חוזר לדינו והריוח לשניהם:

וכתב הרא"ש ז"ל דמדלא אמר ר' אלעזר הא והא רבי יהודה כמו ר' מאיר [ודוקא בסחורה אמר רבי יהודה דלא קני בשינוי] משום דמתניתין לאו לסחורה משמע ואפילו הכי אמר רבי יהודה דלא קני:

[**אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע**]. שמעינן שמותר להלוות מעות למחצית שכר ולהתנות עמו ע"מ שלא ילוום אלא ע"ג כספים וישמרם בקרקע כדין שמירת כספים ואם הוא משנה ומלוה על ידי אחרים אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע ואע"פ שעתה קרוב לשכר ורחוק להפסד שכל האחריות עליו לא חשיב רבית שהרי אם עשה כאשר אמר לו היה קרוב לשכר ולהפסד וכן לא חשיב גזלן במה ששנה דאכתי

חשיב שלוחו מדאמרי' הותירו לאמצע. והרא"ה ז"ל כתב דמן הירושל' [דפירקין הל"ה] נראה דאפי' בשלוחו גרידא שאין לו שותפות בשכר כלל אמרינן לרבי יהודה דהלכתא כוותיה דהותירו לאמצע ואתיא כההיא דאמרינן בכתובות (דף צח ב) הוסיפו לו אחת יתירה חולקין דמשום גרמא שלו הוסיפו לו שהרי אין דרך לתת כן לאחרים והכא נמי אילו עשה שליחותו הכל לבעל המעות שידו כידו אבל עכשיו ששינה הרי הוא גרם אותו ריוח וכן המעות גרמו לפיכך חולקין והרי"ף ז"ל [כתב] כיון דקי"ל כרבי יהודה חזינן אי לסחורה נותן לו בתורת [שותפות] אם פחתו פחתו לשליח מפני שהוא משנה ואם הותירו הותירו לאמצע ואם לא נתן בתורת שותפות אם פחתו פחתו לשליח ואם הותירו הותירו לבעל המעות וכן הדין אם נתן לו לקנות חטין לאכילה וקנה שעורין דאליבא דר' יהודה חד דינא הוא בין לאכילה בין לסחורה וכן הלכתא ע"כ:

דף לו:

כגון ראובן שלקח שדה משמעון וא"ל ללוי אני קונה אותו וכותב לו השטר מכר בשם לוי ואח"כ חוזר ואומר לו אותה שדה שקניתי בשם לוי לא ללוי קניתיה אלא לעצמי קניתיה כתוב לי שטר של מכר בשמי אין מחייבין את המוכר לכתוב לו שטר אחר בשמו :

ואם אמר לו בתחלה שדה זו לעצמי אני קונה אותה ואני כותב שטר מכר בשם לוי כדי שלא יודע כי לעצמי קניתיה ולאחר זה תכתוב לי שטר מכר בשמי כדי שלא יערער לוי עליו כופין את המוכר לכתוב לו שטר אחר בשמו:

ואפי' לא אמר כן לו ממש אלא לעדים שאמר לפני המוכר שטר אחר תכתבו לי על שדה זו מחייבין את המוכר לכתוב לו שטר אחר על שמו. ולא מצי מוכר לומר (לא) [לו] שהייתי סבור שאמרת כן אלא לאותו שלקחת עבורו שיכתוב לך שטר בשמך דכיון דבפניו אמר כן ממנו הוא דקאמר:

זבנה מרוואתא. ע"מ ליתן דמים שהן לוקחין לרב כהנא:

לא תשקול. משום רבית:

עושין אמנה בפירות דאמר רב באיזהו נשך (דף סג א) עושין אמנה בפירות [ליתן מעות על שער הזול של עכשיו בפירות] לקבל פירות בשעת היוקר והכא נמי כי יהיב זוזא אכיתנא אמנה הואי שנתן להם מעות באמנה ולא היה להם פשתן כשקבלו דמים והתנו עמו בשעת הזול ליתן לו כל השנה כשער הזה דתניא יצא השער פוסקין שאף על פי שאין לזה יש לזה:

ואין עושין אמנה בדמים. פרש"י ז"ל כשיבא לשער היוקר ליטול פירותיו אסור למוכר ליתן דמים ששוין עכשיו דמחזי כרבית דיהיב תרתי סלעים ושקיל ארבעה. ולפי פרש"י נמצא דבדמים דוקא אוסר רב אבל בפירות שרי שאם פסק עמו לתת לו יין וכשבא ליטול ממנו אין לו יין לתת נותן לו שמן בדמי יינו. וכתבו עליו שזה אינו שהרי בפרק הזהב איתא להא דרב ומפרכינן לה מהא דתניא הרי שהיה נושה בחברו מנה והלך ועמד לו על גרנו ואמר לו תן לי מעות שאני לוקח בהן חטין וא"ל חטין יש לי שאני נותן לך צא ועשאם עלי כשער של עכשיו הגיע זמן יין למכור א"ל תן לי חטים שאני מוכרם ולוקח בהן יין וכו' וכולן אם יש לו מותר אלמא מדפרכינן עליה דרב מהא דתניא בפירות מותר ש"מ דרב אסר בפירות כמו בדמים. ומדאמרינן הכא גבי דמים רב לטעמיה ש"מ דרבי ינאי שרי אפילו בדמים ולפיכך העלה הרא"ש ז"ל הנכון דרב דאסר אסר בין בדמים בין בפירות ורבי ינאי שרי בכלהו. וכתב ריא"ף ולית הלכתא כותיה דרב דהא קי"ל כר' ינאי דאמר בפ' איזהו נשך (שם) מה לי הן מה לי דמיהן:

מתני' ונשבע לו על שקר. ואח"כ הודה:

יוליכנו אחריו אפילו למדי. דאין לו כפרה עד שיחזור לנגזל עצמו דכתיב (ויקרא ה':כ"ד) לאשר הוא לו יתננו וגו' וגבי נשבע לשקר כתיב אשר ישבע עליו לשקר וכתיב ביום אשמתו דמשמע שנשבע לשקר ומביא אשמו:

לא לבנו. של נגזל שיוליכנו לנגזל שאם נאנסו חייב להחזיר ולא הוי השבה עד דמטי לידיה כדאמרינן:

לשליח ב"ד. תקנתא הוא דעבוד רבנן מפני תקנת השבים שלא יתחייבו לזה להוציא מנה בהוצאת הדרך ומיד שימסרנו לשליח ב"ד יכול להביא כפרתו:

ואם מת. נגזל מחזיר גזלן ליורשיו של נגזל:

[**סיומא דמתני' היא נתן לו הקרן כו'**] **מחל**. או שמחל לו נגזל לאחר שהודה לו:

ונשבע לו על החומש. לאחר שנשבע והודה ונתחייב קרן וחומש נתן לו את הקרן ונשבע שבועה שניה על החומש שכבר נתנו לו ואח"כ הודה על החומש:

[**ומשלם**] חומש על חומש חומשו של חומש וכן לעולם עד שיתמעט קרן של חומשין שלא יכפור לו שוה פרוטה:

או עשק. שכר שכיר:

תשומת יד. הלואה:

גמ' שליח שעשאו בעדים. ראובן היה לו מעות ביד שמעון ומינה שליח בעדים לקבלם הימנו ונתנם לו:

הוי שליח. ואם נאנסו הוי פטור בעל הבית שנתנם לו דלהכי טרח לעשותו בעדים כי היכי דנוקמיה ברשותיה והרי הם כאילו הגיעו לידו ונפטר המשלח מאחריות ופסק הריא"ף ז"ל הכי כרב חסדא משום דרבי יוחנן ורבי אלעזר דרבים נינהו סברי כותיה ומיהו הני מילי היכא דבעי מאן דאיתיה בידיה למתביניה ליה דכיון דשליח הנעשה בעדים הוי שליח אי יהבינהו ניהליה ונאנסו לא מחייב באחריותן אבל אי לא בעי ההוא דאיתיה לממונא בידיה למיתבי ניהליה בהא שליחות לא כייפינן ליה בדינא למיתבינהו דהא אמרי נהרדעי כל אדרכתא דלא כתיב בה זיל ודון וזכי והנפק לגרמך לאו אדרכתא היא דאמר ליה לאו בעל דברים דידי את עכ"ל הגאון וכן כתבו המפרשים ז"ל:

דף לז.

וא"ת משנתינו דקתני. ולא לשלוחו ואי דלא עשאו בעדים מנא ידעי' דהוי שלוחו ואפ"ה אמרינן דלא:

בממציא. כלומר לא תוקמא בשעשאו אלא בממציא לו שליח [בעדים] בקש מחברו שימציא לגזלן את עצמו ושיאמר לו אם תרצה לשלח כלום לפלוני שלח לו :

בדיוקני. כל הצורות נקראות דיוקני בשביל צורת האדם שהיא נקראת דיוקני ע"ש שהיא שניה לקונה שאין בכל הצורות כמותה כדכתיב כי בצלם אלהים עשה את האדם ודיו כמו דיו פרצופים:

והכא לא כתב בה שמינה אותו שליח דא"כ עדיף משליח שעשאו בעדים ופסקינן כרב חסדא והכא פסקינן כשמואל אלא הכא מיירי שמסר לו בעל הפקדון לשליח סימנין וכתב לו חותמו באגרת ומסרה לו ואמר לו הראה לפלוני ויתן לך מעות שיש לי בידו או שכתב בכתב הרי זה דיוקני שמסרתי לזה להביא לי מעותי והחתים עליו עדים [שהוא] שלו אבל לא כתב שמינה אותו שליח דא"כ אפילו שמואל היה מודה דמשלחין דהא פסיקנא לעיל כרב חסדא בשליח שעשאו בעדים וכ"ש בהא. והא דאמרינן ולשמואל היכי נעביד הוה מצי לתרוצי שעשאו שליח אלא דנחת לאשמועינן דינא רויחא דהתקבלתי ובדאקנינהו:

מי כתב לך רבי אבא התקבלתי. מעותי בקבלנותו של רב ספרא והוי עליה אחריות דהני זוזי:

אדהכי והכי אדאתית. בעוד שהיית בדרך בשובך אצלנו שכיב רבי אבא דזקן הוה. ואע"ג דמדינא לא חיישינן למיתה כדאמרינן בגיטין (דף כח א) הניחו זקן או חולה נותנו לה

בחזקת שהוא קיים הכא כיון דבא לימלך היה רוצה לעשות לו תקנה גדולה שלא יהיה בה חשש כלל:
ונפלי זוזי וכו'. וכבר נתבטל שליחותו קודם שתקבלם ואי הוו אנסו להו מינך באורחא תבעו יתמי מיניה:

דף לז:

נקנינהו ניהלך אגב קרקע. ויהו שלך בכל מקום שהן דהא קי"ל (קדושין דף כו א) נכסים [שאין] להן אחריות נקנין עם נכסים שיש להן אחריות:
כי הא דרב פפא הוה מסיק. הקשה הרא"ה ז"ל דהכא ודאי במלוה על פה מיירי דאילו במלוה בשטר להדרינהו שטרא ותו לא מצטרך למידי ואם כן היכי מצי לאקנויי דהא לית ליה הקנאה כדאמר בבבא בתרא [דף קמז: ע"ש] אמר רב הונא כל דאיתא בבריא פירוש בשום קנין בעולם איתא בשכיב מרע פירוש באמירה בעלמא ופריך הא הלואה דליתיה בבריא ואמרינן שכיב מרע שאמר הלואתי לפלוני הלואתו לפלוני ומוקי לה [שם דף קמח ב] במעמד שלשתן ותי' הוא ז"ל בשם רבו ז"ל דמסיק דהכא לא בעי למימר הלואה גמורה אלא לעסוק בהן למחצית שכר וכדאמר לקמן (ב"מ דף קד ב) לעסקא ולא למשתי ביה שכרא וכיון דלא נתנו להוצאה דינם כפקדון שיכול להקנותה:
אסיפא. מפתן ביתו אי נמי סוף ביתו שהקנה לו זוית אחד:
נפק לאפיה. שהיה שמח שמביא לו מעותיו:
כתב רבינו אלפסי ז"ל הלכתא כשמואל וליתא לדרבי יוחנן בהא:
והיכא דאמר ליה חד לחבריה שדר לי זוזאי בהדי פלניא ושדריה ניהליה בהדי ההוא פלניא דא"ל ואיתניס פטור מלשלומי דתנן בפרק השואל את הפרה (דף צח ב) אמר לו השואל שלחה לי ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי ביד בנך ביד עבדך ביד שלוחך או שאמר לו המשאיל הרי אני משלחה לך ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי ביד בנך ביד עבדך ביד שלוחך ואמר לו השואל שלח ושלחה ומתה חייב וכן בשעה שמחזירה:
והיכא נמי דאתנו בינייהו מעיקרא דכל מה דשדר כל חד וחד לחבריה אית ליה רשותא לשדורי ליה בהדי מאן דבעי תנאי ממון הוא וקיים ואית ליה רשותא לשדורי בהכי בהדי מאן דחזי ואי איתניס באורחא ברשותא דמריה איתניס והיכא נמי דשדר ליה כתבא לחבריה וא"ל שדר לי ההוא מידי בהדי פלניא ויהבינהו ניהליה לא מחייב באחריותיהו דהכי נהיגי האידנא תגרי וקי"ל בכי הא דמנהגא מלתא היא והכי שדרו ממתיבתא והנ"מ מדעתיה אבל בע"כ לא דא"ל לאו בעל דברים דידי את כדכתבינן לעיל:

וגברא דמורכין ליה לית ליה רשותא לאורוכי לאינש אחרינא דיכול למימר ליה אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר עכ"ל:

מכדי דרב לא סביר' לך. משמע דהוה שמיע ליה מיניה דליתא להא דרב:

משכוני נפשך. לבא במקומו לתרץ קושיותיו ולהעמיד דבריו למה לך ואמר לו כן משום דבגמרא הקשו עליה דרב ורב נחמן דחיק נפשיה לתרוצי:

נשבעין ולא משלמין. דנתבע ישבע ויפטר ולא ישבע התובע ויטול. וכתב הריא"ף ז"ל והלכתא כרב נחמן ואפי' אתא חד סהדא דאית ליה מנה גביה ואשתבע שבועה דאורייתא ובתר הכי אתא סהדא אחרינא מצטרף בהדי קמא ומחייב לשלומי עכ"ל:

הכופר בפקדון ובאו עדים נעשה עליו גזלן וחייב באונסיו. משעת כפירה ואע"פ שלא נשבע ומכאן ואילך אין לו דין שומר חנם אלא חייב באונסיו אם נאנס:

ושכנגדו חשוד. במסכת שבועות (דף מד ב) גבי ואלו נשבעין ונוטלין וזה אחד מהן מי שהיה חבירו חייב לו שבועה והוא חשוד על השבועה נשבע זה שכנגדו ונוטל:

אחד [**שנחשד על**] **שבועת העדות**. ואחד שנחשד על שבועת הפקדון. שראינוהו שנשבע על שקר:

ואפילו שבועת שוא. שנחשד בשבועה שאין בה כפירת ממון ורע לשמים הוא ולא רע לבריות נפסל לשבועת ממון ואפי' לרבא דאמר פ' זה בורר (דף כז א) דאוכל נבלות להכעיס כשר לעדות דרשע דחמס בעינן אבל זה שרע לשמים בשביל זה אינו חשוד ולא יעיד עדות שקר מודה הכא שחשוד הוא משום דנהי דעדות שקר לא יעיד הכא שהוא כופר ממון חבירו אנו חושדין אותו שרוצה לגזלו והוא רע לבריות וגם רע לשמים על ידי שבועת שוא הרא"ש ז"ל:

ואם איתא. לדרב ששת דמשעת כפירה נעשה עליו גזלן למה לי דתנן שבועת הפקדון בלא שבועה נמי מיפסיל ליה משעת כפירה ולמה ליה למתנייה גבי הנך דמשמע דלא איפסיל עד שעת שבועה כי הנך הא משעת כפירה אפסיל משום דהוי גזלן:

דקאי באגם. דכי אמר רב ששת כגון דאמרי סהדי דכי כפר בידיה נקט ליה ואיצטריך רב ששת לאשמועינן דאע"ג דלא שלח בה יד דבהיתרא אתא לידיה חשיב גזלן כיון שרוצה לעכבו דליכא למימר דלמא משתמיט אלא באגם דלא ידע אי נאבדה [כלומר ושמא נאבדה] וירא להודות:

דף לח.

כי הוא זה. היינו הודה במקצת ובפ' טוען טענת גנב כתיב:

עירוב פרשיות. פסוק שהוא מפרשה אחרת נתערב בזה שאין זה מקומו דהאי כי הוא זה באם כסף תלוה את עמי הוה ליה למכתביה דהתם קאי דאילו בהך פרשה דפקדון בלא הודאה במקצת נמי חייב:

ומאי שנא. דעקרי' לקרא מדוכתיה ומוקמינן ליה גבי מלוה:

מפני מה אמרה תורה. כתב הרא"ש ז"ל שלא בא ליתן טעם למה מודה מקצת חייב וכופר בכל פטור דדוקא רבי שמעון הוא דדריש טעמא דקרא (ב"מ דף קטו א) ואין דרך אמורא לפרש טעמא דקרא אלא הכי פירושה מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע יהא נאמן במגו דאי בעי כפר בכוליה או נלמוד מהכא דלא אמרינן מגו ומשני חזקה [כו'] והוה ליה מגו דמעיז ולא אמרינן [פירוש דהוי מגו במקום עדים] אבל אין לפרש מפני מה מודה במקצת חייב ובכופר בכל פטור נימא כ"ש כופר בכל ושיתרץ אין אדם מעיז ואם איתא שהיה חייב לא היה יכול לכפור דהא מצינו בהרבה מקומות שיכול לכפור ואפי' הכי כופר בכל פטור פרק ב' דכתובות (דף יח א) גבי מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס דחשבינן ליה משיב אבדה משום דבבנו מעיז וכן פ"ק דמציעא (דף ד א) בשמעתא דהילך אלא כופר בכל דפטור גזירת הכתוב הוא דאמר כי הוא זה. ויש מפרשים דמדאיצטריך עד אחד לחייב שבועה שמעינן דכופר בכל פטור דאם לא כן למה לי קרא לעד אחד ולאו מלתא היא דהא אצטריך להיכא דלא ידע שהוא חייב לו אלא עד אחד שמעיד:

אבל גבי פקדון מעיז. פרש"י ז"ל דבפקדון כיון שלא עשה לו טובה מעיז ומעיז הלכך אפילו כופר בכל חייב אבל במלוה שעשה לו טובת הנאה לא היה מעיז הלכך מדכפר בכל קושטא הוא ופטור והקשו עליו דבכמה דוכתין מוכח דכופר בכל פטור בפקדון ונראה להו ז"ל פי' ר"י דגבי מלוה היינו טענה דשייכא במלוה דהיינו לא היו דברים מעולם דאילו [בטענת] נאנסו לא שייך ולא היה דברים מעולם היה מעיז [והיינו דקאמר] אבל גבי פקדון כלומר בטענה דשייכין בפקדון דהיינו נאנסו מעיז כיון שאין המפקיד יכול לידע אם הוא משקר הלכך אפי' כופר בכל חייב שאם היה פטור אף מודה מקצת בפקדון יהא פטור משבועה מגו שהיה יכול לפטור הכל בטענת נאנסו או נלמוד מהכא דלא אמרינן מגו בשום מקום:

ואי תימא היכי אמרי' הכא דלא אמרינן מגו דמעיז והא פ' חזקת הבתים (דף לו א) גבי הנהו עיזי דאכלי חושלי יכול לטעון עד כדי דמיהן במגו דאי בעי טעין לקוחות הן בידי אע"ג שהוא ידוע שאם טען כן היה משקר והוי מעיז וי"ל ולחלק בין הבא להחזיק בדבר שהוא ידוע שאינו שלו שכבר הוא מעיז וא"כ אין לנו לגרוע המגו משום מעיז ובין הבא

לטעון נאנסו לישמט שלא יגבו משלו שאינה ידוע ונכרת העזתו כיון שאינו בא להחזיק בשל אחרים שאז יש לו לגרוע המגו משום מעיז דהשתא היתה ידועה ונכרת העזתו כתב הריא"ף ז"ל וקי"ל כר' חייא בר יוסף ושמעינן מינה דלית הלכתא כרמי בר חמא דאמר ד' שומרין צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת עכ"ל:

נגנבה באונס. בלסטים מזוין:

והוכר הגנב. ויכול לכופו להוציאו מידו:

עושה עמו דין. משלם לבעלים והוא יפרע מהגנב:

ואם שומר שכר . אע"פ דפטור בלסטים מזויין הכא הואיל והוכר הגנב ולא יפסיד כלום עליו לטרוח אחריו ולפיכך הוא ישלם לבעלים ויחזור ויפרע מהגנב:

אחד זה וכו' עושה עמו דין. דמצוה לחזר אחר האבדה והלכתא כרבא:

סליקו להו פרק הגוזל עצים הגוזל ומאכיל והמניח. או המניח בגמרא מפרש אי מיירי בשהגזילה קיימת או לא:

גמ' גזל ולא נתיאשו כו'. וא"ת מאי איריא ולא נתיאשו אפי' נתייאשו נמי ואפי' אם יאוש קונה גובה מן השני מדר' נתן (ב"ק מ: וכ"מ) דא"ר נתן ונתן לאשר אשם לו ויש לומר דאה"נ דגובה מן השני מידי דהוה בעלי חובין של הגזלן אבל לא נתיאשו נקט לאשמועינן שגובה מן השני משום גזלה ונ"מ שאם החזירו לגזלן או מחל לו הגזלן אפילו הכי מוציא הנגזל מידו של שני ומטעם רבי נתן אם מחל לא היה מוציא מידו:

ברשותא דמריה קאי. וזה שאוכלו נעשה כגזלן מבעליו. משמע שאם נתיאשו אין גובה מן השני כיון שאכלו אע"ג דליכא הכא שנוי רשות דכל שגזלו מן הגזלן לא חשיב שינוי רשות אלא דוקא כשמכרו או נתנו ואילו לא אכלו היתה חוזרת הגזלה עצמה כדאמרי' לקמן בסמוך ותימה כיון דכי איתה בעין חייבים אמאי פטורין בשביל שאכלוה ויש לומר דטעמא מקרא דדרשינן לקמן [דף קיב א] והשיב את הגזלה אשר גזל אם כעין שגזלו יחזיר מכאן אמרו הגוזל ומאכיל וכו' הרא"ש ז"ל:

דף לח:

תנן וכו'. כתב הרא"ה ז"ל בשם זקנו הר"ז ז"ל דמסיפא דמתני' דהמניח לפניהם פריך דס"ד דלפני יאוש עסקינן ובגזלה קיימת ופריך השתא בגזלה קיימת פטורין כל שכן היכא דבא אחד ואכלו שאין הגזלה קיימת ולא ידעינן אמאי הוה ס"ד דלפני יאוש ובגזלה קיימת פטורין אבל מרישא ודאי לא קשיא ליה ולא מידי דשאני מאכיל דהוצאה דידיה הוא ומודה רב חסדא בהא שאינו גובה אלא מן הגזלן:

[**דתריצנא**] **מתני' וכו'**. רישא וסיפא בחד גונא מצי אתיא:
הניח גזלה קיימת. שלא אכלוה אחרי מותו ותבעה הנגזל חייבין דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי ויאוש בלא שינוי רשות לא קני:
אין גזלה קיימת. שאכלו אחרי מותו פטורין דאינהו לא גזול מידי:
הניח אחריות וכו'. משלו חייבין לשלם דאשתעבוד נכסי:
נימא תיהוי וכו'. דאמר לעיל רצה מזה גובה:
כי תניא ההיא. דר' אושעיא דתני פטורין לאחר יאוש:
והשתא אתיא הא דר' אושעיא כמתני' דתריץ רב חסדא לעיל לאחר יאוש ובשאין הגזלה קיימת וכה"ג דוקא אמרינן פטורין אבל גזלה קיימת אפילו אחר יאוש חייבין להחזיר. וכתב רבינו אלפסי ז"ל והשתא דקי"ל דמטלטלי משתעבדי לבעל חוב חייבין לשלם ממטלטלי דשבק אבוהון בין לפני יאוש בין לאחר יאוש בין אכלי בין לא אכלי דהוה ליה כמלוה על פה וקי"ל השתא דמלוה על פה גובה מן היורשין בין ממקרקעי בין ממטלטלי עכ"ל:
אין חייבין להחזיר. כדמסיק מקרא:
פרה וחורשת . שהוא דבר מסוים וזילותא דאבוהון שאומרים זו היא שגזל פלוני של רבית היא מפני כבוד אביהן דוקא בשעשה תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת וכדאוקימנא פרק איזהו נשך:
[**ל**' גמרא [דף קיג א] מטה ושלחן מהו הוי דבר מסויים או לא]:
מטה ומיסב עליה וכו'. שהם דברים דקיימין בתוך ביתו וחזו לה ואיכא זילותא:
ויחכם עוד (משלי ט) כפרה וחמור כן מטה ושלחן:
[**דף** קיב א] זאת אומרת [מדקתני] דאין חייבין להחזיר אע"פ שיודעין שהן של רבית דמשמע שהן בעין:
רשות יורש [**כרשות לוקח**]. והוי יאוש ושנוי רשות דקני דא"כ הול"ל רבית קצוצה יוצאת בדיינין:
רבא אמר וכו'. וקי"ל כותיה:
קטנים פטורין. דלאו בני דינא נינהו אע"ג דגזלה קיימת מיהו מחסרי גובייא וסומכוס הוא דפטר קטנים לקמן:
[**ואם אמרו גדולים**] **אין אנו יודעים וכו'**. ושמא אבינו השיב לך דמים. והקשו ז"ל דכיון דכי אמרי מהימני אפילו כי לא אמרי נמי להימנו דהא קי"ל טוענין ליורש טוענין ללוקח ותירץ הר"ז ז"ל שלא אמרו טוענין אלא בדבר שהוא קרוב אל הדעת ולא בדבר שהוא רחוק מן הדעת כי הכא כי הגזלן ישיב דמים מגזילה שהיא עדיין תחת ידו וכן אמרינן

(ב"ב דף ע ב) גבי שטר כיס היוצא על היתומים וכו' דלא טענינן להו נאנסו לפי שהיא טענה רחוקה מן הדעת וכן בכתובות (דף פה ב) גבי כסא דכספא דאפקיד בי חסא וכו' ולא טענינן ליתמי דאביהן חזר ולקחו דכיון שלא היה אמוד טענה רחוקה היא והשיב על הריא"ף ז"ל דאוקי לה [בפרק המפקיד] בדאית עדים וראה שאפילו אביהם היה קיים לא היה נאמן שאם כן לא היה צריך תלמודא לאוקמא בדלא אמוד דאפילו הוה אמוד שוב אין חזקה כיון דאיכא עדים וראה. והרמב"ן ז"ל השיגו שמפורש בכמה מקומות דטענינן ליתמי אפילו טענה רחוקה בכתובות פרק אחרון (דף קט א) גבי עשאה סימן לאחר וכו' אילו אבוהון היה קיים הוה טעין תלם אחד וכו' רכבא דדקלי וכו' ובפרק לא יחפור (דף כג א) נמי גבי לקח חצר ובה זיזין וכו' כיון דיחיד הוא אומר פיוסי פייסיה אבל התם אימא לא צריכא הרי שאפילו במקום רבים שהוא רחוק לפייס אותם טוענין לו והראיות שהביא [הר"ז] אינן:

דף לט.

שטר כיס מפורש שם במקומה מעשה דחסא נמי פשיטא דטעמא דאמיד לא מהני ליה דיש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב והא דבעינא דיהיב סימנא משום שכך היה המעשה שזה המפקיד הפקידו בעדים לחסא אביהן ומת חסא ובא המפקיד לתבוע לבניו והביא עדי פקדון וגם הביא עדים שראו עכשיו בידם כוס של כסף אבל לא היו מכירין אם הוא אותו שהפקידו אצלו וזה ודאי אינו חשוב ראה דמצי למימר ההוא אחרינא הוה כדאמרינן בפרק חזקת הבתים (דף מו א) גבי רמאי דפומבדיתא וכו' ההוא אחרינא הוה ולפיכך בא המפקיד ונתן סימנין עליו והודו העדים שראוהו עכשיו כדבריו ומשוו ליה ראה שהרי עכשיו כאילו מכירין העדים שזה הכוס שהפקידו אצלו והיינו דמצטריך ליה טעמא דיהיב סימנא דהאי טעמא משוי ליה ראה. והכא בסוגיין נמי בדאיכא עדים וראה ביד אביהם כשמת מיירי שאביהם לא היה נאמן בשום טענה שיטעון ולפיכך אי לא אמרי אינון לא טענינן להו אבל אינהו מצי אמרי שלא ראו הדבר ברשותם אחר שמת אביהן והיו יכולין לומר החזרנו לך ומתוך טענה זו הם נאמנין לומר אין אנו יודעין חשבונות שחשב אבינו עמך אבל אנן לא טענינן אלא דברים שנאמנין עליהם מחמת אביהן אבל לא דברים שנאמנין עליהם מחמת עצמן עד כאן לשון הרא"ה ז"ל בשם רבו ז"ל. משום דאמרי. בתמיה הואיל ויודעין שגזלה באה לידו חייבין להחזיר הריא"ף ז"ל לא הביאה וגם אני לא כתבתיה אלא מפני התועלת דטענינן ליורשין:

משתמשין בה כל ימי שאלתה. משום דכל דבר השאול לכל הזמן שהוא שאול מותר להשתמש בו ואף על פי שהשואל מת והיינו כשקבע בה זמן אבל לא קבע בה זמן משתמשין בה הזמן הראוי לפי אותו תשמיש ששאלה ולא אמר בהא סתם שאלה שלשים יום שלא אמרו אלא במלוה שנתנה להוצאה. הריטב"א ז"ל:

מתה. אין חייבין באונסיה דהא לא קבילו עלייהו נטירותא דהם לא שאלו ולא מידי ומיהו דוקא מתה שהיא אונסין הוא דקאמר אין חייבין אבל בגניבה ואבדה הואיל ונהנו בה מיחייבי כשומרי שכר ואפילו נמי כי לא נשתמשו בה חייבין כיון דהם יכולין להשתמש בה כדאמרינן בפרק המפקיד (דף מג א) המפקיד מעות אצל שלחני מותר להשתמש בהן לפיכך אבדו חייב באחריותן ומפרש רב נחמן טעמא בההיא הנאה דאי מתרמי ליה זבינא דאית בה רווחא זבין בהו הוי עליהון שומר שכר הרשב"א ז"ל וכתב הריטב"א ז"ל וכן אתה דן במלוה על המשכון ומת שאף בנו נעשה עליו שומר שכר בההיא הנאה דתפיס ליה אזוזי וכן באומן בכלי אומנותו וכן דעת מורי הרב ז"ל עכ"ל. והרא"ש ז"ל כן כתב דהכא חייבין בגנבה ואבדה. אבל הראב"ד ז"ל כתב דהיכא דרצו להשתמש בה בתורת שאלה אחזיקו בה ומתה חייבין באונסיה והכא במתה באגם דוקא מיירי:

בשר בזול. דהיינו פחות שליש דחשבינן (ב"ב דף קמו ב) כל זוזא בד' דנקי והיינו שני שלישי דמים וכלהו דמי לא לישלמו דאי הוו ידעי דבעי לשלומי לא אכלי בשרא והעור יחזירו כמות שהוא:

אחריות נכסים. דהיינו קרקע:

חייבין. לשלם לגמרי פרעון שלם [ולא בזול] ואע"ג דהם לא קבלו עליהם אונסים וגם לא רמיא חיוב אונסים אשואל משעת שאלה אלא דוקא בשעה שתאנס וההיא שעתא לאו נכסי דשואל נינהו דמשום הכי [ברישא] פטורין אם כן מה לי הניח אחריות נכסים מה לי לא הניח ויש לומר דטבחוה פשיעה היא ואע"פ דהך פשיעה אתי לבסוף מכ"מ אבוהון הוא דעבד לה בחייו דלא אודעינהו דשאולה היא ואשתעבוד נכסיו בחייו וכן הסכימו המפרשים ז"ל. וכ"כ הרא"ה ז"ל דמשעת פשיעה הגורמת לאונס מתחייב השואל עלה ונ"מ לשואל חמור לרכוב עליה שלוחו ומתה בדרך והדבר ספק אם מחמת מלאכה מתה אם לאו דכיון דקי"ל שאינו חייב עליה עד שעת אונסין הרי הוא פטור שהרי זה כאומר [לקמן דף קיח א] איני יודע אם הלויתני אם לאו אבל השואל את החמור לרכוב עליה ונתנה לשלוחו והדבר ספק אם מתה בפשיעה או באונס חייב שהרי הוא פושע עליה כשנתנה לשלוחו שהרי (גיטין דף כט א) אין השואל רשאי להשאיל והוא מתחייב משעת פשיעה והרי זה כאומר הלויתני ואיני יודע אם פרעתיך אם לאו שהוא חייב עכ"ל:

מתנו לה אסיפא. הא דהניח להם וכו' אסיפא דהיינו טבחוה וכדפי':
פרה שאולה וכו' פטור. מלשלם דלא אמרינן משעת שאלה מחייב ליה וקיימא ליה ברשותיה אלא דוקא בשעת טביחה וההיא שעתא הוא דגזלה נמצא דאיסור שבת ואיסור גזלה באין כאחת ופטור משום דקם ליה בדרבה מיניה:
והכי קי"ל כרב פפא דמשעת אונסין דוקא הוא חייב ולא משעת שאלה וכן הסכימו המפרשים ז"ל פרק אלו נערות וה"נ מוכח בבבא מציעא פרק השואל (דף צז ב) דמסיק תלמודא אליבא דרב פפא גבי המשאיל אומר שאולה מתה דמקשינן שמעת מינה מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב ותהוי תיובתא דרב נחמן וכו' ואי סבירא ליה לתלמודא [משעת] משיכה מיחייב באונסין הויא ליה מתני' דהתם כמנה הלויתי לך והלה אומר איני יודע אם החזרתיו לך דחייב אפילו לרב נחמן אלא הלכתא כרב פפא אע"פ שלא כתב כן הרמב"ם ז"ל:
כעין שגזל. פי' אם גזלה קיימת יחזיר אבל אין גזילה קיימת פטורה ובדידיה ליכא לאוקמא אלא בבנו:
בר חמוה. קטן היה:
טרק גלי באפיה. דלת פתח אביו סגר ולא הניחו ליכנס לפי שהיה רבי ירמיה חפץ להחזיק בה:
והא אייתי סהדי דאחזקי בה בחיי אבוה. והיה טוען שאביו מכרה לו או נתנה לו:
שלא בפני בעל דין. והאי [קטן] כמאן דליתיה דמי:
לא שמיע להו. דכיון שהוא מוחזק בשדה ועומד בתוכה אע"פ שהקטן הוציאו והחזיק בה לאו כל כמיניה דכה"ג מקבלים עדי המוחזק הכא נמי כיון שרבי ירמיה היה מוחזק בבית ועומד בתוכה לאו כל הימנו של התינוק להוציאו מתוכו:
שתקף בעבדיו. שלקח עבדיו עמו:
ונראה. אם שלו הוא:
התם הוא. כלומר מי דמי התם הוא דיורד לתוך שדה חבירו דלית ליה להוא תינוק בתוך אותו שדה חזקה דאבוה:
אבל הכא. דאית ליה להאי תינוק בבית זה חזקה דאבוה אלא שרבי ירמיה טוען שמכרה לו או שנתנה לו כה"ג ודאי אין מקבלין ולא מפקינן לתינוק מינה ולכשיגדל יביא רבי ירמיה עדים וידון עמו. ולענין הלכה קי"ל כסומכוס וראיה מהאי עובדא דבר חמוה דרבי ירמיה דעבדו עובדא כסומכוס ופירשו טעמא משום דאין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין וקיימא לן דמעשה רב ולא דמי לחולה דהתם מיהת איתיה לבעל דין בעלמא אבל

הכא ליכא בעל דין כלל. ואם תאמר כיון דלקטן יהבינן דינא דשלא בפני בעל דין אם כן אמאי נזקקים לנכסי יתומים [לעיל דף לט א] לשטר שיש בו רבית הא אין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין ואע"ג דהתם במלוה בשטר עסקינן ודכ"ע מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין אכתי איך נזקקין להגבותן שהרי אילו היה אביהן קיים ואמר מרענא ליה לשטרא וקבעינן ליה זימנא הכא נמי נקבעיניה ונמתין להם עד שיגדלו ותירץ הרא"ה ז"ל דמיירי כשמעמידין לו אפוטרופוס והעמידוהו במקומו לקבל עדים בפניו שעשאום כשור המזיק שמעמידין לו אפטרופוס כדאמרינן לעיל [בפרק שור שנגח ד' וה' [שם]] מזיק שאני וכיון דקי"ל דאין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין אם עברו וקבלו לא עשו ולא כלום דהוו להו טועין בדבר משנה דקי"ל (סנהדרין דף ו א) דחוזר:

דף לט:

אמר המחבר כתב הריטב"א ז"ל בשם רבו ז"ל דהא דאמרינן דאין מקבלין עדים שלא בפני בע"ד וקטן כשלא בפניו דמי היינו בדבר שאינו ברור ויש בו חשש אבל בדבר ברור שאין בו חשש כגון דצוה אבי הקטן ואמר תנו מנה לפלוני מקבלין עדים שצוה כך ונזקקין דליכא למיחש למידי. [כדאיתא פרק שום היתומים (דף כב א) ומביאה באשר"י וכן הוא שם בתוספות בהדיא]. וכן לכל כיוצא בזה שהוא ברור על פי העדים בלא שום חשש מקבלין עדים שלא בפני בעל דין:

וכתב עוד ז"ל דהא דאמרינן דמעמידין אפטרופוס לקטן היינו להפך בזכותם דאפוטרופוס אינו אלא להפך בזכותו אבל לא כדי לחוב לו והיינו דאמרי' (גיטין דף נב א) אין האפוטרופין רשאין לחוב בנכסי היתומים דלגבי הא אינם אפוטרופין כלל ואם עשו לא עשו ולא כלום עכ"ל:

ושלחו לו. מדלא קאמר או שלחו לו דקדקו המפרשין ז"ל דקאי אדסליק מיניה שאם היו עדיו מבקשים לילך צריך להודיע לו שיבא קודם שיקבלו כיון שיש שהות ואם לא בא מקבלין עדותו שלא בפניו. ואין סברא לומר דקאי נמי אהוא חולה או עדיו חולים דכיון שהדבר נחוץ ודאי מקבלין העדים ואין צריך לשלוח לו דאם לא עכשיו אימתי דסתם חולים לסכנה חיישינן להו כתב הרב בעל העטור תשובה לריא"ף ז"ל אם בא לפני ב"ד שטר קבלת עדות והעדים באותה העיר רואים אם אותם מקבלי עדות בקיאין בדקדוק עדים ובחקירתן הולכין אחר השטר ואין חוששין לעדות העדים ואם לאו אין סומכין על קבלת העדות וכתיבתן אלא סומכין על העדים והלכתא קבלת עדות צריך שלשה ומומחין יודעין הלכות עדות כשר ופסול זהירין בקבלתן לקבל כל אחד ואחד

דתנן (אבות פ"א מ"ט) הוי זהיר בדבריך שמא מתוכם ילמדו לשקר משום דבי דינא בתר בי דינא לא דייקי ומחדש התחילו הדיוטות לקבל העדים ומטים עקלקלותם וכל המקבל עדות ואינו ראוי לדון כאלו קבל עדות שקר ואין ראוי לדון ע"פ אותו שטר ע"כ:

מקיימין את השטר. פי' רש"י ז"ל היו העדים החתומים בו מבקשים לילך למדינת הים מביאן מלוה לב"ד ומעידין על כתב ידן וב"ד כותבין מתחתיו במותב תלתא כחדא הוינא ואתו פלוני ופלוני ואסהוד אחתימות ידיהו אשרינהו וקיימנוהו. וכתב הרא"ש ז"ל דאין זה נראה דאי ברוצים לילך מ"ש קיום שטרות אפי' בעדות דעלמא מקבלין כדאמרן לעיל ועוד דבגמ' פליג ר' יוחנן בהא . ובמבקשים לילך קבלה מינה רבי יוסי בר חנינא לפיכך נראה דאפילו באין רוצין לילך קאמרינן הכא דבקיום שטרות הקלו חכמים דעדים החתומין על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד:

ואפילו עומד וצווח. בע"ד אל תקיימוהו שמזוייף הוא אין חוששין לו:

פתיחא. שטרא דשמתא על שאינו פורע החוב:

ואע"ג דלא כתבינן אדרכתא תוך תשעים יום מכל מקום משמתינן ליה משום שהחציף פניו שלא בא לפני ב"ד:

דקא זבין גופיה. לוקח עצמו:

[**קבעו**] **ליה זימנא**. פי' הרא"ה ז"ל אחר שנתקיים השטר:

אדרכתא. פסק דין לירד המלוה לתוך נכסיו של לוה וליטלם בשומא שבחובו. וזה אחר שבא לפני ב"ד והראה להם שטרו מקויים וקבעו לו זמן לפורעו ולא פרעו קורעין לו שטרו ונותנין לו פסק דין זה שילך ויחזיק בקרקעות בני חורין של לוה. ולשון אדרכתא השגה כמו (שופטים כ':מ"ג) כתרו את בנימין הדריכוהו. וכשאינו מוצא בני חורין לגבות מהן [ומצא לו משועבדים ביד לקוחות שלקחו מיד הלוה אחר שנשתעבד למלוה זה] בא לב"ד וכותבין לו טרפא עליהן. ופעמים שכותבים עליו ה' שטרות פתיחא אדרכתא טרפא הכרזה ושומא ונוסחתן והלכותיהן כתוב בספר העטור:

דאמר אתינא. הלכך לא כתבינן אדרכתא ומכ"מ היו משמתינן ליה על שלא בא:

לא אתינא. שהחציף פניו כל כך קנסינן ליה טפי וכתבינן לאלתר אדרכתא עילויה:

אבל פקדון וכו'. והנ"מ דכפר ביה אבל אי מודה ביה אלא שפשע בו והרי הוא חייב עליו דינו כדין מלוה בעלמא:

שמיט ואכיל להו. מלוה:

אית ליה למלוה [**מקרקעי**]. דהשתא הוית אמרת דהא איכא ללוה לאישתלומי מיניה דמלוה:

מכספן הנך מקרקעי. דמלוה ויפחתו מדמיהן וחיישינן לפסידא דלוה כי די למלוה דמשמתינן ליה:

וקאי בה'. משום דבתי דינין קבועין בעיירות שני וה' כתקנת עזרא כדאיתא לעיל פרק מרובה (דף פב א):

כתב הרי"ף ז"ל בשם רב פלטוי גאון ז"ל פתיחא היכא דמיא אדם שנתחייב לחבירו בב"ד וסרב ועבר על גזירת ב"ד כותבין לקהלות ישראל פלוני גזרו עליו דין וסרב ולא השגיח והחרמנו אותו שלא יתפלל בעשרה ולא יזדמן בג' ואל תמולו לו בן ואל תקברו לו מת והוציאו בניו מבית הספר ואשתו מבהכ"נ עד שיקבל עליו את הדין:

שליח. שהלך להזמין לב"ד וחזר לב"ד ואמר אינו רוצה:

מהימן כבי תרי. דלא הוה משקר בבי דינא:

ממונא הוא דקא מחסר ליה. כתב הרא"ש ז"ל מכאן דקדק רבינו מאיר דאע"ג דמוכח בפרק זה בורר (דף לא ב) שאין הנתבע חייב לשלם לתובע ההוצאה שמוציא לתובעו לדין מדקאמר התם הרי שנושה בחבירו מנה יוציא מנה על מנה ה"מ היכא שאינו מסרב מלבוא לב"ד אבל אם תבעוהו לדין ולא רצה לירד עמו לדין והוצרך התובע להוציא יציאות לכופו שירד עמו לדין חייב הנתבע לפרוע כל אותן היציאות מדחזינן הכא שחייב הנתבע לפרוע שכר הפתיחא שכתבו עליו על שלא רצה לבוא לדין עכ"ל:

יהבינן זימנא. מזמנין בעל דין ביום פלוני לדין ע"פ האשה ההולכת אצלו:

דשיבבא. ע"פ שכיניו וסמכינן עלייהו דעבדי שליחותייהו ואי לא אתי מחזקינן ליה כאפקירותא והיו משמתינן ליה:

אבל ליתיה. אלא דליתיה במתא. שאין אותו פלוני עכשיו בעיר שב"ד עומדין ואמרו לשכנים כשישוב פלוני אמרו לו לבא:

אבל איתיה לא משמתינן. דהנהו איתתא ושביביה לא עבדי שליחותיהו דאמרי שליח דבי דינא אשכחיה ואמר ליה הלכך משדרינן עוד שליחא אחריני בתריה:

דף מ.

ולא אמרן וכו'. כי אתא ההוא פלוני לביתו לית ליה אורחא לבבא [דבי דינא אבל אית ליה אורחא אבבא דבי דינא] לא סמכינן אשיבבי דאמרי בי דינא אמרו ליה:

ואשתלויי אישתלי. שכחו שליחותן קודם ששב אותו פלוני לביתו:

כי אתי לבי דינא. אבל עד דאתי לדינא לא מקרעינן ליה אע"ג דאמר אתינא אתינא:

על דלא ציית. אי כתבו ליה על דלא ציית שצוו לו ולא קיים:

עד דצייית. ויפרע לו לא מקרעינן ליה ואע"ג דאמר פרענא:

ולא היא כיון וכו'. דדלמא לית ליה השתא זוזי וטרח אבל במיתי לבי דינא כל כמה דלא אתי אפקירותא:
קובעין זמן ליום שני. בשבת ואם לא בא מזמנין ליה ליום חמישי ואם לא בא מזמנין ליה ליום שני:
ועד מחר לא כתבינן פתיחא. שכל היום ממתינין לו שמא יבוא:
ביומי ניסן. אין מזמנין אדם לדין ביומי ניסן ותשרי שהם ימי קציר ובציר:
לבתר ניסן. שולחין לו שיבוא באייר ליום פלוני:
מתני' אין פורטין להחליף סלעים בפרוטות:
מתיבת מוכסין. שנותנין בה מעות המכס:
מכיס של גבאים. אנסים שגובין כסף גולגלתא וארנונא. לפי שהן גזל ולרבנן [דף קיד א] דר' שמעון דאמרי סתם גזילה לאו יאוש בעלים הוא והפרוטות הידועות הבאות מתיבה המיוחדת למכס בחזקת גזל הם ומכל מקום מותר כשהוא מציל מידם כדאיתא בגמ' ותלינן שלפעמים נותן לו שאר מעותיו:
ואין נוטלין מהם צדקה. ואפילו לר' שמעון דאמר [שם] סתם גזילה יאוש בעלים והשתא איכא יאוש ושינוי רשות מכל מקום דבר מגונה הוא לקבל ממון הבא מן המקום המיוחד להצניע בו גזילה:
מתוך ביתו. מעות שיש לו:
או מן השוק. אם יש לו מעות בשוק שאינו לוקחן מתיבת המוכס:
גמ' נותן לו דינר של של כסף ומקבל ממנו פרוטות בשוה חציו מפני שהוא כמציל מידם:
דינא דמלכותא דינא. וזה שקבל את המכס מן המלך בדבר קצוב כך וכך לשנה אינו גזלן:
שאין לו קצבה. אלא נוטל ככל חפצו:
העומד מאליו. שלא מאת המלך אפילו יש קצבה הוי גזלן:
נודרים. קונם כל פירות עלי אם אין תבואה זו מבית המלך ומחשב בלבו היום ואע"ג דדברים שבלב (קדושין סוף דף מט א) אינם דברים משום אונסא שרו ליה רבנן וכתב הרא"ש ז"ל דלא דמי הא לשבועה דמשביעין השרים ליהודי שלא ילך לו מארצו משום דהכא ליכא חילול השם אבל אם יעבור אדם על שבועתו בדבר שהשר סבור שהוא עובר על שבועתו איכא חלול השם:
הרגין. רצחנין:
חרמים. בעלי תגר ומריבה וגוזלי ממון:
במוכס כנעני אנס. ואע"פ שקבל המכס מן המלך ואפילו הוא דבר קצוב אין לחוש אם גוזלו היכא דליכא חלול השם שאין מבין שזה מכוז:

וכן תניא לא ילבש אדם כלאים על גבי עשרה אפי' להבריח בו את המכס ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' עקיבא מותר להבריח בו את המכס פרש"י נמי במוכר עובד כוכבים לפי שאין נותנין מכס מכל מה שהאדם לבוש וכתב הרא"ש ז"ל דאין לפרש להבריח בו את המכס משום שיהא נראה כעובד כוכבים ויפטרוהו מן המכס דבהא לא שרי רבי עקיבא דנראה ככופר שהוא יהודי כדי ליפטר מן המכס:

בעקיפין. בעלילות עד שפוטרין את ישראל. ופסק הרי"ף ז"ל כרב אשי דבתרא הוא:

אמר המחבר ונראה לי דודאי אם גזרו שמד כדי להעביר על יהודי שלא ילבש לבושי עובדי כוכבים שיהרג אע"פ דלאו דשאר עבירות הוא לא תלכו בחוקות העובדי כוכבים ובחוקותיהם לא תלכו אפ"ה יהרג ואל יעבור כדאמרינן (סנהדרין דף עד ב) על ערקתא דמסאנא שיהרג ואל יעבור. אבל היכא שגזרו שיהרג כל הנקרא בשם יהודי על שאינו עובד כוכבים וזה כדי שלא יכירוהו מפני פקוח נפש משנה מלבושו כמלבושם ובורח מותר. דלא דמי לאין מתרפאים מעצי אשרה (פסחים דף כה א) וכן להההיא דגלוי עריות דאמרינן (סנהדרין דף עה א) ימות ואל תספר עמו מאחרי הגדר דהתם הוא [שבדעתו] ורצון בחירתו ליהנות מן האיסור וכדי שלא יבא להמשך ולהכשל בעבירה ההיא או שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות החמירו בלאו דהנך העבירות כעבירות עצמן אבל זה אדרבה אינו מכוין אלא להטעותם ורצונו מצטערת בזה בשעת מעשה מותר תדע דהא לא היו מחמירין חכמים אם תבא אשתו לספר עמו אחורי הגדר להטעותו ולא אמרו בזה ימות ואל תספר עמו אחורי הגדר עם שהוא מכוין וסבור ליהנות מן הערוה וכ"ש הכא שאין רצונו ליהנות מן האיסור כדי שנחוש ונגזור שמא ימשך אחריו וגם האיסור מצד עצמו מותר מפני פקוח נפש שאין ראוי לחוש כלל ומותר. ורבי צדוק (בקדושין מ א) ורב כהנא [אם] היו יכולין להטעות למטרוניתא שתבעתם להנצל מן העבירה שתסבור שדעתם למלאת רצונה לא הוו מסכני נפשייהו. ועוד שאין להחמיר בפקוח יותר ממה שפירשו לנו חז"ל כנ"ל ועוד לי ראיה בזה מהא דאמרינן בנדרים פרק קונם יין שאני טועם וכו' (דף סב ב) אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר עבדא דנורא אנא לא יהבינא כרגא מ"ט לאברוחי אריא מיניה הוא דקאמר ופירשו המפרשים ז"ל בשם התוס' [עבדא דנורא] שעובד האש שאותן שהיו עובדין האש היו פטורי' ממכס ומס והתירו לפי שהצורבא מרבנן יודע לכוין בלבו כנגד הקב"ה שהוא אש אוכלה ומעתה ק"ו הוא להא ואפילו לפירוש שאר המפרשים ז"ל דלא פירשו הכי ופי' עבדא דנורא אנא עבד לכומר העובד עבודת כוכבים אש וה"ה לעכו"ם אחרת מכ"מ אין ספק שאין מחשבין אותו ביהודי אחר שעובד כומרי עבודת כוכבים וכל שכן הא דאינו אומר

כלום כנ"ל. אח"כ מצאתי במדרש רבה פרשת וישלח שני תלמידין של רבי יהושע שינו עטיפתן בשעת השמד פגע בהם איסתרייטו"ס מומר אמר להם אם בניה של תורה אתם תנו נפשכם עליה למה שניתם עטיפתכם ואם אין בניה אתם וכו' אמרי ליה בניה אנו ועליה אנו נהרגין עכ"ל המחבר. הרי מבואר שגם כי רצונם ליהרג בשביל התורה עכ"ז היו רשאין לשנות מלבושיהן למלבוש עכו"ם שמא לא יכירום ולא ימיתום עליהם:

דף מ:

טעותו. שטעה בחשבון או שהבליעו דליכא חלול השם:

לקנא. מזרק:

דפליזא. בחזקת של נחושת:

ואיבלע ליה זוזא. פי' בערוך שנתן זוז לכותי יותר בעבור שישמח הכותי וילך מהרה:

חזי דעלך וכו'. רב כהנא אמר כן לכותי איני מונה אותם כדי להוציא עצמו מן החשד:

שבשי. זמורות:

שקיל דמי. איפשר לומר שכן היה דעתו מתחלה שהרי גזלו וגנבתו אסורה או שמא לא חשיב גזל משום שאין מקפידין בכך ומה שהוצרך לומר כן משום דשמעיה דמשויה הפרישה בין עובד כוכבים לישראל:

דינא דמלכותא כתב הראב"ד דמדקאמר דמלכותא ולא אמר דמלכא נראה שלא אמרו אלא בחקי המלכות הקבועים להם כגון מסים וטסקא אבל שר שגזל שדה בדרך חמס הרי הוא כשאר גזלנין ואין דינו דין וכדאמרינן בבבא בתרא שערי דכדא לא משתעבדי לכרגא:

בבי דארי. בגורן ומיירי בכגון ארבעה שותפין שהן שותפין בגורן והביאו השלשה חלקים כל אחד חלקו בביתו והרביעי' נמצא בגורן:

פרע מנתא דמלכא. בשביל כלם וכשיבואו חביריו אין יכולין לומר שלך יהיה ולא שלנו דכיון שמוטל עליהם לפרוע מן הדין דדינא דמלכותא דינא אף על פי שנפרעו מזה כולם מצטרפין בההוא פרעון הלכך אם גבאי זה ישראל שקנה המס מן המלך אין בזו משום גזל לומר שלקח מזה הכל שהרי מן הגורן שנשתעבד למס המלך הוא לוקח ומכלם הוא נוטל ובדינא ואם הגבאי הוא עובד כוכבים מותר לקנות ישראל ממנו מה שנטל מן הגורן שאינו גזל כלל:

אריסותיה. מפיק לו דאין לו חלק בגופה של קרקע ואין עליו לפרוע חלק בעל הבית הלכך אם הגבאין נטלו חלקו של אריס בשביל מס הקרקע שלא כדין הוא ואין ראוי לישראל לקנות מהם דגזל הוא:

בבול ארעא. פירש ר"ף ז"ל יבול הארץ ורש"י ז"ל פי' אכילה דארעא נראה דגריס בכול בכף והענין אחד כלומר מהקרקע שאוכל פירותיו:

כרנא דשתא. כסף גולגלתא דשתא:

אבל שתא דחליף. כיון שכבר פרע הגבאי למלך כל קצבה שקבל עליו משנה שעברה ומעתה המס שלו אין לו כח למשכן זה על חבירו. וכתב הרא"ש ז"ל דאתא לאשמעינן רב דדינא דמלכותא הוא שאם עברה השנה ולא הספיקו עבדי המלך לגבות את המס שפטורין כל אותן שלא פרעו באותה שנה דאם היה דינא דמלכותא שיגבה המלך בשנה זו מס של שנה שעברה אף הקונה ממנו קנה כל זכות שהיה למלך בו ואע"פ שפרע הגבאי למלך משלו אין לו להפסיד דינו:

דסלקין. לאותם שעולין לארץ ישראל:

ודנחתין. שיורדים משם לבבל:

אפומא [**דחד סהדא**]. שהפסידו שלא כדין:

משמתינן ליה. כתב הרא"ש ז"ל בשם ריב"א ז"ל דהיינו דוקא כשעובד כוכבים תובע לישראל והישראל כופר לו ואומר לו פרעתי דאז ודאי אין יכול להעיד שהרי בדיני ישראל לא היה יכול להוציא על פי עד אחד ואינהו מפקי אבל ישראל התובע מן העובד כוכבים שחייב לו והעובד כוכבים אומר פרעתי אפילו ישראל אחד יכול להעיד שפרע שהרי בדיני ישראל היה פוטר עצמו בטענת פרעתי וכיון דבדיני ישראל ראוי לפטור עצמו יכול להעיד מידי דהוה אתרי סהדי דיכולין להעיד אף כשהעובד כוכבים תובע:

במגוסתא. בני כפר שאין מקפידין לדון כמשפט:

בי דואר. שלטון:

אמומתא. גם הם ע"פ עד אחד אין מחייבין אותו ממון אבל מחייבין לבעל שבועה להכחיש העד כדין תורה ל"א דמגוסתא אנסין ודנין בחזקה כמו (מגילה דף כח א) אתי גווזי וקא מחי ליה סריסין של בית רבי העומדין לרדות בחזקה:

היו משמתינן ליה. כתב הרא"ש ז"ל אומר ר"ת היינו דוקא אם ישראל רוצה לקנותה כמו העובד כוכבים ונ"ל דוקא כדי דמיה אבל אם היה העובד כוכבים רוצה להוסיף על כדי דמיה לא עכ"ל זבן מארמאי בבבא מציעא פרק המקבל (דף קח א):

דף מא.

ארבעת. הרבעת לי ארי:

עד דמקבל עליה וכו'. כתב הרא"ש ז"ל דאי אירע שלא קבל ונמשך נזק לישראל המצרן לא מיחייב ישראל זה לשלומי ליה משום דהוה ליה גרמא בנזקין דלא ברי היזקא כיון שהעובד כוכבים שכנו עדיין לא עשה הנזק ושמא לא יזיקנו:

מתני' הרי אלו שלו. דמסתמא נתייאשו הבעלים מהם וקנוהו האיך ביאוש ושינוי רשות: [**אם**] נתיאשו דשמעינן להו דאיאוש דאמרי ווי ליה לחסרוניה אבל סתמא לא וקשיא רישא [לסיפא] ובגמרא משני לה [סיפא] בליסטים עובדי כוכבים ורישא בליסטים ישראל דמיאש בסתמא:

נחיל. גדוד:

לא יקוץ סוכה. נתישבו דבורים על סוכות אילן וירא (אדם) ליטלן אחת אחת שלא יברחו לא יקוץ את הסוכה להוליכם כולן יחד ואפילו על מנת ליתן דמים:

גמ' אם נתיאשו אין וכו'. וקשיא לרישא כדפרישית במתני':

בליסטים עכו"ם. סיפא דבעי דשמעינן ליה דאייאש מיירי בליסטים עכו"ם:

בגיותא. בגאוה ובזרוע נטויה וחובטים במקלות ולפיכך לא מתיאשו:

דאמרי מי יימר. דאמרי לנגזל מי יימר כדקאמרת הבא עדים שגנבו ממך משום הכי אפילו בסתמא מייאש:

לעדות אשה. ששמע התינוקות שאומרים הרי אנו הולכין לספוד ולקבור את איש פלוני בפרק בתרא דיבמות (דף קכא ב):

נחיל של דבורים. דאמרינן במתני' דנאמנת אשה או קטן:

קנין דרבנן הוא. דאין בהם גזל אלא מפני דרכי שלום דהא הפקר הוא ותנן נמי [יוני] שובך ויוני עליה יש בהם מפני דרכי שלום. קנין קן צפור :

דף מא:

והשיאה רבי לכהונה. אע"ג דאורייתא הוא משום זונה בשבויה הקלו דספיקא בעלמא הוא:

הכא בגמרא מייתי תנאי ב"ד הוא שיהא זה יורד לתוך שדה חבירו וקוצץ וכן תנאי ב"ד הוא שיהא זה שופך את יינו ומציל את דבשו של חברו ונוטל דמי יינו מתוך דבשו:

ופסק הריא"ף ז"ל וכל האחרונים ז"ל דלית הלכתא כותייהו אלא קי"ל כמתניתין דתנן אין לו אלא שכרו וגרסינן נמי סוף פרק מרובה עשרה תנאים שהתנה יהושע ומקשינן ותו ליכא והא אמר ר' יהודה בשעת הוצאת זבלים וכו' וצוברו כל שלשים יום כדי שיהא נישוף שע"מ כן הנחיל יהושע כו' וכן הני דשדה חבירו וקוצץ ומציל דבשו ומפרקי' יחידאי לא קאמרינן אלמא לית הלכתא כותייהו:

מתני' יצא לו שם גניבה. קול שנגנבו כליו:
ישבע. הלוקח ויטול כל מה שנתן ויחזיר [לו] כליו וקודם יאוש מיירי אפי' לרבנן דאמרי [דף קיד א] סתם גניבה יאוש בעלים איירי כגון שהבעלים (כמו בב"מ דף כב א) מרדפים את הגניבה ובספרים אפילו בגנב ישראל מצינו למימר דלא מייאש מפני שיודע שיבואו ליד ישראל כי עכו"ם לא יקנו אותם מן הגנבים וכדאמרינן פרק אלו מציאות (דף כד ב) נהר בירן כיון דישראל סכרו לו וישראל כרו ליה לא מיאש הרב רבינו אשר ז"ל ומ"מ נוטל מה שנתן מפני תקנת השוק אבל מן הדין חייב היה להחזירם לו בלא כלום וכן אמרו בירושלמי [דפירקין הל"ג] תקנת חכמים היא כדי שלא יהו בעלי בתים מטפלים אצל הגנבים:
שאני אומר וכו'. משמע דוקא היכא דאיתא להאי טעמא אבל היכא דליתא כגון כלים העשויים להשאיל ולהשכיר לא ואפילו לא יצא לו שם גניבה [נאמן] וכן כתב הרמב"ם ז"ל וכתב הרא"ש ז"ל מכרן לאחר וקשה ליהמניה כשטוען נגנבו במגו דאי בעי אמר השאלתים לך דספרים עשוים להשאיל כדאמרינן בכתובות (דף נ א) וצדקתם עומדת לעד זה הכותב ספרים ומשאילן וליכא למימר אחזוקי אנשי בגנבי לא מחזקי' כדאיתא סוף כל הנשבעין (דף מו ב) דהיינו דוקא כשאומר גנבת לי אבל כשאמר גנבן אחר ומכרן לך הא כמה גנבי איכא בשוקא כתב הרא"ש ז"ל ותירץ ר"ת ז"ל דיש חילוק בין האנשים במה שאנו מכירין מנהג האדם אם רגיל להשאיל לחבירו:
אמר המחבר תמהני מגו דמעיז הוא שהרי [זה] יודע שלא השאילו ונ"ל שמסכימים מפרשים אלו עם מה שפרש"י ז"ל לעיל גבי פקדון מעיז ומעיז עכ"ל:
גמ' הפגין. צעק:
עילה מצא. כלומר שמכר כליו ונתחרט וידע שמכרן לוקח לאחר ועמד והפגין בלילה לאמן דבריו כשיערער:
מסיים בה. היתה מחתרת כלומר שעמד והפגין וכשהשכים בבקר נמי מצא מחתרת חתורה:
ואנבוקראות. חבילות:
[ודלמא לאו] הני דתבע דאם הוא אומר שהיו רברבי שמא היו זוטרי או אם אמר שהיו חדתי שמא היו עתיקי:
באומרין הללו כליו. ואין מכירין הגנב אלא שמכירין הכלים והספרים דהשתא לא איירי בהוכר הגנב דפליגי רב ור' יוחנן בגמ':
גלימא. דגנביה:

למריה הדרא. בחנם ואין הלוקח יכול לעכבה על מעותיו דקודם יאוש איירי הכא כדפי' לעיל:

תקנת השוק. על שקנאן בשוק בפרהסיא ולא הכיר בו שנגנב עשו בו תקנת השוק שישלם לו בעל הבית המעות. ופסק הרי"ף ז"ל הלכתא כר' יוחנן דאמר עשו בו תקנת השוק להההוא גברא בעל הגלימא שתובע אותו ללוקח. וא"ת היכי אמרינן דלוקח שקיל זוזי משום תקנה הא מדינא חייב להחזיר בחנם דהא קי"ל (כר"ש) דאמר סתם גניבה יאוש בעלים והוי יאוש בידא דגנב ושינוי רשות [בידא] דלוקח ותירץ הרא"ה ז"ל בשם זקנו הרז"ה ז"ל דמיירי שהבעלים מרדפים אחריהם דליכא יאוש:

דף מב.

חובו. מלוה:

הקיפו. לחנוני:

לאו אדעתא דהאי גניבה יהבת ליה זוזי מקמי הכי אוזפת ליה:

משכנתא שוה בשוה. אין דרך לעשות כן להלוות על המשכון כל שויו הלכך לאו אדעתא דהאי משכון אוזפיה אלא הימוני הימניה:

בר מגנב וכו'. דלא יהיב זוזי אהאי חפץ. הרא"ש ז"ל כתב נראה מדאמר בר מהני דלית בהו פלוגתא דלא איצטריך אלא משום דבכלהו [עשו] קאי אפילו אגנב מפורסם דלעיל :

הלכתא כרב כהן. דכיון דמהימניה מעיקרא השתא נמי הימניה:

נרשאה ופפונאי ובר מחוזא. ע"ש מקומם נקראו:

ושקיל מריה דספרא תמנין. שנשארו ממה שהוציא מן גנבא. אמר המחבר ותמהני שאם כן לא היה פוסק הרי"ף ז"ל ההיא דגנב מפורסם כלל :

מתני' אין לו אלא שכרו. שכר כלי ושכר פעולה:

ואם אמר לו וכו' חייב ליתן לו. כיון שהתנה כן עם הבעלים או ה"ק אם אין שם הבעלים והתנה כן בב"ד כמו שכתב הרמב"ם ז"ל פי"ב מהלכות גזילה ואבדה ובגמ' עביד צריכותא מהני תרי בבי דאי תנא זה בחביתא ולא תנא שטף נהר הוה אמינא דמש"ה מהני ביה תנאה משום דקא מפסיד יינו בידים אבל שטף נהר [חמורו] דממילא הוא לא מהני ביה תנאה ואי תנא שטף נהר ולא תנא זה בא בחביתו הוה אמינא דמשום הכי [בסתמא] אינו נותן לו אלא שכרו משום דהפסד דממילא הוא אבל זה בא בחביתו ששופך יינו ומפסיד בידים אפי' לא התנה חייב ליתן לו צריכא:

אמר המחבר וקשה לי [ברישא] אמאי לא יהבינן ליה טפי משכרו כיון שמפסיד יינו שהוא הפסד מרובה והא אם היה מתבטל ממלאכתו אם היה נוקב מרגליות יהבינן

ליה כשכר פועל בטל מאותה מלאכה כדאיתא באלו מציאות (דף לא ב) לפירוש ר"ח ז"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל אלמא דלפי ההפסד הוא השכר ואילו הכא לא יהבינן ליה אלא כמי שנותנין למי שבא בכדו ריקם שנותנין לו שכר כלי ושכר פעולה ונ"ל לומר דהתם במתבטל ממלאכתו דהוא מילתא דשכיחא לא רצו להפסידו כולי האי אבל הכא לא שכיחא מילתא שבקוה אדיניה כיון שיכול להתנות סוף פרק אלו מציאות בשם הרמב"ן ז"ל עכ"ל:

גמ' מהפקרא קא זכינא. דבש שלך היה הולך לאיבוד והריני כמציל מן הגייס קודם [שנפסד לגמרי] הרא"ש ז"ל:

כדאמר רבי ירמיה. לקמן:

עקל. ריטורטא בלע"ז:

כרוך עליה. חבית של דבש קשורה בעקל ולא נשפך הכל אלא מנטפת מעט מעט וליכא הפקר אבל אם לא היתה קשורה והיה נשפך הכל כיון שהיה הולך לאיבוד זכה המציל מן ההפקר כיון שלא היה מחוייב בהשבה כדאמרן:

מעבורת. ספינה רחבה שעוברין בו רוחב הנהר:

הא לא דמיא. מתני' דהכא שהפסיד עם רישא דהתם דלא מפסיד כלום כדמסיק ואזיל אלא לסיפא דההיא דמעבורת:

אפסדתן כווריי בזוזא. והיינו בשכרך דקתני טול דינר בשכר שאתה מפסיד והעבירני נותן לו שכרו משלם כיון שהתנה עמו והכי נמי איתא סוף פרק אלו מציאות [דף לא ב] גבי היה בטל מן הסלע וכל שכן מתניתין דהכא שהפסדו ניכר יותר דבידים קא מפסיד ששופך יינו בידים בשבילו:

ירד להציל. על מנת שיתן לו דמי שלו:

ועלה [**שלו**] **וכו' מהו**. מי אמרינן מעיקרא דאפקרי' [המציל] כאבוד דמי ואיתחייב ליה האיך לשלומי והדר זכה ביה מריה מדהפקר או דילמא כיון דסליק סליק:

משמיא רחימו עליה. ויהיב ליה דמי כאילו מת:

לוינהו. נתחבר עמהם אריה והיה משמר בהמותיהם מחיות ולסטין:

קדים רב ספרא. קודם שיחזיק בה אחר שהרי הפקר היה:

דף מב:

אדעתא דכ"ע לא הפקיר. ולא דמי להא דאמרינן באלו מציאות (דף כד א) המציל מן הארי וכו' הרי הן שלו מפני שהבעלים מתיאשים דהתם מתיאש ודאי מפני שהארי בא לטרוף כדמשמע לישנא דהמציל ולפיכך הוי הפקר לכ"ע אבל הכא שהארי היה

בשלום עמהם שמלוה אותם לא היו מפקירין אלא לצורך אכילתו ולפעמים היה שבע ולא היה יכול לאכול והשתא נמי אם היה שבע ולא היה צריך לאכול לא היה לו להתיאש הרא"ש ז"ל:

לרווחא דמילתא. שלא יהא ערעור בדבר:

אמר המחבר ונראה לי דדמי להא דרב ספרא לענין שצריך שיתן לו מה שהתנה עמו ומשום מה שהרויחו לו משמיא לא יפסיד כלום כרב ספרא דאע"פ שנתנו האחרים חמוריהם לא נטלו חלק בחמור של רב ספרא אבל מ"מ יש חלוק ביניהם להיכא שבא חברו וזכה בחמור קודם בעליו דנהי דלהאי ענין דאריה לא הוי יאוש כמו שמפורש בפנים מה ששוטף נהר הוי יאוש כדאיתא פרק אלו מציאות (שם) כנ"ל:

דורמסקנין. פרונא"ש בלע"ז:

לשון אחר מרדיט"ש עשב הנאכל בשלקות בקדרה:

נותן לו שכרו משלם. מהלשון נראה שהיה נוטל שכר גדול יותר ממה שראוי לפי טורח השליחות וכ"נ מדמינן לה להא דירד להציל שנותן לו דמי שלו ולפ"ז הא שנתן לו שכרו משלם ולא אמר לו משטה אני בך מיירי כגון שידוע שהיה משתכר :

לטרפה. לבוזזה:

מחשבין. מה שנתפשרו עמהם בממון:

תייר. זה שמראה להם הדרך:

אף לפי נפשות. שטעות הדרך במדבר סכנת נפשות הוא:

ולא ישנו ממנהג החמרים. שאם נהגו לתייר לפי ממון או לפי נפשות עושין:

בכוסיא. בפשיעה:

אין נזקקין לו. שמא לא יקח חמור והם לא התנו אלא כדי שיקח חמור וימסור עצמו לשמור עמהם בלילות מן חיות ולסטים א"כ כשיאמר [נמי] תנו לי דמי החמור ואני אשמור עמכם כבראשונה אין נזקקין לו:

והא איתּ ליה וכו'. ואפילו יאמר א' אני יכול לשמור יפה אבל שנים איני יכול לשמור קמ"ל דאמרי ליה כ"ש דהשתא מסרת נפשך טפי:

לפי משוי. אם השליך זה ק' ליטרין זהב ישליך זה ק' ליטרין ברזל:

ולא ישנו ממנהג הספנים. שאם נהגו לחשב לפי משוי או לפי ממון או כפי מה שנהגו לא ישנו ממנהגם:

בכוסיא. בפשיעה כגון שהלך בניסן בתוך עומק המים כדרך שהולכין בתשרי ומתוך שהנהר גדול וחזק שם בימי ניסן טבעה כי בניסן גדול הנהר מהפשרת השלגים ומן

הגשמים ואז אין מרחיקין משפת הנהר אלא מעט ובתשרי שהמים חסרים והספינה גוששת אצל שפת הנהר רגילין להתרחק לתוך עומק המים:

הציל לאמצע. כל אחד מכיר את שלו ונוטל:

אי דיכולין בעלים להציל. לא אייאוש ואפילו אמר לעצמי גזלן הוא:

הכא בשותפין. ובין יכולין להציל בין אינן יכולין להציל וכגון זה שהוא במקום איבוד שותף חולק אפילו לא ירצה חבירו:

אמר פליג. ומעכב לעצמו מה שיציל:

לא אמר לא פליג. ושפיר עבד דמסר נפשיה לקטלא אעסקא דתרוייהו הואיל והוא שותף עמו דאורחא למטרח אכוליה עסקא:

בפועל שכיר. ובשאין יכולין להציל:

יכול לחזור בו. משום כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים:

הדר ביה. וזכי מהפקרא:

רב אשי אמר. לעולם באינש דעלמא וכגון דיכולין להציל ע"י הדחק. אמר לעצמי ושמעו בעלים ושתקו ולא מסרו עצמן אסחו דעתייהו וגלי דאייאוש ולא בעי ממסר נפשייהו ומיהו היכא דיכולין להציל להדיא אפילו שמעו ושתקו לא קנה דמסתמא לא אייאוש:

כתב הריא"ף ז"ל הני תלת פירושי כולהו הלכתא נינהו:

תוספתא בני חבורה שמחלו עליהם מוכסין מחלו לאמצע אם אמרו משום פלוני מחלנו מה שמחלו מחול לו עכ"ל:

מתני' מסיקין. אנסים גזלנין גזלוה מן הגזלן:

אם מכת מדינה. דאנסוה ארעתא דאחריני ודהאיך:

ואם מחמת הגזלן. מפרש בגמ':

שטפה נהר. שהיתה על שפת הנהר וגבוהה משפתו והמים שוחקים וכורין תחת השפה ומתפשט לתוך השדה:

אומר לו הרי שלך לפניך. דמהיכא [דף קיז ב] מצינו חיובא בגזלן בקרא דוכחש בעמיתו הא דרשינן ליה לכלל ופרט וכלל וכחש בעמיתו כלל בפקדון או בתשומת יד או בגזל פרט מכל אשר ישבע עליו חזר וכלל מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות ועבדים ושטרות [ואימעיטי מן השבועה ומן ההשבון] (עיין פירוש דמתניתין על הא דפרשנו):

גמ' אם מחמת הגזלן. כתב הרא"ש ונראה שלא היה כתוב בספר רש"י שאנסוהו אבל באנסוהו נמי אתא שפיר לומר חייב ולא דמי לאנסוהו עכו"ם והראה ממון חבירו דפטרינן

בסמוך דהתם אנסוהו להראות ממון חבירו אבל הכא אנסוהו להראות את שלו ולא היה לו להראות של חבירו:

ואחוי. שלא גזלה הוא אלא שמע מבית המלך שמבקשים לגזול שדות והראה להם זה טלו קרקע של פלוני דחייב מדינא דגרמי ומהדרינן בתר תנאי דתנא לה משום דליתא במתניתין בהדיא:

דף מג.

אכריא. אוצרות של חטים צ"ל שלא אנסוהו על שיראה אותן ממש דא"כ פטור הוא וכדפרישית:

לבי אביוני. שם מקום:

אם נטל ונתן ביד חייב. פרש"י ז"ל דהציל עצמו בממון חברו ופירש [נטל ונתן ביד] מעצמו בלא אונסא . והריא"ף ז"ל פי' נטל ונתן ביד חייב אפילו אנסוהו עכו"ם להביא אותו ממון [של פלוני] שהראה להם באונס והביא באונס חייב ואע"ג דאנסוהו להראות ממון חבירו והראה פטור חילק ז"ל בין מה שעושה בידים ממש להראה שהוא גרמא וכן דעת הרמב"ם ז"ל פ"ח מהלכות חובל ומזיק. וכתב עליו הראב"ד ז"ל בהשגות גם בזה על דרך הרב הוא הולך ואין הגאון מודה לו וכן בדין שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש ומאין יתחייב לו זה שימות בשביל ממון חבירו הואיל ויחדו לו בפירוש וכבר הרחבנו בדברים הללו בפי' בב"ק והרב בעל העטור ז"ל פי' נטל ונתן ביד כדפי' רש"י ז"ל. ואכתוב פירושי בסוף שמעתין בע"ה על מקומו מפני שדעתי לחבר ראיית הרי"ף ז"ל על מקומן תחלה. אמר המחבר לדעת הרי"ף ז"ל שנשא ונתן ביד חייב אפילו [אנסוהו על] ממון זה אם כן כי תניא בההיא הראה פטור לית לן למפטר אלא כה"ג דוקא אבל אם אנסוהו סתם והראה ממון חבירו חייב שהרי הציל עצמו בממון חברו ומלתא דמסתברא היא דכל היכא דהציל עצמו בממון חבירו חייב לשלומי אפי' בהראה שלא נטל ונתן ביד וזה פי' רבא דאם הראה מעצמו כנשא ונתן דמי. וכל ההלכה מעידה שפיר כפי' ז"ל ואע"ג שאפשר לדחות דחויי נינהו ומה שקשה עליו מאד זאת דכסא דכספא [דאי אכסא אתו פטור ואע"ג דיהבה בידים] ויותר יש מן התמיהה איך לא הרגיש הרב בה ולא חשבה לנגדו מאומה לכן נראה לי שהיה פשוט לפניו ז"ל דלא דמיא כלל ולאו ראיה היא להנך דהך פקדון הוא ושומר שאני וכן מצאתי שכתב הרא"ש ז"ל הא דאמרינן אתו אדעתא דכסא ופטור אע"ג דאמרינן לעיל אם נשא ונתן ביד חייב ואע"ג דאנסוהו עכו"ם שומר שאני דאדעתא דהכי אפקדיה גביה שיציל עצמו אי אתו אדעתא דכסא

עכ"ל וכיון דגמ' שלנו אתיא כדעת הרב ז"ל לא חייש אירושלמי דלקמיה וכ"ש שיכול לומר נמי דבפקדון מיירי הירושלמי וכמו שכתוב בפנים ומיהו מה שכתב הראב"ד ז"ל נ"ל נכון מאד דנהי דלא אמרי' ימות ואל ישא ויתן ביד [אלא] ישלם מ"מ מהיכא תיתי שיתחייב לשלם כיון שאין לו למות עליו וגם לא בא לו האנס מיד אחר אלא על אותו ממון שיחדוהו לו בפירוש. ונ"ל לומר דע"כ כי מחייבין נשא ונתן ביד לא אוקמינן להו לעכו"ם עילויה דאי אוקמינן מההיא שעתא קלייה ופטור אלא ודאי בדלא אוקמיה וכל היכא דלא אוקמיה מצי לאשתמוטי מידי דהוה אתרי עברי דנהרא דאע"ג דהוה אנוס נמי חייב כן נראה לי על דעת רבינו הגדול ז"ל. ודרך רבינו האי גאון ז"ל במשפטי השבועות אשר לו כדרך רש"י ז"ל והרב"ה ז"ל שכתבו שם דנטל ונתן ביד חייב בדלא אוקמינהו עליה אלא שאנסוהו להראות [סתם] והוא נטל ונתן ביד וז"ל המראה ממון חבירו והנושא ונותן ביד דין אחד לשניהם שאם מעצמן חייבים ואם מחמת אונס פטורין והא דאמרינן אם נטל ונתן ביד חייב ה"ק ואם אנסוהו להראות ונטל ונתן ביד חייב ובדלא אוקמינהו עליה עכ"ל משמע ליה ז"ל דבאונס באוקמינהו עליה פטור והיינו כגון שפירש לו ממון פלוני אם כן כשחייב הוא שאנסוהו על ממון סתם כפרש"י ז"ל והרב"ה ז"ל ואתי להו שפיר ההיא דכסא דכספא שהוא כממון זה כפשטא אלא שקשה להם מאד הראה ממון חבירו פטור דמיירי נמי בממון סתם דומיא דסיפא דנשא ונתן וכו' ואמאי פטור [אפילו באונס] הא מציל עצמו בממון חבירו ויותר דומה לדינא דגרמי וחייב מלגרמא בנזקין דפטור דהא ברי היזקא כדאמרינן [דף קיז א] מה תאו זה וכו' אף ממון של ישראל כיון שנפל לידי עכו"ם שוב אין מרחמים עליו ולא דמי למשסה כלבו בחבירו דשמא לא יזיקנו דחשבינן ליה גרמא אבל זה שכבר ראו אותו כנפל בידם דמי כיון שיכולין ליקח אותו ועוד קשה להם הא דאם הראה להם מעצמו כמו שנטל ונתן ביד וחייב דע"כ לא מצי מיירי דהראה באונס [ובממון זה] דהא אמרת פטור אלא ודאי בלא אונס מיירי וכדפרש"י ז"ל וא"כ מאי קמ"ל תנינא דהיינו מתניתין דאם מחמת הגזלן. ומה שכתבתי בפנים בשם הרא"ה ורבו ז"ל נמי מסכימים לדעת רבינו הגדול וכסברת הרא"ש ז"ל בפקדון ומתוך הלשון נראה שאם אנסוהו עכו"ם לישראל ואמרו תן לנו ממון פלוני של פלוני חבירך אפילו נשא ונתן ביד פטור לכ"ע שהרי מחמת אותו ממון בא לו האונס כההיא דכסא דכספא וא"כ קשה לי אמאי הוצרכו למימר טעמא בפקדון שפטור לפי שידו כיד בעלים וכו' כמו שכתוב בפנים לפיכך נ"ל דדוקא כשממון חבירו בידו ואונסין אותו עליו ממש אז אמרינן שמחמת אותו ממון בא לו האונס אבל כשאין הממון בידו אין חילוק בין תן לי ממון פלוני של פלוני חבירך להושיט לי פקיע עמיר זה בתרין עברי דנהרא וגרע מיניה

מפני שאינו עכשיו עליו כמו בפקיע עמיר הלכך אף בכה"ג חייב לדעת רבינו ז"ל דכיון שאינו בידו אין האונס בא מחמת אותו [ממון] מיקרי וחייב כנ"ל דעתם:

דף מג:

דרי ואמטי. שא והולך עמנו אל בית המלך:

ה"מ וכו'. דאם נשא ונתן ביד חייב היכא דלא אוקמיה להו לעכו"ם על הממון מעיקרא על ידי אונס אלא הולך ונותן להם אבל הכא משעה דאוקמינהו על יין נשרף היין וההיא שעתא פטור הוא וכי אמטינהו דידהו אמטי רש"י ז"ל והביא הרי"ף ז"ל ראיה לדבריו כנגד הגאונים ז"ל שכתבו שאם אנסוהו להביא והביא פטור מהכא דאם איתא דאם נשא ונתן ביד דאמרינן חייב מיירי בדלא אניס א"כ מאי הוקשה הכא לרב אשי דפטר להההוא גברא דילמא כי פטריה רב אשי משום דאנוס הוא דודאי מדפטריה הכי אית לן למימר והשיב עליו הרב בעל העטור ז"ל דהך ראיה ליתה דודאי אנסוהו מעיקרא בממון סתם מיהו בתר דאחוי להו מי אנסוהו ודאי ליכא אונס והוה ליה כמי שאנסוהו בממון סתם ונטל ונתן ביד חייב כדתניא לעיל:

פקיע. קשר:

חייב. ואע"ג דקאי עכו"ם על הממון הואיל ונשא ונתן ביד חייב:

בתרי עברי. עכו"ם מצד זה והעמיר מצד זה דאי לא יהביה ניהליה לא מצי אנס למשקליה ורבינו אלפסי ז"ל מסתייע לפירושו מהא דחייב ואע"ג דאניס ליה לבתר הכי ושמעת מינה דמאן דשקיל ליה לממונא דחבריה וממטי ליה בידיה לגבי אנס חייב ואע"ג דאניס ולא שנא אנסוהו להביא והביא והשיב עליו הרב"ה ז"ל לית [ראיה] כלל דהתם ליכא אונסא דכיון דקאי בתרי עברי נהרא מצי לאשתמוטי מיניה אבל היכא דאנסוהו על ממון חבירו וליכא לאשתמוטי אפילו נטל ונתן ביד פטור וכן הלכתא עכ"ל:

אמיד. עשיר:

עליה אתו. בשביל עשרו באו ולא משום זה הכוס א"כ כשנותן להם כוס זה להציל מהם מציל עצמו בממון חברו הוא וחייב:

ואי לא אמיד. ודאי לא באו אלא על ההיא כסא והרי זה כמו שאנסוהו ליתן ממון של פלוני דאפילו נטל ונתן ביד פטור מהא השיגוהו לרבינו אלפסי ז"ל. וכתב הרב"ה ז"ל שמעינן מהכא דהיכא דאנסוהו עכו"ם על ממון חבירו לא שנא אנסוהו להראות ולא שנא אנסוהו להביא פטור כדרב אשי דפסקה וכ"כ ר"ח ז"ל דהכא משום דלא אמיד אמרינן על ההוא כסא [אתא] ואע"ג דנשא ונתן ביד פטרינן ליה כ"ש היכא דידוע דאנסוהו אממונא

דחבריה דפטור והא דקתני ישראל שאנסוהו עכו"ם והראה ממון חברו פטור נשא ונתן ביד חייב דוקא שאנסוהו מחמת עצמו על ממון סתם והיכא דנשא ונתן ביד מציל עצמו בממון חברו הוא וחייב וכי הראה גרמא בעלמא הוא ופטור והרב רבינו אלפסי ז"ל פליג בהא ומסתברא כרבוותא קמאי והכי גרסינן בירושלמי עכו"ם שאנסוהו ונטלו ממנו ממון חברו פטור נטל ונתנו להם חייב אמר ר' יוסי הדא דתימא באומר לו תן ממון סתם אבל תן לנו ממון פלוני אפילו נטל ונתן ביד פטור עכ"ל בסי' [פ'] פרק פקדון בספרו. והרא"ה ז"ל כתב בשם רבו הרמב"ן ז"ל וז"ל הדברים צריכין לפנים שאין ספק שהוא מפורש שבממון פלוני פטור מן הירושלמי ומן הגמ' דילן. וכמה ראיות מכריעות שהוא חייב כהני שהביא רבינו הגדול ז"ל וכדאמרינן בסמוך גבי נרדף שהיה בורח מהרודף ושבר כלים של כל אדם חייב שאסור להציל עצמו בממון חבירו ואמרי' לעיל פ' הכונס (דף ס ב) גבי מלחמה דדוד מי ישקני מים וכו' גדישין דישראל הוו דהוו מיטמרי בהו פלשתים וקא מיבעיא ליה מהו למקלינהו להציל עצמו בממון חברו א"ל אסור והא התם דכממון פלוני דמי ואין ספק שאין הפרש בין שאונסין אותו להביא ממון חברו בין שיכול להציל עצמו ע"י ממון חבירו ועיקרן של דברים שכל מקום שאין האונס בא לו מחמת אותו ממון כלומר שאין הממון גורם האונס חייב. וכגון הבא לי ממון פלוני חבירו חייב שהרי אין אותו ממון גורם לו עכשיו האונס וכן אם היה פקדון אצלו והיו אונסין אותו להביא ממון סתם חייב שאף כאן לא בא האונס לו מחמת הממון ההוא. אבל אם היה פקדון אצלו ואנסוהו עכו"ם לתת להם אותו פקדון שהרי בא לו האונס מחמת אותו ממון פטור לפי שידו כיד הבעלים ואדעתא דהכי הפקידו גביה ואדעתא דהכי קביל ממון מיניה שאין אדם משים עצמו בממון חבירו יותר מבממונו ועל זה הדרך עולות כולן יפה כראוי. עובדא דגברא דאחוי חמריה דרב מרי התם לא הוי האונס מחמת הממון וכן ההיא דהושט לי פקיע עמיר זה וההיא דנרדף וההיא דהכונס אין הממון גורם לו האונס וההיא דכסא דכספא מוכחת מאי דפרישנא שהרי אמר בפירוש שאם לא באו על אותו הכוס חייב ואם באו על אותו כוס פטור שהרי מחמת אותו כוס בא לו האונס וכן אותו ירושלמי שהביא ר"ח ז"ל דישראל שאנסוהו עכו"ם ונטלוהו ממנו וכו' מדקאמר נטלו ממנו ממון חברו משמע דפקדון הוה וכ"כ רבינו ז"ל ובזה הדרך יחלק אור עכ"ל:

דף מד.

אין לך פדיון וכו'. ואי לאו הכי הוה מחויב אע"ג דאמרינן בסוף החובל (דף צג א) לשמור ולא לחלק לעניים הכא חייב שלא נתן לו לחלק לעניים אלא לשמור ולהחזיר לו והוא יחלקנו הלכך חייב להחזיר אם לא שקיים המצוה הוא בעצמו הרא"ש ז"ל:

שותא. מכמורת לדגים או לעופות:

משמתינן ליה. היו מנדין אותו עד שיחזיר הדבר לכמות שהיה ויסלק יד האנס מביניהם ויעשו דין ישראל:

לקועיה. לצוארו שבר מפרקתו:

כתוא. הוא שור הבר כדמתרגמינן ותאו וזמר (דברים יד) תורבלא בלא יער:

אין מרחמין עליו. ושפיר עבדת דקטלתיה. והרמב"ם ז"ל כ' דין זה פ"ח מהל' חובל ומזיק וז"ל מותר היה להרוג המוסר לאנסין בכ"מ ואפילו בזמן שאין דנין דיני נפשות ומותר היה להורגו קודם שימסור אלא כשאמר הריני מוסר לפלוני בגופו או בממונו ואפילו בממון קל הרי זה התיר עצמו למיתה. ומתרין בו ואומרים לו לא תמסור אם העיז פניו ואמר לא כי אלא אמסרנו מצוה להורגו וכל הקודם להורגו זכה וכו' עוד כ' ז"ל עשה המוסר לאנס אשר זמם ומסר יראה לי שאסור היה להרגו אא"כ הוחזק למסור דזה ודאי היה נהרג שמא ימסור אחרים. ומעשים היו בכל זמן בערי המערב כן וכו':

אמרו ז"ל בכ"מ וכו'. משום דאמרי' הכא בגמ' א"ל רב לרב כהנא עד האידנא מלכות דיוונאי דלא קפדי אשפיכת דמים והאידנא דפרסאי נינהו דקפדי קום ערוק לארץ ישראל. אמר אפילו ממון קלו דמשום תיבנא הרגו. וכל השאר באר היטב מהכא. והריא"ף ז"ל לא כתבו הכא:

מעברא. ספינה מעברת הנהר:

מסיק חמריה. הכניס חמורו לספינה:

בעו אינשי למטבע. האנשים שהיו בספינה רצו ליטבע בנהר מפני כובד החמור:

מלח ליה. דחפו לחמור והשליכו למים ל"א מלח כמו מלחים התחיל אחד מן המלחים להציל את הספינה ודחפו והשליכו:

האי רודף הוא. בעל החמור רודף הוא להרוג נפשות:

ושיבר את הכלים. רודף שיבר את הכלים פטור מלשלם שהרי מתחייב בנפשו הוא ברדיפה זו ואפילו אינו הורג דתנן בפ' בן סורר ומורה (דף עג א) ואלו נתנו להצילן בנפשן הרודף אחר חבירו להורגו ונמצא תשלומין וחיוב מיתה באין כאחד:

חביב מגופו. שהרי נרדף זה רשאי להרוג את רודפו שנאמר אם במחתרת ימצא הגנב וגו' התורה אמרה אם בא להורגך השכם להרגו:

ולא מן הדין. שהרי מציל עצמו בממון חברו חייב וכ"ש מציל אחר בממון חבירו:

הרמב"ם ז"ל כתב זה הדין סוף הפרק הנזכר וז"ל ספינה שחשבה להשבר מכובד המשוי ועמד אחד מהם והקל ממשאה והשליך בים פטור שהמשא שבה כמו רודף אחריהם להרגם ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם ע"כ וכתב הראב"ד ז"ל בהשגות שהמשא שבה כמו רודף וכו' א"א אין כאן מלח ולא תבלין שאין כאן דין רודף כלל ואין זה דומה למעשה דחמרא דפרק הגוזל ודין זה שהטיל לים אע"פ שהטיל משל איש אחד מחשבין על כולם כפי משאם כדאיתא בגמרא ע"כ ותמה עליו המגיד משנה ז"ל איך דחה הרב דברי המחבר בלא טעם וכבר כתב המחבר דין זה דמחשבינן על כולם כפי משאם והביא כל הברייתא פרק י"ב מהל' גזילה ואבדה דמיירי בעומד עליה נחשול שנראה שדעת המחבר לחלק בין כשמשליכין מצד סער הים לבד ואין הספינה טעונה יותר מדאי ובין כשאחד או שנים טעונים יותר מדאי והיה מתנהג כדרכו אז המשוי כרודף כעובדא דחמרא ובזה יש מלח ויש תבלין ע"כ תורף דבריו. אמר המחבר מפני [שאין] דעת המחבר כן כמו שהגיד המגיד תפסו הרב שמתוך דבריו ניכר שאינו מדבר באם ידוע הטוען אות' יותר מדאי ואז חשבה להשבר [שנאמר] מה בין זה למעשה דחמרא ועוד שהוא מבואר שאין כן דעת המחבר שאמר והקל ממשאה שלא חלק בין משא של טוען ראשונה שאינו מכביד לטוען באחרונה שמכביד יותר מדאי אלא שהגורם הוא המשא שהיה כבר בה ואין אנו יודעין מי הגורם מן הסוחרים וכן שטענוהו יחד או שהחזיקו בה קודם שתלך במים שלא היה ניכר עדיין ההיזק וכשהלכה על פני המים חשבה להשבר דלא מצינו למימר לשום אחד הוא הגורם וזה כטעם נחשול שבים שכיון שאין זה גורם יותר מזה מדוע נציל לו בממון חברו אלא כ"א בממונן בחלק [אחד] שוין ולא דמי למעשה דחמרא שהיה ידוע שהוא בא וטבע כרודף ממש ולפיכך לא טעם בה הרב שום טעם כנ"ל:

דף מד:

מתני' לא יחזיר לו במדבר. אם אין זה תובעו לא יכול לכופו לקבל חובו או פקדונו דלאו מקום שמור הוא:

ע"מ לצאת במדבר. קס"ד שאמר לוה זה על מנת שתצא במדבר ושם אפרע לך וא"כ דאתניה בהדיא לקבלו במדבר פשיטא ובגמ' מפרש לה:

גמ' ניתנה לתבוע. אם ירצה מלוה דידו על העליונה:

וכתב הריא"ף ז"ל שמעינן השתא ממתני' ומברייתא שהמלוה לחבירו בישוב אית ליה רשותא למגבה מיניה במדברא אפילו בע"כ דלוה [אבל] אי לא בעי לאיפרועי במדבר לית ליה רשותא ללוה למימר טול האי דאית לי גבאי אלא קיימי באחריות דלוה עד דפרע ליה למלוה בישוב כדאוזפיה בישוב והני מילי מלוה אבל אבדה דאשכחה בישוב אי נמי פקדון דאיתפקד בישוב לית למריה פקדונא רשות למתבעי לחבריה במדברא היכא דליתנהו גביה ואי איתנהו גביה ולא בעי מרייהו למשקלינהו לית ליה רשותא נמי להאיך לאותבינהו גביה ולמיזל אלא מחייב באחריותיהו עד דמהדר ליה לישוב:

אי בעינא וכו'. והכי אשמעינן תנא דאף על גב דלא תנאי גמור הוא דהא אי בעינא קאמר אפילו הכי כיון דידע דאיהו נמי למדבר נפיק על כרחו יקבל:

מתני' חייב לשלם. אמרינן בגמ' דאי אידך קא תבע ליה גזלתני וכן כולן והלה הודה לו אלא שאומר איני יודע אם החזרתי כיון דברי ליה שעשה כך אלא שמסופק לו אם החזיר חייב לשלם ואפילו מדיני דאדם דלא אתי ספק ומוציא מידי ודאי:

אבל. אם אמר מעצמו בלא תביעת חבירו אינו חייב אלא בבא לצאת ידי שמים אבל א"ל וכו' פטור אפי' בדקא תבע ליה דה"ל כמנה לי בידך וכו' כדאיתא בגמ':

גרסי' בגמ' [דף קיח א] איתמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמרי חייב רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור רב הונא ורב יהודה אמרי חייב ברי ושמא ברי עדיף רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור אוקי ממונא בחזקת מריה תנן אבל אמר איני יודע אם גזלתיך אם הלויתני וכו' פטור מלשלם היכי דמי אילימא דלא קא תבע ליה רישא אמאי חייב אמרי בבא לצאת ידי שמים איתמר נמי אמר רבי חייא בר אבא אמר ר"י מנה לי בידך והלה אמר איני יודע חייב בבא לצאת ידי שמים :

תנן אבל אמר. תלמודא קא מקשה מסיפא דמתני' דפטר לרב הונא ורב יהודה דאמרי חייב משום דסברי דמתני' איירי בדתבע ליה והלה אומר איני יודע כדמסיק ואפ"ה אומר פטור אבל מרישא לא מקשה לרב נחמן ורבי יוחנן דאמרי פטור משום דכ"ע מודו דכיון דברי ליה שעשה כך חייב דלא אתי ספק ומוציא מידי ודאי כדפרישית במתני' ואינהו לא פליגי אלא במנה לי וכו':

אמרי בבא לצאת. לעולם דלא קא תבע ליה ומיהו כיון דקא מודה ואמר דודאי גזליה לא נפיק ידי שמים עד דעביד השבה. אבל סיפא הואיל דלא [ידע] גזלן דליכא שום טענת ברי לא צריך למיפק ידי שמים. הך דחוי הוה לרב הונא ורב יהודה אבל לרב נחמן ורבי יוחנן מתני' אתא שפיר בדתבע. והפוסקים ז"ל פסקו כרב נחמן דהלכתא כוותיה בדיני הלכך מתני' בדתבע וכדפירש במתני' וסיפא דאמר פטור כרב נחמן דמנה לי בידך הוא.

וכ"כ רש"י ז"ל כרבי יוחנן ורב נחמן דאמרי פטור מיהו ישבע כדקאמר [הוא] שאינו יודע שחייב לו כלום דלא עדיף שמא מברי דהא א"נ הוה טעין ליה אין לך בידי כלום הוה משבעינן ליה שבועת היסת. וכתב הרא"ש ז"ל ורש"י ז"ל פירש דלישנא קמא דרב נחמן פ' שבועת הדיינין [דף מ ב] עיקר דלא בעינן דררא דממונא. ורבינו האי גאון ז"ל כתב דלא משבעינן ליה אלא שמותי היה משמתינן ליה על תנאי שאם היה חייב יהיה מודה ור"ת היה פוטרו [ג"כ] משבועה דכיון דאיכא תרי לישני לא היה רוצה לחייבו שבועה מספק אבל [אם] הודה שחייב וטען לו שפרע הוה מחשב ליה דררא דממונא כי ההיא דנתתיו לך אע"ג דליכא עדים בהודאה:

דף מה.

והריא"ף ז"ל כ' פטור שמשלם ומשתבע דלא ידע:

ואם בא לצאת ידי שמים חייב ע"כ דהא ר' יוחנן [דפוטר] אמר חייב בבא לצאת ידי שמים ודוקא בדתבע ליה:

מתני' חייב באחריותו. דמכי גנביה קם ליה ברשותיה והשבה דעבד לאו השבה הוא עד דמודע להו לבעלים:

ומנו את הצאן. אחר שהחזירו שהיא שלימה הרי יש כאן דעת בעלים:

גמ' לדעת צריך דעת. אם הכירו בעלים שנגנב מהם טלה צריך שיודיעם כשיחזרהו להם ואי לא מודע להו אע"ג דמנו את הצאן והיא שלימה אכתי חייב באחריותו דכיון דידעי הוי ליה גזילה גמורה ובעי השבה מעלייתא:

שלא לדעת. לא הכירו הבעלים שתהא צאנם חסרה ולאחר חזרה מנו את הצאן והיא שלימה פוטר מנין זה מלשלם:

אסיפא דבלא ידעו מהני מנין אבל רישא דבידעו לא מהני מנין:

ושמואל אמר וכו'. וכי קתני מנו אכולה והכי משמע מתני' רישא בשידעו הבעלים וסיפא כלומר וכן אם לא ידעו דין אחד יש להם וחייב אבל מנו וכו' פטור בין ברישא בין בסיפא:

ור' יוחנן אמר וכו'. והכי קתני הגונב טלה מן העדר לדעת והחזירו ומת או נגנב חייב באחריותו והוא שהחזירו שלא לדעת אבל אם לא ידעו הבעלים לא בגנבתו ולא בחזרתו וכן אם מנו את הצאן והיא שלימה בגונב לדעת דהיינו אריסא פטור מלשלם:

ורב חסדא אמר לדעת מנין פוטר שלא לדעת צריך להודיעם ואם לא הודיעם אע"ג דמנו חייב [וכי קתני ומנו אריסא] ומנו הנך דרישא את הצאן אחר חזרה פטור:

מ"ט דרב חסדא. בשלמא טעמא דכולהו ניחא דעדיף להו לדעת משלא לדעת ועוד דמתני' ניחא להו לתרוצה כותייהו טפי:

הואיל ואנקטה נגרי בריתא. למדה לצאת חוץ ומעתה צריכה שימור יפה וכיון דלא ידעו הבעלים לא מיזדהרי בה אבל לדעת מנין פוטר שהרי הכירו שנגנב והוחזר ומעכשיו יזהרו בה:

וכתב הריא"ף ז"ל ומסתברא לן דהלכתא כרב חסדא דהא רבא כותיה סבר ליה ועוד דטעמיה דידיה מסתבר:

וה"מ בבעלי חיים. משום דנקיט להו נגרי בריתא אבל דלא בעלי חיים נינהו כגון הגונב סלע מן הכיס וכיוצא בו הלכתא כר' יוחנן דקי"ל דכל רב ושמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן ורב חסדא לא פליג עליה דרבי יוחנן אלא בבעלי חיים משום דאנקטינהו נגרי בריית‍א אבל במידי דלאו ב"ח לא פליג הלכך הלכתא כר' יוחנן דאמר לדעת מנין פוטר שלא לדעת לא צריך עכ"ל:

והבליע לו בחשבון. לאחר זמן לקח הימנו מקח או שנתן לו דמים והוסיף עליהם מה שגזל והבליע לו בחשבון שהיה בוש לומר הרי זה גזלתיך:

אדם עשוי למשמש בכיסו. ולמנות כמה יש בתוכה וזה מיד מנה אחריו ומצא יותר מדמי המקח והכיר שהחזיר לו גזילתו:

[**ל**' גמ'] הא דאהדר ליה לכיסיה הא דקתני יצא דמנה גזלן ורמא לכיסיה דנגזל וכיון דאית ליה דרבי יצחק הוה ליה מנין ופטור:

הא דלא אהדר ליה. הא דקתני לא יצא דמנה גזלן ורמא לידיה דנגזל הלכך איכא למימר דהשליכן זה בתיבתו ולא מנאן:

הא דאית ליה זוזי בכיסיה. פירש הרב אלפסי ז"ל הא דקתני יצא דאית ליה זוזי אחריני בכיסיה דכיון דאדם עשוי למשמש כיסו הרי מנאן לאחר שהחזירו ומצא העודף ולפיכך יצא דמנין פוטר:

דף מה:

דלית ליה זוזי בכיסיה לא יצא דכיון דלית ליה זוזי לא ממשמש ביה ולא מנה ליה הלכך אי איתאביד או מיגניב מרשותא דגזלן אגנוב ומחייב באחריותו עכ"ל:

ורש"י ז"ל פי' [איפכא] אית ליה זוזי אחריני בכיסיה ולא ידע כמה [פי' וליכא מנין]:

ובפרק איזהו נשך (דף סג ב) אמרינן אמר רב נחמן האי מאן דאוזיף פשיטי מחבריה ואשתכח בהו טופיאנה אי עד בכדי שדעת טועה חייב להחזיר ואי לא מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה:

א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי אי איניש תקיפא הוא דלא יהיב מתנה מאי אמר ליה אימר מיגזל גזליה ואיבלע ליה בחשבון וכן הלכתא:

[**לשון** הגמ' הוא ואוקימתא דרב זביד] דכ"ע בין רבי ישמעאל בין רבי עקיבא כרב חסדא סבירא להו דשלא לדעת צריך דעת בעלים וסתם גניבה שלא לדעת היא והכא לאו בשגנב מרשות בעלים הוא אלא בשומר שגנב מרשות עצמו:

לא כלתה שמירתו. אע"ג שנעשה גנב עדיין הוא שומר לבעליו וסגי לי בדעת דיליה:

כלתה שמירתו. כיון שנעשה גנב כלתה שמירתו דתו לא מהימני ליה הבעלים וכיון שכלתה שמירתו צריך דעת בעלים דשלא לדעת צריך דעת ולא אמרינן דסגי בדעת שומר. ורב זביד לא אתא לשנויי השתא אלא טלה אבל סלע אפילו רב חסדא מודה דלא בעי' דעת בעלים אלא בבעלי חיים וכדפי' לעיל וא"כ קשה רבי עקיבא דאמר צריך דעת בעלים גם בסלע לא אמר כרבי יוחנן דלר' יוחנן לא צריך לעולם דעת בעלים והרי"ף ז"ל פסק כרבי יוחנן והסכים עם כל הגאונים ז"ל דפסקו כר"ע וזו תימה גדול ותירץ הרמב"ן ז"ל דאפשר שהריא"ף ז"ל סובר שאף לר"ע מחזיר למקום שגנב ושלא לדעת מנין נמי לא בעי כר' יוחנן מיהו כיון דלא מהדר ליה לרשות בעלים צריך להודיעם ובזה דברי הריא"ף ז"ל קיימים:

אבל עוד נראה לנו לומר דר' יוחנן דאמר לדעת מנין פוטר שלא לדעת אפילו מנין נמי לא בעי לא אמרה לשמעתיה אלא בשהחזיר הגניבה למקומה שהיתה מונחת שם מתחלה שכשהוא כן רואין אותו כאילו לא נגנב מעולם אבל אם לא החזירה למקומה צריך דעת בעלים ועל כרחך הגונב מרשותו של שומר ומחזיר אותה לרשות הבעלים צריך דעת וכן הוא אחר שיחדו לה הבעלים רשות [וגנב משם] אם החזיר לאותו רשות יצא אבל לרשות הבעלים צריך דעת בעלים וכן מעדר זה לעדר זה צריך להחזיר לאותו עדר שגנב או לדעת בעלים והשתא אתיא שפיר הא דרבי עקיבא דכיון שכלתה שמירתו א"א לו להחזירה לרשותו אלא לרשות הבעלים וכיון שהחזיר לרשות הבעלים וגנב מבית שומר צריך להחזיר לדעת הבעלים ורבי עקיבא אפשר דאתיא כרבי יוחנן ואתיא נמי ככולהו והשתא אתי שפיר הא דלקמן רבי יוחנן כותיה דרבי עקיבא וההיא דהכל צריכין דעת בעלים חוץ מהשבת אבידה ואתיא בין בגנבים בין בשומרין דבעלי חיים מן הדין הוא חייב בהן לעולם ובשאינו בעלי חיים בגונב מרשות שומר. ע"כ מלשון הרא"ה ז"ל בשם רבו הרמב"ן ז"ל:

מתני' אין לוקחין מן הרועין. דאיכא למיחש שמא גנבו מצאנו של בעל הבית המסור להם:

כלי פשתן בגליל. זו היא מלאכת הנשים והן עצמן עושות ומוכרות דלדעת בעלים הוא:

ועגלים מן הרועים בשרון. רחבה לעיני הכל דמדמוכרין בפרהסיא אלמא לא גנבוה:

ל"א שרון שם מקום ומקום גידול עגלים הוא ולוקחין עגלים בזול ומגדלין אותן ושלהן היא ולשון זה עיקר:

גמ' שבישתא. חבילי זמורות:

שומר שכרו הוא נוטל במעות ואין לו חלק בעצים אבל אריס חולק בזמורות ובקנין וביין:

דף מו.

טורטני. מאזנים גדולים ומוכרין פירות במשקל כדרך התגרין וכיון דמוכרין בפרהסיא לא גנבום:

לוקחין וכו'. דבר מועט לצדקה ואין הבעל מקפיד:

רבינא גבאי צדקה הוה:

שירי. צמידים:

כיפי. צעיפים:

דבני מחוזא. עשירים הוו:

רוב משלו. רוב ממונו הוא משלו ולא משל גזל הלכך הולכין אחר הרוב ונהנין ממנו דמשלו הוא:

אפילו מיעוט משלו. תלינן ואמרינן האי מידי דיהיב ליה מדידיה הוא:

אדא. שם האיש:

דיילא. שמש:

חמור מגופו. דקתני בפרק שני דע"ז (דף כו ב) המינין והמסורות מורידין אותן אבל לא מעלין:

מסור. הוא מלשין המוסר ממון חבירו ביד עכו"ם אנסים והריא"ף ז"ל כתב דסוגין איתא כמ"ד אסור לאבדו דאיבעיא לן התם עשו תקנת נגזל במסור דמישתבע ושקיל כמה שהפסידו או לא ואסיקנא בתיקו ושמע מינה דכ"ש שאסור לאבדו ביד:

שהיו מספיקין מים ומזון. לגבעונים שהגבעונים היו משמשים למזבח חוטבי עצים ושואבי מים לבית אלהים:

מתני' מוכין. גרטוויש"א בלע"ז שהכובס מוציא מבגד הצמר דבר מועט על ידי הכבוס ואין בעל הבית מקפיד ומן הדין הרי הן שלו והמקפיד לא הויא קפידא:

שהסורק מוציא. על ידי הקוצים שקורין קרדונ"ש:

של בעל הבית. שדבר חשוב הוא ולא מחיל:

נוטל שלשה חוטין. דרך אורג בגד לארוג ג' חוטין ממין אחר בסוף הבגד והכובס נוטלן ומשוה הבגד ומיפהו:

ואם היה שחור. החוט שארגוהו בלבן רשאי ליטול הכל לפי שהשחור מגנה את הלבן:
כדי לתפור בו. בגמרא מפרש שיעור תפירה:
הכי גרסינן ומטלית וכו'. חייט שהשוה את תפירתו וקיצץ ממנה מטלית שלש אצבעות על שלש אצבעות:
מעצד. שמחליק בה הנסרין ושפאיו דקין:
כשיל. קרדום ומפיל שפאין גסים:
גמ' מלא מחט וחוץ למחט. שכל זמן שאינו נשאר מן החוט אלא מלא מחט מצומצם אין יכול לתוחבו בבגדו והרבה דברים כאלו אמרו בגמרא והטעם לכולן מפני שבעל הבית מקפיד עליהן:
אין בעל הבית מקפיד עליהן הרי אלו שלו:
סליק פרק הגוזל ומאכיל וסליקו להו מסכת בבא קמא